A close-up photograph of a hand holding a pencil, positioned as if about to write on a document. The document is dark with a large, white copyright symbol (©) visible. The background is dark, and the lighting highlights the skin of the hand and the texture of the paper.

**Підкамінь Л.Й.
Ангельська А.О.
Добровольський Ю.Г.**

**ОСНОВИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ ОБ'ЄКТІВ
НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ**

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Л.Й.Підкамінь, А.О.Ангельська, Ю.Г.Добровольський

*Основи інтелектуальної власності
об'єктів науково-технічної творчості*

Навчальний посібник– 2-е видання, перероблене і доповнене

Чернівці

Чернівецький національний університет

2019

УДК 347.77 (075.8)
ББК 65.623я73
ПЗ2

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для
студентів вищих навчальних закладів
(лист №1/11-3482 від 18.02.13р.)*

Рецензенти:

В.К. Євдокименко, доктор економічних наук, професор.
(Проректор з науково-педагогічної роботи Буковинського державного
Фінансово-економічного університету)
В.М. Годованюк, доктор технічних наук, професор.
(Директор ВАТ «ЦКБ РИТМ» м. Чернівці)
О.І. Івашук О.І., доктор медичних наук, професор.
(Проректор з наукової роботи Буковинського державного медичного
університету, зав.кафедрою онкології і радіології)

Підкамінь Л.Й., Ангельська А.О., Добровольський Ю.Г.
ПЗ2 Основи інтелектуальної власності об'єктів науково-технічної
творчості. Навчальний посібник. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т,
2019. – 315 с.

У посібнику основна увага приділяється формуванню розуміння визначальної ролі інтелектуальної власності, як юридично оформленого права на результат творчої діяльності людини, у динаміці розвитку всіх елементів економічної і соціальної життєдіяльності суспільства. При цьому детально описуються характеристики об'єктів науково-технічної творчості, основні принципи їх правової охорони, методики та способи комерціалізації вказаних об'єктів, види ліцензійних угод, особливості державної системи правової охорони та правового захисту автора і правовласника об'єктів інтелектуальної власності. Значно розширений матеріал стосовно використання та правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності у мережі Інтернет.

Базовий матеріал навчальної дисципліни «Інтелектуальна власність» наведений у об'ємі достатньому для викладання студентам вищих навчальних закладів всіх напрямків підготовки.

УДК 347.77 (075.8)
ББК 65.623я73

© Підкамінь Л.Й., Ангельська А.О.,
Добровольський Ю.Г., 2019
© Чернівецький національний
університет, 2019

Зміст

Вступ	8
Розділ 1. Система інтелектуальної власності	10
1.1 Виникнення, становлення і розвиток інтелектуальної власності	10
1.2 Інтелектуальна діяльність людини	12
1.3 Поняття інноваційної діяльності	14
1.4. Етапи інноваційного процесу	17
1.5. Становлення системи правової охорони результатів творчої діяльності	22
1.6 Інтелектуальна власність як результат творчої діяльності	23
1.7. Поняття та правовий зміст охорони інтелектуальної власності	25
1.8. Суб'єкти та об'єкти права інтелектуальної власності	27
1.9. Джерела інтелектуальної власності	30
1.10 Еволюція інтелектуальної власності в Україні	34
Розділ 2. Законодавча база інтелектуальної власності	38
2. 1. Система законодавства України про інтелектуальну власність	38
2.2. Державна система правової охорони інтелектуальної власності	39
Розділ 3. Охорона права на об'єкти інтелектуальної власності	42
3.1. Мета і принципи правової охорони	42
3.2. Патентний захист об'єктів промислової власності	43
3.3. Права і обов'язки патентовласника	45
3.4 Інтелектуальний зміст об'єктів промислової власності	45
3.5 Торговельна марка як об'єкт правової охорони	54
3.6 Право на фірмове найменування	57
3.7 Право на найменування місця походження товару	58
3.8 Охорона прав на топографії інтегральних мікросхем	60

3.9 Право на науково-технічну інформацію:	
поняття та зміст	62
3.10 Правовий режим науково-технічної інформації	65
3.11 Право на наукові відкриття	66
3.12 Право на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності науково-технічного характеру	67
3.13 Інтелектуальна власність на раціоналізаторську пропозицію.	70
3.14 Обсяг правової охорони раціоналізаторської пропозиції	75
3.15 Право на використання винаходу	77
3.16. Терміни дії правової охорони ОПВ	79
Розділ 4. Державна експертиза винаходів та поданої заявки	82
4.1 Формальна та кваліфікаційна експертиза	84
4.2 Експертиза заявки	87
4.3 Заявочний і конвенційний пріоритет: порівняльна характеристика	89
Розділ 5 Немайнові та майнові права об'єктів авторського права	93
5.1. Особисті немайнові права	93
5.2 Майнові права	96
5.3 Інші права авторів	101
Розділ 6. Міжнародна система інтелектуальної власності	103
6.1. Договори про захист інтелектуальної власності	103
6.2. Міжнародне співробітництво у сфері патентного права	105
6.3. Оформлення правової охорони за кордоном	113
Розділ 7. Економіка інтелектуальної власності	115
7.1. Особливості права інтелектуальної власності як товару	115
7.2. Інтелектуальна власність як нематеріальний актив	116
7.3. Комерціалізація прав на об'єкти інтелектуальної власності	118
7.4. Ліцензійні угоди, їх структура та класифікація	120
7.5. Особливості укладання ліцензійного договору	130
7.6 Примусова ліцензія	136

РОЗДІЛ 8. Оцінка вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності	139
8.1 Фактори оцінки вартості ОПІВ	139
8.2 Оцінка нематеріальних активів	141
Розділ 9 Економічна цінність інтелектуальної власності	144
9.1 Надані патенти і зростання виробництва	144
9.2 Економічні негативи порушення прав ІВ	145
9.3 Активізація і проблеми використання ОПІВ на ІТ-ринку	147
Розділ 10. Договори у сфері інтелектуальної власності	150
10.1 Поняття, види та загальна характеристика договорів	150
10.2 Договори про комп'ютерні програми	152
10.3 Правова охорона графічного інтерфейсу користувача комп'ютерної програми	157
Договори на створення і використання результатів науково-технічної діяльності	159
10.5 Договори на роботи і послуги по забезпеченню науково-технічною інформацією	160
10.7 Правове регулювання бази даних, як ОПІВ	162
10.8 Договір про використання в промисловості неопублікованого твору декоративно-прикладного мистецтва	165
10.9 Договір комерційної концесії	168
Розділ 11. Інтелектуальна власність в мережі інтернет	172
11.1. Юридична природа мережі інтернет	172
11.2. Інтелектуальна власність та Інтернет	175
11.3. Особливості існування об'єктів інтелектуальної власності в Інтернет	177
11.4. Способи захисту інтелектуальної власності в Інтернет	179
11.5. Відповідальність Інтернет-провайдерів за порушення прав інтелектуальної власності	183
11.6 Проблеми авторського права в Інтернет-просторі України	186

Розділ 12. Захист прав інтелектуальної власності	189
12.1. Життєвий цикл об'єкта інтелектуальної власності	189
12.2 Дії, що визнаються порушенням права інтелектуальної власності	191
12.3 Недобросовісна конкуренція в сфері інтелектуальної власності	192
12.4 Договірні та позадоговірні порушення прав власника патенту	194
12.4 Договірні та позадоговірні порушення прав власника патенту	194
12.5 Категорії спорів. Форми і порядки захисту права інтелектуальної власності	196
12.6 Способи захисту права інтелектуальної власності	199
12.7 Цивільно-правовий спосіб захисту прав	205
12.8 Захист прав інтелектуальної власності на митниці	207
Додаток А. Методичні рекомендації з оформлення патентів України. Складання заяви на винахід, або корисну модель	211
Додаток А2. до пункту 5.1 Правил	213
ДОДАТОК А3. Міжнародна патентна класифікація. Українська версія (2016.01)	252
Додаток Б. Приклади тестових завдань	266
Перелік найбільш вживаних термінів	282
Список літературних посилань	308

ВСТУП

Динамічний розвиток технологічного та технічного забезпечення виробничої сфери сучасного суспільства, розширення засобів телекомунікацій, формування потужної структури інформаційної сфери, новітні досягнення в галузі медицини, науки, освіти, рівень активності соціальних процесів постійно потребують від громадян суспільства послідовного розвитку власного творчого потенціалу.

Країни, де не забезпечені комфортні умови та не відпрацьовані важелі суттєвої мотивації громадян для їх творчої діяльності, результати якої можуть бути оформлені як інтелектуальна власність, не будуть конкурентно-спроможними у світовій спільноті, не зможуть досягнути високого ні економічного, ні соціального статусу.

У сучасному світі об'єкти права інтелектуальної власності, такі як: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, географічні зазначення, комерційна таємниця, комп'ютерні програми, бази даних, твори літератури і мистецтва, фонограми та відеограми тощо – відіграють значну роль у забезпеченні конкурентоздатності товарів та послуг і стають, таким чином, вирішальним фактором економічного розвитку.

Забезпечення на законодавчому рівні права інтелектуальної власності є саме тим шляхом, завдяки якому вони суттєво можуть сприяти не тільки покращенню добробуту суспільства, але і зростанню його культурного та духовного рівня.

Відповідно до ст. 54 Конституції України: громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової та технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

Крім того, слід мати на увазі, що проголошений нашою країною курс на євроінтеграцію та ратифікація у 2014р. Верховною Радою України і Європейським Парламентом відповідної угоди, зобов'язують Україну забезпечити належне та ефективне виконання певних умов за міжнародними

договорами в сфері інтелектуальної власності. Нам необхідно досягнути належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності, а також спростити умови створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на своїй території. (СЕМКІВ-2015)

У посібнику основний акцент зроблено на об'єктах права промислової власності і, зокрема, на винаходах, корисних моделях, промислових зразках, торговельних марках тощо, що знаходять найбільше застосування у підприємницькій діяльності. Але останнім часом, об'єкти інших напрямів творчої діяльності людини також набувають усе більшого соціально-економічного значення (комерційна таємниця-«ноу-хау», комп'ютерні програми і бази даних, інтегральні мікросхеми, об'єкти інформаційних технологій і т.п.). Саме з ними пов'язані питання недобросовісної конкуренції і цілий ряд порушень прав власності та авторства. Тому вказані об'єкти права інтелектуальної власності, у меншій мірі, але також відображені у посібнику.

Крім того, враховуючи постійний і динамічний розвиток Інтернет-технологій, у посібнику частково висвітлюються питання юридичної природи мережі Інтернет, підкреслюються особливості існування об'єктів інтелектуальної власності в Інтернет, розкриваються сутність можливих способів їх захисту на фоні нечітко визначеного правового поля як об'єкту самої мережі Інтернет, так і діяльності суб'єктів, які її використовують.

Матеріал ґрунтується на чинній законодавчій базі. Проте слід мати на увазі, що з 01.01.2004 року набрав чинності Цивільний кодекс України (ЦКУ), (Книга четверта), який має назву «Право інтелектуальної власності». Тому усі спеціальні закони з інтелектуальної власності, а також ті, що містять норми стосовно права інтелектуальної власності, ще і досі поступово приводяться у відповідність до цього фундаментального законодавчого акта.

РОЗДІЛ 1. СИСТЕМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1 Виникнення, становлення і розвиток інтелектуальної власності

Виникнення терміну «інтелектуальна власність» приходиться на кінець XVII ст. Він уперше з'явився у французькому законодавстві на ґрунті теорії природного права, яке одержало свій найбільш послідовний розвиток саме в працях французьких філософів-просвітителів. Відповідно до цієї теорії право творця будь-якого творчого результату є його невід'ємним природним правом, що виникає із самої сутності творчої діяльності та «існує незалежно від визнання цього права державною владою». На сьогодні відсутній єдиний підхід щодо сутності категорії. «інтелектуальна власність». В науковій літературі поширені підходи до визначення зазначеної категорії, які розглядають даний термін з позицій права власності, з суто юридичної точки зору, з соціально-філософської точки зору. [1,2].

Але зрозуміло що всі трактування інтелектуальної власності в межах юридичного (правового), або економічного підходу значно обмежують зміст, тому необхідний комплексний підхід для визначення поняття «інтелектуальна власність», заснованого на поєднанні вказаних обох її складових.

Багато питань викликає і існуюча методика класифікації об'єктів інтелектуальної власності. Зважаючи на постійне збільшення напрямків інноваційної, творчої діяльності людини, появу якісно нових результатів науково-технічного прогресу, слід переходити до більш сукупного поняття, яке охоплює і визначає права на різноманітні об'єкти, окремі з яких можуть відноситися, згідно їх призначення і застосування, одночасно до різних класів

об'єктів прав інтелектуальної власності (наприклад, комп'ютерні програми і бази даних і т. п.).

14 липня 1967 р. була створена Всесвітня організація інтелектуальної власності, яка з грудня 1976 р. набула статусу спеціалізованої установи Організації Об'єднаних Націй. Але фактичне започаткування цієї організації слід віднести на кінець ХІХ ст., коли 20 березня 1883 р. було укладено Паризьку конвенцію про охорону промислової власності. Пізніше, а саме в 1886 р., було прийнято Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів. Обидві конвенції передбачали створення секретаріату, який мав назву "Міжнародне бюро". У 1893 р. ці секретаріати були об'єднані в один, який діяв під різними назвами.

Відносини у суспільстві, у зв'язку із створенням і використанням об'єктів інтелектуальної власності (ІВ), регулюються системою правових норм, що узагальнено називається правом інтелектуальної власності.

Законодавство, яке визначає права на ІВ, базується на праві кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, які, будучи благом нематеріальним, зберігаються за його творцями і можуть використовуватися іншими особами лише за узгодженням з ними, крім випадків, визначених законодавством.

Найважливішою характеристикою власності є те, що її власник може використати свою власність так як він бажає, і ніхто інший не може законним чином використати його власність без цього дозволу. Законодавче регулювання таких економічних відносин утворює "право власності", яке авторитетом держави гарантує відповідне привласнення речей. Право інтелектуальної власності засвідчується охоронним документом, що видається уповноваженим державою органом за спеціальною процедурою.

Тобто, право інтелектуальної власності у об'єктивному значенні цього поняття – це сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері інтелектуальної діяльності та інтелектуальної власності. Цим поняттям охоплюється широке коло правових відносин – державно-правових, цивільно-

правових і адміністративно-правових. Проте основу всієї сукупності зазначених правовідносин складають саме цивільно-правові відносини.

Отже, суспільні відносини, що входять до складу інтелектуальної діяльності та інтелектуальної власності, за своєю юридичною природою є цивільно-правовими і характеризуються такими загальними ознаками:

- вони є товарно-грошовими і мають вартісний характер;

- характеризуються самостійністю та автономністю учасників зазначених відносин, юридичною рівністю сторін як самостійних суб'єктів цивільного обігу.

Товарно-грошовий, вартісний характер цивільних відносин у сфері інтелектуальної діяльності та інтелектуальної власності відображає їх спрямованість на забезпечення потреб суспільства, в якому панує товарно-грошове виробництво.

Оскільки право інтелектуальної власності є підгалуззю цивільного права, то метод регулювання цивільно-правових відносин поширюється і на відносини у сфері інтелектуальної власності.

Метод цивільно-правового регулювання полягає, передусім, у загальному юридично рівному становищі суб'єктів цивільного права. Це означає, що у цивільно-правовому відношенні сторони не мають будь-яких правових переваг – вони незалежні, не підпорядковані одна одній. Вони не рівноправні, але юридично рівні, одна сторона не може керувати іншою. Отже, власність — це будь-яка матеріальна чи нематеріальна субстанція (рід), яка належить юридичній чи фізичній особі. Очевидно, що те ж саме повинно стосуватися і терміну «інтелектуальна власність». [3].

1.2 Інтелектуальна діяльність людини

Зазвичай розрізняють різноманітні сфери інтелектуальної діяльності людини, до яких можна віднести наступні її види.

Наукова діяльність — інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань. Основними її формами є фундаментальні та прикладні наукові дослідження.

Науково-технічна діяльність — інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань у всіх галузях техніки і технологій. Її основними формами (видами) є науково-дослідні, дослідно-конструкторські, проектно-конструкторські, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи, виготовлення дослідних зразків або партій науково-технічної продукції, а також інші роботи, пов'язані з доведенням наукових і науково-технічних знань до стадії практичного їх використання.

Науково-педагогічна діяльність — педагогічна діяльність у вищих навчальних закладах та закладах післядипломної освіти III-IV рівнів акредитації, пов'язана з науковою та (або) науково-технічною діяльністю.

Фундаментальні наукові дослідження — наукова теоретична та (або) експериментальна діяльність, спрямована на одержання нових знань (нова інформація) про закономірності розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язку [6-8].

Наукова та науково-технічна діяльність у системі правоохоронних органів є інтелектуальною цілеспрямованою творчою роботою, що здійснюється у формі фундаментальних і прикладних наукових досліджень та спрямована на одержання і використання нових знань стосовно функціонування правоохоронної системи у державі та забезпечення виконання покладених на неї завдань і функцій.

З огляду на те, що інтелект — це здатність до мислення, раціонального пізнання, то інтелектуальна творчість — це і є розумна діяльність, адже діяльності без розумного осмислення бути не може, тому що творити здатна тільки людина, наділена розумом. Однак, визначення «інтелектуальна творчість» часто вживається в ширшому розумінні, як здатність до мислення, раціонального пізнання (створення людиною нової інформації).

Творчість — діяльність, що породжує щось якісно нове, чого ніколи раніше не було. Діяльність може виступати як творчість у будь-якій сфері: науковій, виробничо-технічній, мистецькій, політичній і т.д. — там, де створюється, відкривається, винаходиться щось нове. [3].

Творчість притаманна людині, оскільки передбачає творця — суб'єкта творчої діяльності (суб'єкта, який створює нову інформацію і яким може бути тільки людина); діяльність, що породжує щось якісно нове, інноваційне і відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю. Інновації — новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери; інноваційна діяльність — діяльність, яка спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг; інноваційний продукт — результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, що відповідає встановленим вимогам. [3].

1.3 Поняття інноваційної діяльності

Об'єктами інноваційної діяльності є: нові знання та інтелектуальні продукти; товарна продукція; механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції.

Інноваційна діяльність передбачає інвестування наукових досліджень та розробок, спрямованих на здійснення якісних змін у стані продуктивних сил і прогресивних міжгалузевих структурних зрушень, розробки і впровадження нових видів продукції і технологій [4].

Термін «інновація» був введений в науковий оборот відомим економістом Й. Шумпетером. Сьогодні за ним стоять два поняття:

- *новизна* – новий продукт, послуга, технологія, вдосконалення в виробничо-господарській діяльності, на ринку, в суспільному житті;

- *нововведення* – процес введення новизни в різні сфери життя суспільства і здійснення зв'язаних з цим змін (в останньому окреслено головний зміст інновацій).

Інновації сприяють розвитку технічної або господарської системи, досягненню нею оптимального стану. В той же час новинки, які з'явилися, можуть навіть негативно впливати на цей процес або порушувати нормальний хід теперішньої роботи.

Потреба в інноваціях виникає у фірмі під впливом зовнішніх (загострення конкурентної боротьби, задачі завоювання нових ринків, появлення нових знань і ін.) та внутрішніх факторів (несприятливі умови роботи, ріст затрат, невідповідність між тим, що є, і тим, що повинно бути, і т. п.).

Процес інновацій стає об'єктом *інноваційного менеджменту*, який безпосередньо займається:

- розробкою і оцінкою планів і програм, **фінансово-ресурсного забезпечення**;
- координацією і контролем ходу створення і введення нової продукції, технологій;
- формуванням і стимулюванням роботи творчих колективів і цільових груп.

Щось нове (інновація) створюється в результаті інтелектуальної діяльності. Остання перетворює результати досліджень і винаходів у якісні зразки виробів з більш високими споживчими, технологічними, технічними, економічними і іншими властивостями.

Оскільки новинками, як правило, не можна користуватися без спеціальних знань, важливу роль в справі їх реалізації відіграють «ноу-хау» (англ. know how – знати як).

Виділяють наступні типи «ноу-хау»:

1. технологічні (результати НДДКР, досвід виробництва, монтажу, досліджень і ін.);
2. фінансові (умови отримання і розміщення грошових засобів);

3. комерційні (способи просування товарів, організації реклами);

4. управлінські (методи управління, варіанти тестів і ін.).

«Ноу-хау» знижує ризик при використанні новинок, забезпечує їх більш швидку віддачу і ріст (до 30 процентів) вартості фірми.

Оскільки в **описі** товару вони спеціально упускаються, або в більшості випадків охороняються патентами, отримання «ноу-хау» можливо на основі допоміжних погоджень.

Будь-яка інновація має свій життєвий цикл, який складається із трьох основних елементів:

- період від початку розробки до виходу новинки на ринок (*стадія створення*); при цьому сама вона може застаріти, а нововведення ще не початися;
- період від виходу на ринок до завершення випуску;
- період застаріння (від зняття з виробництва до завершення експлуатації у споживачів); тут відбувається вичерпування можливостей попередньої новинки і заміщення її альтернативною.

Два останніх періоди разом утворюють *стадію його використання*, яка, в свою чергу, складається із двох підстадій – виробництва, збуту і післяпродажного (сервісного) обслуговування.

Інновації викликають деякі досить серйозні проблеми (дострокове моральне застаріння елементів виробничої системи при збереженні їх нормального фізичного стану; необхідність здійснення нововведень в суміжних областях, що порушують загальну стабільність в них і викликають економічні втрати).

Інноваціям перешкоджають: недостача засобів, патентні обмеження; опір персоналу, високі податки, що відбирають в організації необхідні фінансові кошти; вимоги антимонопольного законодавства. [4].

В той же час інноваціям сприяють: підтримка керівництвом новаторства; постійний обмін інформацією; стимулювання наукової діяльності; високий творчий потенціал співробітників; придатність для здійснення інновацій

існуючих технологій і обладнання; хороше знання і ефективне використання ринкових можливостей.

1.4. Етапи інноваційного процесу

Під інноваційним процесом розуміється єдиний ланцюг послідовних дій – від дослідження і розробок нової технічної ідеї до практичного введення створеної на її основі новинки (її комерціалізації). Тому необхідна і цілісна система управління інноваціями.

Для того щоб краще зрозуміти суть цього процесу і його відмінність від звичайної теперішньої діяльності, можна використати таблицю 1.1.

Т а б л и ц я 1.1

Відмінність інноваційної від теперішньої виробничо-господарської діяльності

Параметри	Інноваційний процес	Теперішня діяльність
Ціль	Задоволення нової потреби	Задоволення складної потреби
Ризик	Високий	Низький
Тип процесу	Дискретний	Неперервний
Управління як єдиного цілого	Низьке	Високе
Результат для системи	Перехід на новий рівень	Збереження на попереднім рівні
Відповідність теперішнім інтересам учасників	Протирічить	Відповідає

Інноваційний процес виконує наступні основні функції:

- 1) пізнавальну (прирощування загальних знань);
- 2) інформаційну (їх розповсюдження);
- 3) дослідну (цільове набуття знань в певній області);

4) перетворювальну (покращення існуючих і створення принципово нових об'єктів і процесів);

5) економічну (скорочення витрат праці);

6) мотиваційну (стимулювання творчості);

7) соціально-споживчу (забезпечення людей все більш ідеальними благами і послугами);

8) ресурс- і природозбережуючу (створення технологій, що забезпечують охорону оточуючого середовища і економію природних ресурсів).

Першим етапом інноваційного процесу являються *фундаментальні дослідження*, збір і систематизація інформації по відповідній проблемі.

Ціллю цього етапу являється оцінка необхідності і можливості змін, вивчення проблем, що виникли, генерування, відбір, визначення можливості реалізації перспективних ідей.

Фундаментальні дослідження, в свою чергу, діляться на теоретичні і пошукові; перші формують концептуальні підходи до проблеми, другі – нові принципи створення виробів і технологій.

В рамках цього етапу відбувається вивчення інформаційних джерел, розробка теоретичних положень, їх первинний аналіз, відсів технічно і економічно безперспективних ідей (він продовжується і в подальшому), створення і вибір кінцевого варіанту концепції нового продукту з врахуванням потреби ринку.

Наступним етапом являються *прикладні дослідження*, направлені на визначення і уточнення способів застосування результатів попередніх етапів. Ці дослідження можуть бути теоретичними і експериментальними (в тому числі зв'язані з створенням моделей).

Тут відбуваються розробка лабораторних технологій, виготовлення і випробування макетів і зразків нових виробів, нестандартного обладнання, здійснюються спеціальні розрахунки для оцінки і наступного коректування напрямків досліджень, другий відсів неперспективних ідей.

Кінцевим результатом цього етапу являються *технічне завдання, рекомендація, дослідний зразок*. [5].

В процесі фундаментальних і прикладних досліджень набуваються нові наукові знання, необхідні для проведення дослідно-конструкторських розробок. В той же час вже на цих етапах можливі тупикові результати і економічні втрати.

Стадія дослідно-конструкторських розробок, пов'язана з створенням нових зразків, придатних для виробничого і комерційного використання, включає наступні етапи:

1. Підготовка замовником технічного завдання, що визначає основні вимоги до виробу (принципи роботи, конструктивні особливості, габарити, вага, ККД, ціна).

2. Технічне і техніко-економічне обґрунтування доцільності його створення, включаючи детальний розрахунок собівартості і очікуваної економічної ефективності.

3. Економічне обґрунтування основних експлуатаційних характеристик, що дозволяють вирішувати питання про доцільність подальшої роботи над новинкою.

4. Виготовлення ескізного проекту, що містить креслення загального вигляду, принципові схеми.

5. Підготовка на його основі пояснювальної записки з техніко-економічним обґрунтуванням і розрахунком експлуатаційних витрат.

6. Створення робочого проекту, що містить повний опис конструкції об'єкту і документації, необхідної для його виготовлення, монтажу і експлуатації.

7. Виготовлення, випробування дослідного зразка.

Дослідно-конструкторські розробки, які завершають науковий цикл інноваційної діяльності, представляють собою первинну матеріалізацію інновацій. Вони менш капіталомісткі, ризиковані і більш перспективні, аніж

НДР, однак і тут в середньому лише 8 % результатів втілюється в дійсно конкурентноспроможні вироби.

На завершальній стадії інноваційного процесу відбуваються освоєння виробництва нового виробу і його розповсюдження серед споживачів.

Попередньо необхідна оцінка його ринкових перспектив, відповідність стандартам, патентного захисту, і ще один відсів неперспективних варіантів. Потім здійснюється проектування технологічних і організаційних процесів, підготовка виробничих потужностей, збутової мережі і, на завершення, освоєння, масовий випуск і збут новинок. [5].

Таким чином, інноваційний процес охоплює цикл від розробки ідеї до її комерційної реалізації.

Основу цього процесу складає *інноваційна діяльність*, пов'язана з трансформацією ідей, результатів наукових досліджень і розробок в новий (вдосконалений) продукт.

Попри наукові дослідження і розробки, проектування, підготовку і організацію виробництва нового продукту, його освоєння вирізняє наступні конкретні напрямки інноваційної діяльності: маркетинг і реклама; присвоєння патентів, ліцензій, торгових марок, ноу-хау; надання науково-технічних послуг (забезпечення інформацією, консультування, сертифікація, контроль якості), технічна, економічна освіта і підвищення кваліфікації кадрів.

Така діяльність здійснюється в наукових організаціях і навчальних закладах. Вона формує інноваційний потенціал суспільства, тобто готовність і здатність здійснювати, сприймати, відновлювати нововведення.

Безпосереднім результатом інноваційної діяльності на етапах досліджень і розробок являється *інтелектуальний продукт*, що стає об'єктом інтелектуальної власності і товаром.

На етапі фундаментальних досліджень – це наукові знання, теорії і відкриття. На етапі прикладних досліджень – результати НДР. На етапах проектних, конструкторських, технологічних робіт – науково-технічні проекти; дослідні зразки і партії нової техніки і матеріалів; мілкосерійна і малотонажна

продукція, виготовлена на базі вузів і НП; програмна продукція; науково-виробничі послуги; послуги в області інформатики, інформаційного, метрологічного, патентно-ліцензійного забезпечення НДДКР і виробництва; консалтингові послуги; ноу-хау; патенти.

Інноваційний процес може бути організований трьома способами.

1. Послідовно, коли по завершенню кожного етапу робіт приймається рішення про їх продовження або зупинку. Це знижує фінансовий ризик і спрощує контроль, але не дозволяє повністю використовувати потенціал організації, різко підвищує затрати.

2. Паралельно, коли початок одного етапу не пов'язаний з завершенням попереднього. Це скорочує час, але збільшує ризик, так як кінцеве рішення приймається, коли роботи на наступному етапі вже у розпалі.

3. Інтенсивно, тобто на основі сумісної роботи групи спеціалістів різного профілю, що дозволяє концентрувати і вирішувати всі питання в взаємозв'язку.

Інноваційний процес характеризується значною невизначеністю результату, відсутністю однозначного зв'язку його з затратами часу і коштів. Іншими словами, тут присутній ризик, який включає технічну (негативні результати НДР, недосягнення або випередження запланованих параметрів новинок в ході їх розробки і ін.) і соціально-економічну (економічні втрати, шкода здоров'ю людей) складові. [6].

Повертаючись до поняття інтелектуальної діяльності та інтелектуальної власності, бачимо, що у їх визначенні беруть участь такі категорії та поняття, як розум, винахід, творчість, наукова та науково-технічна діяльність, мислення, розумова діяльність, нові знання, використання нових знань, здатність до мислення, раціонального пізнання, духовність, здатність до мислення та розуміння, свідомість, виключні права, юридичний термін, продукт розумової праці, що охороняється законом, пошукова діяльність людини, результатом якої є щось якісно нове, цілеспрямована пошукова діяльність людини, наукове, нове досягнення, нове технічне вирішення завдання, результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, інтелектуальні продукти тощо.

1.5. Становлення системи правової охорони результатів творчої діяльності

На основі вищезазначеного можна стверджувати, що об'єкти, створені людиною, як особисто нею самою, так і тими, хто її оточував, повинні усвідомлюватися, як її власність. При цьому необхідно дотримуватися таких основних принципів:

- 1) будь-який творчий результат визнається об'єктом права власності;
- 2) винаходом визнається творчий результат у будь-якому виді доцільної діяльності людини за умови його відповідності вимогам закону;
- 3) держава гарантує охорону прав творця шляхом видачі охоронного документа — патенту;
- 4) вводиться обов'язкова державна реєстрація винаходів за попередньою експертизою.

Уже з часу виникнення і становлення правової охорони результатів творчої діяльності почали розрізняти літературну творчість і творчість у сфері виробництва — технічну.

Останню часто називають науково-технічною творчістю, оскільки технічна творчість обов'язково має опиратися на досягнення науки.

Вважається що будь-яка творчість розвивається за схемою: суспільна потреба — творчість — наука. Суспільні потреби ставлять завдання перед наукою, остання реалізує способи розв'язання потреб — проблем. На досягнення науки опирається будь-який вид творчості людини — літературний і технічний.

Наука, а точніше її результати і досягнення, можуть бути виражені як у літературній формі — шляхом запису чи опису, так і в формі створення технічного пристрою, обладнання, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, селекційного досягнення тощо. Звідси і місце науки у творчій діяльності

людини. В одних випадках результати наукових пошуків реалізуються у формі науково-літературного твору, в інших – науковий результат може досягатися шляхом наукового експерименту і реалізуватися у формі технічних пристроїв, обладнання, селекційного досягнення тощо. [7].

Відповідно до міжнародних конвенцій результати інтелектуальної діяльності уже давно поділяються на дві основні групи: твори літератури і мистецтва, або літературно-художня власність і технічні творчі об'єкти або промислова власність. Звідси виникає і поділ творчості: літературно-художня і науково-технічна творчість. Зазначені групи видів творчості об'єднували і об'єднують широке коло окремих видів інтелектуальної, творчої діяльності.

1.6 Інтелектуальна власність як результат творчої діяльності

Таким чином, інтелектуальна власність у широкому розумінні означає закріплені законом права на результати інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній областях.

Інтелектуальна діяльність – це творча діяльність, а творчість - це цілеспрямована розумова робота людини, результатом якої є щось якісно нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю, унікальністю.

Як зазначалося раніше, для людини характерні два види творчості – художня і технічна. Результатом художньої творчості є літературні і художні твори. Результатом технічної творчості - винаходи, торговельні марки, комерційні таємниці тощо.

Результати художньої творчості використовуються в гуманітарній сфері для збагачення внутрішнього світу людини, формування її світогляду. Результати ж технічної творчості застосовуються переважно у сфері виробництва товарів і надання послуг. Вони сприяють підвищенню технічного рівня суспільного виробництва, його ефективності, забезпечують конкурентоспроможність вироблених товарів і послуг.

За сформованою історичною традицією результати технічної творчості називають об'єктами права промислової власності, або «**промисловою власністю**». Поняття «промислова власність» іноді помилково ототожнюється з матеріальними об'єктами промисловості – будинками, спорудами, устаткуванням. Однак це не так. Промислова власність – це вид інтелектуальної власності. Підкреслимо, що під **інтелектуальною власністю** розуміють не результат інтелектуальної діяльності людини як такий, а **право на цей результат**. Тобто, інтелектуальна власність є нематеріальним об'єктом.

З цього випливає низка важливих наслідків. Наприклад, на відміну від матеріальних об'єктів, інтелектуальною власністю, у багатьох випадках, заволодіти набагато легше. Так, якщо у процесі бесіди ви розкриєте комерційну таємницю, то ця інформація перекочує до мозку вашого співрозмовника і повернути її назад, на відміну від матеріального об'єкта, неможливо. Відтепер обидві сторони володіють одним і тим об'єктом. Відмінності спостерігаються також під час обміну. Так, якщо ви обмінялися з партнером комп'ютерами, то після такого обміну кожна зі сторін буде мати по одному комп'ютеру. Але якщо ви обмінялися ідеями, як результатами творчої діяльності, то кожна зі сторін буде мати по дві ідеї. Якщо інтелектуальна власність нематеріальна, то що є об'єктом власності?

Об'єктом власності є право на результати інтелектуальної діяльності людини. Це право має подвійну природу. З одного боку, творець (автор) нематеріального і творець матеріального об'єкта власності мають подібні права власності, тому що право на результат творчої діяльності забезпечує його власнику виняткову можливість розпоряджатися цим результатом на свій розсуд, а також передавати іншим особам, тобто воно подібне до права власності на матеріальні об'єкти (майновим правом). З іншого боку, поряд з майновим правом, існує деяке духовне право творця на результати творчої праці, так зване **право автора**. Тобто автор має сукупність особистих немайнових (моральних) прав, що не можуть бути відокремленими від їхнього власника в силу їх природи та майнових прав. Іншими словами, якщо майнове (економічне

право) на результат творчої праці може бути відділеним від творця (переданим іншій особі в обмежене чи необмежене користування), то моральне (немайнове) право автора **невіддільне від творця** і не може бути передано іншій особі [5].

Таким чином, **право інтелектуальної власності** є сумою тріади майнових, правових (права володіти, права користуватися розпоряджатися) та немайнових прав (право на авторство, право на недоторканість твору тощо) (рис. 1.1).

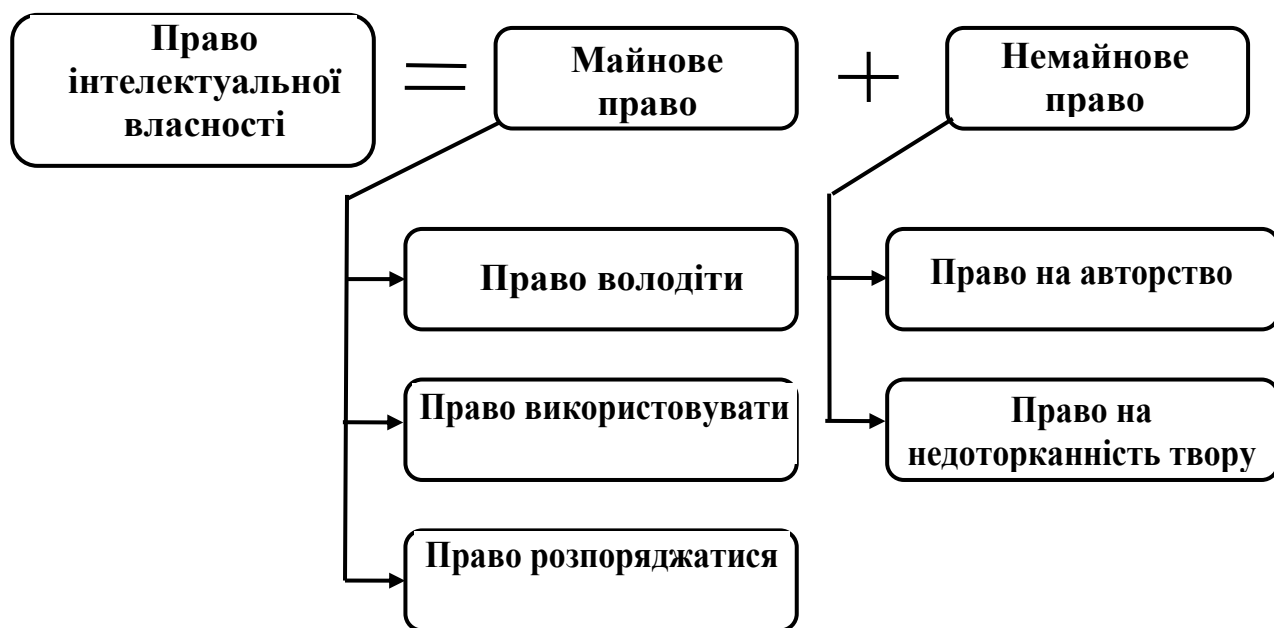

Рисунок 1.1. Права інтелектуальної власності

1.7. Поняття та правовий зміст охорони інтелектуальної власності

Створення належної системи правової охорони інтелектуальної власності стало важливою складовою структурної трансформації економіки. Крім того, становлення надійної системи правової охорони об'єктів інтелектуальної власності є кроком до інтеграції України у європейський простір. Сучасний_цикл світової економіки пов'язаний з технологічним розвитком світової спільності. Розвиток технологій пов'язано зі створенням об'єктів

інтелектуальної власності, зокрема винаходів, корисних моделей, раціоналізаторських пропозицій та інших, адже однією з гарантій стабільності економіки є надійна правова охорона інтелектуальної власності.

Згідно із Всесвітньою організацією інтелектуальної власності (ВОІВ) поняття права інтелектуальної власності включає промислову власність, що головним чином охоплює винаходи, товарні знаки і промислові зразки, і авторське право, яке стосується літературних, музичних, художніх, фотографічних і аудіовізуальних творів. [7].

Загальні засади охорони права громадян на творчу діяльність містяться в ст. 41 Конституції України, яка передбачає, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Стаття 54 Конституції гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Отже, держава гарантує захист інтелектуальної власності авторських прав громадян, їх моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з інтелектуальною діяльністю.

Конкретною правовою основою здійснення і захисту інтелектуальної власності в Україні є низка спеціальних законів: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» та ін.

Відповідно до українського законодавства інтелектуальна власність – це підгалузь цивільного права, яка складається з чотирьох інститутів:

1. Авторське право та суміжні права.
2. Патентне право.
3. Правова охорона засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту.
4. Правова охорона нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності.

Авторське право надає авторам та іншим творцям інтелектуальних творів у галузі літератури, музики або мистецтва певні права, що дозволяють або забороняють протягом певного обмеженого у часі періоду ті або інші види використання власних творів. У широкому сенсі авторське право включає в

себе положення про охорону авторського права в точному змісті цього слова, а також охорону так званих «суміжних прав» [7].

Промислова власність передбачає охорону винаходів за допомогою патентів, захист певних комерційних інтересів за допомогою законодавства на товарний знак і торгову назву, а також законодавства з охорони промислових зразків тощо. Крім того, у поняття промислової власності входить боротьба проти недобросовісної конкуренції.

Установлення права інтелектуальної власності охоплює два етапи: виникнення права інтелектуальної власності (первинне виникнення); набуття права інтелектуальної власності (вторинне виникнення). При первинному виникненні права інтелектуальної власності йдеться про встановлення права інтелектуальної власності вперше, адже раніше його не існувало. Це створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності, яке супроводжується легітимними діями творця у необхідних випадках.

У випадку набуття права інтелектуальної власності, воно виникає з підстав, що мають вторинний характер. Зокрема стати власником такого права можна в результаті отримання необхідних документів, правонаступництва, передання автором майнових прав інтелектуальної власності іншій особі тощо (ст. 427 Цивільного кодексу України).

1.8. Суб'єкти та об'єкти права інтелектуальної власності

Суб'єкти права інтелектуальної власності – це особи, яким можуть належати особисті немайнові та майнові права на об'єкти інтелектуальної власності. Суб'єктами права інтелектуальної власності є два види суб'єктів:

- 1) автор (творець) об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності.

Автор – це особа, в результаті інтелектуальної, творчої діяльності якої створені об'єкти права інтелектуальної власності. Автори не обмежені вимогами до їх віку, стану здоров'я, дієздатності тощо. Творцями будь-яких результатів творчої діяльності можуть бути як повнолітні, так і неповнолітні особи.

Слід звернути увагу на те, що «творча правосуб'єктність» не збігається із загальною цивільною дієздатністю, яка за загальним правом настає з досягненням фізичною особою 18 років. Суб'єктом права інтелектуальної власності може бути частково дієздатна, обмежено дієздатна або недієздатна особа. Інша річ, що здійснювати майнові права така особа може лише за допомогою інших осіб (батьків, опікуна, піклувальника тощо).

Суб'єктом права інтелектуальної власності може бути держава, яка в особі своїх державних органів здійснює такі функції:

1. регуляція правовідносини в галузі інтелектуальної власності (створення нових нормативних актів);
2. охорона правовідносини інтелектуальної власності (діяльність суду, прокуратури, міліції, створення відповідних нормативних актів і реалізація державної політики);
3. стимулювання творчої, винахідницької діяльності громадян;
4. вирішення суперечки в галузі правової охорони інтелектуальної власності і захищає права, інтереси суб'єктів через суди;
5. реєстрація (облік) об'єктів інтелектуальної власності.

Об'єктом права інтелектуальної власності не є кожен результат творчої діяльності, а лише той, який відповідає вимогам закону. Твори літератури, науки і мистецтва, суміжні права підпадають під охорону права, якщо вони відповідають вимогам закону. Науково-технічним результатам правова охорона надається лише на підставі видачі правоохоронного документа. Правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності обмежується лише територією України. Охорона прав на зазначені об'єкти на території інших

держав здійснюється лише на підставі відповідних міжнародних конвенцій і договорів [6].

Відповідно до переліку об'єктів, що міститься у ст. **420 Цивільного кодексу України (далі ЦКУ)**, визначаються такі види права інтелектуальної власності в Україні:

1) право інтелектуальної власності на літературний, художній та інші твори (авторське право), гл.36 ЦКУ;

2) право інтелектуальної власності на виконання, фонограму, відеограму та програму (передачу) організації мовлення (суміжні права), гл.37 ЦКУ;

3) право інтелектуальної власності на наукове відкриття, гл.38 ЦКУ;

4) право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок, гл.39 ЦКУ;

5) право інтелектуальної власності на компоновання інтегральної мікросхеми, гл.40 ЦКУ;

6) право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію, гл.41 ЦКУ;

7) право інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин, гл.42 ЦКУ;

8) право інтелектуальної власності на комерційне найменування, гл.43 ЦКУ;

9) право інтелектуальної власності на торговельну марку, гл.44 ЦКУ;

10) право інтелектуальної власності на географічне зазначення, гл.45 ЦКУ;

11) право інтелектуальної власності на комерційну таємницю, гл.46 ЦКУ.

З метою систематизації та зручності проведення експертизи об'єктів, створених у різних напрямках творчої діяльності людини, досить умовно вони були сформовані у три групи, класифікація яких наведена на рис. 1.2.

Рисунок 1.2. Класифікація об'єктів інтелектуальної власності.

1.9. Джерела інтелектуальної власності

Джерела інтелектуальної власності – це об'єктивна форма існування правових норм. До джерел інтелектуальної власності належать такі документи:

1. Нормативні акти – це сукупність актів державних органів, в яких втілюються правові норми щодо регулювання правовідносин, вони поділяються на:

- Закони України: Конституція України; Цивільний кодекс України (книга 4), Кодекс про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України та ін.;

- Підзаконні нормативні акти: укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, накази і рішення міністерств і відомств, інструкції; накази комітетів, агенцій, відомств, Держслужб; постанови Верховної Ради України.

2. Міжнародно-правові акти (договори, конвенції тощо) застосовуються до правовідносин з інтелектуальної власності на території України, якщо остання підписала і ратифікувала міжнародний акт. При цьому, якщо в міжнародному договорі передбачені інші правила, ніж в українському законодавстві, то застосовуються правила відповідного міжнародного договору (ст.10 ЦКУ).

3. Судова практика не має юридичної сили, але необхідна для роз'яснення і тлумачення правових норм, закріплених в постановах Пленуму Верховного Суду України.

4. Правовий звичай (звичаї ділового обороту) – є правило поведінки, яке не встановлене актами цивільного законодавства, але є усталеним у певній сфері відносин. Звичай, що суперечить договору або актам цивільного законодавства, не застосовується.

Законодавство у сфері інтелектуальної власності включає до себе ЦКУ (Цивільний Кодекс України) та інші нормативно-правові акти. Відносини у цій сфері регулюються Конституцією – кожен громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. Громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності).

Центральне місце серед джерел права інтелектуальної власності посідає ЦК, кн. 4 якого «Право інтелектуальної власності» регулює приватно-правові відносини у сфері створення та використання інтелектуального продукту та містить загальні та спеціальні положення. Виділення загальних положень, які завжди є зовнішньою ознакою підгалузі права, обумовлено тим,

що всі об'єкти інтелектуальної власності мають спільні риси: вони є результатом інтелектуальної, розумової діяльності людини, а тому належать до благ нематеріальних; режим охорони забезпечується через надання створювачу виключних прав; чинність майнових прав обмежена певним строком. Тому у гл. 35 «Загальні положення про право інтелектуальної власності» увійшли норми про коло об'єктів і суб'єктів інтелектуальної діяльності, основні принципи охорони інтелектуальних прав, строк їх чинності, зміст особистих немайнових та майнових прав інтелектуальної власності, загальні правила використання інтелектуального продукту та передачі майнових прав іншим особам, засади захисту порушених прав.

До спеціальних законів відносяться:

«Про авторське право і суміжні права».

«Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».

«Про охорону прав на промислові зразки».

«Про охорону прав на сорти рослин».

«Про охорону прав на знаки для товарів і послуг».

«Про охорону прав на зазначення походження товарів».

«Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем».

«Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних».

«Про особливості державного регулювання діяльності господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків».

«Про племінну справу у тваринництві».

«Про захист від недобросовісної конкуренції».

Глави 75, 76 кн. 5 ЦК регулюють договірні відносини з приводу розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Численні підзаконні акти (постанови Кабінету Міністрів України, накази Державної служби інтелектуальної власності, Міністерства освіти і науки України) присвячені питанням державної реєстрації інтелектуальних прав, видачі охоронних документів, встановленню мінімальних ставок винагороди за

використання, видачі примусових ліцензій на об'єкти промислової власності, встановленню ліцензійних умов певних видів діяльності у даній сфері, обліку організацій колективного управління та патентних повірених та іншим.

До джерел права інтелектуальної власності слід відносити **багатосторонні та двосторонні міжнародні угоди**, які укладаються у процесі спів-робітництва між державами у цій сфері. Їх прийняття обумовлено тим, що національне законодавство не застосовується у випадках, коли правовласник реалізовує свої інтелектуальні права або захищає їх від порушень на території іншої країни. У такому разі ця особа може розраховувати на застосування або норм міжнародної конвенції, або, за принципом національного режиму, положень законодавства країни, де потрібен захист. Головною умовою для цього є участь держави використання об'єкта та держави громадянства особи у міжнародному договорі з питань охорони даних об'єктів інтелектуальної власності. Міжнародні договори можуть містити також умови про співробітництво у діяльності з виявлення та усунення порушень інтелектуальних прав громадян країн-учасниць, про взаємне визнання охоронних документів, про взаємодію організацій, що управляють майновими правами на колективній основі, про співробітництво у сфері оформлення інтелектуальних прав іноземців в уповноважених органах держави тощо. [2,4].

Україна приєдналася до багатьох **міжнародних конвенцій** та уклала **двосторонні угоди з питань авторського та патентного права**. Серед них:

- Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів 1886 р.,
- Всесвітня конвенція про авторське право (1952 р.), ратифікована 1993 р.,
- Паризька конвенція про охорону промислової власності (1883 р.) 1991 р.,
- Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків (1891 р.) 1991 р.,
- Договори ВОІВ про авторське право та про виконання і фонограми (1995 р.) 2001 р.
- Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення 1961р. (2001 р.);

- Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм 1971 р. (1999 р.);
- Гаазький Акт Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків 1960 р. (2002);
- Договір про патентну кооперацію 1970 р., чинний для України з 1991 р.

1.10 Еволюція інтелектуальної власності в Україні

Сьогодні ні в кого не викликає заперечень теза, що організація дієвої системи правозастосування і правозахисту в процесі створення та використання об'єктів інтелектуальної власності прямо впливає на розбудову національних науково-технологічних та науково-технічних сфер життя держави, підвищення її інвестиційного іміджу та запровадження сприятливих інноваційних можливостей, що має стати відповідними пріоритетними інтересами України.

Також надзвичайно важливу роль у розбудові економічно незалежної держави, формуванні культури та поваги до прав інтелектуальної власності відіграють державні органи та впровадження ними різних заходів як у середині держави, так і на її міжнародному рівні. [8].

Реформування та економічний підйом вітчизняного виробництва повинні базуватися на глибоко продуманій, креативній економічній політиці у сфері використання інтелектуального потенціалу вітчизняної економіки, спрямованості на створення необхідних умов для стабільного примноження та розвитку інтелектуальної власності як найвищої і найпрогресивнішої форми економічних відносин у ринкових умовах.

Наприклад, Програма розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності України на 2014–2018 рр. передбачає створення умов для покращання інвестиційного клімату України та підтримки підприємництва; підвищення рівня свідомості та правової культури українського суспільства у сфері інтелектуальної власності; створення умов для реалізації конституційних прав громадян на доступність освіти у сфері інтелектуальної

власності, трансферу технологій та інноваційної діяльності. Тому саме розробка фундаментальних принципів системи інтелектуальної власності є одним із нагальних завдань вітчизняної правової науки. При цьому слід враховувати те, що дослідження проблем правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності має здійснюватися із урахуванням трьох фундаментальних принципів: дуалізму інтелектуальної власності; вичерпності права на розповсюдження об'єктів; обмеження права інтелектуальної власності.

У сучасних умовах у правовій площині проявляється багатогранність певних методів і принципів правового регулювання, забезпечення балансу приватних та публічних інтересів як одного з основних завдань права на сучасному етапі. Сфера інтелектуальної власності в цьому аспекті є надзвичайно актуальною, оскільки притаманна їй творча діяльність характеризується інтеграцією приватних та публічних інтересів.

При цьому, первинними є інтереси авторів, творців об'єктів інтелектуальної діяльності людини. Перш за все, це інтереси підприємців, що використовують результати інтелектуальної діяльності з метою отримання прибутків. По-друге, це інтереси держави, яка в зазначених відносинах, з одного боку, виступає як гарант закону, а з іншого – як безпосередній їх учасник. Тому питання щодо місця та статусу норм у сфері інтелектуальної власності в системі права набувають сьогодні досить принципового значення.

Відповідно до цього, законодавство у сфері інтелектуальної власності повинно мати комплексний характер для регулювання режиму того чи іншого об'єкта інтелектуальної власності.

Крім того, суттєва особливість законодавства у сфері інтелектуальної власності полягає в тому, що воно повинно відповідати міжнародним договорам, базуватися на дворівневому підході в регулюванні відносин у сфері інтелектуальної діяльності, свобода здійснення якої гарантується Конституцією України. Четверта книга (том) Цивільного Кодексу України (ЦКУ) «Право інтелектуальної власності» присвячена регулюванню договірних відносин у сфері інтелектуальної власності, однак зазначені відносини у цій сфері частково

підпадають під регулювання також і норм Господарського, Кримінального, Митного, Бюджетного, Податкового кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, процесуальних кодексів, Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції». Спеціальне законодавство складає понад 10 законів. Так, у сфері авторських прав це Закон України «Про авторське право і суміжні права» у редакції Закону № 2627-III від 11 липня 2001 р. (зі змінами), у сфері промислової власності Закони України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 р. № 3687-XII (зі змінами), «Про охорону прав на промислові зразки» від 15 грудня 1993 р. № 3688-XII (зі змінами), «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 16 червня 1999 р. № 752-XIV (зі змінами), «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» від 15 грудня 1993 р. № 3689-XII (зі змінами) тощо. Процедури визначені на рівні підзаконних нормативно-правових актів (яких існує понад 100), виданих Кабінетом Міністрів України та профільним міністерством. Законодавство у сфері інтелектуальної власності має комплексний характер, так як регулюючи режим того чи іншого об'єкта інтелектуальної власності, воно не рідко включає положення цивільного, фінансового, адміністративного, конституційного, процесуального законодавства тощо. А право інтелектуальної власності загалом, і кожен із його об'єктів зокрема, мають певний зв'язок з іншими галузями права, здійснюють один на одного певний взаємний вплив. Незважаючи на активне дослідження проблем права інтелектуальної власності в останні роки, багато питань ще не отримали адекватного вивчення. Зокрема, залишаються недостатньо визначеними зміст, види та місце інтелектуальної власності в системі цивільного права України; склад об'єктів та суб'єктів права інтелектуальної власності за чинним законодавством України, які підлягають цивільно-правовій охороні. Потребують більш глибокого дослідження і цивільно-правові форми охорони права інтелектуальної власності, зокрема особисті немайнові й майнові права; реалізація особистих немайнових і майнових прав суб'єктів інтелектуальної власності.

До 1991 року в Україні, як і у всьому колишньому Радянському Союзі, були

відсутні спеціальні закони про охорону інтелектуальної власності, а правове регулювання відносин у цій сфері забезпечувалося в основному підзаконними актами. Виключеннями були розділ IV – «Авторське право» і розділ VI «Винахідницьке право» Цивільного кодексу УРСР, а також «Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції».

Загальне законодавство закріплювало можливість широкого використання результатів творчої праці громадян в інтересах держави і суспільства. Наприклад, основною формою охорони винаходів був не патент, а авторське свідоцтво, що давало виключне право на використання об'єкта інтелектуальної власності не їх творцям, а державі. Авторське законодавство містило істотне вилучення зі сфери виняткових авторських прав. Воно дозволяло вільно використовувати випущені у світ твори на телебаченні, радіо, у кіно і газетах. І авторське право, і патентне право допускали примусовий викуп суб'єктивних прав на творчі досягнення у власників таких прав, можливість видачі примусових дозволів на їхнє використання. [8].

У той же час механізм захисту порушених прав не був ефективним. Передбачені законодавством санкції були незначні, а судова процедура – складною. У результаті при масових порушеннях прав кількість судових справ була мізерною.

Після проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року почалося формування спеціального законодавства, що регулює правовідносини у сфері інтелектуальної власності. Принциповим моментом у розбудові законодавства про інтелектуальну власність стало прийняття у 1996 році Конституції України, яка проголосила: «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами інтелектуальної, творчої діяльності».

Завершальним акордом у розбудові законодавства України у сфері інтелектуальної власності стало прийняття у 2003 році Верховною Радою України Цивільного кодексу України, Книга IV якого має назву «Право інтелектуальної власності»

Важливим джерелом права інтелектуальної власності також є міжнародні конвенції і договори, до яких долучилась Україна.

РОЗДІЛ 2. ЗАКОНОДАВЧА БАЗА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

2. 1. Система законодавства України про інтелектуальну власність

Правовідносини у сфері інтелектуальної власності в Україні регулюються окремими положеннями Конституції України (ст. 41, 54), нормами Цивільного кодексу України (Книга IV «Право інтелектуальної власності»), Кримінального, Митного кодексів України, Кодексу України про адміністративні правопорушення.

В Україні діють 10 спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності. Це закони України: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на сорти рослин», «Про охорону прав на зазначення походження товарів», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», «Про авторське право і суміжні права», "Про захист економічної конкуренції», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм», «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаних з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування».

Окремі норми, що стосуються інтелектуальної власності, містяться в багатьох інших законах України.

У випадку, коли необхідно врегулювати суперечки стосовно прав на об'єкти інтелектуальної власності між фізичними або юридичними особами України та іноземних держав, верховенство перед національними законами мають міжнародні договори, до яких приєдналася Україна. На сьогодні Україна є учасницею 20 багатосторонніх, міжнародних договорів у цій сфері. [9,10].

2.2. Державна система правової охорони інтелектуальної власності

За здійснення політики у сфері інтелектуальної власності в Україні відповідає Міністерство освіти і науки України. Виконання конкретних функцій у цій сфері Міністерство освіти і науки України делегувало **Державній службі інтелектуальної власності**, яка підпорядкована Міністерству освіти і науки України і є урядовим органом державного управління, що уповноважений представляти, реєструвати і підтримувати на території України права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, зазначення походження товарів, топографії інтегральних мікросхем, а також здійснювати реєстрацію об'єктів авторського права. Державна служба інтелектуальної власності проводить єдину державну політику у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності. Вона здійснює роботи по удосконаленню законодавчої і нормативної бази, міжнародного співробітництва у сфері інтелектуальної власності, забезпечує умови для введення інтелектуальної власності до господарського обороту, підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері інтелектуальної власності, взаємодії з громадськими організаціями тощо [21].

До сфери управління Державної служби інтелектуальної власності включено: Український інститут промислової власності, Українське агентство з авторських та суміжних прав, Інститут інтелектуальної власності і права, Державне підприємство «Інтелзахист». У структурі Державної служби інтелектуальної власності є підрозділи державних інспекторів з питань інтелектуальної власності (рис. 1.3).

Рисунок 1.3. Структура державної системи правової охорони інтелектуальної власності

Головною функцією Українського інституту промислової власності (Укрпатенту) є здійснення експертизи заявок на об'єкти промислової власності. Саме його експерти проводять дослідження поданих заявниками матеріалів на предмет відповідності умовам правової охорони і надають експертний висновок. Але охоронний документ – патент або свідоцтво – видає Державний департамент інтелектуальної власності. Укрпатент має філію, що надає інформаційні послуги, здійснює патентний пошук.

Головною функцією Українського агентства з авторських і суміжних прав (УААСП) є колективне управління правами авторів. УААСП за бажанням автора здійснює підготовку до державної реєстрації об'єктів авторського права і суміжних прав та видачі автору охоронного документу – свідоцтва. Важливою функцією УААСПу є надання допомоги авторам щодо захисту їх прав у разі порушення.

Інститут інтелектуальної власності і права виконує функцію підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері інтелектуальної власності. Він готує спеціалістів і магістрів зі спеціальності «Інтелектуальна власність», а також підвищує кваліфікацію патентних повірених, патентознавців, професійних оцінювачів прав на об'єкти інтелектуальної власності, державних службовців тощо.

Державне підприємство «Інтелзахист» опікується питаннями боротьби з порушеннями прав на об'єкти інтелектуальної власності, причому більшою мірою суміжними правами.

Головним завданням **державних інспекторів з питань інтелектуальної власності** є попередження правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Інспектори – це повноважні представники Державної служби інтелектуальної власності у регіонах України.

На рис. 3 представлені також громадські організації, що безпосередньо займаються питаннями інтелектуальної власності і з якими тісно співпрацює Державний департамент інтелектуальної власності.

Всеукраїнська асоціація інтелектуальної власності має міжвідомчий характер. Вона сприяє доведенню основних проблем, що існують у сфері інтелектуальної власності, до відома законодавчої та виконавчої гілок влади. Особливе місце займає **Всеукраїнська асоціація патентних повірених України**. За чинним законодавством саме через патентних повірених здійснюється патентування вітчизняних винаходів за кордоном і навпаки. Патентні повірені надають також кваліфіковані послуги фізичним та юридичним особам з питань правової охорони, використання та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Товариство винахідників і раціоналізаторів України займається популяризацією винахідницької діяльності, надає винахідникам і раціоналізаторам посильну допомогу в їх діяльності.

Українська асоціація власників товарних знаків опікується інтересами правовласників знаків.

РОЗДІЛ 3. ОХОРОНА ПРАВА НА ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

3.1. Мета і принципи правової охорони

Основним способом охорони об'єктів інтелектуальної власності є видача автору або іншому суб'єкту права на об'єкт інтелектуальної власності охоронного документу: патенту чи свідоцтва.

Суть охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності полягає в тому, що автор (розробник) об'єкта інтелектуальної власності або інша визнана законом особа одержує від держави виключні права на створений об'єкт інтелектуальної власності на визначений період часу. Ці права регламентуються охоронним документом, що видається власнику об'єкта інтелектуальної власності.

Автор, що одержав охоронний документ, наприклад патент, почуває себе впевнено, оскільки його права охороняються законом. Тепер він може розкрити даний винахід для широкого кола осіб на предмет використання ними цього об'єкту на законних підставах. Якби автор не мав охоронного документа, то він, швидше за все, не розкрив би даний винахід, ніхто б не зміг скористатися ним і предмет винаходу залишився б невідомим. Крім того, закріплене охоронним документом присвоєння особистих (немайнових), а також майнових прав сприяє використанню об'єкта інтелектуальної власності, і це, мабуть, єдиний спосіб отримання вигоди автором у результаті використання об'єкта інтелектуальної власності самостійно з одержанням переваг над конкурентами чи шляхом дозволу третім особам використовувати об'єкт інтелектуальної власності за ліцензійні платежі.

Часто охорону інтелектуальної власності ототожнюють з її захистом і користуються терміном «захист прав Інтелектуальної власності». Ми будемо розрізняти поняття «правова охорона» і «правовий захист». Підставою для

цього служить те, що ці дві дії повинні бути розділені, тому що, по-перше, вони мають різні цілі, а по-друге, здійснюються різними організаційними структурами. Охороною (оформленням прав з видачею охоронного документу) займаються патентні органи, а захистом (у випадку порушення цих прав) – адміністративні і судові органи. Хоча якщо розглядати це питання з теоретичної точки зору, то поняття «правовий захист» у цьому контексті є складовою більш широкого поняття «правова охорона». [11].

Можна назвати, принаймні, **4 принципи правової охорони:**

1. Принцип охороноспроможності. Тобто об'єкт правової охорони повинен відповідати визначеним законом вимогам. Наприклад, винахід відповідає умовам патентоспроможності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним.

2. Визнання за правовласником виключного права на об'єкт права інтелектуальної власності.

3. Дотримання прав не тільки правовласників, але й дійсних розробників (авторів, винахідників).

4. Дотримання балансу інтересів правовласника з одного боку і суспільства – з іншого, шляхом обмеження монополії на об'єкт права, наприклад, встановленням розумного терміну дії охоронного документа [12].

3.2. Патентний захист об'єктів промислової власності

Відповідно до патентних законів у всіх країнах світу на винаходи видаються патенти. *Патент* є свідоцтвом (охоронним документом), що видається уповноваженим державним органом і надає його власнику певні юридичні права, що виникають з моменту його отримання.

По-перше, патент засвідчує пріоритет винаходу, який встановлюється патентним відомством за датою отримання ним правильно оформленої заявки.

Юридичне значення пріоритету полягає в тому, що, з одного боку, ця дата встановлює новизну винаходу, закріплюючи за автором винаходу авторство

(першість) в рішенні певної задачі. З другого боку, саме з цієї дати закон охороняє права, які витікають з патенту. Це значить, що притягати до відповідальності за використання винаходу третіми особами до дати пріоритету за допомогою норм патентного права неможливо.

По-друге, патент засвідчує права, які витікають з патенту. Патентні права носять комплексний характер і складаються з комбінації майнових і особистих немайнових прав.

Основне особисте немайнове право - право авторства, яке є абсолютним і належить виключно автору (авторам) винаходу, чиєю творчою працею воно створене. Право авторства є невід'ємним і охороняється безстроково. Сфера дії авторського права не має обмежень ні в часі, ні в просторі. Його не можна передати в спадок.

Основне майнове право, яке витікає з патенту – виняткове право на використання запатентованого об'єкта. Це означає, що тільки патентовласник може використовувати винахід на свій розсуд. Але виняткове право означає також заборону будь-яким третім особам використовувати запатентований винахід без дозволу патентовласника.

Сфера дії виняткового права обмежена в просторі і в часі. Територіальний характер дії патенту означає, що він діє тільки на території тієї країни, де він виданий, і виняткові права обмежені територією країни патентування.

Патент видається :

- автору (авторам) винаходу;
- працедавцю;
- правоотримувачам вказаних осіб.

Якщо автори створили винахід у зв'язку з виконанням ними своїх службових обов'язків, то патентовласником такого винаходу згідно із законом є працедавець. При цьому у разі отримання патенту, працедавець зобов'язаний виплатити авторам винагороду в розмірі і умовах, визначених на основі договору між ними. Право подачі заявки на службовий винахід працедавцем обмежене чотиримісячним терміном з моменту повідомлення авторами про

створення винаходу. Якщо протягом вказаного в законі терміну працедавець не подав заявку в патентне відомство, то автори мають право подати заявку і одержати патент на своє ім'я [13].

3.3. Права і обов'язки патентовласника

Патент надає його власнику монопольне виняткове право використання запатентованого об'єкта. Це означає, що тільки патентовласник має право виготовляти, використовувати, продавати, рекламувати, ввозити з-за кордону і здійснювати інші дії із введення в господарський оборот або зберігати з цією метою продукт, що містить запатентований винахід і забороняє третім особам скоювати визначені законом дії без згоди патентовласника.

Патентовласник може самостійно використовувати винахід шляхом промислового виробництва і продажу виробів, що охороняються патентом, або повністю переуступати патент третім особам, або надавати права на використання винаходу в тому або іншому об'ємі зацікавленим особам. Поступка патенту здійснюється шляхом укладення договору із зацікавленими особами, причому договір про передачу патенту вважається дійсним після реєстрації в патентному відомстві. Надання права на використання винаходу здійснюється шляхом підпису ліцензійної угоди. За ліцензійною угодою патентовласник виступає в ролі продавця (ліцензіара). Він надає покупцю (ліцензіату) за певну винагороду право на використання винаходу в межах, встановлених угодою. Ліцензійна операція має юридичну силу після обов'язкової реєстрації її в патентному відомстві. [14].

3.4 Інтелектуальний зміст об'єктів промислової власності

Об'єкти промислової власності володіють основними ознаками, до яких належать: застосування у сфері виробничої або комерційної діяльності; основна цінність стосується змісту рішень, запропонованих авторами; економічна

ефективність, здатність приносити прибуток; необхідність спеціальної реєстрації; наявність офіційних охоронних документів.

Необхідність реєстрації та видачі спеціальних охоронних документів (патентів, свідоцтв) для цих об'єктів зумовлена тим, що на відміну від інших складових інтелектуальної власності (літературних, художніх творів) для об'єктів промислової власності великою є ймовірність створення ідентичних продуктів незалежними один від одного особами, оскільки одне й те саме рішення щодо продукту, способу або зовнішнього вигляду виробу можна розробити різними способами.

Важливі роль і значення в промисловій власності належать аспектному праву, найважливішими об'єктами якого є винаходи, корисні моделі та промислові зразки.

Винахід — це нове оригінальне технічне рішення, що стосується певного продукту (пристрою, речовини, штаму мікроорганізмів, культури клітин рослин і тварин) або способу (процесу здійснення дій над матеріальними об'єктами з допомогою матеріальних засобів), здатне забезпечити позитивний ефект.

До винаходів належать такі творчі рішення: пристрої — системи розташованих у просторі конструктивних елементів, що певним чином взаємодіють між собою (машини, механізми, агрегати, прилади, деталі, вузли тощо); речовини — штучно створені сукупності взаємопов'язаних інгредієнтів (сплави, розчини, емульсії, пластмаси, кераміка, фарби, мастильні матеріали тощо); штами мікроорганізмів — спадково однорідні культури мікроорганізмів, що мають або продукують корисні властивості та застосовуються у медицині, сільському господарстві тощо; культури клітин рослин і тварин — культури окремих клітин (клонів тварин, людини) або консорціуми (поєднання клітин рослин і тварин); способи — процеси, операції, прийоми, режими, спрямовані на виготовлення продукції або зміну стану предметів матеріального світу (транспортування, регулювання, контроль, діагностика тощо). Поняття способу охоплює також застосування уже відомого пристрою, речовини або штаму за

новим призначенням, що потребує встановлення нових властивостей уже відомих об'єктів і визначення нових сфер їх застосування [15].

Національні патентні класифікації, необхідні для обробки патентних заявок і підтримки пошукових масивів, характеризуються значною різноманітністю. Так, у Німеччині система класифікації винаходів побудована за галузевою ознакою, у США — за функціональною ознакою, у Великій Британії вона поєднує галузевий принцип і принцип тотожності функцій. Водночас розвиток міжнародного співробітництва у сфері промислової власності викликав необхідність створення міжнародної патентної класифікації, в якій поєднані функціонально-орієнтований і галузевий принципи, що базується на Страсбурзькій угоді 1971 р., підготовленій Міжнародним бюро Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Згідно з цією класифікацією виокремлюється 8 розділів:

A — задоволення життєвих потреб людини;

B — технологічні процеси, транспортування;

C — хімія, металургія;

D — текстиль, папір;

E — будівництво, гірнича справа;

F — механіка, освітлення, опалення, двигуни, насоси, зброя, вибухові роботи;

G — фізика;

H — електрика, а також 118 класів, 617 підкласів і більш ніж 55 тис. груп.

Загально визнано, що винаходи визначають розвиток науково-технічного прогресу та є основою інновацій, впровадження яких забезпечує економічне зростання та покращення добробуту суспільства. Пристрої, речовини та способи виробництва, які втілюють принципово нові наукові знання, часто стають основою формування нових галузей і нових ринків, ініціюють похідні, вторинні відкриття, сприяючи таким чином зростанню кількості інновацій та створенню передумов для впровадження провідних науково-технічних нововведень наступного циклу.

Однією з особливостей винаходів як об'єктів промислової власності є необхідність їх реєстрації, що здійснюється за умов патентоспроможності нового технічного рішення.

Патентоспроможність винаходу — відповідність винаходу умовам надання правової охорони, передбаченим законодавством. Відмітимо тут коротко основні умови патентоспроможності винаходу.

1. Новизна — відсутність аналогічних технічних рішень, а також відомостей, які плямують (ганьблять) новизну винаходу; відсутність розкриття сутності винаходу для невизначеного кола осіб настільки, що стає можливим його здійснення (демонстрація на виставці, публікація у пресі, виступ на телебаченні тощо).

2. Неочевидність, винахідницький рівень — наявність оригінальної творчої ідеї, високий якісний рівень винаходу, в основі якого не можуть лежати суто механічні зміни, покращення або проста комбінація елементів уже відомих досягнень.

3. Корисність, промислова придатність — здатність винаходу функціонувати і бути використаним у господарській діяльності. Тобто йдеться не просто про доцільність або абстрактну суспільну корисність унікального технічного рішення, а про принципову можливість його відтворення, використання й отримання на цій основі позитивного ефекту.

4. Відповідність суспільним інтересам, принципам гуманізму та моралі, відображеним у законодавстві тієї чи іншої країни.

Правова охорона винаходів здійснюється за допомогою патенту — юридичного документа, який засвідчує право його власника забороняти іншим особам використовувати, продавати чи імпортувати запатентований винахід. Таким чином, патент дає власнику право вирішувати долю свого винаходу: виробляти і продавати новий продукт самостійно чи передавати ці права іншим суб'єктам. Патент надає товаровиробникам значні переваги у конкурентній боротьбі, є гнучким інструментом торгівлі, який сприяє зростанню доходів суб'єктів господарювання.

Слід зазначити, що патентоспроможність винаходу характеризується не тільки загальними критеріями («новизна», «рівень винахідництва», «промислова придатність»), але і об'єктами, що утворюють патентоспроможний винахід.

Чинне законодавство розрізняє такі *об'єкти винаходів (таблиця 1)*:

- продукт (пристрій; речовина; штам мікроорганізмів; культури клітин рослин і тварин);
- спосіб.

Таким чином, винахід, на який отримується патент, повинен не тільки задовільняти критерії патентоспроможності, але і чітко відповідати одному із встановлених законодавством об'єктів. Інакше патентоспроможного винаходу немає: це може бути або відкриття, або наукова гіпотеза, або організаційна пропозиція і т. п.

До *способів* як об'єктів винаходу відносяться процеси виконання дій над матеріальними об'єктами за допомогою матеріальних об'єктів, тобто різні технологічні процеси; способи отримання різних речовин, предметів; способи контролю, вимірювання, випробування; способи здобуття і заготівлі, монтажу, наладження і т. д.

Для характеристики способу використовуються такі ознаки [28]:

- наявність дій або сукупності дій;
- умови здійснення дій; режим; використання речовин (початкова сировина, реагенти, каталізатори і т. д.) пристроїв (пристосування, інструменти, устаткування і т. д.), штамів мікроорганізмів, ліній клітин рослин і тварин.

До речовин як об'єктів винаходу відносяться:

- індивідуальні хімічні з'єднання, до яких також умовно віднесені високомолекулярні з'єднання і продукти генної інженерії: рекомбінантні нуклеїнові кислоти, вектори і т. п.;
- композиції (склад, суміш);
- продукти ядерного перетворення.

Для характеристики композиції (речовини) використовуються такі ознаки:

- ◆ якісний склад (інгредієнти);
- ◆ кількісний склад (зміст інгредієнтів);
- ◆ структура композиції;
- ◆ структура інгредієнтів.

Корисна модель — це нове, промислово придатне конструктивне виконання пристрою, тобто нове технічне рішення в галузі механіки стосовно тих об'єктів, які мають просторову структуру. Згідно з визначенням Постійного комітету інформації у сфері промислової власності Всесвітньої організації інтелектуальної власності корисна модель є об'єктом промислової власності, передбаченим деякими національними законами для охорони «другорядних» винаходів шляхом простої реєстрації у патентному відомстві. Натомість запропонований Комісією ЄС підхід до визначення корисної моделі ґрунтується на трактуванні останньої як винаходу, що відрізняється лише спеціальним режимом надання охорони.

Основними умовами надання правової охорони корисним моделям є наступне.

1. Новизна. Корисна модель визнається новою, якщо сукупність її суттєвих ознак (тих, що впливають на очікуваний результат) невідома з рівня техніки. Згідно з Директивою про охорону корисних моделей, розробленою Комісією ЄС, корисна модель визнається новою, якщо не є частиною рівня техніки (усіх відомостей, які стали загальнодоступними в результаті опублікування, усного розголошення, використання тощо або були подані до патентного відомства країн-членів ЄС до дати подання заявки на цю корисну модель).

2. Промислова придатність. Директива про охорону корисних моделей, розроблена Комісією ЄС трактує промислову придатність як можливість використання корисної моделі у промисловості або сільському господарстві.

3. Винахідницький рівень. Корисна модель має винахідницький рівень, якщо для фахівця певної галузі він не «дуже очевидно» випливає з рівня техніки. Відтак вимоги до винахідницького рівня корисних моделей нижчі, ніж

до винаходів. При цьому важливого значення набувають зручність використання та технічні переваги корисної моделі.

Отже, корисні моделі відрізняються від винаходів такими ознаками: охоплюють вужче коло об'єктів і стосуються нових технічних рішень в основному в галузі механіки (пристроїв, пристосувань, корисних предметів, які мають просторову форму); мають нижчий винахідницький рівень; потребують дешевшої та простішої процедури надання правової охорони; передбачають коротший термін дії охоронного документа.

Охоронний документ на корисні моделі, який видається у більшості країн світу, називається свідоцтвом. Водночас це може бути «малий патент» (Австралія), «свідоцтво про корисність» (Франція), «короткотерміновий патент» (Бельгія) тощо. Правова охорона не надається корисним моделям, які суперечать суспільним інтересам та загальноприйнятим нормам моралі [18].

Викладене вище дає змогу зробити висновок, що корисні моделі мають важливе значення для тих галузей, які характеризуються швидкою зміною попиту та значною конкуренцією виробників (приладобудування, оптика, електротехніка тощо).

Критерій нижчого винахідницького рівня значною мірою є суб'єктивним, у зв'язку з чим інколи дуже важко розмежувати корисну модель і винахід. Відтак одне і те саме оригінальне технічне рішення в одній країні може охоронятись патентом на винахід, а в іншій — свідоцтвом на корисну модель. У зв'язку з цим законодавство багатьох країн допускає перетворення заявки на патент у заявку на корисну модель і навпаки, а у ст. 4 Паризької конвенції про охорону промислової власності зазначається, що заявка на корисну модель в одній країні-учасниці може бути підставою для отримання конвенційного пріоритету на отримання патенту на винахід у іншій країні-учасниці. Законодавство деяких країн (Німеччини, Італії) дозволяє одночасно з поданням заявки на патент оформляти заявку на корисну модель, що уможлиблює отримання охоронного документа у випадку відмови від видачі патенту на винахід.

Загально визнано, що розвиток ринкової економіки та насичення потреб споживачів у товарах масового виробництва загострюють конкурентну боротьбу між товаровиробниками і суттєво змінюють її форми. Постіндустріальні тенденції еволюції розвинених країн виявляються у зростанні вимог споживачів до якості, привабливості товарів і послуг, їх естетичного рівня, ергономічності (простоти та зручності у користуванні), які перетворюються на важливі переваги економічного суперництва товаровиробників. Зазначені характеристики товарів досягаються засобами художнього конструювання (дизайну), що поєднує прийоми техніки і мистецтва, надаючи виробам виразність, раціональність форми і композиційну цілісність. За цих обставин зовнішній вигляд виробу, його художньо-естетичний рівень набувають самостійної комерційної цінності, перетворюючись на важливий об'єкт відносин інтелектуальної власності. [13,14].

Промисловий зразок — це художньо-конструктивне рішення промислового або ремісничо-кустарного виробу, що визначає його зовнішній вигляд. Таким чином, промислові зразки є результатом творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання, декоративно-естетичного вирішення зовнішнього вигляду виробу, що в міжнародній практиці позначається терміном «дизайн». Найважливішими характеристиками промислового зразка як об'єкта інтелектуальної власності є: естетична чи декоративна (пов'язана з формою, структурою, кольором та іншими ознаками, які впливають на зорове сприйняття) сторона корисного виробу (побутового чи виробничого призначення); єдність естетичного та технічного виконання виробу, за якої зовнішня форма виробу невіддільна від його змісту; можливість багаторазового промислового відтворення, (інакше виріб буде кваліфікований як твір декоративно-прикладного мистецтва, який має унікальні характеристики й охороняється авторським правом).

На практиці розрізняють різні види промислових зразків: загальнокорисні, промислові рисунки і моделі, а також об'ємні, площинні, комбіновані.

Найважливіші умови правової охорони промислових зразків є такі:

1. Новизна. Промисловий зразок визнається охороноздатним, якщо сукупність суттєвих ознак виробу, його забарвлення невідомі з інформації, яка стала загальнодоступною до дати його пріоритету.

2. Оригінальність. Промисловий зразок визнається оригінальним, якщо його суттєві ознаки (естетичні, ергономічні особливості зовнішнього вигляду виробу, його форма, конфігурація, поєднання кольорів) зумовлюють самостійний (не запозичений) творчий характер дизайну виробу.

3. Промислова придатність — можливість використання промислового зразка у промисловій чи іншій сфері господарської діяльності.

Промислові зразки захищаються від копіювання чи імітації за допомогою свідоцтва про реєстрацію або патенту. Водночас творець може охороняти новий і оригінальний дизайн за нормами авторського права (наприклад, коли йдеться про виробництво якісного модного одягу, меблів тощо). На думку більшості дослідників, патентний захист є ефективним стосовно зовнішнього вигляду об'єктів довгострокового користування, які поєднують оригінальний дизайн і нові технічні рішення. Незважаючи на те, що на відміну від авторського права патент потребує експертизи, він забезпечує виключення конкурентів та захист творця як від копіювання промислового зразка, так і від його імітації (внесення незначних змін за збереження сутності).

Особливості ознак наступних об'єктів промислової власності (торговельна марка, географічне зазначення і найменування фірм) заключаються у тому що вони відносяться більше до сфери послуг а не до сфери виробництва. Але без них складно реалізувати збут (товарообіг) товарів виробництва, тому їх і відносять до зазначеного класу об'єктів інтелектуальної власності.

У національному законодавстві відсутня дефінітивна норма, яка б містила легальне визначення комерційного (фірмового) найменування, проте ст. 489 Цивільного кодексу України встановлює вимогу, якій воно повинно відповідати. Так, правова охорона надається комерційному найменуванню, якщо воно дає змогу вирізнити одну особу з-поміж інших осіб і не вводить в

оману споживачів щодо справжньої її діяльності. Таким чином, комерційне (фірмове) найменування, як об'єкт права інтелектуальної власності – це таке найменування, під яким особа діє в цивільному обороті і яке індивідуалізує цю особу з-поміж інших його учасників. [15].

3.5 Торговельна марка як об'єкт правової охорони

Згідно зі ст. 6 Паризької конвенції, ст. 15 Угоди з торговельних аспектів прав інтелектуальної власності, ст. 499 Цивільного кодексу України та ст. 5 Закону України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" правова охорона торговельної марки в Україні надається на підставі її державної реєстрації. Для того, щоб позначення (символ), яке заявляється до реєстрації, набуло статусу торговельної марки, таке позначення повинно відповідати вимогам законодавства, згідно з якими надається правова охорона, тобто позначення повинно бути охороноздатним. Правова охорона надається знаку, який не суперечить публічному порядку, принципам гуманності та моралі, вимогам Закону України "Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки" та на який не поширюються підстави для відмови в наданні правової охорони, встановлені законом.

Об'єктом знака може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень.

Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, у тому числі власні імена, літери, цифри, зображувальні елементи, кольори та комбінації кольорів, а також будь-яка комбінація таких позначень. **Об'єктом знака не можуть бути імена або псевдоніми осіб**, які обіймали керівні посади у комуністичній партії (посаду секретаря районного комітету і вище), вищих органах влади та управління СРСР, УРСР (УСРР), інших союзних або автономних радянських республік (крім випадків, пов'язаних з розвитком української науки та культури), працювали у радянських органах державної безпеки, назви СРСР,

УРСР (УСРР), інших союзних радянських республік та похідні від них, назви, пов'язані з діяльністю комуністичної партії, встановленням радянської влади на території України або в окремих адміністративно-територіальних одиницях, переслідуванням учасників боротьби за незалежність України у ХХ столітті.

Право власності на знак засвідчується свідоцтвом. Строк дії свідоцтва **становить** 10 років від дати подання заявки до Установи і продовжується за клопотанням власника свідоцтва щоразу на 10 років, за умови сплати збору в порядку встановленим законами. Порядок продовження строку дії свідоцтва встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інтелектуальної власності.

Обсяг правової охорони, що надається, визначається зображенням знака та переліком товарів і послуг, внесеними до Реєстру і засвідчується свідоцтвом з наведеними у ньому копією внесеного до Реєстру зображення знака та переліком товарів і послуг.

Право на одержання свідоцтва має будь-яка особа, об'єднання осіб або їх правонаступники. Право на одержання свідоцтва має заявник, заявка якого має більш ранню дату подання до Установи. Якщо заявлено пріоритет, то працює пріоритет з більш ранньою датою, за умови, що вказана заявка (пріоритет) не вважається відкликаною, не відкликана, або за нею Установою не прийнято рішення про відмову в реєстрації знака, можливості оскарження якого вичерпані. . [16].

Підстави для відмови в наданні правової охорони.

1. Не можуть одержати правову охорону позначення, які зображують або імітують:

- державні герби, прапори та інші державні символи (емблеми);
- офіційні назви держав;
- емблеми, скорочені або повні найменування міжнародних
- міжурядових організацій;
- офіційні контрольні, гарантійні та пробірні клейма, печатки;

- нагороди та інші відзнаки.

Такі позначення можуть бути включені до знака як елементи, що не охороняються, якщо на це є згода відповідного компетентного органу або їх власників. Компетентним органом щодо назви держави є колегіальний орган, утворений Установою.

2. Згідно з ЗУ «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» не можуть одержати правову охорону також позначення, які:

- не мають розрізняльної здатності та не набули такої внаслідок їх використання;

- складаються лише з позначень, що є загальноживаними як позначення товарів і послуг певного виду;

- складаються лише з позначень чи даних, що є описовими при використанні щодо зазначених у заявці товарів і послуг або у зв'язку з ними, зокрема вказують на вид, якість, склад, кількість, властивості, призначення, цінність товарів та послуг, місце та час виготовлення чи збуту товарів або надання послуг;

- є оманливими або такими, що можуть ввести в оману щодо товару, послуги або особи, яка виробляє товар або надає послугу;

- складаються лише з позначень, що є загальноживаними символами і термінами;

- відображають лише форму, що обумовлена природним станом товару чи необхідністю отримання технічного результату, або яка надає товару істотної цінності.

3. Не можуть бути зареєстровані як знаки позначення, які є тотожними або схожими настільки, що їх можна сплутати з:

- знаками, раніше зареєстрованими чи заявленими на реєстрацію в Україні на ім'я іншої особи для таких самих або споріднених з ними товарів і послуг;

- знаками інших осіб, якщо ці знаки охороняються без реєстрації на підставі міжнародних договорів, учасником яких є Україна, зокрема знаками,

визнаними добре відомими відповідно до статті 6 bis Паризької конвенції про охорону промислової власності;

- фірмовими найменуваннями, що відомі в Україні і належать іншим особам, які одержали право на них до дати подання до Установи заявки щодо таких же або споріднених з ними товарів і послуг;

- кваліфікованими зазначеннями походження товарів (у тому числі спиртів та алкогольних напоїв), що охороняються відповідно до Закону України "Про охорону прав на зазначення походження товарів". Такі позначення можуть бути лише елементами, що не охороняються, знаків осіб, які мають право користуватися вказаними зазначеннями знаками відповідності (сертифікаційними знаками), зареєстрованими у встановленому порядку.

4) Не реєструються як знаки позначення, які відтворюють:

- промислові зразки, права на які належать в Україні іншим особам;

- назви відомих в Україні творів науки, літератури та мистецтва або цитати та персонажі з них, твори мистецтва та їх фрагменти без згоди власників авторського права або їх правонаступників;

- прізвища, імена, псевдоніми та похідні від них, портрети та факсиміле відомих в Україні осіб без їх згоди.

3.6 Право на фірмове найменування

За своєю сутністю фірмове найменування є назвою підприємства, яке дозволяє відрізнити одне підприємство від іншого. Право на фірмове найменування виникає в момент створення підприємства та належить тільки підприємству.

На відміну від права на фірмове найменування, право на товарний знак (торгову марку):

1) виникає з реєстрацією товарного знака (торгової марки) в Патентному відомстві конкретної країни;

2) відчужуване (воно може бути передано за ліцензійним договором повністю або частково);

3) для підтримки права на товарний знак (торгову марку) необхідно маркувати під цим знаком продукцію та періодично, раз на 10 років сплачувати фіксоване мито. Але для підтримання права на фірмове найменування подібні вимоги відсутні;

4) право на товарний знак (торгову марку) з часом може бути втрачено, якщо невикористовувати зареєстрований знак протягом трьох років. Але право на фірмове найменування може бути втрачено лише в момент ліквідації підприємства. З одного боку, право на товарний знак (торгову марку) захищає всі товари та послуги, на які була отримана охорона після реєстрації в Патентному відомстві. А з іншого боку, право на фірмове найменування захищає від ділової активності конкурентів та може для них служити відмовою (п.3 ст.6 Закону України «Про охорону прав на товарний знак (торгову марку)») при бажанні зареєструвати фірмове найменування іншого підприємства в якості свого товарного знака (торгової марки).

Тому у випадку, коли право на фірмове найменування збігається з правом на товарний знак (торгову марку), можна говорити про збільшення обсягу охорони та захисту прав на дані об'єкти права інтелектуальної власності. Іншими словами, право на фірмове найменування взаємодоповнюють право на товарний знак (торгову марку) та навпаки.

Виходячи з вищенаведеного деякі фірми при реєстрації товарного знака (торгової марки) використовують словесне позначення (логотип) свого фірмового найменування.

Отже, фірмове найменування є назвою підприємства, яке дозволяє відрізнити одне підприємство від іншого, а додаткова реєстрація фірмового найменування у якості товарного знаку збільшує обсяг охорони та захисту від недобросовісних дій інших осіб. . [15,16].

3.7 Право на найменування місця походження товару

В Україні правова охорона найменування місця походження товару здійснюється Законом України "Про охорону прав на зазначення походження товарів".

Зазначення походження товару можна розділити на дві групи:

1) просте зазначення походження товару; 2) кваліфіковане зазначення походження товару;

назва місця походження товару;

географічне зазначення походження товару;

просте зазначення походження товару - будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару. Ним може бути назва географічного місця, яка вживається для позначення товару або як складова частина такого позначення;

Надання правової охорони зазначенням походження товарів.

Правова охорона простого зазначення походження товару надається на підставі його використання.

Правова охорона простого зазначення походження товару полягає у недопущенні використання зазначень, що є неправдивими (фальшивими) чи такими, що вводять споживачів в оману щодо дійсного географічного місця походження товару.

Просте зазначення походження товару не підлягає реєстрації.

ЗУ "Про охорону прав на зазначення походження товарів".

Цим законом надається правова охорона кваліфікованим зазначенням походження товарів на підставі їх реєстрації, яка діє безстроково від дати реєстрації.

Умови надання правової охорони.

Правова охорона надається кваліфікованому зазначенню походження товару, що вказує на конкретне географічне місце, з якого походить товар.

Правова охорона надається назві місця походження товару, щодо якої виконуються такі умови:

а) вона є назвою географічного місця, з якого даний товар походить;

б) вона вживається як назва даного товару чи як складова частина цієї назви;

в) у вказаному цією назвою географічному місці об'єктивно існують характерні природні умови чи поєднання характерних природних умов і людського фактора, що надають товару особливих властивостей порівняно з однорідними товарами з інших географічних місць;

г) позначуваний цією назвою товар має відповідні властивості, що виключно або головним чином зумовлені характерними для даного географічного місця природними умовами чи поєднанням цих умов з характерним для даного географічного місця іншими факторами. . [16, 17].

3.8 Охорона прав на топографії інтегральних мікросхем

Відносини, які виникають у зв'язку з набуттям і здійсненням права власності на топографії (компонування) ІМС в Україні, регулюються Цивільним кодексом України та Законом України "Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем".

ІМС - мікроелектронний виріб кінцевої або проміжної форми, призначений для виконання функцій електронної схеми, елементи та з'єднання якого неподільно сформовані в об'ємі та (або) на поверхні матеріалу, що становить основу такого виробу, незалежно від способу його виготовлення.

Топографія (компонування) ІМС - зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми та з'єднань між ними.

Умови надання правової охорони на топографію ІМС.

Держава здійснює правову охорону топографії ІМС шляхом її реєстрації в Установі. Особливості охорони прав на топографії ІМС віднесені до державної таємниці, визначаються окремим законодавством.

Не охороняються права на ідеї, способи, системи, технології або закодовану інформацію, які можуть бути втілені в топографію ІМС.

Виключне право на використання топографії ІМС засвідчується свідоцтвом, яке підтверджує реєстрацію топографії ІМС. Свідоцтво діє **десять років** від дати подання заявки до Установи або від дати першого використання топографії ІМС.

Обсяг прав на топографію ІМС визначається зображенням топографії ІМС на матеріальному носії.

Умови охороноздатності топографії ІМС.

Топографія ІМС відповідає умовам охороноздатності, якщо вона є оригінальною.

Топографія ІМС визнається оригінальною, якщо вона не створена шляхом прямого відтворення (копіювання) іншої топографії ІМС, має відмінності, що надають їй нові властивості, та не була відомою у галузі мікроелектроніки до дати подання заявки до Установи або до дати її першого використання. Топографія ІМС визнається оригінальною доти, доки не доведено протилежне.

Топографія, яка містить елементи відомі в галузі мікроелектроніки на дату подання заявки до Установи або дату першого використання топографії ІМС, може бути визнана оригінальною.

На визнання топографії ІМС оригінальною не впливає розкриття інформації про неї автором або особою, яка одержала від автора прямо чи опосередковано таку інформацію, якщо строк дати розкриття інформації до дати подання в Установу заявки на реєстрацію цієї топографії ІМС не перевищує двох років. При цьому обов'язок доведення обставин розкриття інформації, достовірності дати розкриття інформації та першого використання топографії ІМС покладається на заінтересовану особу.

Не може бути визнана оригінальною та топографія ІМС, заявка на реєстрацію якої подана до Установи пізніше ніж через два роки від дати її першого використання.

Право на реєстрацію топографії ІМС має автор або його правонаступник.

Автори, які спільно створили топографію ІМС, мають однакові права на реєстрацію топографії ІМС, якщо інше не передбачено угодою між ними.

Автору топографії ІМС належить право авторства, яке є невідчужуваним особистим правом і охороняється безстроково.

Особам, які при створенні топографії ІМС надавали авторові лише технічну, організаційну чи матеріальну допомогу або сприяли оформленню матеріалів для одержання правового захисту, але не внесли особистого творчого вкладу у створення топографії ІМС, право авторства не належить. [18].

3.9 Право на науково-технічну інформацію:

поняття та зміст

Закон України про науково-технічну інформацію визначає основи державної політики в галузі науково-технічної інформації, порядок її формування та реалізації в інтересах науково-технічного, економічного та соціального прогресу країни. Метою Закону є створення в Україні правової бази для одержання та використання науково-технічної інформації. Законом регулюються правові та економічні відносини громадян, юридичних осіб, держави, що виникають при створенні, одержанні, використанні та поширенні науково-технічної інформації, а також визначаються правові форми міжнародного співробітництва в цій галузі. Дія Закону поширюється на підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, а також громадян, які мають право на одержання, використання та поширення науково-технічної інформації. Дія Закону не поширюється на інформацію, що містить державну та іншу таємницю, що охороняється Законом.

Характеризуючи об'єкти сфери науково-технічної інформації використовують в основному, наступні їх визначення:

науково-технічна інформація — це документовані або публічно оголошені відомості про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки та виробництва, одержані від науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності;

науково-інформаційна діяльність — це сукупність дій, спрямованих на задоволення потреб громадян, юридичних осіб та держави в науково-технічній інформації, що полягає в її збиранні, аналітично-систематичній обробці, фіксації, зберіганні, пошуку та поширенні;

інформаційні ресурси науково-технічної інформації — це систематизоване зібрання науково-технічної літератури та документації (книги, брошури, періодичні видання, патентна документація, нормативно-технічна документація, промислові каталоги, конструкторська документація, звітна науково-технічна документація з науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, депоновані рукописи, переклади науково-технічної літератури та документації), зафіксовані на паперових чи інших носіях;

довідково-інформаційний фонд — це сукупність упорядкованих первинних документів та довідково-пошукового апарату, призначених для задоволення інформаційних потреб;

довідково-пошуковий апарат — це сукупність упорядкованих вторинних документів, створюваних для пошуку першоджерел;

інформаційні ресурси спільного користування — це сукупність інформаційних ресурсів державних органів науково-технічної інформації, наукових, науково-технічних бібліотек, а також комерційних центрів, фірм, організацій, які займаються науково-технічною діяльністю та, з власниками яких укладено договори про їх спільне використання;

аналітично-синтетична обробка науково-технічної інформації — це процес обробки інформації шляхом аналізу та синтезу змісту документів з

метою одержання необхідних відомостей, а також шляхом їх класифікації, оцінки, співставлення та узагальнення;

інформаційний ринок — це система економічних, організаційних та правових відносин щодо продажу-купівлі інформаційних ресурсів, технологій, продукції та послуг.

Відповідно до вищевикладеного, об'єктом відносин у сфері науково-технічної інформації є документована на будь-яких носіях або публічно оголошувана вітчизняна та зарубіжна науково-технічна інформація.

Науково-технічна інформація охоплює отримувані в процесі науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності результати, зафіксовані у формі, яка забезпечує їх відтворення, використання та поширення.

Науково-технічна інформація є суспільним надбанням, необхідною умовою продуктивної інтелектуальної діяльності, зокрема наукової та технічної творчості.

Науково-технічна інформація, що є продуктом інтелектуальної творчої праці, становить об'єкт права інтелектуальної власності, а відносини щодо її придбання, зберігання, переробки, використання та поширення регулюються чинним законодавством.

Суб'єктами відносин, що регулюються цим Законом, є державні органи, органи місцевого та регіонального самоврядування, юридичні особи та громадяни України, міжнародні організації, іноземні юридичні особи і громадяни та особи без громадянства.

Фізичні та юридичні особи у сфері дії цього Закону виступають як творці і накопичувачі науково-технічної інформації, власники, виробники, зберігачі та споживачі інформаційної продукції та послуг, а також як посередники у сфері науково-інформаційної діяльності.

Суб'єктами відносин, що регулюються цим Законом, є державні органи, органи місцевого та регіонального самоврядування, юридичні особи та

громадяни України, міжнародні організації, іноземні юридичні особи і громадяни та особи без громадянства.

Фізичні та юридичні особи у сфері дії цього Закону виступають як творці та накопичувачі науково-технічної інформації, власники, виробники, зберігачі та споживачі інформаційної продукції та послуг, а також як посередники у сфері науково-інформаційної діяльності. [16, 18].

3.10 Правовий режим науково-технічної інформації

Згідно Закону "Про науково-технічну інформацію" право на неї можуть мати:

1. Усі громадяни України, юридичні особи, державні органи, органи місцевого та регіонального самоврядування відповідно до Конституції України та цього Закону мають право на відкриту науково-технічну інформацію, яке передбачає можливість вільного її одержання, зберігання, використання та поширення під час здійснення наукової, науково-дослідної, виробничої, громадської та іншої діяльності, що не забороняється чинним законодавством.

2. Режим доступу до відкритої науково-технічної інформації та інформації з обмеженим доступом регулюється чинним законодавством. Науково-технічна інформація відповідно до чинного законодавства є об'єктом права власності.

Підставою виникнення права власності на науково-технічну інформацію є: створення науково-технічної інформації своїми силами та за свій рахунок; виконання договору про створення науково-технічної інформації; виконання будь-якого договору, що містить умови переходу права власності на інформацію до іншої особи.

Право власності на науково-технічну інформацію, створену кількома громадянами або юридичними особами, визначається договором, укладеним між творцями цієї інформації.

Право власності на науково-технічну інформацію, створену на кошти державного бюджету, визначається державою як прийняттям загальних рішень,

так і встановленням форм договорів між фінансуючим державним органом та виконавцем робіт по створенню науково-технічної інформації.

Науково-технічна інформація, що є об'єктом права приватної або інших форм власності, може переходити в державну власність у разі передачі її до відповідних державних банків даних, фондів або архівів на договірній основі. Може використовуватись форма передачі інформації на зберігання або використання без передачі прав власності в повному обсязі.

Споживач науково-технічної інформації несе відповідальність за дотримання прав власника цієї інформації. Він не має права передачі одержаної науково-технічної інформації третій особі, якщо це не обумовлене договором між власником і споживачем науково-технічної інформації.

Якщо споживач науково-технічної інформації одержав від її власника або через посередника інформацію, що не відповідає умовам договору між ними, він має право вимагати від власника або посередника безоплатного усунення недоліків у погоджений термін.

У разі відмови власника або посередника добровільно задовольнити законні вимоги споживача, спір розв'язується в суді або арбітражному суді.

Власник здійснює своє право щодо науково-технічної інформації самостійно або через посередника. Відносини між власником і посередником регулюються договором. [18].

3.11 Право на наукові відкриття.

Норми ЦК України, що стосуються правової охорони наукових відкриттів сформовані лише в двох статтях Кодексу (статті 457-458), що, безумовно, не можуть забезпечити належну охорону таких об'єктів. Спеціальних законів, які здійснювали б правову регламентацію відносин у зв'язку зі створенням та охороною наукових відкриттів в Україні, наразі не прийнято. Проте, слід зазначити про розробку проекту Закону України "Про охорону прав на наукові відкриття", який може у майбутньому визначити процедуру надання охорони

таким об'єктам, закріпити права авторів наукових відкриттів, визначити механізми захисту їх суб'єктивних прав.

Відповідно до ст. 457 ЦК України науковим відкриттям визнається встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, яке вносить докорінні зміни у рівень наукового пізнання.

З норми Кодексу можна встановити, що об'єктами наукових відкриттів можуть бути невідомі раніше закономірності, властивості і явища матеріального світу.

Закономірність матеріального світу вказує на об'єктивно існуючий зв'язок між явищами або властивостями матеріального світу, встановлення якого вносить докорінні зміни у рівень його пізнання.

Властивість матеріального світу являє собою об'єктивно існуючу якісну визначеність об'єкта матеріального світу, встановлення якої вносить докорінні зміни у рівень пізнання.

Не всі результати наукових досліджень можуть визнаватися науковими відкриттями та не можуть отримати правову охорону в якості наукових відкриттів:

- гіпотези, здогадки, що не отримали належного підтвердження;
- відкриття родовищ корисних копалин, географічні, археологічні, палеонтологічні відкриття;
- створення нових технологічних процесів, конструкцій приладів та устаткування, нових матеріалів, методів діагностики та лікування хвороб та інших подібних рішень, що можуть отримати правову охорону як об'єкти патентного права.

3.12 Право на нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності науково-технічного характеру.

Окремі нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності займають досить суттєве місце у науково-технічній діяльності людини. Крім розглянутих вище об'єктів (топографії інтегральних схем та наукові відкриття) до них можна ще віднести «ноу-хау» (інколи їх називають комерційні таємниці), та раціоналізаторські пропозиції.

Ноу-хау (від англ. "знаю як") являється важливим об'єктом інтелектуальної власності та представляють собою незахищені охоронними документами та неоприлюднені повністю чи частково знання, досвід, навички технічного, виробничого, управлінського, комерційного, фінансового характеру тощо, які мають комерційну цінність та можуть виступати об'єктами відповідних угод.

Певне означення "ноу-хау" знаходимо у законодавстві Європейського Союзу (ЄС). Регламентом Комісії ЄС № 772/2004 від 27 квітня 2004 року щодо застосування частини третьої статті 81 Договору про заснування ЄС до категорій угод про передачу технологій "ноу-хау" визначається як сукупність незапатентованої практичної інформації, що є результатом досвіду або випробувань і яка є:

- секретною, тобто не загальновідомою або легко доступною;
- значимою, тобто важливою та корисною для виробництва товарів за угодою;
- визначеною, тобто описаною у достатньо повний спосіб так, що можна підтвердити, що вона відповідає критеріям секретності та значимості.

В 2006 році специфічне означення терміну "ноу-хау" наводиться в Законі України "Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій". В статті 1 зазначеного Закону термін "ноу-хау" зазначається як інформація, що отримана завдяки досвіду та випробуванням, яка: не є загальновідомою чи легкодоступною на день укладення договору про трансфер технологій; є

істотною, тобто важливою та корисною для виробництва продукції та/або надання послуг; є визначеною, тобто описаною достатньо вичерпно, щоб можна було перевірити її відповідність критеріям незагальновідомості та істотності" [19].

Наведене означення дозволяє віднести "ноу-хау" до категорії інформації з обмеженим доступом. І, якщо бути точнішим, до конфіденційної інформації, оскільки Закон України "Про інформацію" дає таке означення конфіденційної інформації - це відомості, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних або юридичних осіб та поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов.

Подібне означення є і в Законі України "Про державну статистику": **"конфіденційна інформація - статистична інформація, яка належить до інформації з обмеженим доступом і знаходиться у володінні, користуванні або розпорядженні окремого респондента та поширюється виключно за його згодою відповідно до погоджених з ним умов"**.

На теперішній час "ноу-хау" враховується (реєструється) в межах конкретного підприємства, у зв'язку з чим підприємства виявляються не дуже зацікавленими в детальному регулюванні особливостей поведінки з "ноу-хау", що може призвести до обмеження повноважень їх як власників "ноу-хау". Наприклад, в комерційній діяльності підприємств існує практика, коли як "ноу-хау" передається інформація щодо попиту на різні товари, умови укладання угод, загальні плани розвитку і подібна інформація, яка в ряді випадків взагалі носить статистичний вигляд.

Разом з тим, необхідно враховувати негативні наслідки відсутності вітчизняного законодавчого регулювання питань, пов'язаних з "ноу-хау".

Першим кроком вирішення даного питання може стати встановлення певних меж, що повинні надати змогу визначати "ноу-хау" як інформаційний об'єкт.

При цьому до *характерних ознак "ноу-хау"* доцільно віднести:

- науково-технічну та економічну цінність;

- можливість практичного застосування;
- відсутність прямого захисту у вигляді промислового захисту;
- повну або часткову конфіденційність.

В залежності від виду роботи, що виконується, та в результаті якої отримана інформація "ноу-хау", її можна поділяти на такі підвиди: **науково-дослідну та дослідно-конструкторську; розрахункову, що отримана внаслідок створення системи розрахунків; технологічну та виробничу; проектну; будівельну; монтажну; експлуатаційну тощо.;**

Крім того, з врахуванням світового досвіду, **основними принципами захисту "ноу-хау" в Україні** можуть стати такі:

- "ноу-хау" має економічну цінність та належить тому, хто його створив або придбав законним шляхом;
- передача "ноу-хау" здійснюється на договірній основі або іншим способом відповідно до національного законодавства;
- "ноу-хау" захищається від незаконного присвоєння та розголошення. При цьому власник "ноу-хау" повинен вжити всіх заходів для збереження таємниці "ноу-хау".

«Ноу-хау» (наближене поняття «комерційна таємниця») виконує важливу функцію в забезпеченні конкурентноздатності товарів та послуг. Тому правовласник, безумовно, має право на захист її від неправомірного використання. Але незважаючи на високу та безупинно зростаючу значимість цього об'єкта інтелектуальної власності, відсутня його пряма правова охорона. На цей час розроблений, але ще не прийнятий, законопроект України про охорону комерційної таємниці. Основною проблемою закону є те, що інформація про комерційну таємницю внаслідок її конфіденційності не підлягає реєстрації. З цієї причини охоронних документів на неї ніхто не видає. До того ж виявити неправомірне використання такої інформації майже неможливо, установити порушення і порушника дуже складно. Умови конфіденційності можуть охоронятися договором.

3.13 Інтелектуальна власність на раціоналізаторську пропозицію.

Термін «раціоналізаторська» походить від латинського слова *ratio* – розум. Таким чином, раціоналізаторська пропозиція – це розумна пропозиція, спрямована на удосконалення будь-яких виробничих процесів. Як правило, раціоналізаторська пропозиція стосується виробництва (зокрема удосконалює застосовувану техніку, технологію, матеріали тощо), але вона також може стосуватися й інших видів суспільно-корисної діяльності.

Відповідно до ч. 1 ст. 481 Цивільного кодексу України, **раціоналізаторською пропозицією** є визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності. Раціоналізаторська пропозиція відома в багатьох країнах світу, але найважливішу роль вона відіграє у таких промислово розвинутих державах як Японія, Сполучені Штати Америки та Германія.

Законодавче регулювання **права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію** в Україні є дуже незначним і здебільшого не відповідає сучасним правовим реаліям. Джерелами цього права є переважно підзаконні нормативно-правові акти.

Єдиним законом у цій сфері є *Цивільний кодекс України*. Глава 41 кодексу містить чотири статті, які регулюють право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію: ст. 481 «Поняття та об'єкти раціоналізаторської пропозиції», ст. 482 «Обсяг правової охорони раціоналізаторської пропозиції», ст. 483 «Суб'єкти права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію», ст. 484 «Права суб'єктів права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію».

Підзаконні нормативно-правові акти, що регулюють це право застарілі й не цілком відповідають положенням Цивільного кодексу України. До них, зокрема, належать: Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні, затверджене Указом Президента України від 18 вересня 1992 р., яке втратило чинність у частині правової охорони об'єктів промислової власності (крім

пунктів 54, 59, 60, 61, 62, 68, 70) на підставі Указу Президента від 22 червня 1994 р.; Положення про свідоцтво на раціоналізаторську пропозицію, затверджене наказом Державного патентного відомства України від 22 серпня 1995 р.; Методичні рекомендації про порядок складання, подачі та розгляду заяви на раціоналізаторську пропозицію, затверджені наказом Державного патентного відомства України від 27 серпня 1995 р.

Радою товариства винахідників та раціоналізаторів України розроблений проект Типового положення про раціоналізаторські пропозиції, який узгоджено з кодексом, однак він й досі залишається без належної уваги.

Згідно з ч. 2 ст. 482 Цивільного кодексу України, об'єктом раціоналізаторської пропозиції може бути матеріальний об'єкт або процес. Виходячи з поняття раціоналізаторської пропозиції, яке закріплене у ч. 1 цієї ж статті, можемо схематично зобразити приблизний перелік її об'єктів [18].:

Табл. 2.1. Схема об'єктів раціоналізаторської пропозиції

Матеріальний об'єкт		Процес	
застосування нових:	удосконалення або усунення недоліків застосованих:	технологічний технічний	організаційний:
виробів		нова або удосконалена технологія виробництва	порядок ведення обліку
інструментів		усунення технологічних (технічних) недоліків (виробу, конструкції, технології тощо)	процес матеріально-технічного постачання
пристроїв			процес роботи з клієнтами, їхнього обслуговування
конструкцій механізмів		створення або конструкції виробів, технології виробництва і застосовуваної техніки, складу матеріалу	логістичний процес
обладнання			способи і методи управління, контролю, нагляду, дослідження, техніки без пеки, охорони праці з метою підвищення якості та ефективності праці
устаткування		зниження виробничих матеріаловитрат	процедура співпраці між підрозділами юридичної особи
техніки		підвищення енергозбереження	
та ін.		та ін.	та ін.

Для одержання правової охорони раціоналізаторська пропозиція повинна бути новою та корисною для юридичної особи, якій вона подана (п. 9) Тимчасового положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні, стосуватися сфери її діяльності, бути технічним (технологічним) або організаційним рішенням (ч. 1 ст. 481 Цивільного кодексу України).

Раціоналізаторська пропозиція є **новою** для юридичної особи, якій вона подана, якщо згідно з наявними у даної юридичної особи джерелами інформації ця, або тотожна поданій пропозиція не була відома в мірі, достатній для її практичного використання.

Не визнається обставиною, що впливає на новизну раціоналізаторської пропозиції, її використання за ініціативою автора протягом не більше 3 місяців до подання заяви.

Пропозицію не вважають новою, якщо:

- до подання заявки за встановленою формою таке ж рішення вже використовували на цьому підприємстві;
- подібне рішення передбачене наказами та розпорядженнями адміністрації;
- вже розроблено технічними службами цього підприємства;
- заявлене іншою особою, якій належить першість на цю або тотожну пропозицію;
- рекомендоване вищою організацією або опубліковане в інформаційних виданнях із розповсюдження передового досвіду в цій галузі;
- передбачене обов'язковими для підприємства нормативами..

Раціоналізаторська пропозиція є **корисною** для юридичної особи, якій вона подана, якщо її використання дає змогу підвищити її економічну ефективність або одержати інший позитивний ефект.

Не визнаються раціоналізаторськими пропозиції, які знижують надійність та інші показники якості продукції або погіршують умови праці,

якість робіт, а також викликають або збільшують рівень забруднення навколишнього природного середовища.

Такий вид новизни в науковій літературі називають «локальною» або «місцевою» новизною.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію є її автор та юридична особа, якій ця пропозиція подана (ст. 483 Цивільного кодексу України). Таким чином, кодекс визначає дві категорії можливих суб'єктів права на раціоналізаторську пропозицію:

1. Суб'єкт, який має право подати пропозицію для її подальшого визнання раціоналізаторською (автор);

2. Суб'єкт, який має право визнати подану йому пропозицію раціоналізаторською – юридична особа.

Автором раціоналізаторської пропозиції визнається фізична особа (людина), творчою працею якої її було створено. Не може бути автором раціоналізаторської пропозиції юридична особа. Раціоналізаторську пропозицію може бути подано як працівником юридичної особи, так і будь-якою іншою фізичною особою. Якщо є кілька співавторів, то між ними повинен укладатися договір про користування правами на раціоналізаторську пропозицію. Не визнаються авторами фізичні особи, які не внесли особистого творчого вкладу в створення раціоналізаторської пропозиції, а надали автору тільки технічну, організаційну чи матеріальну допомогу або сприяли оформленню прав на раціоналізаторську пропозицію та її використання.

Цивільний кодекс України не визначає жодних інших правових ознак суб'єкта, котрий має право визнати пропозицію раціоналізаторською, окрім наявності у нього статусу юридичної особи та здійснення ним такого виду діяльності, який дає можливість використовувати пропозицію. Отже, у даному випадку не має значення ані організаційно-правова форма, ані форма власності юридичної особи, якій подається пропозиція. Це може бути господарське товариство, державне чи приватне підприємство, орган державної влади чи місцевого самоврядування, державна установа тощо. [18].

3.14 Обсяг правової охорони раціоналізаторської пропозиції

Йдеться про сукупність ознак та властивостей, які дають можливість відрізнити одну раціоналізаторську пропозицію від іншої.

Вони визначаються її описом, а також кресленнями, якщо вони подані (ст. 483 Цивільного кодексу України). Опис є одним з розділів заяви автора (співавторів) на раціоналізаторську пропозицію. Заява подається у письмовій формі та у день її подання повинна бути зареєстрована у Журналі реєстрації раціоналізаторських пропозицій. Форма заяви та Журналу закріплені в Інструкції щодо заповнення форм первинної облікової документації з обліку об'єктів права інтелектуальної власності (винаходів, корисних моделей, промислових зразків, компонувань (топографій) інтегральних мікросхем і раціоналізаторських пропозицій), затвердженій наказом Державного комітету статистики України від 10 серпня 2004 р. Порядок розгляду заяв на раціоналізаторські пропозиції та прийняття стосовно них рішень визначається самою юридичною особою, однак рішення щодо раціоналізаторської пропозиції повинно бути прийняте протягом місяця з дня надходження заяви.

У заяві потрібно вказати найменування пропозиції, всіх без винятку співавторів, творчою працею яких створена пропозиція, і навести відомості про них (прізвище, ім'я, по-батькові, місце роботи або домашня адреса, якщо заява подається особою, яка не працює на цьому підприємстві). В розділі **«Опис пропозиції»** викладаються недоліки існуючої конструкції виробу, технології виробництва та техніки, що застосовується, чи складу матеріалу, які усуваються пропозицією, мета пропозиції, зміст пропонованого рішення, включаючи дані, достатні для його практичного здійснення без участі автора (співавторів), а також відомості про прибуток чи інший позитивний ефект.

До заяви в необхідних випадках додаються графічні матеріали (креслення, схеми, ескізи тощо), техніко-економічні розрахунки та додаткові матеріали.

Автору раціоналізаторської пропозиції належать такі права:

1. право авторства на раціоналізаторську пропозицію (п. 6 Методичних рекомендацій про порядок складання, подачі та розгляду заяви на раціоналізаторську пропозицію);

2. право на подання заяви на раціоналізаторську пропозицію;

право знати причини відмови у розгляді заяви та подання заперечення керівнику юридичної особи в разі такої відмови (п. 19 Методичних рекомендацій);

3. право доповнювати або змінювати опис пропозиції, креслення, схеми чи ескізи, не змінюючи суті пропозиції після реєстрації заяви, але до винесення рішення про визнання пропозиції раціоналізаторською, або про її відхилення (п. 21 Методичних рекомендацій);

4. право, у випадку незгоди з рішенням про відмову у визнанні пропозиції раціоналізаторською або у прийнятті її до використання,

5. місячний термін від дати одержання рішення подати заперечення керівнику підприємства, який прийняв це рішення (п. 28 Методичних рекомендацій);

6. право на добросовісне заохочення від юридичної особи, якій ця пропозиція подана (ч. 1 ст. 484 Цивільного кодексу України);

7. право на винагороду протягом 2 років від дати початку використання раціоналізаторської пропозиції юридичною особою, яка видала автору свідоцтво на неї.

Розмір винагороди визначається умовами договору між автором і підприємством й не може становити менше:

1. 10 відсотків доходу, одержуваного щорічно підприємством від використання раціоналізаторської пропозиції;

2 відсотки від частки собівартості продукції (робіт та послуг), що припадає на раціоналізаторську пропозицію, корисний ефект від якої не впливає на одержання доходу.

Винагорода сплачується автору відповідно до договору, але не пізніше 3-х місяців після закінчення кожного року використання раціоналізаторської пропозиції (п. 53 Тимчасового положення).

Юридична особа, котра визнала пропозицію раціоналізаторською, має право на використання цієї пропозиції у будь-якому обсязі (ч. 2 ст. 484 Цивільного кодексу України). Охорона прав на раціоналізаторську пропозицію за межами підприємства може здійснюватись у відповідності до законодавства про комерційну таємницю. [18].

3.15 Право на використання винаходу

ПОРЯДОК надання Кабінетом Міністрів України дозволу на використання запатентованого винаходу (корисної моделі) чи зареєстрованої топографії інтегральної мікросхеми полягає у наступному.

1. Цей Порядок визначає процедуру розгляду клопотання про надання Кабінетом Міністрів України дозволу на використання запатентованого винаходу (корисної моделі) чи зареєстрованої топографії інтегральної мікросхеми без згоди власника відповідного патенту (свідоцтва) (далі - дозвіл), але з виплатою йому компенсації. Такий дозвіл надається з метою забезпечення охорони здоров'я населення, екологічної безпеки та задоволення інших інтересів суспільства.

2. Дозвіл може бути надано будь-якій особі, яка має намір використовувати запатентований винахід (корисну модель) чи зареєстровану топографію інтегральної мікросхеми (далі - об'єкт), за наявності підстав та з дотриманням вимог статті 30 Закону України "Про охорону прав на винаходи та корисні моделі" (3687-12) та статті 19 Закону України "Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем" (621/97-ВР).

3. Заінтересована особа звертається до центрального органу виконавчої влади, до компетенції якого належить вирішення питань використання об'єкта (далі - компетентний орган), з обґрунтованим клопотанням про надання

Кабінетом Міністрів України дозволу, патенту (свідоцтва), відомості про його власника, його адреса (або місцезнаходження), а також подається інформація про безпідставну відмову цього власника у видачі ліцензії на використання об'єкта.

До клопотання додаються:

а. обґрунтування необхідності використання об'єкта в інтересах суспільства із зазначенням конкретних обставин суті справи;

б. техніко-економічне обґрунтування доцільності, можливості та умов використання об'єкта, розміру компенсації власникові відповідного патенту (свідоцтва).

Усі документи оформляються згідно із законодавством українською мовою та подаються у чотирьох примірниках.

4. Компетентний орган розглядає клопотання протягом місяця з дати їх надходження та приймає рішення щодо доцільності надання дозволу.

У разі прийняття позитивного рішення компетентний орган надсилає клопотання Державній службі інтелектуальної власності (у трьох примірниках).

5. Державна служба інтелектуальної власності розглядає одержані матеріали протягом двох тижнів з дати їх надходження, перевіряє чинність відповідного патенту (свідоцтва), відповідність відомостей про його власника даним реєстрації і готує свої пропозиції про надання або відмову у наданні дозволу на використання зазначеного у клопотанні об'єкта та подає їх у двох примірниках до Кабінету Міністрів України.

6. Кабінет Міністрів України розглядає пропозиції Державної служби інтелектуальної власності та приймає рішення про надання або відмову у наданні дозволу.

У рішенні зазначаються особа, якій надається дозвіл на використання об'єкта, строк та умови надання дозволу, розмір компенсації, що повинна бути виплачена власникові відповідного патенту (свідоцтва), порядок її виплати, найменування органу, який здійснює контроль за використанням об'єкта.

У рішенні про відмову у наданні дозволу зазначаються підстави для відмови.

У разі потреби Кабінет Міністрів України доручає компетентному органу та Державній службі інтелектуальної власності проведення додаткової експертизи доцільності надання дозволу.

7. Про прийняте Кабінетом Міністрів України рішення Державна служба інтелектуальної власності інформує всі заінтересовані сторони.

8. У разі припинення існування обставин, що були підставою для надання дозволу на використання об'єкта, орган, який здійснює контроль за його використанням, за погодженням з компетентним органом вносить Державній службі інтелектуальної власності пропозиції щодо скасування дозволу, а Мінекономрозвитку готує відповідні пропозиції для Кабінету Міністрів України.

9. Кабінет Міністрів України розглядає пропозиції Державної служби інтелектуальної власності і протягом двох тижнів приймає рішення про скасування дозволу або про відмову у такому скасуванні. Про прийняте Кабінетом Міністрів України рішення Державна служба інтелектуальної власності інформує всі заінтересовані сторони.

10. Дозвіл може бути скасовано за обґрунтованим клопотанням особи, яка здійснює використання об'єкта. Зазначене клопотання подається до органу, який здійснює контроль за використанням об'єкта. Відповідні пропозиції щодо скасування дозволу розглядаються згідно з пунктами 8 і 9 цього Порядку.

11. У разі порушення умов використання об'єкта особою, якій надано дозвіл на його використання, Кабінет Міністрів України може скасувати такий дозвіл.

3.16. Терміни дії правової охорони ОПВ

Терміни дії патенту прийнято відраховувати від дати подання заявки до Установи. Якщо заявка спочатку була подана в одній із країн Паризького

Союзу, а потім в Україні, то дія патенту відраховується від дати раніше поданої заявки, що називається **конвенційним пріоритетом**.

Право інтелектуальної власності на **географічне зазначення** є чинним з дати, наступної за датою державної реєстрації, та охороняється безстроково за умови збереження характеристик товару (послуги), позначених цим зазначенням. Право інтелектуальної власності на **комерційне найменування** є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації та незалежно від того, є чи не є комерційне найменування частиною торговельної марки. [1,2,15].

Терміни дії правової охорони для об'єктів промислової власності наведені у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Характеристика об'єктів промислової власності.

Об'єкт промислової власності	Об'єкт правової охорони	Критерії охороноздатності	Охоронний документ	Термін правової охорони, роки
Винахід	<ul style="list-style-type: none"> ▪ продукт (пристрій, речовина, штам) ▪ процес ▪ нове застосування продукту чи процесу 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ новизна ▪ винахідницький рівень ▪ промислова придатність 	патент	20
Корисна модель	<ul style="list-style-type: none"> ▪ продукт (пристрій, речовина тощо) ▪ процес у будь-якій сфері технології 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ новизна ▪ промислова придатність 	патент	10
Промисловий зразок	форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, що визначають зовнішній вигляд промислового виробу.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ новизна ▪ оригінальність 	патент	15
Торговельна марка (знак для товарів і послуг)	Будь-яке позначення (слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів)	Відповідність публічному порядку, правилам гуманності і моралі	Свідоцтво	10

Дія охоронного документа на об'єкт промислової власності може достроково припинятися цілком або частково за заявою власника патенту або через невчасну сплату річного збору за підтримку дії охоронного документа.

Охоронним документом, що закріплює права суб'єкта права на **сорт рослин** або **породу тварин**, є патент. Урядовий орган державного управління з питань сільського господарства і продовольства, на підставі позитивного рішення експертного органа за результатами експертизи на патентоспроможність, здійснює державну реєстрацію сорту або породи, вносячи його до Державного реєстру. Протягом місяця після реєстрації авторам видається **свідоцтво про авторство на сорт або породу**, а заявникові – **патент**.

Термін дії патенту становить 30 років від дати надходження заявки. Для дерев та винограду – 35 років.

Охоронним документом, що підтверджує реєстрацію Установою **топографії інтегральних мікросхем** та засвідчує право власності на дану топографію, є **свідоцтво**. Реєстрація здійснюється шляхом занесення топографії до Державного реєстру України топографій інтегральних мікросхем. Свідоцтво діє протягом 10 років від дати подачі заявки в Установу чи від дати першого використання топографії.

Для оформлення прав на **раціоналізаторську пропозицію** автор подає заявку на неї тому підприємству, діяльності якого відповідає пропозиція. Заява реєструється в журналі реєстрації заяв на рацпропозицію за формою, затвердженою Державним комітетом статистики України. На підприємстві пропозиція піддається своєрідній експертизі по суті. Якщо пропозиція визнається раціоналізаторською, то вона приймається для використання. По закінченні місяця після ухвалення позитивного рішення автору видається охоронний документ - **свідоцтво** установленної форми. Свідоцтво підписується керівником підприємства та затверджується печаткою. Це свідоцтво закріплює за автором немайнові та майнові права. До останніх відноситься право на винагороду.

Що стосується **наукового відкриття**, то на цей час ще не розроблений закон України щодо його правової охорони.

На відміну від промислової власності, де автори одержують охоронні документи у формі патентів чи свідоцтв та де існують чіткі процедури для цього, оформлення прав на об'єкти авторського права не настільки формалізоване.

Виникнення та здійснення авторських прав не вимагає виконання будь-яких формальностей. Одна з форм охорони полягає в тому, що власник авторського права для оповіщення про свої права може використовувати **знак охорони авторського права**, що міститься на кожному примірнику твору та складається з латинської букви © в колі, імені (найменування) власника авторського права і року першого опублікування твору. Наприклад: © ЧНУ, 2008.

Якщо за публічне використання літературно-художніх і музичних творів авторів - постійних жителів України нараховується авторська винагорода, автори для одержання гонорару реєструють ці твори в УААСП у порядку, обумовленому "Інструкцією про порядок обліку авторів, реєстрації творів та розподілу гонорару", що затверджено наказом УААСП від 19 лютого 1997 № 10. Автори, яким виплачуються лише договірні й інші разові суми, в Установі не реєструються. Їхні права, звичайно, охороняються договірним правом.

Власник авторського права для одержання свідоцтва про авторство на оприлюднений твір у будь-який час може його зареєструвати в офіційних державних реєстрах.

Варто враховувати ту обставину, що **авторське право на твір**, створений за договором з автором, який працює за наймом, **належить автору**. А от **виключне право на використання** такого твору належить особі, з якою автор знаходиться у трудових відносинах (**роботодавцю**), якщо інше не передбачено договором.

Охорона майнових прав авторів на Україні діє **протягом всього життя автора та 70 років після його смерті**. Дія терміну охорони починається з першого січня року, що наступає за роком, у якому мали місце юридичні факти.

Безстроково охороняються законом **право авторства, право на ім'я та право протидіяти перекрученню чи іншій зміні твору** чи будь-якому іншому зазіханню на твір, що може завдати шкоди честі і репутації автора.

Оформлення суміжних прав також не вимагає виконання будь-яких формальностей. Виробники фонограм і відеограм також для оповіщення про свої права можуть на всіх примірниках фонограм та відеограм чи на їхніх упаковках проставляти **знак охорони суміжних прав**, що складається з латинської літери Р у колі, імені (найменування) власника суміжних прав і року першої публікації фонограми.

Особисті (немайнові) права виконавців охороняються **безстроково**. Майнові права виконавців, виробників фонограм і відеограм, а також організацій мовлення **охороняються протягом 50 років**. Термін охорони починається з першого січня року, що наступає за роком, у якому мали місце юридичні факти (перше виконання, перше опублікування, перша передача).

РОЗДІЛ 4. ДЕРЖАВНА ЕКСПЕРТИЗА ВИНАХОДІВ ТА ПОДАНОЇ ЗАЯВКИ

4.1 Формальна та кваліфікаційна експертиза.

Як підкреслювалося, усі результати інтелектуальної діяльності стають об'єктами правової охорони лише за однієї необхідної умови - цей результат має відповідати вимогам закону.

Науково-технічні досягнення можуть бути визнані об'єктами промислової власності лише після їх кваліфікації як таких відповідним державним органом, державної реєстрації та видачі охоронного документа. Державна кваліфікація здійснюється Державним підприємством "Український інститут промислової власності", що входить до складу Державного департаменту інтелектуальної власності (Установи), на підставі проведення спеціальних експертиз - формальної та кваліфікаційної (експертизи по суті). Зазначені експертизи здійснюються відповідно до патентних законів та відомчих нормативних актів (рис.4).

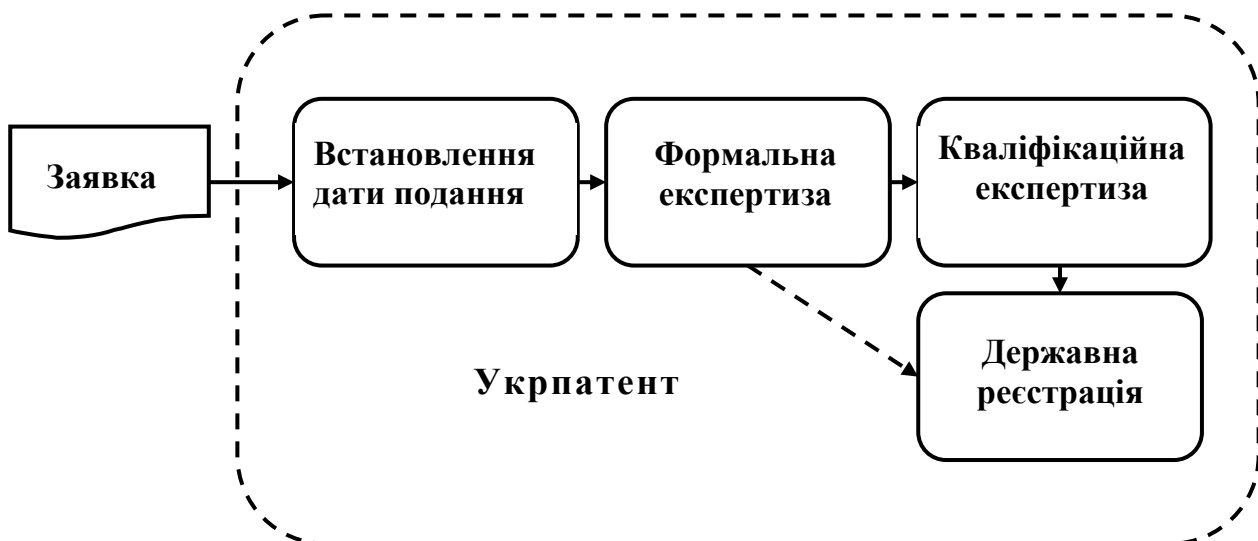

Рис. 4. Технологічна схема процесу правової охорони об'єктів промислової власності.

Проте проведенню експертиз передуює подання заявки на те чи інше науково-технічне досягнення, що заявляється як об'єкт промислової власності.

4.2 Експертиза заявки.

Заявка - це сукупність документів, необхідних для видачі установою патенту (свідоцтва) на той чи інший об'єкт промислової власності. Заявка складається українською мовою та містить заяву про видачу патенту (свідоцтва) на об'єкт промислової власності. У заяві заявник зазначає, який патент він бажає одержати - з проведенням кваліфікаційної експертизи чи без проведення такої (деклараційний патент). У заяві обов'язково зазначається ім'я (найменування) заявника (заявників) та його (їх) адреса, а також ім'я творця науково-технічного досягнення. [19].

1. Експертиза заявки має статус науково-технічної експертизи, складається з попередньої експертизи, формальної експертизи та, за заявкою стосовно патенту на винахід (секретний винахід), кваліфікаційної експертизи і проводиться закладом експертизи відповідно до цього Закону та правил, встановлених на його основі центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інтелектуальної власності.

2. Заклад експертизи здійснює інформаційну діяльність, необхідну для проведення експертизи заявок, та є центром міжнародного обміну виданнями відповідно до Конвенції про міжнародний обмін виданнями (995_172), прийнятої 3 грудня 1958 року Генеральною конференцією Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури.

3. Кінцеві результати експертизи заявки, що не вважається відкликаною або не відкликана, відображаються в обґрунтованому висновку експертизи за заявкою, що набирає чинності після затвердження його Установою. На підставі такого висновку Установа приймає рішення про видачу патенту або про відмову у видачі патенту. Рішення Установи надсилається заявнику. Заявник має право протягом місяця від дати одержання ним рішення

Установи затребувати копії матеріалів, що протиставлені заявці. Ці копії надсилаються заявнику протягом місяця.

4. Заявник має право з власної ініціативи чи на запрошення закладу експертизи особисто або через свого представника брати участь у встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інтелектуальної власності порядку в розгляді питань, що виникли під час проведення експертизи.

5. Заявник має право вносити до заявки виправлення помилок та зміни свого імені (найменування) і своєї адреси, адреси для листування, імені та адреси свого представника. Заявник може вносити до заявки зміни, пов'язані зі зміною

особи заявника, за умови згоди зазначених у заявці інших заявників. Такі зміни може за згодою всіх заявників вносити також особа, яка бажає стати заявником. Ці виправлення та зміни враховуються, якщо вони одержані закладом експертизи не пізніше одержання ним документа про сплату державного мита за видачу патенту.

При публікації відомостей про заявку на видачу патенту на винахід зазначені виправлення та зміни враховуються, якщо вони надійшли до закладу експертизи за 6 місяців до дати публікації. За подання заяви про виправлення помилки або про внесення будь-якої із зазначених змін сплачується збір, за умови, що помилка не є очевидною чи технічною, а зміна виникла через залежні від подавця заяви обставини.

6. Заклад експертизи може вимагати від заявника надання додаткових матеріалів, якщо без них проведення експертизи неможливе, або у разі виникнення обґрунтованих сумнівів у достовірності будь-яких відомостей чи елементів, що містяться в матеріалах заявки. Заявник має право протягом місяця від дати одержання ним повідомлення чи висновку закладу експертизи із вимогою про надання додаткових матеріалів затребувати від нього копії матеріалів, що протиставлені заявці.

Додаткові матеріали мають бути подані заявником протягом двох місяців від дати одержання ним повідомлення чи висновку закладу експертизи або копій матеріалів, що протиставлені заявці. Строк подання додаткових матеріалів продовжується, але не більше ніж на шість місяців, якщо до його спливу буде подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання. Цей строк, пропущений з поважних причин, поновлюється, якщо протягом шести місяців від його спливу буде подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання. Якщо заявник не подасть додаткові матеріали у встановлений строк, то заявка вважається відкликаною, про що йому надсилається повідомлення.

7. Якщо заявником подано додаткові матеріали, то в процесі експертизи з'ясовується, чи не виходять вони за межі розкритої у поданій заявці суті винаходу (корисної моделі). Додаткові матеріали виходять за межі розкритої у поданій заявці суті винаходу (корисної моделі), якщо вони містять ознаки, які необхідно включити до формули винаходу (корисної моделі). Додаткові матеріали в частині, що виходить за межі розкритої у поданій заявці суті винаходу (корисної моделі), не беруться до уваги під час експертизи заявки та можуть бути, після одержання відповідного повідомлення закладу експертизи, оформлені заявником як самостійна заявка.

8. Під час проведення попередньої експертизи заявка, яка не містить пропозиції заявника щодо віднесення винаходу (корисної моделі) до державної таємниці, розглядається на предмет наявності в ній відомостей, які можуть бути віднесені згідно із Переліком відомостей, що становлять державну таємницю, до державної таємниці. За наявності в заявці таких відомостей, а також якщо заявка містить пропозицію заявника про віднесення винаходу (корисної моделі) до державної таємниці, матеріали заявки надсилаються відповідному Державному експерту з питань таємниць (далі - Державний експерт) для прийняття рішення щодо віднесення винаходу (корисної моделі) до державної таємниці. Державний експерт надсилає своє

рішення разом з матеріалами заявки до закладу експертизи протягом місяця від дати одержання ним матеріалів заявки.

Строк, протягом якого може діяти рішення про віднесення інформації, викладеної у заявці, до державної таємниці, встановлюється Державним експертом з урахуванням ступеня секретності інформації. Якщо Державний експерт прийняв рішення про віднесення заявленого винаходу (корисної моделі) до державної таємниці, він визначає коло осіб, які можуть мати доступ до нього, та все наступне діловодство за заявкою здійснюється у режимі секретності. Про рішення Державного експерта заклад експертизи негайно повідомляє заявника. Якщо у заявці не було пропозиції заявника про віднесення винаходу (корисної моделі) до державної таємниці, а Державний експерт відніс винахід (корисну модель) до державної таємниці, то заявник, у разі незгоди, може подати до закладу експертизи мотивоване клопотання про розсекречування матеріалів заявки чи оскаржити рішення Державного експерта до суду.

9. Під час проведення формальної експертизи:

- встановлюється дата подання, визначається, чи належить об'єкт, що заявляється, до об'єктів технології, зазначених у частині другій статті 6 цього Закону, та чи не відноситься він до об'єктів технології, зазначених у частині третій статті 6 цього Закону;

- заявка перевіряється на відповідність формальним вимогам статті 12 цього Закону та правилам, встановленим на його основі центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інтелектуальної власності;

- документ про сплату збору за подання заявки перевіряється на відповідність встановленим вимогам.

10. За відповідності матеріалів заявки вимогам статті 13 цього Закону та наявності документа про сплату збору за подання заявки заявнику надсилається повідомлення про встановлену дату подання заявки.

11. У разі невідповідності матеріалів заявки вимогам статті 13 цього Закону заявнику негайно надсилається про це повідомлення. Якщо невідповідність усунуто протягом двох місяців від дати одержання заявником повідомлення, то датою подання заявки вважається дата одержання закладом експертизи виправлених матеріалів. В іншому разі заявка вважається неподаною, про що заявнику надсилається повідомлення.

12. Якщо в матеріалах заявки, що відповідає вимогам статті 13 цього Закону, є посилання на креслення, але такого креслення в ній немає, заявнику надсилається про це повідомлення та пропонується на його вибір надіслати креслення чи вилучити посилання на нього у заявці. У разі подання креслення протягом двох місяців від дати одержання заявником повідомлення датою подання заявки вважається дата одержання закладом експертизи креслення. Якщо у цей строк заявник не зробить запропонованого йому вибору, то заявка вважається неподаною, про що заявнику надсилається повідомлення.

13. У разі порушення вимог частини одинадцятої статті 12 цього Закону заявка вважається відкликаною, про що заявнику надсилається повідомлення.

14. За належності об'єкта, що заявляється, до об'єктів технології, зазначених у частині другій статті 6 цього Закону, відповідності документів заявки формальним вимогам до них статті 12 цього Закону та правил, встановлених на його основі центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інтелектуальної власності, та відповідності документа про сплату збору за подання заявки встановленим вимогам заявнику надсилається за заявкою стосовно:

- патенту на винахід - повідомлення про завершення формальної експертизи та можливість проведення кваліфікаційної експертизи;

- деклараційного патенту на винахід (корисну модель) – рішення центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інтелектуальної власності про видачу деклараційного патенту на винахід (корисну модель).

15. Якщо є підстави вважати, що заявлений об'єкт не належить до об'єктів технології, зазначених у частині другій статті 6 цього Закону, або заявка не відповідає формальним вимогам статті 12 цього Закону та правил, встановлених на його основі центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інтелектуальної власності, чи документ про сплату збору за подання заявки не відповідає встановленим вимогам, то заклад експертизи надсилає заявнику про це обґрунтований попередній висновок з пропозицією надати мотивовану відповідь з усуненням, у разі необхідності, зазначених у висновку недоліків.

Відповідь заявника надається у строк, встановлений частиною шостою цієї статті, та береться до уваги під час підготовки висновку експертизи за заявкою.

У випадку порушення вимоги єдиності, встановленої частиною четвертою статті 12 цього Закону, заявник повинен зазначити у відповіді винахід (корисну модель), щодо якого слід проводити експертизу заявки, та у разі необхідності внести уточнення до заявки. При цьому щодо інших винаходів (корисних моделей) можуть бути подані самостійні заявки.

Якщо на пропозицію закладу експертизи вимогу єдності не буде виконано, експертиза заявки проводиться щодо винаходу (корисної моделі), зазначеного у його формулі першим.

16. По закінченні 18 місяців від дати подання заявки на видачу патенту на винахід, а якщо заявлено пріоритет, то від дати її пріоритету, Установа публікує у своєму офіційному бюлетені визначені нею відомості про заявку за умови, що вона не відкликана, не вважається відкликаною або за нею не прийнято рішення про відмову у видачі патенту. За клопотанням заявника Установа публікує відомості про заявку раніше зазначеного строку. За подання клопотання сплачується збір. Після публікації відомостей про заявку будь-яка особа має право ознайомитися з матеріалами заявки в установленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інтелектуальної власності порядку. За

ознайомлення з матеріалами заявки сплачується збір. У разі виявлення в опублікованих відомостях очевидних помилок заявник має право подати клопотання про їх виправлення.

Відомості про заявку на видачу деклараційного патенту на винахід (корисну модель) не публікуються. Рішення про віднесення їх до державної таємниці, не публікуються.

17. Під час кваліфікаційної експертизи перевіряється відповідність заявленого винаходу умовам патентоздатності, визначеним статтею 7 цього Закону. Кваліфікаційна експертиза проводиться після одержання закладом експертизи відповідної заяви будь-якої особи та документа про сплату збору за її проведення. Заявник може подати зазначені заяву та документ протягом трьох років від дати подання заявки. Інша особа може подати їх після публікації відомостей про заявку на винахід, але не пізніше трьох років від дати подання заявки. При цьому вона не бере участі у вирішенні питань щодо заявки. Їй надсилається лише затверджений Установою висновок експертизи за заявкою. Строк подання зазначених заяви та документа продовжується, але не більше ніж на шість місяців, якщо до його спливу буде подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання. Цей строк, пропущений з поважних причин, поновлюється, якщо протягом дванадцяти місяців від його спливу буде подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання. Якщо заявник не подасть зазначені заяву та документ у встановлений строк, то заявка вважається відкликаною, про що йому надсилається повідомлення.

4.3 Заявочний і конвенційний пріоритет: порівняльна характеристика.

Питання, пов'язані з пріоритетом заявки на винахід регулюються ст.15 ЗУ "Про охорону прав на винаходи та корисні моделі" на промисловий зразок - ст.13 ЗУ "Про охорону прав на промислові зразки", а з пріоритетом товарного знака - ст. 9 ЗУ "Про охорону прав на знаки для товарів та послуг".

Заявочний - шляхом звертання в Патентне відомство кожної держави; необхідно буде оплатити гонорари патентним повіреним цих держав, послуги перекладача та дотримувати вимоги та термінів, установлених законодавством кожної держави (термін реєстрації в Україні складає 2 і більше років), зате при цьому не потрібно національної реєстрації товарного знаку. Терміни дії патенту прийнято відраховувати від дати подання заявки до Установи--центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності.

Якщо заявка спочатку була подана в одну із країн учасниці Паризької конвенції, а потім в Україні, то дія патенту відраховується від дати раніше поданої заявки, що називається **конвенційним пріоритетом** (встановлюється на етапі національної реєстрації). Наступні заявки в інших країнах на ці ж об'єкти промислової власності визначаються як такі, що подані на дату подання першої заявки. **По суті, конвенційний пріоритет** це встановлене за яким заявка, подана в одній країні- учасниці Паризької конвенції про охорону промислової власності, має в усіх інших країнах пріоритет протягом 12 місяців (для винаходу) або 6 місяців (для товарного знаку), що обчислюються з моменту подання заявки у першій країні.

Користуючись правом пріоритету, заявник на підставі правильно оформленої першої заявки, яка була подана в одній з країн - учасниць Конвенції, може клопотати про одержання охорони на відповідний об'єкт у будь-якій іншій державі-учасниці.

Практичне значення права пріоритету полягає в тому, що заявник, який бажає одержати охорону у кількох країнах, не обов'язково мусить подавати негайно та одночасно заявки у цих країнах. Йому надається час подумати, зорієнтуватися та протягом 6 чи 12 місяців подати заявки в тих країнах, які його цікавлять. Наступні заявки, що базуються на першій заявці, не можуть бути визнані недійсними у результаті дій, що трапилися чи могли б трапитися протягом періоду конвенційного пріоритету. Такими діями могли б бути, наприклад, публікація відомостей про винахід чи його відкрите використання

"для необмеженого кола осіб". Якби конвенційного пріоритету не було, то заявлений для патентування у певній державі винахід не був би у точному розумінні слова "новим", та його можна було б вважати непатентоспроможним в іншій державі. До того ж, оскільки одночасно запатентувати винахід у кількох державах -- справа непроста, то норма про конвенційний пріоритет відповідає інтересам заявників з країн -- учасниць Конвенції.

Заявник має право на пріоритет попередньої заявки на такий же винахід (корисну модель) протягом 12 місяців від дати подання попередньої заявки до Установи чи до відповідного органу держави - учасниці Паризької конвенції про охорону промислової власності, якщо на попередню заявку не заявлено пріоритет. [19, 20].

Заявник, який бажає скористатися правом пріоритету, протягом **3 місяців** від дати подання заявки до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інтелектуальної власності подає заяву про пріоритет з посиланням на дату подання і номер попередньої заявки та її копію, якщо ця заявка була подана в іноземній державі.

У межах цього строку зазначені матеріали можуть бути змінені. Якщо ці матеріали подано несвоєчасно, право на пріоритет заявки вважається втраченим, про що заявнику надсилається повідомлення. **Строки**, пропущені заявником через непередбачені і незалежні від нього обставини, можуть бути продовжені на 2 місяці з дати закінчення зазначеного строку за умови сплати відповідного збору. За необхідності Установа може зажадати переклад попередньої заявки українською мовою. Переклад повинен надійти до Установи протягом 2 місяців від дати одержання заявником запиту Установи. Якщо переклад не надійде у зазначений строк то право на пріоритет заявки вважається втраченим, про що заявнику надсилається повідомлення. Строк надходження перекладу попередньої заявки може бути продовжений до 6 місяців від дати одержання заявником запиту Установи. За продовження строку сплачується збір.

Щодо заявки в цілому чи окремого пункту формули винаходу (корисної моделі) може бути заявлено **пріоритет кількох попередніх заявок**. При цьому строки, початковою датою яких є дата пріоритету, обчислюються від найбільш ранньої дати пріоритету. Пріоритет поширюється лише на ті ознаки винаходу (корисної моделі, промислового зразка), які зазначені в попередній заявці, пріоритет якої заявлено. Якщо за попередньою заявкою діловодство в Установі не завершено, то з надходженням заяви про пріоритет попередня заявка вважається відкликаною в частині, на яку заявлено пріоритет. Пріоритет заявки, що виділена з попередньої на пропозицію Установи або за ініціативою заявника до прийняття рішення про видачу патенту (деклараційного патенту) або рішення про відмову у його видачі (виділена заявка), встановлюється за датою подання до Установи попередньої заявки, з якої її виділено, або, якщо за попередньою заявкою заявлено пріоритет, за датою цього пріоритету за умови, що суть винаходу за виділеною заявкою не виходить за межі змісту попередньої заявки на дату її подання. Пріоритет може бути встановлено за датою одержання закладом експертизи додаткових матеріалів, оформлених як самостійна заявка, якщо ця заявка подана протягом трьох місяців від дати одержання заявником повідомлення про те, що зазначені матеріали не беруться до уваги під час експертизи заявки, до якої вони були додані.

РОЗДІЛ 5 НЕМАЙНОВІ ТА МАЙНОВІ ПРАВА ОБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Практично будь-яке з авторських прав включає в себе як особисті, так і майнові елементи. Розглянемо більш детально вказані елементи на прикладі об'єктів авторського права, які на законодавчому рівні менш формалізовані по відношенню до об'єктів промислової власності, але розуміння яких має велике практичне значення

5.1. Особисті немайнові права

В усіх випадках особисті немайнові права належать лише безпосередньому авторові, незалежно від того хто є володільцем авторського права. Вони є невідчужуваними від особистості автора та не можуть передаватися іншим особам. Право авторства, право на ім'я та право на захист репутації автора охороняються безстроково.

Одним з головних прав, що виникають у автора у зв'язку зі створенням твору науки, літератури та мистецтва є право авторства, яке характеризується як юридично забезпечена можливість особи вважатися автором твору та в результаті — можливість вимагати визнання цього факту від інших осіб.

Право авторства є правом абсолютним та породжується самим фактом створення твору та не залежить від того чи обнародовано цей твір чи ні, чи створено його в порядку виконання службового завдання або незалежно від нього, чи використовується твір будь-ким чи ні. Для визнання особи автором не потрібне виконання якої-небудь формальності або чиєї-небудь згоди.

Порушення даного права можуть полягати як в запозиченні чужого твору без зазначення джерела (плагіат), так і в запереченні авторства тієї особи, якою створено твір. Це право охороняється від будь-якого порушення незалежно від того знав чи не знав порушник про неправомірність своїх дій. Авторство як соціальний феномен так само об'єктивне, як існування самого об'єкта творчості,

тому визнається та охороняється також після смерті автора, але не як суб'єктивне право, а як суспільний інтерес, що потребує визнання та захисту. Від права авторства похідні всі інші права як особистого немайнового, так і майнового характеру. Усі інші права надаються автору лише остільки, оскільки він має права авторства. [21].

Право на авторське ім'я. Автор може використати або дозволяти використання твору під своїм справжнім ім'ям, під вигаданим ім'ям (псевдонімом) або без позначення імені (анонімно). Обираючи один з цих варіантів, він реалізує своє право на ім'я. Він також має право вимагати зазначення свого імені щоразу при виданні, публічному виконанні, передачі по радіо, цитуванні та іншому використанні свого твору. Право на ім'я включає в себе можливість вимагати, щоб ім'я автора (або псевдонім) не перекручувалося в разі його згадки особами, які використовують твір. А закон, в свою чергу, забороняє без згоди автора вносити які-небудь зміни в обраний ним спосіб позначення свого імені, в тому числі у разі використання псевдоніму.

Факт зазначення на творі імені певної особи означає презумпцію приналежності авторства твору даній особі. Автор сам визначає спосіб і повноту зазначення свого справжнього імені. У разі опублікування творів, створених кількома особами, імена співавторів зазначаються у послідовності, обумовленій співавторами. Нерідко, особливо при використанні наукових творів у пресі, поряд з ім'ям автора зазначається його науковий ступінь, учене або почесне звання, посада та інші реквізити. Наводити подібні відомості можна тільки за згодою авторів, які несуть особисту відповідальність за достовірність цих даних. Порухенням права на ім'я буде незазначення імені автора, а також його перекручення.

Нерідко використовується виступ автора під вигаданим ім'ям (псевдонімом). Іноді під псевдонімом виступає не одна особа, а дві, три або більша кількість співавторів. Закон не передбачає яких-небудь умов або порядку для придбання права на псевдонім. Термін та обсяг використання псевдоніма також визначається самим автором. Особливим порушенням буде розкриття псевдо-

німа автора без його згоди. У деяких випадках право автора виступати під псевдонімом може бути обмеженим. Не дозволяється використання псевдоніма, що порушує норми моральності або має образливий характер. Рівною мірою автор не може обрати такий псевдонім, який явно вводить публіку в оману, наприклад, збігається з іменем іншого автора.

Право на авторство може бути реалізоване шляхом опублікування твору без зазначення імені автора твору (анонімно). В такому разі воля автора направлена на те, щоб не пов'язувати створений ним твір зі своїм ім'ям. Іноді ім'я автора не зазначається у зв'язку з існуючим порядком опублікування тих або інших творів, наприклад, передових статей в газетах та журналах, статей в довідниках та словниках. Звичайно авторство на анонімно опублікований твір підтверджується організацією, яка використала твір та якій, як правило, відоме справжнє ім'я.

Право на захист репутації автора. З моменту створення твору за його автором закріплюється право на захист твору, включаючи його назву, від будь-якого перекручення або іншої дії, здатної заподіяти шкоду честі та гідності автора. У разі видання, публічного виконання або іншого використання твору забороняється без згоди автора вносити які-небудь зміни в сам твір, його назву або у зазначення імені автора. Забороняється також без згоди автора забезпечувати твори ілюстраціями, передмовою, післямовою, коментарями і якими б то не було поясненнями. Без згоди автора не можна змінювати або виключати з твору присвячення, епіграфи, анотації.

Право на захист твору від зміни має особливе значення на стадії підготовки твору до обнародування. Порушення права на захист репутації - одне з тих порушень авторського права, що найчастіше зустрічаються. У разі виявлення такого порушення автор (правонаступники автора) вправі вимагати внесення у твір відповідних виправлень, публікацій за рахунок порушника відомостей про допущене порушення, заборони виходу твору у світ або припинення його розповсюдження.

Право автора на обнародування – юридично забезпечена автору можливість публічного розголосу створеного ним твору (дія, що робить твір доступним для публіки). За життя автора лише він сам може вирішувати питання про обнародування творів. Право на обнародування може перейти до інших осіб, зокрема до спадкоємців автора. Іноді для обнародування творів як самим автором, так і його спадкоємцями потрібна згода інших осіб, інтереси яких зачіпаються обнародуванням творів.

Це право прямо зачіпає майнові інтереси автора. З моменту обнародування твору набувають чинності встановлені законом обмеження прав автора, пов'язані з можливістю вільного використання твору.

Право на опублікування — це визнана за автором можливість випуску в обіг примірників твору у кількості, достатній для задоволення потреб публіки, виходячи з характеру твору.

Якщо за допомогою опублікування твір вперше доводиться до загального відома, це означає його обнародування. Право на опублікування тісно пов'язане з правами на відтворення та на розповсюдження. З моменту виходу в світ примірників твору він може без згоди автора та без виплати авторської винагороди, але з обов'язковим зазначенням імені та джерела запозичення, репродукуватися в одиничних примірниках бібліотеками, архівами, навчальними закладами, окремі види творів можуть відтворюватися у газетах, передаватися в ефір.

5.2 Майнові права

Майнові права на використання твору належать авторам (право-власникам) та можуть переходити до інших осіб на основі законодавчо встановлених договорів. У деяких випадках права на використання твору спочатку виникають не у авторів, а у інших осіб, зокрема у роботодавців, видавця газет, журналів та інших періодичних видань, аудіовізуальних творів. Майнові права носять строковий характер.

Правовласникам (авторам) належить виняткове право на використання об'єктів права інтелектуальної власності (ОПІВ) та можливість самим вирішу-

вати всі питання, пов'язані з наданням третім особам доступу до творів з їх використанням. Найчастіше автори передають відповідні права спеціалізованим організаціям (видавництвам, кіностудіям, театрам тощо), укладаючи з ними авторські договори. Після смерті автора ці права переходять до правонаступників. Використання колективних творів здійснюється за взаємною згодою співавторів. [22].

Право на відтворення — це виготовлення одного або більше примірників твору чи значної його частини в будь-якій матеріальній формі, включаючи репродукування, звукозапис та відеозапис. Право володільця авторського права не дозволяти іншим особам відтворення твору, що охороняється, будь-яким способом та в будь-якій формі є основним правом у сфері авторського права. Виготовлення копій з твору, що охороняється, проводиться видавцем. Важливий процес розповсюдження твору, тому право контролю цього нерідко є юридичною основою угоди між володільцем авторського права та видавцем у разі опублікування твору, що охороняється. Договори на публікацію часто стосуються не тільки права робити копії твору, що охороняється, Але й інших дій (наприклад, трансляції твору по радіо, перекладу тощо). Суть договору на публікацію полягає в санкціонуванні процесу копіювання.

Право на розповсюдження звичайно розуміється як пропонування примірників твору широкій публіці або якій-небудь її частині, в основному через відповідні торговельні канали. Крім розповсюдження примірників твору, термін «розповсюдження» також включає в себе радіомовлення, телебачення, передачу по кабелю, виконання та інші способи сповіщення для загального відома.

Передусім закон пов'язує розповсюдження тільки з тими творами, котрі зафіксовані на матеріальному носії. Розповсюдження передбачає наявність копій твору, які вводяться в цивільний обіг. Розповсюдженням буде визнаний продаж або введення у цивільний обіг іншим способом обмеженої кількості копій твору.

Право на імпорт — виняткове право автора імпортувати примірники твору з метою розповсюдження, включаючи примірники, виготовлені з дозволу

володільця виняткових авторських прав. Мається на увазі закріплена за автором можливість здійснювати контроль за ввезенням на територію дії його авторських прав примірників створеного ним твору, виготовлених за кордоном.

Право контролю за імпортом примірників твору надається автору для того, щоб він міг ефективніше здійснювати право на розповсюдження, що йому належить. Володіючи правом на імпорт, автор може припинити порушення свого права на розповсюдження вже на стадії підготовки порушення. Якщо ж ввезення творів не має на меті їх подальше розповсюдження на території, на якій твір користується правовою охороною, то автор не може заборонити їх імпорт.

Право на публічний показ реалізується в основному відносно творів образотворчого мистецтва. Під показом твору розуміється демонстрація оригіналу або примірника твору безпосередньо чи на екрані за допомогою плівки, діапозитива, телевізійного кадру або інших технічних засобів, а також демонстрація окремих кадрів аудіовізуального твору без дотримання їх послідовності. При цьому твір або якась його частина просто демонструється публіці, без виконання автором або іншою особою яких-небудь активних дій. У разі показу твору відбувається прямий контакт твору з глядачем.

Право на публічний показ може бути здійснено лише відносно творів, зафіксованих на будь-якому матеріальному носії. Публічний показ передбачає тільки зорове сприйняття твору. Демонстрація твору перед фахівцями не вважається публічним показом та не тягне за собою передбачених законом правових наслідків.

Право на публічне виконання розуміється як виконання твору, який представлений аудиторії слухачів або глядачів, не обмеженій якимись окремими особами, що належать до якої-небудь приватної групи, та яке перевищує масштаби звичайних домашніх вистав. Публічне виконання та доведення його до загального відома на відстані обумовлюється отриманням дозволу володільця авторського права на цей твір.

Твір, що охороняється авторським правом, може бути доведений до великої кількості людей без його копіювання або репродукування. Лекція може бути прочитана аудиторії без тиражування тексту.

Драматичний або музичний твір може бути виконаний перед аудиторією також без його копіювання. Право на контроль за цими діями важливе не тільки для власника авторського права на твір, що з самого початку розрахований на публічне виконання, а й для володільця авторського права на твір, який спочатку не був призначений для такого виконання, у разі коли хтось захоче використати цей твір з такою метою.

Право на звукозапис. Під дію охорони авторських прав підпадає звуковий запис твору, що охороняється. Слова можуть повідомлятися як у письмовій формі, так і у формі звукозапису. Що стосується музичних творів, то найбільш переважним способом представлення їх широкій аудиторії є звукозапис. Будь-якому звуковому запису виконань або інших звуків відводиться та ж роль у світі музики, що і книжці у світі літератури.

Записувати можна тільки музику або тільки слова, чи те й інше одночасно. Правомочність давати дозвіл на виготовлення звукозапису належить володільцю авторського права на музичний твір та власнику авторського права на текст твору. Якщо йдеться про двох різних власників, то у разі виготовлення звукозапису, що включає в себе як музику, так і текст, виробник звукозапису повинен отримати дозвіл обох власників.

Згідно із законодавством деяких країн, виробник звукозапису також повинен отримати дозвіл виконавців музичного твору, включаючи інструменталістів, співаків та декламаторів. Це є ще однією ілюстрацією того факту, що володілець авторського права на твір не має права використати твір або дозволити використати його третій особі, оскільки такими діями він вступає в конфлікт з правомочностями третіх осіб. Оскільки, щоб бути законним, звукозапис виконання потребує дозволу виконавців, то очевидно, що володілець або володільці авторського права на твори, що виконуються, не володіють винятковим правом давати дозволи на виконання такого звукозапису.

Право на екранізацію. Кінофільм є візуальним записом, що складається з безперервної послідовності образів (кадрів), котрі представляють глядачеві. В авторському праві використовуються терміни «кінематографічний твір», «кінофільм», «фільм» та «кіно», хоча перевагу слід віддавати терміну «кіно», оскільки в даний час послідовність образів або кадрів часто записується за допомогою технічних засобів (таких як магнітна стрічка) без застосування фотографічної плівки.

Драматургічний твір, що з самого початку створений для показу у виконанні безпосередньо перед аудиторією, може бути візуально записаний та продемонстрований перед ширшою аудиторією, ніж це було б можливе в живому виконанні, причому в місцях, набагато віддалених від місця живого виконання, та по закінченні значного періоду часу після цього виконання.

Право на передачу в ефір — це закріплена за авторами можливість сповіщати твори для загального відома шляхом передачі в ефір та (або) подальшої передачі в ефір. Цьому праву властивий елемент публічності. Передаватися в ефір можуть як вже обнародовані, в тому числі опубліковані твори, так і твори, ще не обнародовані (неопубліковані). Передачею в ефір визнається пряма трансляція твору з місця його показу або виконання. Передача в ефір охоплює собою як первинний показ твору публіці за допомогою безпроводового зв'язку, так і подальшу передачу твору в ефір.

Право на сповіщення для загального відома по кабелю — це право автора передавати твір (включаючи показ, виконання або передачу в ефір) для загального відома по кабелю, проводах або за допомогою інших аналогічних засобів. При цьому твір передається за допомогою сигналів, що йдуть по кабелю, проводах, оптичних волокнах або іншими аналогічними способами. У разі передачі твору по кабелю аудиторія звичайно обмежується тими особами, які є абонентами відповідних передавальних телерадіоцентрів.

Право на переклад. Переклад — це вираження форми письмових або усних творів мовою, що відрізняється від мови оригіналу. Він повинен передавати твір в достовірній та неспотвореній формі як відносно його змісту,

так і відносно його стилю. Авторське право надається перекладачам у визнанні їх творчого підходу до іншої мови, однак без шкоди правам автора твору, що перекладається. Для перекладу потрібен відповідний дозвіл, оскільки право на переклад є специфічною складовою частиною авторського права.

Свою згоду на переклад автор звичайно виражає шляхом укладення договору з тією організацією, яка збирається використати його твір для перекладу. Дана організація бере на себе обов'язок забезпечити високоякісний переклад твору, а також на прохання автора надати йому переклад для ознайомлення. Договір може передбачати необхідність узгодження кандидатури перекладача з автором твору. Якщо, на думку автора, переклад виконаний неякісно або допущено які-небудь інші відхилення від умов договору, автор може заборонити використання такого перекладу.

Право на переклад визнається за автором та його правонаступниками протягом всього терміну охорони твору.

Право на переробку твору включає в себе можливість автора самому переробити твір в інший вид, форму або жанр чи давати дозвіл на переробку іншим особам.

Створювані в результаті творчої переробки твори є новими об'єктами авторського права. Але їх використання може здійснюватися лише за згодою авторів оригінальних творів. Як правило, згода автора на переробку означає його згоду на використання створеного в результаті переробки нового твору. Однак автор може залишити за собою право на схвалення переробки як попередню умову її використання. Право на переробку охоплює собою всі види творів і всі види переробок. Після смерті автора протягом терміну дії авторського права право давати згоду на переробку здійснюється його спадкоємцями.

5.3 Інші права авторів.

Стосовно використання *творів архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та дизайну* автори мають майнове **право на практичну реалізацію відповідних проектів**. Його суть полягає в тому, що будь-яке

практичне втілення в життя творів архітектурної (містобудівної, дизайнерської) графіки та пластики (ескізів, креслень, планів, малюнків, макетів тощо) може здійснюватися тільки за згодою їх авторів. До правомочностей автора прийнятого архітектурного проекту належить також можливість участі в реалізації свого проекту у разі розроблення документації для будівництва та при спорудженні будівлі, якщо інше не передбачено у договорі.

Автори творів образотворчого мистецтва володіють *правом слідування*, суть якого полягає в тому, що у кожному випадку публічного перепродажу твору образотворчого мистецтва автор має право на отримання певного процента від перепродажної ціни. Основною метою права слідування є захист майнових інтересів художників та авторів інших творів образотворчого мистецтва, які часто продають свої твори різного роду перекупникам значно дешевше від їх реальної вартості. *Право на отримання частини прибутку*, що виручається від перепродажу твору, яким наділяється його творець, «слідує» за твором у разі його переходу від одного власника до іншого та, певною мірою, компенсує ту несправедливість, яка була допущена відносно автора спочатку.

Окремі виплати авторської винагороди передбачаються *за відтворення аудіовізуальних творів та звукозаписів в особистих цілях*. Оскільки хоч який-небудь індивідуальний контроль за таким використанням творів неможливий, винагорода виплачується виготівниками та імпортерами обладнання (аудіо- і відеомагнітофонів, іншого обладнання) та матеріальних носіїв (аудіо- і (або) відеоплівок і касет, лазерних дисків, компакт-дисків, інших матеріальних носіїв), що використовуються для такого відтворення. Розмір винагороди та умови її виплати визначаються угодами між зазначеними виготівниками та імпортерами, з одного боку, та організаціями, що управляють майновими правами авторів, виробників фонограм та виконавців на колективній основі, з другого боку.

Передбачається виплата *автору музичного твору (з текстом або без текстур спеціальної винагороди за використання його творів* при публічному виконанні аудіовізуального твору. Таке право надається лише композиторам, які створили музичний твір спеціально для аудіовізуального твору.

РОЗДІЛ 6. МІЖНАРОДНА СИСТЕМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

6.1. Договори про захист інтелектуальної власності.

Основою міжнародної системи інтелектуальної власності на сьогодні є 22 угоди, 14 з яких регулюють правовідносини у сфері промислової власності, а вісім відносяться до авторського права та суміжних прав. Україна приєдналася до більшості (20) договорів та продовжує роботу щодо приєднання до інших. Нижче наведений перелік Міжнародних договорів [23].:

- Бернська конвенція про захист літературних та художніх творів.
- Брюссельська конвенція про розповсюдження сигналів, що несуть програми через супутник.
- Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм.
- Мадридська угода про санкції за неправдиві та неправильні позначення походження виробів.
- Найробський договір про охорону олімпійського символу.
- Паризька конвенція про охорону промислової власності.
- Договір про патентне право (PLT).
- Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення.
- Договір про закони про торговельні марки.
- Договір про міжнародну реєстрацію аудіовізуальних творів.
- Вашингтонський договір про інтелектуальну власність стосовно інтегральних схем.
- Договір ВОІВ про авторське право.
- Договір ВОІВ про виконання та фонограми.

Глобальні договори системи охорони:

- Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури.
- Гаазька угода про міжнародну реєстрацію промислових зразків.
- Лісабонська угода про захист зазначень місця походження виробів та їх міжнародної реєстрації.
- Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків.
- Договір про патентну кооперацію (РСТ).

Договори про класифікації:

- Локарнська угода про утворення міжнародної класифікації промислових зразків.
- Ніццька угода про міжнародну реєстрацію товарів та послуг для реєстрації знаків.
- Страсбурзька угода про міжнародну патентну класифікацію.
- Віденська угода про утворення міжнародної класифікації зображувальних елементів.

Адмініструє ці договори **Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ)**, яка була заснована у 1967 р. на Дипломатичній конференції у Стокгольмі. У 1974 р. ВОІВ отримала статус однієї з 16-ти спеціалізованих організацій ООН. На сьогодні членами ВОІВ є 184 держави, у тому числі й Україна.

Головними завданнями ВОІВ є:

- поліпшення взаєморозуміння та розвиток співробітництва між державами в інтересах їх взаємної користі на основі поваги до їх суверенітету і рівності;
- заохочення творчої діяльності, сприяння охороні інтелектуальної власності в усьому світі;
- модернізація та підвищення ефективності адміністративної діяльності міжнародних угод, що створені у сфері охорони промислової власності, а також охорона літературних та художніх творів.

Контроль за виконанням Угод здійснюють керівні органи ВОІВ.

Конвенція, що засновує ВОІВ, передбачає наявність чотирьох органів: Генеральної Асамблеї, Конференції, Координаційного комітету та Міжнародного бюро ВОІВ (секретаріату).

Генеральна Асамблея ВОІВ є верховним органом ВОІВ. Її членами є держави - члени ВОІВ, які також повинні бути членами Асамблеї Паризького або Бернського Союзів, а також Швейцарської Конфедерації - країни місця перебування ВОІВ. На відміну від Генеральної Асамблеї, у **Конференції** беруть участь усі держави, що є членами ВОІВ. Членами **Координаційного комітету** є 72 країни, у тому числі Україна. Координаційний комітет - це виконавчий орган Генеральної Асамблеї та Конференції, що виконує консультативні функції.

Генеральна Асамблея та Конференція скликаються на чергові сесії кожні два роки, Координаційний комітет - щорічно. Виконавчим головою ВОІВ є Генеральний директор, що обирається Генеральною Асамблеєю на шестирічний термін. **Секретаріат ВОІВ** має назву "Міжнародне бюро". Секретаріат знаходиться в Женеві (Швейцарія).

6.2. Міжнародне співробітництво у сфері патентного права

Законодавство України, як і будь-якої іншої країни, регулює відносини у сфері промислової власності тільки своєї країни. Тому патент отриманий в Україні, має силу тільки на території України. Якщо ж заявник хоче одержати правову охорону в інших країнах, він повинен одержати її в кожній із цих країн.

Інтернаціоналізацію правової охорони промислової власності започаткувала Паризька конвенція про охорону промислової власності (20 березня 1883 р.), яка заснувала Союз із промислової власності. Метою Конвенції стала гармонізація законодавства щодо промислової власності на міжнародному рівні, створення умов, які полегшують громадянам та

організаціям окремих держав придбання та захист прав на об'єкти промислової власності.

Необхідність укладення міжнародної угоди щодо захисту промислової власності стала очевидною, коли уряд Австро-Угорської імперії запропонував іншим країнам взяти участь у міжнародній виставці винаходів у Відні в 1873 р. З'ясувалось, що багато іноземних винахідників відмовились від участі у виставці внаслідок неадекватної правової охорони, яка надавалась експонатам.

Внаслідок цього в Австрії був прийнятий закон, який надавав тимчасову охорону для всіх іноземців, які представили свої винаходи, товарні знаки, промислові зразки тощо, а також був скликаний Віденський конгрес із патентних реформ. [24].

У 1878 р. у Парижі відбувся Міжнародний конгрес з промислової власності, в рішеннях якого йшлося про необхідність скликання міжнародної (дипломатичної) конференції щодо визначення основ уніфікованого законодавства у сфері промислової власності. Наступним кроком стало проведення в 1880 р. у Парижі Міжнародної конференції, яка прийняла проект конвенції з охорони промислової власності.

У 1883 р. у Парижі відбулася нова Дипломатична конференція, яка завершилась прийняттям та підписанням 11 країнами Паризької конвенції про охорону промислової власності.

До кінця ХІХ ст. кількість країн — членів цієї конвенції зростає до 19. Після підписання в 1883 р. Паризька конвенція час від часу переглядалась (у Римі в 1886 р., у Мадриді в 1890 і 1891 рр., у Брюсселі в 1897 і 1900 рр., у Вашингтоні в 1911 р., у Гаазі в 1925р., у Лондоні в 1934 р., у Лісабоні в 1958 р., у Стокгольмі в 1967 р., у Женеві в 1980 р., 1982 та 1984 рр., у Найробі в 1981 р. тощо).

За винятком актів, прийнятих на конференціях із перегляду Паризької конвенції в Брюсселі та Вашингтоні, які втратили чинність, усі попередні акти продовжують діяти. Водночас найбільша кількість країн є на сьогодні прихильниками останнього, Стокгольмського акта 1970 р.

Пізніше було підписано ще п'ять спеціальних угод, які розвинули ідеї та принципи Паризької конвенції, зокрема:

— Мадридську угоду про міжнародну реєстрацію знаків (1891);

— Мадридську угоду щодо недопущення фальшивих або таких, що можуть ввести в оману, позначень товарів (1891);

— Гаазька угода про міжнародне депонування промислових зразків (1925);

— Ніщцьку угоду про міжнародну класифікацію товарів та послуг з метою реєстрації знаків (1957);

— Лісабонську угоду про охорону найменування місць походження та їх міжнародну реєстрацію (1958).

Станом на 24 вересня 2004 р. учасницями Паризької конвенції є 168 держав. Україна приєдналась до Паризької конвенції у грудні 1991 р.

Паризька конвенція про охорону промислової власності включає чотири групи положень: положення щодо національного режиму, які передбачають, що члени Конвенції забезпечують представникам інших країн-учасниць таку ж охорону промислової власності, яку надають власним громадянам; положення щодо права пріоритету, згідно з якими формальна заявка на право промислової власності, зареєстрована заявником в одній із країн-учасниць, дає підставу цьому заявникові протягом встановленого періоду часу подавати заявку про таку ж охорону у всіх інших країнах-учасницях; положення щодо загальних правил у сфері охорони та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, якими країни — учасниці Угоди повинні керуватись у своїй законотворчій діяльності; положення щодо інституційного оформлення та реалізації основних ідей Конвенції.

Найважливіші принципи Паризької конвенції такі: принцип національного режиму, який передбачає, що кожна з країн-учасниць Угоди зобов'язана надавати громадянам інших країн — членів Союзу таку саму охорону, яку ця країна надає власним громадянам. Зазначений принцип поширюється також на тих осіб, які не є громадянами країн-членів Союзу, але мають постійне місце проживання або торговельне чи промислове підприємство у країні-члені;

принцип конвенціонального пріоритету, згідно з яким заявка, подана в одній із країн-членів Паризького Союзу, надає заявникові право подати такі ж заявки (протягом 6-12 міс. від дати подання першої заявки) до будь-якої країни-учасниці Угоди. Ці заявки розглядаються як пріоритетні, так, ніби вони подані в один день з першою заявкою.

Необхідність впровадження останнього принципу зумовлена тим, що об'єкти промислової власності, запатентовані в одній країні, не стають автоматично патентоспроможними в інших країнах. Право конвенціонального пріоритету дає змогу здійснювати комерційну розробку об'єкта промислової власності відразу після подання заявки у своїй країні, оскільки особа, яка подала заявку в одній із держав-членів Союзу, користується у всіх інших країнах пріоритетом, що розраховується з моменту подачі заявки в першій країні.

Відносно охорони промислової власності громадяни кожної країни Союзу користуються в усіх інших країнах Союзу тими ж привілеями, що надаються тепер чи будуть надаватись згодом відповідними законами власним громадянам, не обмежуючи при цьому прав, спеціально передбачених цією Конвенцією. Виходячи з цього, їхні права будуть охоронятися так само, як і права громадян цієї країни, та вони будуть користуватися тими ж законними засобами захисту від будь-якого посягання на їхні права, якщо при цьому дотримуються умови та формальності, приписувані власним громадянам.

Слід зазначити, що Паризька конвенція не ліквідує територіальний характер прав патентовласника, оскільки не передбачає впровадження міжнародного патенту та не зобов'язує країни-учасниці до взаємного визнання виданих ними патентів. Водночас ст. 6 Конвенції регламентує видачу Євразійським патентним відомством так званого євразійського патенту на винахід за умов дотримання вимог щодо новизни, винахідницького рівня та можливостей промислового застосування. Відповідна заявка розглядається міжнародною комісією, яка приймає рішення щодо видачі патенту, максимальний термін дії якого становить 20 років. Євразійський патент діє на

території країн — учасниць Союзу з дати його опублікування, плата за його підтримку встановлюється у кожній державі окремо. Водночас відмова Європейського патентного відомства у видачі патенту не позбавляє заявника можливості отримати патент у будь-якій країні — учасниці Паризької угоди.

Розвиток міжнародної патентної системи у ХХ ст. був підпорядкований довгостроковій меті забезпечення ефективних механізмів регулювання міжнародних відносин у сфері інтелектуальної власності шляхом запровадження простих, своєчасних та надійних процедур охорони й захисту прав інтелектуальної власності, створення стимулів для інновацій, міжнародного ліцензування, комерційних угод та інших способів поширення нових знань, інформації, технологій.

Важливим етапом на цьому шляху стало підписання представниками 50-ти країн у Вашингтоні у 1970 р. **Договору про патентну кооперацію (РСТ — Patent Cooperation Treaty)**, який набрав чинності 24 січня 1978 р. та сприяв міжнародному співробітництву щодо подання патентних заявок, пошуку та проведення експертизи, а також поширення технічної інформації, що міститься в заявках. На сьогодні Договір РСТ є наріжним каменем міжнародної патентної системи. Країни, що приєдналися до цієї системи, мають можливість шляхом *подання однієї патентної заявки за процедурою РСТ одержати патентну охорону в 126 країнах* — учасниках цієї системи. З лютого 2004 р. ВОІВ запроваджені нові послуги, які дозволяють здійснювати подання заявок в електронній формі, водночас скорочено розмір мит у рамках РСТ.

Важливо також наголосити, що система РСТ забезпечує аналітиків великим банком цінної технічної інформації, корисної для стратегічного прогнозування.

З появою системи РСТ процедура видачі патентів стала поділятися на два етапи — національний та міжнародний.

Національний етап передбачає видачу патенту національним патентним відомством відповідно до національного законодавства та процедур.

Міжнародний етап передбачає: встановлення міжнародної системи подання лише однієї заявки в одне патентне відомство однією мовою; проведення формальної експертизи міжнародної заявки цим патентним відомством; проведення міжнародного пошуку та написання відповідного звіту, який доводиться до відома заявника, а згодом публікується; централізовану публікацію міжнародних заявок, міжнародних звітів про пошук тощо; у деяких випадках міжнародну попередню експертизу.

Система РСТ створює вагомі переваги для патентних відомств (зменшення навантаження персоналу), заявників (зниження витрат та зростання поінформованості) та національної економіки в цілому (створення сприятливих умов для придбання нових технологій, залучення іноземних інвестицій тощо). За даними ВОІВ, в останні роки кількість міжнародних патентних заявок, поданих із використанням Договору про патентну кооперацію, перевищує 110 тисяч. При цьому лідерами у патентуванні винаходів є США (їх частка у загальній кількості заявок перевищує 35 %), Японія (16 %), Германія (12 %). Таким чином, на частку цих трьох країн припадає більше половини всіх заявок, поданих із використанням РСТ. Україна перебуває у четвертій десятці за кількістю поданих заявок, проте їх частка не перевищує 0,1 % від загальної кількості.

1 червня 2000 р. у Женеві був підписаний **Договір про патентне право (PLT — Patent Law Treaty)**, спрямований на спрощення та підвищення ефективності засобів отримання патентної охорони в різних країнах світу в інтересах зацікавлених суб'єктів відносин промислової власності. За словами Генерального директора ВОІВ Каміла Ідріса, "успішне виконання цілей, передбачених системою PLT є величезним кроком у більш масштабному процесі зменшення вартості патентування на міжнародному рівні".

Важливою формою міжнародного співробітництва у сфері охорони інтелектуальної власності є діяльність регіональних міжнародних органі-зацій. У 1973 р. була підписана Європейська (Мюнхенська) конвенція про видачу європейського патенту, згідно з якою розпочало роботу Європейське патентне

відомство та було ухвалено рішення про видачу єдиного патенту, дійсного для всіх країн — членів Конвенції. Кожна країна — учасниця конвенції зобов'язалася створити: спеціальне відомство промислової власності, одним із завдань якого стало видання офіційного періодичного бюлетеня з прізвищами власників патентів та коротким описом запатентованих винаходів, репродукціями зареєстрованих товарних знаків, відомостей про промислові зразки тощо; центральне сховище для ознайомлення громадян з патентами на винаходи, промисловими зразками тощо.

Європейське патентне відомство (ЄПВ) приймає заявки, проводить експертизу та видає європейський патент на винахід, який діє 20 років від дати подання заявки і має силу національного патенту на території кожної із зазначених у заявці держав. Процедура патентування в ЄПВ є дорожчою порівняно з традиційним процесом патентування, однак має значні переваги, оскільки подання заявки однією мовою в одне патентне відомство через одного патентного повіреного може завершитись отриманням патенту, що діє на території всіх або кількох держав — учасниць Європейської патентної конвенції.

На сьогодні активно розвивається також міжнародне оформлення заявок за процедурою РСТ, згідно з якою заявки однієї країни, подані за цією процедурою, можуть діяти у всіх країнах, які приєдналися до Договору патентної кооперації. Якщо на початку 70-х років минулого століття до цього договору приєдналися лише 18 країн-засновниць, то тепер їх уже 123. Кожна з них гармонізувала своє інституційне середовище з метою узгодження міжнародного та національного рівнів подання заявки.

У 1994 р. у Москві була підписана Євразійська патентна конвенція, згідно з якою було створено Євразійське патентне відомство та ухвалено рішення про видачу єдиного патенту, що діє на території країн — учасниць Конвенції.

Міжнародне співробітництво у сфері охорони товарних знаків та знаків обслуговування було започатковане Мадридською угодою про міжнародну реєстрацію знаків, яка була затверджена 14 квітня 1891 р. Ця угода уможливила

отримання правової охорони знаків у всіх країнах Мадридського союзу шляхом подання однієї типової заявки в Міжнародне бюро ВОІВ. Заявки на таку реєстрацію спочатку подаються у національні патентні відомства, а вже потім реєструються у Міжнародному бюро. Інформація про ці товарні знаки та знаки обслуговування друкується у періодичному журналі на основі Міжнародної класифікації товарів та послуг для реєстрації знаків. Термін міжнародної реєстрації знаків для товарів і послуг — 20 років. Лише до кінця 1996 р. кількість чинних міжнародних реєстрацій становила 320 000. Дія кожної з цих реєстрацій поширювалась у середньому на 11 країн.

Оскільки в Мадридській угоді не брали участь деякі країни — визнані лідери у сфері товарних знаків (США, Велика Британія, Японія) в червні 1989 р. в Мадриді була проведена Дипломатична конференція, яка завершилась підписанням Протоколу до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, який ліквідував труднощі щодо приєднання окремих держав до цієї угоди.

У 2004 р. у рамках системи міжнародної реєстрації товарних знаків було подано 29 459 міжнародних заявок, що перевищило рівень 2003 р. на 23,5 %, в тому числі Німеччина — 5393 міжнародні заявки (18,3 %), Франція — 3503 (11,9 %), Італія — 2499(8,5 %), Бенілюкс — 2482(8,4 %), Швейцарія — 2133(7,2%), США — 1734(5,9%).

Поряд із країнами, що мають розвинені системи охорони прав інтелектуальної власності, значно активізували діяльність у сфері міжнародної реєстрації товарних знаків Китай (приріст +115%) Австралія (+100,9 %), Республіка Корея (+86,8 %), Болгарія (+82,5 %), Японія (+75,6 %), Словенія (+64,8 %), Латвія (+62,7 %), Угорщина (+47,4 %), Австрія (+36,8 %), Туреччина (+36,4 %) та ін.

До кінця 2004 р. у Міжнародному реєстрі діяли близько 420 000 міжнародних реєстрацій товарних знаків, власниками яких були більш ніж 138 280 різноманітних суб'єктів.

У 1958 р. була укладена Лісабонська угода про охорону найменувань місць походження та їх міжнародну реєстрацію. Згідно з цією угодою найменування місць походження реєструються Міжнародним бюро ВОІВ у Женеві за заявками відповідних компетентних органів держав і доводяться до відома держав, що домовляються. Останні зобов'язуються охороняти зареєстровані у міжнародному порядку найменування доти, доки вони охороняються в країні походження [29].

6.3. Оформлення правової охорони за кордоном

Будь-який громадянин України має право запатентувати винахід, корисну модель, промисловий зразок в інших країнах. Для цього до подачі заявки на одержання охоронного документа за кордоном заявник зобов'язаний подати заявку до Державного департаменту інтелектуальної власності та інформувати його про свій намір здійснити таке патентування. Якщо протягом трьох місяців від дати подачі заявки **не надійде заборона на патентування**, то заявка може бути подана у відповідний орган відповідної держави. При цьому, якщо патентування винаходу здійснюється за процедурою **Договору про патентну кооперацію (РСТ)**, міжнародна заявка теж подається до Державного департаменту інтелектуальної власності. Патентування за кордоном здійснюється, як правило, через посередника - **патентного повіреного України**.

Громадяни України також мають право **зареєструвати торговельну марку за кордоном**. При реєстрації торговельної марки за кордоном відповідно до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків, однією з умов є подача заявки через власне національне патентне відомство.

Охорона авторських прав за кордоном здійснюється відповідно до **Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів (1886 р.)**, до якої приєдналася Україна. В основу Бернської конвенції покладено три принципи:

1. **Принцип національного режиму** полягає в тому, що твори, створені в одній країні-учасниці, повинні отримувати в інших країнах-учасницях таку ж охорону, яка надається в цих країнах творам своїх громадян.

2. **Принцип автоматичної охорони** означає, що охорона за національним режимом надається автоматично без будь-яких формальних умов реєстрації тощо.

3. **Принцип незалежності охорони** полягає в тому, що охорона надається в країнах-учасницях незалежно від наявності охорони в країнах походження твору.

Міжнародно-правова **охорона суміжних прав** здійснюється на підставі **Римської конвенції** 1961 року. За цією Конвенцією охороняються права виконавців, права виробників фонограм, права організацій мовлення.

Основним принципом Римської конвенції є **принцип національного режиму**. Якщо міжнародним договором, учасником якого є Україна, встановлено інші правила охорони, ніж ті, котрі містяться в Законі України "Про авторське право і суміжні права", то застосовуються **норми міжнародного договору**. [4,18].

РОЗДІЛ 7. ЕКОНОМІКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

7.1. Особливості права інтелектуальної власності як товару

Товар - це продукт праці, що виготовлений для продажу. Цей продукт стає товаром, якщо на нього визначена **ціна**. Відповідно до Закону України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні" можуть оцінюватися "... нематеріальні активи, у тому числі об'єкти права інтелектуальної власності ...". Таким чином, **майнові права** на об'єкти інтелектуальної власності **мають ознаки товару**, тому що вони є продуктом праці та **можуть мати ціну**.

До основних властивостей будь-якого ринкового товару відносяться:

а) корисність;

б) рідкість – властивість, протилежна загальнодоступності;

в) універсальність – придатність до обміну на гроші або на будь-які інші ринкові товари.

Рідкість для об'єктів інтелектуальної власності реалізується ідеально тому, що за визначенням об'єкт інтелектуальної власності повинен бути новим, оригінальним, неповторним. Наявність перших двох властивостей для матеріальних об'єктів звичайно майже автоматично забезпечує третю. Але для права інтелектуальної власності ця властивість має суттєві відмінності.

З третьою властивістю товару - універсальністю - тісно пов'язана його оборотоздатність, що припускає відчуження прав інтелектуальної власності як від індивідуума, так і від підприємства. Тільки у цьому випадку права на об'єкти інтелектуальної власності можуть обертатися як товар у його звичайному розумінні.

За принципом "**відокремлюваності**" права інтелектуальної власності можна поділити на три групи:

- а) права, що відокремлюються як від індивідуума, так і від підприємства;
- б) права, що не відокремлюються від індивідуума;
- в) права, що не відокремлюються від підприємства.

До **першої групи** відносяться права на об'єкти права інтелектуальної власності, такі як винаходи, торговельні марки, твори літератури і мистецтва, аудіо- та відеограми тощо.

До **невідокремлюваної від індивідуума** інтелектуальної власності відносяться: знання, уміння, творчі здібності людей тощо, які зайняті розробленням об'єктів інтелектуальної власності.

Від підприємства не можна відокремити системи та методи функціонування, що розроблені як складові частини діючого підприємства; наявність підготовленого персоналу; досягнення в галузі маркетингу власної продукції, ділову репутацію підприємства тощо.

З цієї причини невідокремлювані від індивідуума чи від підприємства результати творчої діяльності не можуть виступати як товар. Але вони можуть продаватися (передаватися) разом з підприємством чи індивідуумом [1,4,16,].

7.2. Інтелектуальна власність як нематеріальний актив

Активи підприємства складаються з матеріальних активів, до яких відносять: рухоме, нерухоме майно та оборотні кошти, а також з нематеріальних активів -- в основному прав. Насамперед, це права власності на ОІВ, права користування природними ресурсами (землею, водою, надрами), а також права користування економічними, організаційними й іншими перевагами і пільгами: податковими пільгами, місцем на товарній біржі. Крім

того, до нематеріальних активів відносять гудвіл (ділову репутацію), списки клієнтів тощо.

Нематеріальні активи - це принципово новий об'єкт фінансового обліку для України, що узагальнює особливі види капіталу підприємства, а також характеризує його економічний потенціал та фінансову стабільність.

Відмінними ознаками нематеріальних активів є:

- **відсутність матеріальної основи** та при цьому володіння такою коштовною якістю, як здатність давати прибуток власнику, виходячи з довгострокових прав та переваг, що вони приносять йому так довго, як це можливо;
- **відсутність наміру продажу** нематеріальних активів у нормальних умовах діяльності підприємства;
- **тривалість експлуатації** (гудвіл, товарні знаки тощо);
- **відсутність відходів**;
- **багатоцільовий характер експлуатації**, що дозволяє використовувати об'єкт на різних ділянках діяльності підприємства;
- **підвищений ступінь ризику** в прагненні отримати прибуток від застосування подібних активів.

Права на об'єкти інтелектуальної власності **стають нематеріальними активами** після того, як і вони будуть поставлені на бухгалтерський облік. Для цього, принаймні, необхідно виконати дві умови: **встановити ціну прав та термін їх служби**.

За цією ознакою ОІВ поділяються на дві групи: ОІВ з встановленим терміном служби та ОІВ з невстановленим терміном служби.

Встановлений термін служби характерний для більшості прав на об'єкти інтелектуальної власності, відокремлюваних від індивідуума та підприємства, але не для всіх. Так, торговельні марки не мають встановленого терміну служби, оскільки визначений законом термін дії після його закінчення може кожний раз, продовжуватися ще на 10 років. Не мають встановленого терміну більшість прав на об'єкт інтелектуальної власності, невіддільні від

підприємства чи індивідуума. Крім того, права на ті самі об'єкти інтелектуальної власності можуть мати як визначений, так і невизначений термін дії. Наприклад, ліцензія на право використання винаходу чи товарного знака може бути надана як на визначений, так і на невизначений термін.

Розрізняють **юридичний** і **економічний** термін служби. Наприклад юридичний термін дії (служби) патенту дорівнює 20 рокам. Однак цілком можливо, що за цей час патент може морально застаріти, тому що не виключена імовірність, що з'являться нові аналогічні, більш ефективні винаходи. Тому при економічних розрахунках для патентів установлюється більш короткий термін, так званий економічний, котрий дорівнює 10-12 рокам, а в окремих випадках і менше [25-26].

7.3. Комерціалізація прав на об'єкти інтелектуальної власності

Метою комерціалізації є отримання прибутку за рахунок використання об'єктів права інтелектуальної власності у власному виробництві або продажу чи передачі прав на їх використання іншим юридичним чи фізичним особам.

Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності – це взаємовигідні (комерційні) дії всіх учасників процесу перетворення результатів інтелектуальної праці у ринковий товар. [27-29].

Схематично способи комерціалізації прав на ОІВ представлені на рис. 5.

Вважається, що комерціалізація через використання об'єктів інтелектуальної власності у **власному виробництві** є найбільш вигідною з точки зору прибутку. Адже весь прибуток від продажу інноваційного продукту, що отримано за допомогою об'єктів інтелектуальної власності, залишається у правовласника ОІВ.

Зрозуміло, що цей спосіб комерціалізації пов'язаний із значними стартовими витратами на доопрацювання ОІВ, розробленням технології виробництва тощо. Але у разі успіху продаж виробленої продукції компенсує ці

витрати та, крім того, буде отриманий значний прибуток.

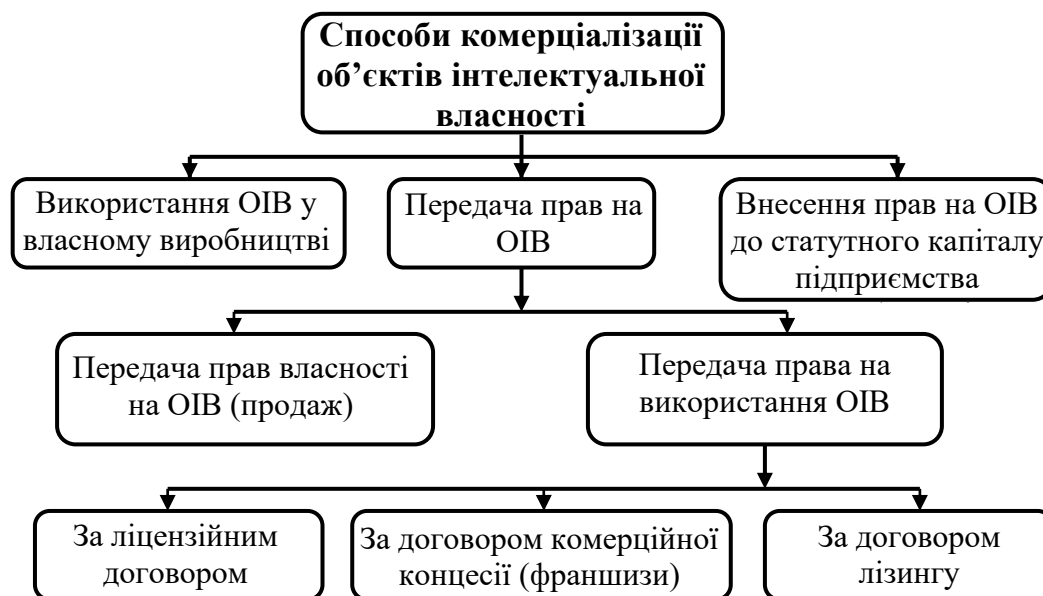

Рис. 5. Основні способи комерціалізації прав на об'єкти інтелектуальної власності

Також інтелектуальну власність **можна вносити до статутного капіталу** замість майна, грошей та інших матеріальних цінностей, для чого необхідна лише добра воля всіх засновників. Використання інтелектуальної власності в статутному капіталі дозволяє [30-31].:

- сформувати значний за своїми розмірами статутний капітал без відволікання коштів й забезпечити доступ до банківських кредитів та інвестицій, використовуючи інтелектуальну власність як об'єкт застави нарівні з іншими видами майна;

- амортизувати інтелектуальну власність у статутному капіталі та замінити її реальними коштами, тобто капіталізувати інтелектуальну власність;

- авторам та підприємствам - власникам інтелектуальної власності - стати засновниками (власниками) при організації дочірніх та самостійних фірм без відгалуження коштів.

- право на отримання частки прибутку (дивідендів);

- право на участь в управлінні підприємством через загальні збори правління;

- право на отримання ліквідаційної квоти у разі ліквідації підприємства тощо.

Якщо правовласник не передбачає використовувати об'єкти інтелектуальної власності у власному виробництві, він може передати повністю або частково права власності на об'єкт інтелектуальної власності іншій фізичній або юридичній особі. [29,30].

Продаж прав у повному обсязі здебільшого проводиться через договір купівлі-продажу, за яким у результаті передачі права власності на об'єкт інтелектуальної власності (продажу патенту або свідоцтва) власник, як сторона, яка продає, **втрачає всі майнові права** на нього. Тобто якщо продано патент на винахід, то він перереєструється на ім'я нового правовласника та до останнього переходять всі майнові права на цей об'єкт. [31,32].

Але частіше передається лише **право користування** об'єктом інтелектуальної власності.

Власник прав на будь-який об'єкт промислової власності (**ліцензіар**) може продати **ліцензію** (видати дозвіл на користування об'єктом інтелектуальної власності) будь-якій особі (**ліцензіату**).

Продаж ліцензії - це шлях впровадження технології на ринку без продажу товарної продукції. Доходами від продажу ліцензій юридичні або фізичні особи покривають свої витрати на наукові дослідження.

Факт продажу або купівлі ліцензії юридично оформляється **ліцензійним договором**. Ліцензіат отримує право на використання об'єкта інтелектуальної власності **лише** на обумовленій ліцензійним договором території та на певний термін .

7.4. Ліцензійні угоди, їх структура та класифікація

Провідну роль у комерціалізації інтелектуальної власності за сучасних умов відіграють ліцензійні угоди, які інтенсивно розвиваються у ринковій економіці розвинених країн. Водночас поступово формується глобальний ринок

ліцензій як специфічна форма обміну результатами інтелектуальної діяльності. Купівля-продаж ліцензій на науково-технологічні досягнення світового рівня є важливим чинником прискорення економічного розвитку національних держав, подолання структурних диспропорцій та відставання у тій чи іншій сфері суспільного виробництва. Крім того, придбання ліцензій уможливорює економію часу та ресурсів, необхідних для проведення власних досліджень та розробок, сприяючи зміцненню конкурентних переваг в інших, не менш важливих сферах господарської діяльності. [32,33].

З 1980 по 1990 р. загальна сума надходжень від продажу ліцензій у розвинених країнах зростає з 12,5 млрд. до 25,1 млрд. дол. У США доходи від ліцензування прав інтелектуальної власності підвищились із 15 млрд. дол. у 1990 р. до 100 млрд. дол. у 1998 р., а до 2005 р. їх обсяг прогнозувався на рівні 500 млрд. дол. Серед найуспішніших компаній — IBM та "Texas Instruments", які отримали від ліцензування патентів лише у 2000 р. 1,7 млрд. та 500 млн. дол. відповідно.

Ліцензійна угода — це угода щодо передачі власником об'єктів інтелектуальної власності певних прав на їх використання своєму контрагенту в передбачених угодою межах. Таким чином, ліцензійна угода є договором про своєрідну оренду патенту (монопольну чи колективну). Надання ліцензії є комерційною операцією, суб'єктами якої виступають ліцензіар та ліцензіат.

Ліцензування — це процес видачі дозволу на здійснення певної діяльності. Розрізняють два основні види ліцензування, що стосуються конкурентної політики уряду: .

1) ліцензування конкретних видів діяльності, пов'язане з наданням юридичним або фізичним особам права займатись певним видом професійної чи виробничої діяльності, надавати певні послуги тощо;

2) ліцензування у сфері інтелектуальної власності, за якого власники прав на об'єкти авторського права чи промислової власності надають дозвіл на їх використання іншим особам в обмін на фіксований гонорар чи частку отриманого прибутку.

Ліцензіар — продавець ліцензії, юридична або фізична особа, яка зобов'язується передати права на використання об'єкта інтелектуальної власності за певну винагороду відповідно до передбачених ліцензійною угодою умов.

Ліцензіат — покупець ліцензії, юридична або фізична особа, яка купує права на використання об'єктів інтелектуальної власності у межах, передбачених ліцензійною угодою.

Об'єктами ліцензійних угод можуть бути: авторські права; програми для ЕОМ та бази даних; товарні знаки; патентні права; ноу-хау, інжинірингові послуги тощо. [34].

Ліцензія (від лат. licentio — свобода, право) — дозвіл на використання об'єкта інтелектуальної власності, що надається на підставі ліцензійного договору.

Ліцензійний договір — угода, за якою продавець виключних майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності (ліцензіар) надає покупцеві (ліцензіату) дозвіл (ліцензію) на використання цього об'єкта протягом певного періоду в обумовлених угодою межах за відповідну винагороду.

Специфічними ознаками ліцензійного договору є такі:

- запропонований до продажу інтелектуальний продукт є нематеріальним; ліцензіат набуває права на використання визначених договором майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності; матеріальні об'єкти, що передаються за ліцензійним договором, є лише носіями інформації, що є інтелектуальною власністю;

- основний елемент об'єкта ліцензії — патентне право, не стає майновою власністю покупця, а передається йому в тимчасове користування на певний термін; власник патенту в разі видачі ліцензії зберігає за собою майнові права на об'єкт інтелектуальної власності. [35].

Згідно зі ст. 1109 Цивільного кодексу України ліцензійний договір — це угода, на основі якої власник об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензіар) надає фізичній чи юридичній особі (ліцензіату) дозвіл на здійснення

в певному місці та протягом певного терміну однієї чи кількох дій, на які має виключне право ліцензіар, при цьому ліцензіат зобов'язується сплатити певну винагороду ліцензіару за надання права на використання об'єкта інтелектуальної власності.

У ліцензійному договорі зазначаються вид ліцензії, сфера використання об'єкта Інтелектуальної власності, способи його використання, територія, термін, на який передаються права, розмір, порядок і термін виплати винагороди тощо. При цьому ліцензія на використання об'єкта Інтелектуальної власності не підлягає обов'язковій державній реєстрації. Така реєстрація можлива, коли цього вимагає ліцензіат або ліцензіар.

Якщо твір, права на який передаються, втілений на матеріальному носіїві, то майнові права переходять до ліцензіата в момент передачі цього носія, що оформляється накладною чи актом. Способом передачі комп'ютерної програми є її інсталяція на вінчестер комп'ютера користувача з компакт-диска ліцензіара, підтверджена відповідним актом. Одним зі способів передачі літературного художнього твору може бути його передача через Інтернет, підтверджена ліцензією та приймальним актом.

Цивільний кодекс України регламентує укладення договору комерційної концесії, предметом якого є право на використання об'єкта інтелектуальної власності (торговельної марки, промислового зразка, винаходу, твору, комерційної таємниці тощо). Специфіка такої угоди пов'язана з тим, що її контрагентами є суб'єкти підприємницької діяльності.

Відповідно до ст. 1115 Цивільного кодексу України за договором комерційної концесії одна сторона (правовласник) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за певну плату право користування (відповідно до її вимог) належними цій стороні правами з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг.

У сфері інтелектуальної власності розрізняють такі види ліцензій: патентні — дозвіл на використання об'єктів інтелектуальної власності, захищених патентами; на товарні знаки — дозвіл на використання засобів індивідуалізації

товарів і послуг; дозволи на використання твору, що надається власником авторського права.

Обсяг прав, які передаються ліцензіаром, визначається видом ліцензії. Система ліцензій, які використовуються у розвинених країнах за сучасних умов, є складною та може бути структурована за різними критеріями.

Залежно від обсягу прав, що передаються ліцензіату, розрізняють такі види ліцензій:

- невиключні (прості), за яких ліцензіар надає ліцензіату право на використання об'єкта інтелектуальної власності, зберігаючи за собою всі права, зокрема право надання таких самих ліцензій третім особам. Таким чином, за умов надання невиключної ліцензії ліцензіаром може бути власник як патенту, так і виключної ліцензії. При цьому ліцензіари та ліцензіати конкурують між собою. Відтак невиключні ліцензії, як правило, надаються тоді, коли є постійний попит на продукцію, що виготовляється із застосуванням запатентованого об'єкта інтелектуальної власності;

- виключні (повні), за яких ліцензіату надається виключне право на використання об'єкта інтелектуальної власності в повному обсязі (на монопольних засадах), на визначеній території та на обумовлений строк. При цьому виключається можливість використання ліцензіаром цього об'єкта у частині, що передається ліцензіату, а також видачі ліцензії на його використання іншими особами на цій самій території в обсязі наданих ліцензіату прав. За виключною ліцензією право на використання об'єкта інтелектуальної власності належить виключно ліцензіату, який отримує право на видачу субліцензії. Водночас права ліцензіата на використання об'єкта інтелектуальної власності, отримані за виключною ліцензією, обмежуються терміном та територією дії угоди, а також зазначеним у ній способом використання;

- повні, за яких ліцензіат отримує всі права на використання об'єкта інтелектуальної власності без обмеження території на весь термін дії договору;

- субліцензії, за яких ліцензіат надає права на використання об'єкта інтелектуальної власності, отримані на основі володіння повною або виключною ліцензією, іншій особі, за умов, що це не суперечить його угоді з ліцензіаром. У разі надання субліцензії відповідальність перед ліцензіаром несе ліцензіат, який надав цю ліцензію. За умов ринкової економіки субліцензування відіграє важливу роль, уможливаючи задоволення попиту на продукцію, виготовлену із застосуванням запатентованого об'єкта інтелектуальної власності, за умов, що ліцензіат сам не в змозі задовольнити потреби споживачів;

- опціони, за яких ліцензіат отримує право на більш детальне ознайомлення з об'єктом інтелектуальної власності (наприклад, технічною документацією) з метою прийняття рішення щодо доцільності придбання ліцензії.

Опціони з'явилися у практиці договірних ринкових відносин наприкінці 60-х років ХХ ст. За сучасних умов вони відіграють важливу роль на ринку об'єктів Інтелектуальної власності, оскільки можливості комерційної реалізації та цінність винаходів, корисних моделей, комерційних зразків часто визначаються в період дії опціонної угоди.

Опціонна угода — попередня домовленість, згідно з якою потенційному покупцю ліцензії надається першочергове право протягом визначеного терміну вирішити питання щодо доцільності її придбання. За цих умов потенційний ліцензіат отримує можливість оцінити власні ризики на основі детальнішого ознайомлення з перевагами об'єкта ліцензування, можливостями його виготовлення, перспективами комерційної реалізації і тощо. Водночас він зобов'язується забезпечувати конфіденційність інформації, отриманої від ліцензіара. [36].

Особливістю опціонної угоди є те, що вона виступає як попередній етап реалізації ліцензії, який може тривати від 1 до 2,5 років на відплатній основі. Це означає, що обмеження прав ліцензіара щодо продажу ліцензії іншим особам протягом дії опціонної угоди компенсується винагородою, яку виплачує ліцензіат відповідно до досягнутої домовленості. Ця винагорода зараховується як

перший внесок у випадку позитивного рішення ліцензіата або компенсує втрати ліцензіара за відмови покупця від підписання ліцензійної угоди.

Найчастіше опціонні угоди укладаються у сфері купівлі-продажу ліцензій на винаходи, науково-технічні досягнення, які потребують значних капіталовкладень. Водночас у деяких галузях промислового виробництва (хімічній, фармацевтичній) продаж ліцензій майже неможливий без попереднього укладання опціонних угод.

За наявністю правової охорони об'єктів інтелектуальної власності розрізняють такі види ліцензій:

- патентні, пов'язані з угодами щодо об'єктів промислової власності, захищених охоронними документами;
- безпатентні, пов'язані з угодами щодо використання творчих рішень, які не мають правової охорони, або з терміном правової охорони, що вичерпався.

Різновидом патентних та безпатентних ліцензій є перехресні ліцензії {крос-ліцензії), які передбачають, що об'єкти інтелектуальної власності, які передаються, взаємно доповнюють один одного. За цих умов передача прав на об'єкти інтелектуальної власності оформляється однією ліцензійною угодою. Прикладом такого ліцензування може бути взаємне надання патентних прав власниками різних патентів за умов, що вони не можуть здійснювати виробничу чи комерційну діяльність, не порушуючи прав один одного.

Відповідно до правових норм та чинного законодавства розрізняють такі ліцензії:

- добровільні, які видаються ліцензіаром ліцензіату за прямою двосторонньою угодою щодо повного або часткового використання об'єкта інтелектуальної власності;
- примусові, які надаються компетентними державними органами зацікавленим особам у разі, якщо власник охоронного документа не використовує або недостатньо використовує об'єкт інтелектуальної власності без поважних причин та при цьому відмовляється надати ліцензію на його використання. Примусові ліцензії можуть надаватися в адміністративному та

судовому порядку. Адміністративний порядок застосовується за умов необхідності задоволення інтересів суспільства та національної безпеки. У цьому випадку уряд відчужує права на використання об'єкта інтелектуальної власності без згоди власника. У судовому порядку примусова ліцензія видається за заявкою зацікавленої особи, якщо власник патенту або його правонаступник без поважних причин не використовував або недостатньо використовував об'єкт ліцензійної угоди. У всіх випадках власник примусової ліцензії не має виключних прав на використання об'єкта інтелектуальної власності та права на надання субліцензії;

- відкриті, які видаються на підставі офіційної заяви власника об'єкта інтелектуальної власності щодо видачі дозволу на використання цього об'єкта будь-якій зацікавленій особі. За цих умов власник прав на об'єкт інтелектуальної власності отримує від держави пільги зі сплати щорічного збору за підтримання чинності його патенту.

За об'єктами інтелектуальної власності, що є предметом угоди, ліцензії поділяються на угоди щодо купівлі-продажу винаходів, промислових зразків, товарних знаків, знаків обслуговування, ноу-хау, секретів виробництва, авторського та суміжних прав тощо.

Торгівля ліцензіями за сучасних умов є важливою складовою міжнародної торгівлі та науково-технічного обміну, роль та значення яких невідомо зростають. Ліцензійні операції є більш дохідними та менш ризиковими порівняно з прямими інвестиціями; у багатьох випадках вони є вигіднішими за фінансування власних розробок та досліджень, оскільки дають змогу зекономити час, кошти та отримати додатковий економічний ефект за рахунок швидкого впровадження нововведень. Загальновизнаними є успіхи Японії, яка протягом тривалого періоду витратила значні кошти на придбання патентів та ліцензій, що сприяло прискоренню НТП, економії трудових та матеріальних ресурсів, зростанню загальної культури виробництва, кваліфікації працівників та підвищенню конкурентоспроможності країни у глобальному економічному середовищі [37].

Водночас, на думку багатьох фахівців, ліцензування має низку негативних наслідків, пов'язаних з уповільненням НТП у результаті відмови від власних науково-технічних досліджень та розробок, втрати можливостей примноження власного технічного та організаційного досвіду, посилення залежності від продавців ліцензій, необхідності дотримання вимог відповідних договорів та угод.

Найпоширенішим способом ліцензування товарних знаків за сучасних умов є франчайзинг (від лат. franchise — привілей, пільга, особливе право). Згідно з Керівництвом з франшизи, розробленим ВОІВ, франшиза є договором, згідно з яким одна особа (власник франшизи), яка має відпрацьовану систему здійснення певної діяльності, дозволяє іншій особі (користувачеві франшизи) використовувати цю систему згідно з вимогами власника в обмін на винагороду (компенсацію). Таким чином, франчайзингова угода — це угода відповідно до якої франчайзі (юридична, або фізична особа, що одержує ліцензію) зобов'язується здійснювати виробничу та (або) комерційну діяльність згідно з домовленостями, досягнутими з франчайзером (продавцем ліцензії).

Система франчайзингу органічно поєднує підприємницьку енергію представників малого бізнесу з ресурсами, потужністю та досвідом великих корпорацій. За статистикою, у США зазнають банкрутства у перші три роки існування менше 2 % франчайзі та близько 30 % малих підприємств на першому році існування. На кінець п'ятого року в бізнесі залишаються 20 % самостійних підприємств та 92 % франчайзі.

Договори франчайзингу укладаються найчастіше між великими фірмами із солідною репутацією та невеликими компаніями чи окремими підприємцями, які тільки починають власний бізнес.

Серед франчайзингових угод розрізняють [37,38].:

- виробничу франшизу, за якої ліцензіар забезпечує технічною інформацією та надає ліцензіату повноваження щодо виготовлення та реалізації кінцевого продукту під своїм товарним знаком (знаком

обслуговування); прикладом таких угод можуть бути угоди щодо ресторанів швидкого обслуговування;

- дистриб'юторську франшизу, яка дає змогу ліцензіатові сформувати збутову мережу для збуту своїх товарів та послуг під відповідним товарним знаком (знаком обслуговування); прикладом таких угод можуть бути угоди щодо продажу автомобільного пального, косметики, побутової техніки;

- ліцензійну франшизу ("оренду імені"), за якою ліцензіат отримує право на використання цінного товарного знака (гудвілу) при отриманні певних вимог щодо утримання точок роздрібного продажу цього товару (послуги), прикладом таких угод можуть бути угоди щодо надання послуг з техобслуговування та ремонту автомобілів.

Франчайзингові угоди вигідні покупцям ліцензії, оскільки дають змогу їм економити час за рахунок скорочення термінів створення, освоєння та впровадження нової продукції, економити трудові та матеріальні ресурси, підвищувати загальну культуру виробництва та кваліфікацію кадрів, здійснювати підприємницьку діяльність під добре відомими знаками, отримувати рекламну підтримку поради та рекомендації франчайзера. Водночас останній отримує нові можливості щодо створення широкої виробничої та дистриб'юторської мережі. Виграють також споживачі, які задовольняють потреби в новій продукції на рівні останніх досягнень науки та виробництва, користуються перевагами однотипної дистриб'юторської мережі та особистої зацікавленості продавців у дотриманні гарантій якості товарів та послуг, що пропонуються на ринку.

Водночас для франчайзі франчайзингова угода має деякі негативні наслідки, зокрема уповільнення темпів інноваційного розвитку внаслідок відмови від проведення НДДКР; наявність обмежень, передбачених ліцензійним договором; контроль з боку франчайзера, потенційна можливість його банкрутства або відмова від укладання договору на новий термін тощо. [40].

Для економіки України франчайзинг на сьогодні є порівняно новим явищем, але він швидко поширюється завдяки гнучкості малого та середнього бізнесу, його здатності пристосовуватись до постійних змін у ринковому середовищі. Водночас в Україні для законодавчого регулювання комерційних угод, відомих у зарубіжній практиці як франчайзинг, застосовується термін "комерційна концесія". Відносини, що виникають на основі комерційної концесії, регулюються Цивільним кодексом України, який набрав чинності з 1 січня 2004 р.

Важливою тенденцією сучасності є скорочення терміну дії ліцензій у зв'язку зі швидким моральним старінням нових розробок за умов прискорення НТП. Як правило, ліцензійні угоди укладаються на термін до 5—7 років. Водночас термін дії ліцензій щодо ноу-хау та секретів виробництва не перевищує 3—5 років, оскільки є велика ймовірність їх розкриття в результаті промислового шпіонажу та проведення відповідних досліджень і розробок конкурентами. [40].

7.5. Особливості укладання ліцензійного договору

Предмет ліцензійного договору - дії сторін, спрямовані на виникнення, зміну та припинення прав і обов'язків сторін договору. Суб'єкти ліцензійного договору - юридичні та фізичні особи, в тому числі іноземці, особи без громадянства.

Ліцензійний договір вважається укладеним, якщо сторони дійшли згоди щодо істотних умов (тобто тих умов, які визнані істотними законом або необхідні для договорів даного виду). Але *дійсним ліцензійний договір стає з дати публікації відомостей про видачу ліцензії в офіційному бюлетені "Промислова власність " та внесення їх до державного реєстру свідоцтв України на знаки для товарів та послуг.* Дотримання письмової форми договору є необхідною умовою дійсності договору.

Згідно з п. 2.3.2 інструкції до *істотних умов ліцензійного договору належать*.

1. *Сторони ліцензійного договору*. Слід звернути увагу на те, що фізична особа, яка повинна мати необмежену законом чи рішенням суду дієздатність (глава 2 ЦК України), може діяти особисто або через свого представника, якому надано такі повноваження дорученням. Іноземці та особи без громадянства мають рівні з громадянами України права (ст. 26 Конституції України). Іноземці та інші особи, які проживають чи мають постійне місцезнаходження поза межами України, у відносинах з Департаментом реалізують свої права через своїх представників - патентних повірених, зареєстрованих згідно з Положенням про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених), затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1994 р. № 545. Таке закріплення представництва інтересів іноземців може призвести до його неоднозначного трактування. Зокрема, можна дійти висновку, що іноземці не можуть самостійно представляти свої інтереси в Департаменті, а це певною мірою обмежує їх права.

Якщо власником товарного знака є декілька осіб (колективна власність), що на практиці трапляється не досить часто, вони можуть особисто брати участь у зазначених правовідносинах або надати таке право одному з співвласників. В останньому випадку обов'язковим є нотаріальне оформлення доручення, в якому чітко визначаються права уповноваженого.

Ліцензійний договір від імені юридичної особи підписує особа, яка має на це відповідні повноваження. Підпис складається з повного найменування посади особи, яка підписує договір, самого підпису, ініціалів, прізвища, дати. Зазначене скріплюється печаткою. Бажано відразу взяти належним чином завірену копію доручення, протоколу або виписки зі статуту, які засвідчують повноваження особи. Якщо стороною договору є іноземна юридична особа, необхідно враховувати вимоги, які передбачені Положенням про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів), затвердженим наказом

Міністерства економіки та з питань Європейської інтеграції від 6 вересня 2001 р. № 201.

2. Предмет ліцензійного договору.

3. Номер свідоцтва (міжнародної реєстрації товарного знака), де вказується номер свідоцтва, дата його видачі, орган, який здійснив реєстрацію товарного знака та видав свідоцтво про реєстрацію товарного знака.

4. Перелік товарів та послуг із зазначенням класів Міжнародної класифікації товарів та послуг (МКТП), для яких передається право на використання товарного знака (міжнародного товарного знака).

5. Обсяг прав, що передаються. В цьому розділі необхідно чітко визначити та описати права ліцензіата. Можна назвати права, реалізація яких потребує додаткового погодження з ліцензіаром. Також варто зазначити, що якість товарів, послуг, робіт, які виконуються (виготовляються) під даним товарним знаком, не буде гіршою, ніж у ліцензіара, і останній здійснюватиме контроль за дотриманням даної вимоги.

6. Вид ліцензії. У цьому розділі необхідно зазначити, виключність/невиключність ліцензії. Власник свідоцтва (міжнародної реєстрації товарного знака) може передати право на використання товарного знака (міжнародного товарного знака) за договором про виключну ліцензію, відомості про яку опубліковані в бюлетені та внесені до реєстру. Ліцензіат, який отримав таке право, може в межах строку дії виданої ліцензії та в обсязі переданих йому прав видавати ліцензію на використання товарного знака (міжнародного товарного знака).

7. Строк дії ліцензійного договору. Необхідно враховувати, що **строк дії ліцензійного договору не може перевищувати терміну дії свідоцтва.** Видача ліцензії на використання міжнародного товарного знака здійснюється в межах строку дії міжнародної реєстрації товарного знака. З огляду на можливість пролонгації дії свідоцтва за клопотанням власника (п. 3. ст. 5 Закону про товарні знаки) в Інструкції варто передбачити автоматичну пролонгацію

ліцензійного договору. Такий порядок позбавить сторони зайвих витрат коштів та затрат часу.

8. Територія дії ліцензійного договору. Слід вказати чіткі межі географічного регіону, на який розповсюджується дія ліцензії. Територія дії може бути меншою за територію дії свідоцтва, але не навпаки.

9. Місцезнаходження (місце проживання) сторін. Перед укладенням договору необхідно з'ясувати фінансовий стан ліцензіата, отримати інформацію про його місцезнаходження (фактичне та юридичне), місце проживання та прописки, органи управління ліцензіата тощо. Такі заходи дозволять уникнути багатьох проблем, зокрема завдання шкоди товарному знаку та репутації ліцензіара.

Для того, щоб укласти угоду про купівлю чи продаж ліцензії, необхідно всесторонньо оцінити не тільки техніко-економічні аспекти майбутньої угоди, але й її можливі наслідки. [41].

Підприємство, що хоче придбати технологію за ліцензією, як правило, повинно вирішити такі важливі завдання.

1. Вибрати відповідну технологію, для чого провести попередню оцінку всіх технологій напрямлення, що зацікавило, та які можуть бути куплені за ліцензією. Для оцінки використовується інформація загальнодоступних джерел (рекламні проспекти, оголошення фірм, статті в науково-технічних виданнях, описи до патентів та ін.). Після відбору інформації проводиться порівняльна характеристика запропонованих технологій і визначається краща, найбільш підходяща для підприємства.

2. Дати оцінку вибраній технології. Вирішення цієї задачі починається з розробки техніко-економічного обґрунтування закупки ліцензії. Тут насамперед необхідно встановити контакти з фірмою-власником технології, виявити її наміри з приводу видачі ліцензії, визначити об'єм інформації, необхідної для прийняття остаточного рішення про закупку технології. З фірмою-власником укладається попередня угода про секретність, яка дозволяє визначити межі використання інформації і захистити її від розголошення.

Після підписання попередньої угоди про секретність покупцю надається інформація, необхідна для вирішення питання про покупку технології та готується повне техніко-економічне обґрунтування (ТЕО) проекту з використанням вибраної технології. ТЕО складається в довільній формі. Як правило, воно включає такі елементи, як період дії плану, технічні характеристики кінцевого продукту, прогнозування збуту, виробничі потужності, наявність сировини та робочої сили, витрати на установлення та обслуговування, капітальні вкладення і обіговий капітал, план фінансування, амортизація, виробничі залишки та ін.

За результатами ТЕО робиться висновок про доцільність покупки ліцензії і можливості починати переговори з фірмою-власником технології про укладення ліцензійної угоди.

3. Скласти ліцензійний договір. Під час переговорів, які звичайно тягнуться від 4-х до 6 місяців, делегація потенційного ліцензіата повинна визначити всі елементи й умови контракту, перевірити інформацію, яка була використана при складанні техніко-економічного обґрунтування та плану ділових операцій. В кінці переговорів остаточний текст договору, узгоджений сторонами, парафується, та сторони домовляються про порядок та строки його затвердження.

Зміст міжнародних ліцензійних договорів полягає у встановленні науково-технічних зв'язків, спрямованих на впровадження результатів наукових досліджень та розробок у виробництво. В міжнародній торговій практиці широко використовуються різні варіанти типових ліцензійних угод. Вони можуть використовуватися як основа для укладання угод між сторонами.

Зміст контрактів може включати такі основні умови: преамбулу, предмет угоди, обов'язки сторін, термін дії ліцензії та ін. Предметом міжнародного ліцензійного контракту є запатентований винахід чи техноло-гічний процес, технічні знання та досвід, товарний знак. *Важливим об'єктом ліцензійної угоди є запатентований винахід.* Проте треба відзначити, що в сучасних умовах все більш типовими стають угоди, які надають ліцензіату право на запатентовані

винаходи разом з технічними знаннями, досвідом, "ноу-хау", а також з правом використання товарного знака. [41].

Важливою умовою міжнародної ліцензійної угоди є визначення виду ліцензії. Вибір того чи іншого виду наданої ліцензії залежить, насамперед, від країни чи території, на яку видається ліцензія, та характеру винаходу. Наприклад, на невеликому ринку краще видавати виняткову ліцензію, тому що наявність кількох ліцензіатів, які одержали просту ліцензію, створить на цьому ринку небажану конкуренцію, яка вкінці знизить рівень цін та вплине на об'єм ліцензійної винагороди. Виняткова ліцензія видається, як правило, на товари масового виробництва та широкого споживання. Повна ліцензія використовується рідко. За надання прав на використання предмета угоди ліцензіат платить ліцензіару певну винагороду. В угоді обумовлюється форма ліцензійної винагороди, порядок її виплати, переведення платежів і т. д.

Великої уваги в міжнародній ліцензійній угоді заслуговує опрацювання умов, що стосується обов'язків сторін. Об'єм обов'язків ліцензіара зазвичай залежить від предмета угоди. Однак у всіх випадках ліцензіар зобов'язаний забезпечити ліцензіату можливість здійснити передані йому за угодою права. Ця допомога може включати: передачу обумовленої технічної документації; налагодження виробництва та освоєння випуску ліцензійної продукції; підготовку персоналу фірми-ліцензіата та ін. Ліцензіар несе відповідальність за новизну винаходу, за його економічну ефективність, гарантує можливість виробництва продукції ліцензіатом такої ж якості, як на його підприємствах. За угодою в обов'язки ліцензіата входить забезпечення своєчасної та правильної виплати винагороди та, головне, використання ліцензіатом предмета ліцензійної угоди.

Угоди про передачу "ноу-хау", на відміну від ліцензійних, мають свої особливості. До них можна віднести такі:

- 1) сторони повинні чітко визначити зміст "ноу-хау", що дає користь, конфіденційність чи секретність;
- 2) більш докладно викладається весь комплекс обов'язків із передачі знань;

3) особливо опрацьовуються гарантійні зобов'язання експортерів відносно завершеності переданих розробок, їх сучасного технічного рівня та патентної чистоти використаних рішень;

4) велика увага приділяється обов'язкам імпортера із збереження конфіденційності або секретності переданого процесу та ін. Обговорюються також строгі фінансові санкції за порушення обов'язків партнерами.

7.6 Примусова ліцензія

Чинне законодавство України про промислову власність містить припис, за яким у разі невикористання об'єкта промислової власності без поважних причин протягом трьох років, починаючи від дати публікації відомостей про видачу охоронного документа, або від дати, коли використання об'єкта промислової власності було припинено, на цей об'єкт може бути видано так звану примусову ліцензію. Будь-яка особа, яка має бажання та виявляє готовність використовувати даний об'єкт, може звернутися до суду із заявою про надання їй дозволу на його використання. Суд може прийняти рішення про надання такого дозволу (примусової ліцензії) за таких умов:

1) із власником охоронного документа не вдалося дійти згоди про укладення ліцензійної угоди;

2) власник охоронного документа не зміг довести, що факт невикористання об'єкта зумовлений поважними причинами;

3) примусова ліцензія надається на умовах невиключної ліцензії. Примусова ліцензія, видана судом, має містити обсяг використання, строк дії дозволу та порядок виплати винагороди власнику охоронного документа.

В умовах воєнного та надзвичайного стану, а також в інтересах суспільства Кабінет Міністрів України має право дозволити визначеній ним особі використовувати об'єкт промислової власності дозволу власника охоронного документа. Такий дозвіл також надається на умовах невиключної ліцензії, але з виплатою власникові документа відповідної компенсації.

Видача примусової ліцензії на секретний об'єкт промислової власності може мати місце лише за умови, що зацікавлена особа має дозвіл на доступ до цього об'єкта від Державного експерта.

Якщо зазначена особа не може дійти з власником охоронного документа згоди щодо надання ліцензії, то Кабінет Міністрів України має право дозволити особі, визначеній Державним експертом, використовувати секретний об'єкт без згоди власника на умовах невиключної ліцензії з виплатою йому відповідної компенсації.

Спори щодо видачі ліцензій та виплати компенсацій та їх розміру вирішуються в судовому порядку.

Чинне законодавство України про промислову власність вирізняє ще одну ліцензію - так звану залежну. Її суть полягає в тому, що за певних умов власник одного патенту може просити дозволу використати об'єкт промислової власності, патент на який належить іншій особі.

Дозвіл (залежна ліцензія) надається в обсязі, необхідному для використання об'єкта промислової власності власником пізніше виданого патенту. При цьому власник раніше виданого патенту, в свою чергу, має право одержати ліцензію на прийнятних умовах для використання об'єкта промислової власності, що охороняється пізніше виданим патентом.

Особливостями об'єктів, права на використання яких передаються згідно з ліцензійними договорами, є:

- новизна, що означає їх первинне розроблення, винахід;
- офіційне визнання та закріплення, тобто їх власник (ліцензіар) повинен мати на них виключне право власності, а саме - право володіння, користування та розпорядження.

- чинне законодавство України досить детально регламентує питання укладення та виконання ліцензійних договорів на такі об'єкти промислової власності:

- винаходи та корисні моделі - Закон України "Про охорону прав на винаходи та корисні моделі" (пункти 2, 7 ст. 28), наказ Міністерства освіти і науки України "Про затвердження Інструкції про надання, розгляд, публікацію

та внесення до реєстру відомостей про передачу прав власності на винахід (корисну модель) та видачу ліцензії на використання винаходу (корисної моделі)" від 16 липня 2001 р. № 521;

- сорти рослин - Закон України "Про охорону прав на сорти рослин" (ст. 4, п. 3 ст. 9), наказ Міністерства освіти і науки України "Про затвердження Інструкції про розгляд та реєстрацію договору про передачу права на патент на сорт та ліцензійного договору про використання сорту" від 16 січня 2002 р. № 24;

- знаки (міжнародні знаки) для товарів та послуг (далі -- товарні знаки) - Закон України "Про охорону прав на знаки для товарів та послуг" від 15 грудня 1993 р. № 3689-12, Інструкція про подання, розгляд, публікацію та внесення до реєстру відомостей про передачу права власності на знак для товарів та послуг та видачу ліцензії на використання знака (міжнародного знака) для товарів та послуг, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 3 серпня 2001 р. № 576.

Окрім зазначених вище, до законодавчих актів з питань укладення ліцензійних договорів про передачу прав на використання товарних знаків національне законодавство включає й міжнародні договори та конвенції.

Серед основних міжнародних правових актів, які регулюють відносини у даній сфері, можна назвати Договір про закони щодо товарних знаків від 27 жовтня 1994 р. (чинний на території України з 1 серпня 1996 р.); Договір про патентне право; Договір про патентну кооперацію від 1970 р. Лісабонську угоду про охорону назви місця походження товарів та їх міжнародну реєстрацію 1958 р.; Міжнародну конвенцію з охорони нових сортів рослин; Мадридську угоду про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 р. (Україна є її учасницею з 25 грудня 1991 р.) та Протокол до неї від 28 червня 1989 р. (ратифікований Україною 29 грудня 2000 р.); Паризьку конвенцію про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. (ратифіковану Україною 17 листопада 1999 р.).

Порядок передачі права на використання товарних знаків можна умовно розділити на такі етапи:

- укладення ліцензійного договору;
- реєстрація ліцензійного договору;

- припинення дії ліцензійного договору та визнання його недійсним.

РОЗДІЛ 8. ОЦІНКА ВАРТОСТІ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Оцінка вартості прав на об'єкти інтелектуальної власності, створених на власному підприємстві, у закордонній практиці в основному базується на витратному підході: використанні первісної вартості таких об'єктів, виходячи з фактичних витрат на розробку та доведення до комерційного використання з урахуванням амортизації. При цьому для оцінки нематеріальних активів використовують міжнародні стандарти оцінки розрахунку вартості об'єктів інтелектуальної власності, розроблені TIAVIS (The International Assets Valuation Standards Committee) [42].

8.1 Фактори оцінки вартості ОПВ

Основними факторами, що визначають вартість об'єктів промислової власності, є:

- витрати на створення об'єкта правового захисту;
- витрати власників виключних прав на створення, розробку та патентування (включаючи мита, збори та інші витрати на забезпечення сили охоронного документа) об'єкта промислової власності;
- витрати на організацію використання об'єкта інтелектуальної власності, з урахуванням витрат на маркетинг;
- витрати на страхування ризику, пов'язаного з об'єктом інтелектуальної власності;
- термін дії охоронного документа (ліцензії, патенту, свідоцтва) на момент оцінки його вартості;

- витрати власника виключних прав на вирішення правових конфліктів, в тому числі в судовому порядку, щодо об'єкта інтелектуальної власності, що оцінюється;

- очікувані надходження у формі компенсаційних штрафних сплат (платежів) за умови підтвердження порушення виключних прав власника інтелектуальної власності;

- термін повного використання об'єкта;
- фактор морального старіння об'єкта;
- інфляція і т. п.

Ці фактори є основними при оцінці об'єктів інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів. [43].

Оцінка об'єктів інтелектуальної власності, придбаних за ліцензійними угодами, проводиться за погодженням оцінок покупця та продавця. Продавець (ліцензіар) оцінює такі об'єкти відповідно до описаного вище видаткового методу, який відповідає мінімальній вартості ліцензії. Мінімальна вартість ліцензії (найнижча допустима для ліцензіара вартість ліцензії) безпосередньо пов'язана з інвентарною вартістю ліцензії, з якою вона приймається в розрахунок у складі нематеріальних активів.

Покупець (ліцензіат) при оцінці об'єкта інтелектуальної власності, який він збирається придбати, виходить з ціни ліцензії, тобто з фіксованої суми платежів, які сплачуються ліцензіатом ліцензіарам. У цьому випадку у закордонній практиці використовують принцип визначення максимальної вартості ліцензії. Максимальна вартість ліцензії - це сума сплат, при підвищенні якої придбання ліцензії не має для ліцензіата економічного сенсу. Вона повинна бути такою, щоб після її відрахування з надходжень ліцензіата внутрішня норма прибутку була не менше середньогалузевої (в промислово розвинених країнах ця норма становить 10-30%, а при підрахунках приймається рівною 10 %).

Існує декілька видів ліцензійних платежів: паушальні, періодичні відсоткові відрахування або поточні відрахування роялті. *Паушальні платежі* - це певна, твердо зафіксована в угоді сума, яка може сплачуватися одноразово або поетапно. Періодичні відсоткові відрахування або поточні відрахування *роялті* встановлюються у вигляді фіксованих ставок у відсотках та сплачуються ліцен-

зіатом через певні узгоджені проміжки часу. При цьому слід зазначити, що форма платежів впливає на процес визначення інвентарної вартості об'єкта інтелектуальної власності. У випадку, якщо в ліцензійній угоді передбачені тільки паушальні платежі, ціна ліцензії визначається чітко. Якщо виплати здійснюються періодично, наприклад, у вигляді роялті - відсотків від обсягу продажів, - розрахунок цієї ціни ускладнюється неможливістю визначення точних обсягів прибутків, що ліцензіат може отримати в майбутньому.

Кінцева вартість ліцензії (справедлива вартість) знаходиться в межах між певними мінімальною й максимальною сумами. [44].

Вартісна оцінка об'єкта промислової власності може бути скоригована за договором між суб'єктами приватизації або за рішенням експертної комісії. У цьому випадку боніфікація (надбавка) до вартісної оцінки об'єкта промислової власності не може перевищувати 30% його базової вартості.

Основними критеріями для боніфікації (незалежно від терміну дії охоронного документа на момент його оцінки) можуть бути:

- конкурентоспроможність об'єкта;
- економічна ефективність використання об'єкта;
- обсяг та надійність правового захисту об'єкта;
- ступінь новизни і інші фактори.

При практичному застосуванні цієї методики її положення можуть коригуватися в процесі виконання оціночних робіт.

8.2 Оцінка нематеріальних активів

Враховуючи, що об'єкт права інтелектуальної власності у процесі його комерціалізації може використовуватися як нематеріальний актив, важливим стають методики та способи оцінки їх вартості. На сьогодні в Україні розроблено *порядок експертного оцінювання нематеріальних активів* (ПЕОНА), згідно з яким здійснюється оцінка нематеріальних активів як об'єктів приватизації, так і ОПВ. У ньому вказані види та характеристики нематеріальних активів та способи оцінки їх вартості. Відповідно до цього Порядку експертна оцінка виявлених при інвентаризації нематеріальних активів

при прийнятті їх на облік здійснюється комісією з інвентаризації об'єкта приватизації відповідно до їх сучасної вартості відтворення. При цьому передбачаються три шляхи проведення такої оцінки:

1) визначення сучасної вартості відтворення щодо нематеріальних активів, узятих на облік в результаті проведеної інвентаризації на дату приватизації;

2) капіталізація прибутків для визначення сумарної вартості нематеріальних активів, які не відображені в бухгалтерському балансі на дату приватизації;

3) поєднання двох способів.

Сума визначеної експертним шляхом вартості нематеріальних активів, не відображених у балансі підприємства, належить до державної частки в статутному фонді акціонерного товариства. У випадку, якщо серед нематеріальних активів, зазначених вище, виявлені активи, придбані за рахунок власних коштів орендаря, вони підлягають інвентаризації та оцінюванню згідно з відповідним пунктом ПЕОНА [45].

Результати порівняння вітчизняної методики із закордонними методиками оцінювання об'єктів інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів підприємства свідчать насамперед про різницю в підходах до проведення оцінювання. Так, зарубіжні методики ґрунтуються або на витратному, або на ринковому підходах. На практиці це означає, що в першому випадку вартість об'єкта інтелектуальної власності оцінюється, виходячи з суми витрат на його створення, правовий захист і т. п. При цьому для розрахунків використовуються такі показники, як надходження від ліцензійних угод та у вигляді компенсаційних платежів при порушенні виключних прав на об'єкти інтелектуальної власності. Також враховуються фактичний строк корисного використання об'єкта інтелектуальної власності, фактор морального старіння оцінюваного об'єкта, норматив зведення різночасових оцінок.

У другому випадку використовуються такі показники, як сума приведених витрат на створення об'єкта інтелектуальної власності, забезпечення правового захисту, маркетингові дослідження. У розрахунки також включаються середньостатистична ставка роялті, річний обсяг використання економічної переваги від експлуатації об'єкта, строк його корисного використання, а також

коефіцієнти техніко-економічної значущості об'єкта інтелектуальної власності (для товарних знаків - коефіцієнт естетичного сприйняття), промислова (виробнича) готовність цього об'єкта, надійність його правового захисту, моральне старіння об'єкта на момент підрахунку та правова значимість оцінюваного об'єкта.

Таким чином, у другому випадку при оцінюванні об'єктів інтелектуальної власності враховується їх ринкова значущість. Це дозволяє використовувати дану методику для оцінювання придбаних об'єктів або внесених до статутного фонду підприємства.

З метою покращення оцінювання об'єктів промислової власності у складі нематеріальних активів в Україні була запропонована нова методика. Її особливістю є те, що вона використовується на етапі матеріалізації об'єкта інтелектуальної власності. Ця методика деяким чином основана на методиці ринкового оцінювання об'єктів інтелектуальної власності (ліцензій), яка була розглянута вище. Основні показники, використані у цій методиці, - сума витрат на створення об'єкта промислової власності (вартість наукової розробки, вартість експериментальних досліджень та дослідно-конструкторських робіт, вартість створення експериментальних моделей і т.п.) та економічний ефект від використання протягом одного року запатентованого винаходу. Розрахунковими коефіцієнтами є кількість років використання винаходу, кількість підприємств, які придбали або можуть придбати винахід в повному обсязі, а також ймовірність оскарження дії охоронного документа. [46].

Таким чином, на основі вищезазначеного, можна зробити наступне узагальнення

1. Оцінка вартості прав на конкретний об'єкт інтелектуальної власності у конкретному випадку їхнього використання є досить складною процедурою й у кожному випадку вимагає унікального рішення задачі.

2. Однак при усьому різноманітті таких випадків існує **три загально визначені підходи до оцінки прав** на об'єкти інтелектуальної власності: витратний підхід, порівняльний (ринковий) підхід та дохідний підхід.

РОЗДІЛ 9 ЕКОНОМІЧНА ЦІННІСТЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

З розвитком суспільства та підвищенням значущості інформації інтелектуальна власність, зокрема авторське право та суміжні права, стали затверджуватися як один з найбільш важливих інтелектуальних ресурсів економіки інформаційного суспільства.

9.1 Надані патенти і зростання виробництва

Дослідження Світового Банку оцінки патентування та зростання у 92 країнах за період з 1990 по 2010 рік, встановили, що 20% зростання від щорічної кількості наданих патентів на винаходи (звідки б не були технології) були пов'язані зі зростанням на 3,8 % у виробництві, що є досить вражаючим висновком [6]. Якщо враховувати, що інновації є єдиною найбільшою силою, яка приводить до змін у показниках зростання та продуктивності більшості націй, то тоді стає зрозумілим наскільки важливим є захист прав інтелектуальної власності стосовно розвитку та розповсюдження цих інновацій.

Насправді, в умовах сучасної економіки взаємозв'язок між інноваціями та правами інтелектуальної власності є чітко сформований.

На сучасному етапі, коли розвитком інновацій стали опікуватися переважно корпорації, перспективи майбутніх досягнень як основний стимул стали вирішальними. Розробка більшості сучасних економічних інновацій, особливо у технологічній сфері, зазвичай вимагає серйозного фінансування, високопрофесійних фахівців складного обладнання та вмілої організації бізнесу. Єдиною причиною того, що бізнес витрачає такі кошти та утримується від одержання швидших та точніше окреслених прибутків від використання своєї праці та капіталу в інший спосіб, є перспектива більших прибутків у

майбутньому. А це означає, що прибутки від інновацій не можуть бути у безпеці без правового захисту нових ідей, що рухають їх уперед.

Важливість інтелектуальної власності та іншої нематеріальної продукції є унікальними питаннями та викликами, що їх мають вирішувати країни у період швидкої глобалізації. Оскільки обсяг знань швидко зростає, а інновації у багатьох сферах можна здійснити значно легше ніж раніше, то життєвий цикл певної фірмової інтелектуальної продукції або інновації скорочується.

Сильний захист прав інтелектуальної власності у країнах, що розвиваються, прямо стимулює прискорення розвитку інновацій у більш розвинутих економіках [9]. Існування сильних прав інтелектуальної власності в країнах, що розвиваються, заохочує експорт нових технологій у ці країни переважно двома способами: по-перше, убезпеченням експортера від локальних підробок та, по-друге, збільшенням розміру потенційного ринку експорту. Крім того, встановило, що країни з більш сильним захистом прав інтелектуальної власності заохочують до себе більше імпорту. Як виявилось, кожен відсоток у посиленні захисту патентів у країнах, що розвиваються, збільшує притік інвестицій у цю країну на 0.45 % [47].

Таким чином, фірми з найбільш цінною інтелектуальною власністю є найвірогіднішим кандидатами на перемогу у сучасному високо конкурентному глобальному середовищі, а також вірогіднішими претендентами на набуття найвищої ринкової вартості. Дані обставини також висвітлюють тяжку економічну шкоду, що спричиняє контрафакція та інші порушення прав інтелектуальної власності.

9.2 Економічні негативи порушення прав ІВ

Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD) встановила, що загальна вартість контрафакції становить від 5 до 7 % від світової торгівлі [17]. Оскільки піратство, контрафакція та інші порушення прав інтелектуальної власності є часто прихованою (підпільною) діяльністю, то підраховані 5 – 7 % прямих втрат від контрафакції є доволі скромним підрахунком. Застосовуючи

зазначені 7% при підрахунках, та використавуючи останні дані торгівлі товарами, надані Світовою Організацією Торгівлі, можна визначити, що у 2010. втрати спричинені бізнесу та робітникам контрафакцією склали більше, ніж 638 млрд. доларів.

Вплив сучасної контрафакції є особливо сильним для бізнесу та працівників в окремих секторах економіки., де використовуються високотехнологічні інновації. Наприклад, інтернет та сучасні технології запису даних дозволили компаніям випускати компакт-диски та цифрові багатосторонні медіа диски, які є легшими у використанні та вищої якості, ніж ті, що були вироблені за допомогою старіших технологій .

Несформованість національної інноваційної системи, недостатня ефективність системи охорони та захисту прав інтелектуальної власності перешкоджає розвитку інноваційної діяльності, утворенню в Україні цивілізованого ринку інтелектуальної власності. За останні роки показники впровадження інновацій в українській економіці залишаються незмінними, а деякі - навіть зменшуються. Таким чином ми маємо в Україні невідповідність між збільшенням витрат державних ресурсів (як організаційних, так і фінансових) на інноваційну сферу та зменшенням загальних статистичних показників впровадження інновацій, що свідчить про низьку ефективність реалізації державної інноваційної політики, її декларативність, безсистемність та непослідовність. Як наслідок, неухильно зменшується чисельність творців об'єктів права промислової власності (винахідників та раціоналізаторів) як в цілому по економіці, також у промисловості та більшості її галузей. Загальна чисельність творців у 2009-2011 рр. скоротилася на 13,8 %, у промисловості - на 40,7 %, у легкій - в 14,2 рази, у хімічній та нафтохімічній промисловості - на 37,2 %, у металургії - на 34,8 %, у машинобудуванні - 21,6 %, у виробництві електричного, електронного та оптичного устаткування - на 30,5 %. Водночас продовжується тенденція зменшення поданих до Державної служби інтелектуальної власності заявок на винаходи від національних заявників - порівняно з 2009 р. їх кількість зменшилася на 3%. На 19,8% зменшилась

кількість винаходів, використаних у виробничому процесі [23]. Протягом останніх років спостерігається зменшення кількості впроваджених у виробництво раціоналізаторських пропозицій: у порівнянні з 2010 р. їх число зменшилося на 5,5 %, з 2009р. - на 10 %, з 2008 р. - на 13 %, з 2007 р. - на 22 %, з 2006 р. - на 26 %. [48].

Має місце неконтрольована передача наукових та конструкторських розробок за кордон, відтік з України вітчизняних заявок на перспективні винаходи. Тривають негативні тенденції у приватизації об'єктів науково-технічної сфери, які продаються практично за безцінь, без врахування вартості нематеріальних активів, що суперечить ст. 7 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні». Приватизація багатьох об'єктів науково-технічної сфери призводить до втрати унікальних напрацювань та наукових шкіл, що формувалися десятиліттями, та фактично в повному обсязі вже ніколи не зможуть бути відтворені.

9.3 Активізація і проблеми використання ОПВ на ІТ-ринку

За даними Альянсу програмного забезпечення, у 2011 р. Україна витратила приблизно 2,8 млрд доларів на інформаційні технології (ІТ), що становить більше ніж 2% від ВВП. Це дозволило підтримати більше ніж 4 тисячі ІТ-компаній із штатом 33 тис. спеціалістів, зібрати в цій сфері понад 245 млн доларів податкових зборів. Україна перебуває у стані активного становлення ринку із розроблення програмного забезпечення. Загальний обсяг доходів у 2011 р., отриманих на ІТ-ринку, склав майже 14 млрд гривень. Найбільша частка доходів припадає на реалізацію засобів обчислювальної техніки та обладнання - 80,4% (11,5 млрд). Розробка програмного забезпечення становить 15,4% (2,2 млрд), консультування з питань інформатизації - 1,4% (0,2 млрд), опрацювання даних - 1,0% (0,15 млрд), ремонт та технічне обслуговування

офісної та електронно-обчислювальної техніки - 1,7% (0,25 млрд). Темпи росту доходів у галузі інформаційно-телекомунікаційних технологій, складовою якої є ІТ-сфера, значно перевищують темпи росту доходів в інших галузях економіки і набагато вищі, ніж у країнах ЄС. Темпи зростання доходів від надання ІТ-послуг у 2011 р. порівняно з 2010 р. зросли на 37,8%, а 2010 р. у порівнянні з 2009 - на 45,5%. Найвищими темпами зростали доходи від послуг з розроблення програмного забезпечення та консультування у цій сфері (69%), які в загальному обсязі наданих ІТ-послуг у сфері інформатизації становлять майже 78% усього обсягу послуг. При цьому у зазначеному сегменті ринку працюють близько 1,9 тис. підприємств. Сегмент вітчизняного ринку з розроблення програмного забезпечення складається з таких частин: розроблення стандартного програмного забезпечення - 23% (510 млн грн), розроблення програмного забезпечення за індивідуальним замовленням та адаптування пакетів програм до специфічних потреб користувача - 38% (832 млн грн), ІТ-аутсорсингу - 7% (158 млн. грн), створення та ведення баз даних - 32% (694 млн грн). За даними Держкомстату, у 2011 р. офіційний експорт програмного забезпечення становив лише 4,7 тис. дол. США (0,1%) від загального обсягу доходів, отриманих за розробку програмного забезпечення. За експертними оцінками, Україна надає іноземним суб'єктам господарювання послуги з розроблення програмного забезпечення на суму від 38,5 до 200 млн дол. США. При цьому не враховані доходи від розробки комп'ютерних ігор, які оцінюються в 48 млн. дол. США та переважно знаходяться в тіні. Таким чином, з урахуванням «тіньової складової» загальний обсяг українського сегменту ринку, пов'язаного з розробкою програмного забезпечення, оцінюється в 2,6 - 3,5 млрд грн. Тобто, від 15 до 37% ринку з розроблення програмного забезпечення знаходиться в тіні. Сьогодні, за різними оцінками, у тіньовому сегменті ринку з розробки програмного забезпечення та комп'ютерних ігор працюють від 20 до 35 тис. спеціалістів. Переважна більшість з них (від 80 до 90%) об'єднані в неформальні групи чисельністю 10-30 осіб, які для своєї діяльності наймають приватні квартири, а отже користуються пільгами для

населення в частині сплати комунальних платежів та не сплачують жодних податків. Інша частина, а це за оцінками учасників ринку близько 300 компаній з чисельністю більше 100 осіб кожна, укладають з суб'єктами підприємницької діяльності договори та працюють за схемою оподаткування єдиним податком. Це призводить до втрат Державного бюджету. У загальному обсязі виробництва постійно зростає питома вага програмного забезпечення. За даними постачальників, обсяг виробництва станом на 1 січня 2010 р. становив 400 млн грн, то станом на 1 січня 2011 р., за даними Держкомстату, - 928,54 млн грн, а вже у 2012 р. - 2,2 млрд грн.

Критична важливість інтелектуальної власності для економіки є зрозумілою та чітко визначеною. На сьогодні інтелектуальна власність становить приблизно одну третину ринкової вартості всіх акцій США, а саме: від 5 до 5.5 трлн доларів. Ця загальна сума дорівнює приблизно 42% ВВП Америки, а також є більшою, ніж ВВП бідь-якої іншої країни світу. Більш того, інтелектуальна власність та її захист є ключовими факторами, що впливають на економічний прогрес у всьому світі. Широкі міжнародні дослідження та аналіз економіки показали, що економічно потужні форми інтелектуальної власності, що втілюються в інноваціях, є найбільшим фактором збільшення економічного зростання та розвитку. Встановлено також, що захист прав інтелектуальної власності є критичним для розвитку та поширення інновацій. Підтверджено, що прискорення, з яким зростають та модернізуються країни, що розвиваються, тісно залежить від трансферу цих інновацій з розвинутих країн. Показано, що захист прав інтелектуальної власності у країнах, що розвиваються, є провідним чинником визначення збільшення таких трансферів. У багатьох країнах, що розвиваються, відсутність поваги до прав інтелектуальної власності або недбале ставлення до впровадження і дотримання цих прав залишається переважно правилом, аніж винятком. Несформованість національної інноваційної системи, недостатня ефективність системи охорони та захисту прав інтелектуальної власності перешкоджає розвитку інноваційної діяльності, утворенню в Україні цивілізованого ринку інтелектуальної власності.

РОЗДІЛ 10. ДОГОВОРИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

10.1. Поняття, види та загальна характеристика договорів

Цивільний кодекс України виділяє дві групи договорів у сфері інтелектуальної власності. До першої групи належать **договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності**, види яких перераховано у ст. 1107 гл. 75 Цивільного кодексу України, а саме:

- 1) ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) ліцензійний договір;
- 3) договір про створення за замовленням та використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 4) договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності;
- 5) інший договір щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності.

До таких інших договорів належать, зокрема :

1. договір про розподіл майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створені при виконанні службових обов'язків та (або) окремого доручення роботодавця; договір між творцем (творцями) і роботодавцем про передання права на одержання охоронного документа на об'єкти права інтелектуальної власності, створені у зв'язку з виконанням трудового договору;
2. договір між роботодавцем та творцем про винагороду;
3. договір між співавторами про вклад у створення об'єкта права інтелектуальної власності та розподіл винагороди;

4. договір про добросовісне заохочення за використання раціоналізаторської пропозиції;

5. договір застави майнових прав інтелектуальної власності, засновницькі договори щодо внесення майнових прав інтелектуальної власності до статутного капіталу господарських товариств та ін.

Розглядаючи договір як цивільно-правовий документ, потрібно зауважити, що він має містити певний набір умов (елементів), які пов'язують сторони та є обов'язковими для виконання всіма учасниками договірною зобов'язання. Елементами договорів у сфері інтелектуальної власності є-- **сторони договору; істотні умови договору; предмет договору; ціна договору; строк договору; територія дії договору; форма договору** Законодавство визначає низку характерних обливостей договорів щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності, які відображуються у їхніх елементах та відрізняють їх від інших цивільно-правових договорів. **Сторонами** таких договорів можуть бути як фізичні, так й юридичні особи. Виняток становить договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності, де однією зі сторін є його творець (ч. 1 ст. 1112 Цивільного кодексу України). Творцем об'єкта прав інтелектуальної власності може бути лише фізична особа.

Однією із сторін даних договорів завжди виступає **правовласник** – тобто фізична або юридична особа, яка володіє майновими правами інтелектуальної власності на результат інтелектуальної, творчої діяльності. Це може бути як первинний суб'єкт права інтелектуальної власності (наприклад, автор, винахідник тощо), так й похідний суб'єкт – особа, яка набула прав інтелектуальної власності за договором (іншим правочином) або законом (наприклад, роботодавець автора чи винахідника, спадкоємець тощо). Залежно від конкретного виду договору правоволоділець може називатись ліцензіаром, творцем (письменником, художником) тощо.

Другою стороною договору щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності виступає **користувач** – особа, якій надано

відповідний обсяг правомочностей на використання об'єкта права інтелектуальної власності (наприклад, ліцензіат у ліцензійному договорі, замовник у договорі про створення за замовленням та використання об'єкта права інтелектуальної власності тощо) **або правонабувач** – особа, якій безповоротно передано виключні майнові права інтелектуальної власності.

Предметом даних договорів можуть бути лише майнові права інтелектуальної власності. Можливість передавати особисті немайнові права законодавством не передбачається.

Статтею Цивільного кодексу України встановлено вимоги щодо обов'язкового дотримання **письмової форми** даного виду договорів. У разі її недодержання договір є недійсним. Однак, на відміну від інших цивільно-правових договорів **сторонами** таких договорів можуть бути як фізичні, так й юридичні особи. Виняток становить договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності, де однією зі сторін є його творець (ч. 1 ст. 1112 Цивільного кодексу України). Творцем об'єкта прав інтелектуальної власності може бути лише фізична особа. [49,50].

10.2 Договори про комп'ютерні програми

Концепція правової охорони комп'ютерних програм в Україні створюється як основа для наступного формування законів та інших нормативно-правових актів з цього питання. У нинішніх умовах, коли відбувається неухильна інформатизація суспільства, коли жодна галузь науки та промисловості не може обійтися без використання комп'ютерних програм, у розробку яких вкладаються великі кошти, необхідне комплексне забезпечення їх правової охорони. Комп'ютерні програми є не тільки основою сучасних інформаційних технологій, але й основним засобом створення, поширення, впровадження та розвитку наукомістких технологій в різних галузях економіки. В свою чергу наукомісткі технології є нині головною рушійною силою сучасного науково-

технічного прогресу, технологічною основою розвитку економіки та зростання добробуту населення.

Потенційні науково-технічні можливості України щодо виробництва комп'ютерних програм високо котуються в світі. За оцінками міжнародних експертів Україна може увійти в першу десятку країн-виробників комп'ютерних програм. При цьому в сфері певних видів навчальних програм та окремих напрямків штучного інтелекту Україна має науково-технічні досягнення, які перевищують світовий рівень.

Необхідно враховувати, що Україна серед усіх країн світу займає особливе місце. В кінці 40-х років Україна слідом за США розробила першу на європейському континенті обчислювальну машину МІР (Машину Інженерних Розрахунків). Для цих машин було вперше в світі розроблено спеціальне забезпечення, в основу якого покладено можливість працювати безпосередньо з формулами. По суті ці розробки стали основою технології виробництва в світі сучасних персональних комп'ютерів.

Перехід до ринкових відносин, розширення міжнародних контактів, розвиток вітчизняного програмування зумовлюють необхідність надійного правового захисту комп'ютерних програм. При цьому правове регулювання повинно бути зорієнтовано на ринкові структури, на розвиток індустрії використання комп'ютерних програм у промисловому масштабі, на захист прав та законних інтересів авторів комп'ютерних програм, їх виробників, національних та іноземних інвесторів, національних інтересів нашої держави.

Належна правова охорона зазначених об'єктів інтелектуальної власності сприятиме розвитку торгівлі. Адже і той, хто продає, і той, хто купує, обопільно зацікавлені в тому, щоб предмет ліцензійної угоди між ними був надійно захищений від використання третіми сторонами. [51].

Правове регулювання відносин по створенню та використанню комп'ютерних програм відбувається на національному і міжнародному рівнях. На національному рівні таке регулювання забезпечується прийняттям відповідних законів, на міжнародному — укладенням відповідних конвенцій, угод. Право на

використання комп'ютерних програм є ринковим товаром. Використання комп'ютерних програм дозволяє одержувати значну суспільну користь, яка полягає в широкому їх застосуванні в життєдіяльності людини, суспільства, держави. Особливо слід відзначити важливу роль комп'ютерних програм у забезпеченні національної безпеки країни, в розвитку її економіки, підвищенні науково-технічного рівня.

В усіх розвинених країнах, які підписали Бернську конвенцію про охорону літературних та і художніх творів, основною формою охорони комп'ютерних програм є авторське право. Комп'ютерні програми віднесені до категорії об'єктів, які охороняються як літературні твори. Охорона комп'ю-терних програм нормами авторського права закріплена в Бернській конвенції про охорону літературних та художніх творів, членом якої є Україна, у Договорі Всесвітньої організації інтелектуальної власності з авторського права, підписаному на Дипломатичній конференції 20 грудня 1996 року, у Директиві Європейських Співтовариств про правову охорону комп'ютерних програм від 14 травня 1991 року, в Угоді Світової організації торгівлі про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС), дотримання положень якої є неодмінною умовою вступу України до СОТ.

В Україні охорона комп'ютерних програм здійснюється відповідно до Закону України «Про авторське право та суміжні права», що відповідає вимогам міжнародних конвенцій та угод, переважна більшість статей якого безпосередньо стосується й комп'ютерних програм. Є в Законі спеціальні положення, зокрема визначення терміну «комп'ютерна програма», про охорону комп'ютерних програм як літературних творів, окрема стаття присвячена вільному відтворенню комп'ютерних програм.

Разом з тим, специфічні особливості комп'ютерних програм утруднюють застосування до них усіх норм авторського права, які не повною мірою задовольняють інтереси розробників комп'ютерних програм, зокрема не захищає від запозичення принципів, реалізованих в них. До того ж, щоб правова охорона комп'ютерної програми найбільш повно відповідала вимогам

сучасного рівня розвитку інформатики, недостатня охорона комп'ютерних програм на рівні літературних творів. У розвинених країнах застосовують системний підхід щодо охорони комп'ютерних програм, який включає можливість їх захисту **патентним правом**. [52].

Правова охорона комп'ютерних програм може здійснюватись не лише нормами авторського права та патентного права, а й договірним правом, законодавством про недобросовісну конкуренцію, про охорону комерційних таємниць. Так, договори на створення та використання комп'ютерних програм доцільно виділити в спеціальну групу договорів у Цивільному кодексі України.

Існуюче піратство на рівні використання алгоритмів, реалізованих у комп'ютерній програмі, може завдати відчутної шкоди їх виробникам. Такі дії розглядаються як протиправні в тому випадку, якщо алгоритм, використовуваний в комп'ютерній програмі, є конфіденційною інформацією і підпадає під комерційну таємницю.

Основною ж залишається охорона комп'ютерних програм авторським правом, яка має кілька переваг: простота та доступність подібної охорони, охоплення нею всіх комп'ютерних програм, виникнення авторського права з моменту створення комп'ютерних програм. Разом з тим формування оптимальної концепції охорони повинно включати все-таки охорону комп'ютерної програми патентним правом. При цьому виключається одночасна подвійна охорона. Якщо комп'ютерна програма як така є патентоздатна та одночасно підлягає охороні авторським правом, то виникає необхідність вибору однієї з форм охорони. По закінченні дії патенту комп'ютерна програма протягом відповідного терміну може охоронятися нормами авторського права.

Необхідно зауважити, що підлягають забороні імпортування, виготовлення, поширення та використання апаратних засобів або надання послуг, метою яких є зняття технічного захисту з комп'ютерних програм. Крім того, слід закріпити права законного користувача програми на виготовлення її копій, дозволених ліцензійною угодою, або ж однієї копії за умови, що така копія

необхідна для використання програми або виключно запасної копії для заміни законно набутої на випадок, якщо остання пошкоджена або втрачена.

У Законі України «Про авторське право та суміжні права» серед особистих немайнових прав автора значиться право на обнародування твору (пункт 5 статті 13). Таке право відсутнє в Бернській конвенції про охорону літературних та художніх творів та в Директиві європейських Співтовариств про правову охорону комп'ютерних програм. У той же час відтворення, розповсюдження, близькі за змістом до обнародування, належать до майнових прав, які можуть передаватись на виключній основі іншим особам. Якщо ж обнародування залишити як особисте немайнове право, то воно буде невідчужуване та кожного разу може реалізовуватися лише з дозволу автора. При цьому в договір про передачу прав повинен включатися пункт про надання дозволу автором користувачеві здійснювати обнародування комп'ютерної програми. Між автором та роботодавцем також повинен укладатися договір про дозвіл автора на обнародування. При реалізації договору про створення комп'ютерної програми між двома організаціями автор повинен давати дозвіл на обнародування організації-замовникові. Закон покликаний сприяти розвитку прогресу, забезпечувати дотримання інтересів як розробників комп'ютерних програм, так і їх роботодавців, замовників, користувачів. Тому задля гармонізації зазначених інтересів доцільно розглянути питання про віднесення права на обнародування до майнових прав автора. [53].

Потребують уточнення положення статей Закону України «Про авторське право та суміжні права» щодо вільного використання законно придбаної комп'ютерної програми з метою передачі копії знайомим не з комерційною метою. Несанкціонований переклад програми з однієї мови на іншу, будь-яке цитування комп'ютерних програм повинні розглядатися як порушення авторського права.

Специфіка комп'ютерних програм стосується безпосередньо і співавторства. Кожний із співавторів може використовувати комп'ютерну програму на свій розсуд, але не вправі надавати ліцензію або уступати права на

комп'ютерну програму без згоди співаторів. Щодо авторства, то авторами комп'ютерної програми можуть бути розробники блок-схем та візуальних зображень. Придбання кожної нової версії комп'ютерної програми повинно супроводжуватися самостійним авторським договором.

Запровадження комплексного підходу до правової охорони комп'ютерних програм сприятиме захисту інтересів розробників, виробників та користувачів комп'ютерних програм, забезпеченню їх правомірного використання, зниженню комерційного ризику при їх розробках, залученню іноземних інвестицій в економіку України.

10.3 Правова охорона графічного інтерфейсу користувача комп'ютерної програми

Графічний інтерфейс користувача (GUI) - це інтерфейс типу людина-комп'ютер (тобто спосіб взаємодії людей з комп'ютерами), який використовує вікна, піктограми та меню, та з яким можна взаємодіяти (маніпулювати) мишею (часто в обмежених межах клавіатурою) [54]. Саме інтерфейси забезпечують взаємозв'язок та взаємодію елементів програмного та технічного забезпечення з кінцевими користувачами усіма способами, якими вони повинні функціонувати.

Графічний інтерфейс користувача як концепція був створений в 60-х роках ХХ ст., однак лише з 1980 рр. набув поширення та прийшов на зміну текстовим інтерфейсам, що були засновані на використанні тексту, текстовому наборі команд та текстовій навігації.

Привабливий користувальницький інтерфейс може бути одним із визначальних факторів, що впливають на вибір тієї чи іншої комп'ютерної програми (а нерідко – апаратного засобу, на якому інстальовано таку пропріетарну комп'ютерну програму) кінцевим користувачем, а отже - одним з найцінніших компонентів програмного забезпечення.

Таким чином, інтерфейси є частинами комп'ютерної програми, які забезпечують взаємозв'язок та взаємодію елементів програмного та технічного забезпечення з іншим програмним та технічним забезпеченням, а також з користувачами усіма способами, якими вони повинні функціонувати. Однак сам по собі графічний інтерфейс користувача в жодному випадку не може бути визнаний літературним твором чи об'єктом, прирівняним до нього, оскільки не володіє такою притаманною ознакою літературних творів як словесна форма вираження [55].

Графічний інтерфейс користувача не забезпечує відтворення цієї комп'ютерної програми, а лише являє собою один елемент цієї програми, за допомогою якого користувачі використовують функції цієї програми. А відтак, цей інтерфейс не є формою вираження комп'ютерної програми та **не може охоронятися авторським правом на комп'ютерні програми.**

Але при цьому слід зазначити, що графічний інтерфейс користувача може бути самостійним об'єктом авторського права за умов дотримання загальних вимог, що ставляться для правової охорони творів. При здійсненні такої оцінки необхідно враховувати особливу структуру або конфігурацію всіх компонентів, які є частиною графічного інтерфейсу користувача, для визначення того, чи відповідає вона критерію оригінальності. У цьому відношенні цей критерій не може бути дотриманий компонентами графічного інтерфейсу користувача, які відрізняються лише за їх технічною функцією. Критерій оригінальності не задовольняється там, де вираження цих компонентів продиктовано їх технічною функцією, оскільки різні методи реалізації ідеї настільки обмежені, що ідея та її вираження стають нерозривними. У такій ситуації компоненти графічного інтерфейсу користувача не дозволяють авторові висловлювати свою творчість оригінальним способом і досягти результату, який є творчим здобутком цього автора[55].

Окремо необхідно наголосити, що елементи графічного оформлення графічного інтерфейсу користувача комп'ютерних програм за умови їх патентоздатності можуть кумулятивно отримувати правову охорону через

інститут промислових зразків як результати творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання (малюнки, розфарбування), а саме відповідно до класу 14-04 "дисплеї та піктограми" (англ. screen displays and icons) згідно 11-ї редакції Локарнської угоди про заснування Міжнародної класифікації промислових зразків .

10.4 Договори на створення і використання результатів науково-технічної діяльності

Особливістю договірних відносин у сфері науково-технічної діяльності є те, що більшість об'єктів промислової власності створюється саме на основі договірних відносин.

Проте договори на використання творів науки, літератури та мистецтва відрізняються від подібних договорів у сфері науково-технічної діяльності. Особливістю договірних відносин, змістом яких є використання зазначених об'єктів, є те, що договори на використання об'єктів промислової власності можуть укладатися лише за умови, що результати науково-технічної діяльності визнані в установленому порядку об'єктами промислової власності, отже, об'єктами правової охорони. Тобто предметом договору на використання того чи іншого об'єкта може бути лише той об'єкт, на який є охоронний документ -- патент чи свідоцтво.

Це не означає, що договір на використання будь-якого іншого результату науково-технічної творчості, не захищеного охоронним документом, укладатися не може. Предметом договору на використання може бути будь-який результат науково-технічної творчості -- захищений та незахищений охоронним документом, але при цьому слід мати на увазі, що не захищений результат науково-технічної творчості може використовуватися без договору з патентовласником, та без виплати йому належної винагороди. Такий результат захищається не правом, а моральними засадами. Користувач, який поважає себе, не дозволить собі використовувати результат чужої творчої праці без

згоди автора цього результату. Користувач, не обтяжений нормами моралі, може собі дозволити таке використання. Вони обов'язково мають укладатися у письмовій формі. Цим договорам передують інші договори, які є необхідною передумовою укладення договорів на створення об'єкта промислової власності. До них слід віднести, наприклад, договір на інформаційне забезпечення науково-технічної діяльності та деякі інші. До договорів на створення об'єкта промислової власності близькими є договори на виконання науково-дослідних та проектних робіт. [52].

10.5 Договори на роботи і послуги по забезпеченню науково-технічною інформацією

Зростаючий попит на інформацію приводить до виокремлення інформаційної діяльності, у результаті якої виникають нематеріальні об'єкти правовідносин, в окремий вид. Зазначене актуалізує проблему наукових досліджень стосовно охорони та захисту інформаційних ресурсів у базах даних, зокрема в аспекті права власності на інформацію.

Охорона об'єкта авторського права поширюється тільки на певні види та форми представлення інформації. Це право регулює відносини, що виникають у зв'язку з використанням творів літератури, мистецтва та науки, зокрема, з комп'ютерними програмами та базами даних. Правове упорядкування відносин щодо авторських прав передбачає наявність механізму підтримки особистих немайнових прав автора – право на ім'я, на неперекручування тексту – та механізму підтримки його майнових прав, тобто право на використання об'єкта інтелектуальної власності, що дозволяє юридично вводити в обіг результат творчості. Відповідно, все вищезазначене стосується об'єктів науково-технічної інформації та, безпосередньо, стосується укладенню договорів даної сфери діяльності. Предметом означених договорів є науково-технічна інформація у різних її формах та видах. Формування цих договорів тільки почалося. Як

зразок одного із таких договорів може бути договір на роботи та послуги по забезпеченню науково-технічною інформацією.

Сторонами в такому договорі є, як правило, юридичні особи, але замовником може бути громадянин. Однією із сторін в договорі є організація - володілець цієї інформації, наприклад, виробничо-видавничий комбінат "Патент". За цим договором замовник замовляє, а виконавець бере на себе зобов'язання забезпечити замовника інформацією та послугами відповідно до додатка, який є невід'ємною частиною договору. Цей додаток містить перелік робіт та послуг, які може виконувати "Патент". Це:

- копіювання інформаційних матеріалів (описів вітчизняних та іноземних винаходів, перекладів із зарубіжних патентів);
- довідково-інформаційні послуги (підготовка та видача сигнально-тематичної інформації щодо винаходів тощо);
- довідки про використані (впроваджені) винаходи;
- довідки про наявність патентів-аналогів;
- довідки за об'єктами техніки, що перевірялись на патентну чистоту;
- консультації з питань пошуку і використання патентної інформації;
- переклад науково-технічної літератури та документації тощо.

У договорі передбачається порядок визначення вартості робіт і послуг, а також порядок розрахунків, прав та обов'язків сторін та їх відповідальність.

У випадку, коли комп'ютерна програма або база даних створена за договором, предметом якого було її створення (за замовленням), виключне право па таку програму або таку базу даних належить замовнику, якщо договором між підрядником (виконавцем) та замовником не передбачено інше.

У разі, коли виключне право на комп'ютерну програму чи базу даних належить замовнику, підрядник (виконавець) вправі, оскільки договором не передбачено інше, використовувати таку програму або таку базу даних для власних потреб на умовах безоплатної простої (невиключної) ліцензії протягом всього терміну дії виключного права. У разі, коли відповідно до договору між підрядником (виконавцем) та замовником виключне право на комп'ютерну

програму чи базу даних належить підряднику (виконавцю), замовник має право використовувати таку програму або таку базу даних для власних потреб на умовах безоплатної простий (невиключної) ліцензії протягом всього терміну дії виключного права. Використання комп'ютерної програми чи бази даних третіми особами (користувачами) здійснюється на підставі договору з правовласником, за винятком випадків перепродажу або передачі іншим способом права власності або інших речових прав на екземпляр комп'ютерної програми, або бази даних після першого продажу або іншої передачі права власності на цей екземпляр. Така перепродажа або передача допускається без згоди правовласника та без виплати йому винагороди. Договір на використання комп'ютерної програми чи бази даних укладається у письмовій формі. В якості замовника в авторському договорі замовлення може виступати як юридична, так і фізична особа. Однак в якості виконавця може бути тільки фізична особа, або колектив фізичних осіб. При продажу та наданням масовим користувачам доступу до комп'ютерної програм та баз даних допускається застосування особливого порядку укладання договорів, наприклад шляхом викладу типових умов договору на переданих екземплярах.

10.7 Правове регулювання бази даних, як ОПВ

Закон України «Про Національну програму інформатизації» [3], дає визначення баз даних, як об'єкта інформаційно-правових відносин, а саме: база даних – іменована сукупність даних, що відображає стан об'єктів та їх відношень у визначеній предметній галузі. Ця дефініція має доволі загальний характер, однак аналіз інформаційного законодавства дає змогу визначити характерні особливості баз даних [53].:

– бази даних – це складні інформаційні об'єкти, які виникають у процесі цілеспрямованої інформаційної діяльності різноманітних суб'єктів;

– у базах даних, за певними правилами, систематизуються відомості про різні явища, які об'єднуються за принципом однорідності предметної сфери;

– бази даних – це сукупність інформації у цифровій формі, оскільки поняття «дані» в інформаційному законодавстві трактується, як інформація у формі, придатній для автоматизованої обробки її засобами обчислювальної техніки ;

– інформація в базах даних відзначається впорядкованістю, повнотою, достовірністю;

– цінність баз даних зберігається за умови постійної актуалізації інформації, яку вони містять;

– правовідносини, об'єктом яких є бази даних, відрізняються особливим суб'єктним складом;

– бази даних мають багато спільного з іншими складними інформаційними об'єктами – інформаційними системами, банками даних тощо.

Чинне законодавство України використовує по відношенню до баз даних такі інструментарії права, як право особливого роду, право на інформацію, режим доступу до інформації, правовий режим інформації, правовий статус інформації тощо.

У застосуванні до баз даних тієї чи іншої правової конструкції слід виходити з ролі, яку відіграє та чи інша база даних у системі інформаційних ресурсів. Для цього потрібно класифікувати бази даних. В основу класифікації баз даних можуть бути покладені різні класифікаційні критерії, основними з яких є: суб'єкти створення, джерела фінансування, функціональне призначення, можливість доступу, поширення в інформаційному просторі, місце в системі інформаційних ресурсів.

При аналізі баз даних як об'єкта правової охорони слід виходити з того, що бази даних є складним акумулюючим об'єктом із інтелектуально-інформаційною природою, що виникає в результаті специфічної діяльності суб'єктів, які володіють спеціальними знаннями, вміннями, навичками. Залежно від того, яка саме праця була покладена в основу при створенні бази даних – творча чи інформаційно-накопичувальна, залежить спосіб правової охорони цих баз даних.

Правове регулювання охорони баз даних визначено нормами ст. 185 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами – з іншої, від 27 червня 2014 р. [54], якою передбачено, що для цілей цієї Угоди термін «база даних» означає сукупність незалежних творів, даних або іншої інформації, розташованих у систематизованому або упорядкованому вигляді та доступних для будь-якої особи за допомогою електронних або інших засобів.

Статтею 186 («Об'єкт охорони») цієї Угоди передбачено, що відповідно до підрозділу 1 («Авторське право та суміжні права») частини 2 («Стандарти, що стосуються прав інтелектуальної власності») глави 9 («Інтелектуальна власність») Угоди бази даних, які внаслідок підбору або розташування їхнього інформаційного наповнення є результатом творчої праці автора, охороняються як такі авторським правом. Жодні інші критерії не застосовуються для визначення їхнього права на охорону. Охорона баз даних авторським правом не поширюється на їхнє інформаційне наповнення і не завдає шкоди будь-яким правам, які поширюються на саме інформаційне наповнення.

Перелік обмежених дій, що стосуються баз даних, визначено у ст. 188 Угоди. Зокрема, в ній зазначається, що автор бази даних стосовно виразу бази даних, який охороняється авторським правом, має виключне право реалізовувати або дозволяти:

- 1) тимчасове або постійне відтворення будь-якими засобами та у будь-якій формі, повністю або частково;
- 2) перетворення, адаптацію, упорядкування або будь-яку іншу зміну;
- 3) будь-яку форму поширення серед публіки бази даних або її копій;
- 4) будь-яку передачу, виведення на екран або публічне виконання;
- 5) будь-яке відтворення, поширення, виведення на екран, публічне виконання результатів дій, що згадуються у підпункті 2.

Натомість у ст. 189 Угоди наводяться випадки винятків щодо обмежених дій, які стосуються баз даних, серед яких:

1. Вчинення законним користувачем бази даних або її копії будь-яких дій, перелічених у статті 188 цієї Угоди, які є необхідними для забезпечення доступу до інформаційного наповнення бази даних та нормального використання інформаційного наповнення законним користувачем, не вимагає дозволу автора бази даних. Якщо законний користувач має право використовувати лише частину бази даних, це положення застосовується лише до цієї частини.

2. Сторони мають можливість запроваджувати обмеження прав, передбачених статтею 188 цієї Угоди, у таких випадках:

a) відтворення бази даних не в електронній формі для приватних цілей;

b) якщо використання здійснюється лише з метою демонстрації для навчальних або наукових досліджень, за умови зазначення джерела та в обсязі, необхідному для досягнення некомерційної мети;

c) якщо використання здійснюється з метою забезпечення громадської безпеки в адміністративному або судовому процесі;

d) в інших випадках, коли винятки з авторського права традиційно дозволяються кожною Стороною, без шкоди для підпунктів (a), (b) і (c).

3. Відповідно до Бернської конвенції ця стаття не може тлумачитись як така, що дозволяє її застосування у спосіб, який невиправдано перешкоджає законним інтересам правовласника або суперечить нормальному користуванню базою даних.

Крім того, концептуально важливе значення для правового захисту баз даних має встановлення їх співвідношення з таким поняттям як інформаційна система, яку законодавство трактує як організаційно-технічну систему, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних та програмних засобів. Тоді можемо розглядати бази даних як один із видів інформаційних систем, що дає змогу поширити на них дію Закону України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [53-55].

Але, як у цьому законі, так і в Законі України «Про інформацію» [, в основі правового захисту інформації, у т.ч. та в автоматизованих системах, має бути інститут права власності на інформацію.

10.8 Договір про використання в промисловості неопублікованого твору декоративно-прикладного мистецтва

Раніше твір декоративно-прикладного мистецтва заінтересована особа могла використати без договору з його автором, якщо твір був уже опублікований, але з виплатою авторської винагороди. Чинний Закон України "Про авторське право та суміжні права" не передбачає позадоговірного використання твору декоративно-прикладного мистецтва, тому такий твір в усіх випадках може бути використаний тільки на підставі договору з автором. За договором про використання твору декоративно-прикладного мистецтва автор зобов'язується передати або створити та передати твір декоративно-прикладного мистецтва промислового підприємству, яке зобов'язується виплатити авторові обумовлену договором винагороду та випустити твір у світ на промисловій основі. Об'єктом зазначеного договору є твори декоративно-прикладного мистецтва.

Зрозуміло, неопублікований твір, використаний на промисловій основі, матиме більший попит на ринку, тому користувачі-підприємці можуть включити до договору умову про те, що твір декоративно-прикладного мистецтва має бути неопублікований. Відповідно, майнові права на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта та замовникові спільно, якщо інше не встановлено договором. Законодавство не визначає, що слід розуміти під творами декоративно-прикладного мистецтва. Є лише приблизний перелік таких творів, які можуть бути об'єктом зазначеного договору. У зазначеному додатку "Мінімальні ставки авторської винагороди за відтворення творів образотворчого мистецтва та тиражування в промисловості творів декоративно-прикладного мистецтва та порядок їх застосування"

наведено понад 20 різних творів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, які можуть бути використані на промисловій основі. До них належать: скульптура, живопис (відтворення), графіка (тиражування естампів), твори живопису, графіки, скульптури, художньої фотографії, декоративно-прикладного мистецтва, що використовуються як елементи оформлення промислової продукції (спортивних, кондитерських та інших промислових виробів, скриньок, коробок, сумок, футлярів, пакетів, упаковок, обкладинок, етикеток, поштових марок, флаковні тощо); твори з кераміки; твори з дерева, рогу, кістки, каміння; твори зі скла, металу, пластмас; твори декоративного ткацтва; твори ручного та машинного в'язання; килими й килимові вироби; вироби з вишивкою, плетіння із бісеру; текстильна галантерея; іграшки; предмети-прикраси, в тому числі ювелірні вироби з дорогоцінного металу та недорогоцінного; моделювання одягу та взуття (за наявності характерних особливостей, які дають підставу для віднесення їх до творів декоративно-прикладного мистецтва); меблі, шпалери; церата, плівка; плитка керамічна. Це, зокрема, твори утилітарного, сувенірнього або декоративного призначення, які мають оригінальні художньо-естетичні властивості: художні вироби побутового призначення, що задовольняють практичні потреби, а також є прикрасою середовища та людини. До цієї категорії належать серветки, килими, хустки, взуття; вироби зі шкіри, кістки, пластмас; іграшки, значки, сувеніри; вироби зі скла, фарфору, металу; ювелірні та галантерейні вироби тощо.

Автори за своїм правовим статусом поділяються на дві категорії. Одну становлять штатні художники промислового підприємства, де буде використано твір, другу -- художники, які не зв'язані з зазначеним підприємством трудовим договором. Але йдеться лише про художників. Іноді твір декоративно-прикладного мистецтва може бути створено не штатним художником підприємства, де він працює, а іншим працівником, який не є штатним художником. У такому разі з ним має бути укладений договір про використання, **тоді як з штатним художником такого договору укладати не потрібно, оскільки відносини між ним і підприємством регулюються трудовим договором.**

Особливістю названого договору є те, що контрагентом автора завжди є промислове підприємство, яке зобов'язується випустити у світ твір на промисловій основі. Твір повинен бути придатним для використання у промисловості та відповідати певним художньо-естетичним вимогам. Визнання твору об'єктом декоративно-прикладного мистецтва, та, отже, його придатності для використання в промисловості здійснюють спеціалісти (художні ради).

Зміст договору про використання в промисловості твору декоративно-прикладного мистецтва становлять права та обов'язки сторін, що впливають із договору. Як уже зазначалося, автор зобов'язаний передати готовий для використання твір в обумовлений договором строк.

Якщо твір декоративно-прикладного мистецтва створив штатний художник, а потім цей твір передано на інші підприємства для використання, то з його автором має бути укладений відповідний договір, оскільки для інших підприємств автор твору не є штатним художником. Авторська винагорода за використання твору декоративно-прикладного мистецтва визначається угодою сторін залежно від багатьох факторів, зокрема норми виробітку, а також тиражу.

Відповідальність сторін за договором настає за загальними правилами.

10.9 Договір комерційної концесії

Правове регулювання договору комерційної концесії здійснюється у гл. 76 Цивільного кодексу України та гл. 36 Господарського кодексу України. За договором **комерційної концесії**, одна сторона (правовласник) зобов'язується надати другій стороні (користувачеві) за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг. [37].

Сторонами в договорі комерційної концесії (як правовласником, так й користувачем) можуть бути лише такі фізичні чи юридичні особи, які є суб'єктами підприємницької діяльності (суб'єктом господарювання – згідно з Господарським кодексом України). Правовласник – фізична чи юридична особа – суб'єкт підприємницької діяльності, яка згідно з договором комерційної концесії та за узгоджену плату передає іншій особі (користувачеві) комплекс

належних їй прав на використання об'єктів інтелектуальної власності, ділову репутацію, комерційний досвід. Користувач – фізична чи юридична особа – суб'єкт підприємницької діяльності, яка, відповідно до договору комерційної концесії, отримує комп-лекс належних правоволодільцеві прав на використання об'єктів інтелектуальної власності, ділову репутацію, комерційний досвід, зобов'язується дотримуватися умов їхнього використання та сплатити за це обумовлену договором винагороду.

Предметом договору комерційної концесії є:

- 1) право на використання об'єктів права інтелектуальної власності (торговельних марок, промислових зразків, винаходів, творів, комерційних таємниць тощо),
- 2) право на використання комерційного досвіду;
- 3) право на використання ділової репутації.

Договором комерційної концесії може бути передбачено використання предмета договору із зазначенням або без зазначення території використання щодо певної сфери цивільного обороту.

Форма та державна реєстрація договору комерційної концесії.

Договір комерційної концесії повинен бути укладений у письмовій формі, як єдиний документ. Недодержання цієї вимоги тягне за собою недійсність договору. Договір комерційної концесії підлягає державній реєстрації органом, який здійснив реєстрацію правовласника. Якщо правовласник зареєстрований як суб'єкт господарювання не в Україні, реєстрація договору комерційної концесії здійснюється органом, який зареєстрував суб'єкт господарювання, що є користувачем. У відносинах з третіми особами сторони договору комерційної концесії мають право посилалися на договір лише з дня (моменту) його державної реєстрації. Відсутність реєстрації договору позбавляє сторони права в разі виникнення спору посилалися на цей договір.

Обов'язки сторін договору комерційної концесії. До обов'язків правовласника, згідно зі ст. 1120 Цивільного кодексу України, належить передання користувачеві технічної та комерційної документації та надання іншої інформації, необхідної для здійснення прав, наданих йому за договором комерційної концесії, а також інформування користувача та його працівників з

питань, пов'язаних із здійсненням цих прав. Правовласник також зобов'язаний, якщо інше не встановлено договором комерційної концесії:

1) забезпечити державну реєстрацію договору;

2) надавати користувачеві постійне технічне та консультативне сприяння, включаючи сприяння у навчанні та підвищенні кваліфікації працівників;

3) контролювати якість товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) користувачем на підставі договору комерційної концесії.

З врахуванням характеру та особливостей діяльності, що здійснюється користувачем за договором комерційної концесії, користувач зобов'язаний:

1) використовувати торговельну марку та інші позначення правовласника визначеним у договорі способом;

2) забезпечити відповідність якості товарів (робіт, послуг), що виробляються (виконуються, надаються) відповідно до договору комерційної концесії, якості аналогічних товарів (робіт, послуг), які виробляються (виконуються, надаються) правовласником;

3) дотримуватися інструкцій та вказівок правовласника, спрямованих на забезпечення відповідності характеру, способів та умов використання комплексу наданих прав використанню цих прав правовласником;

4) надавати покупцям (замовникам) додаткові послуги, на які вони могли б розраховувати, купуючи (замовляючи) товари (роботи, послуги) безпосередньо у правовласника;

5) інформувати покупців (замовників) найбільш очевидним для них способом про використання ним торговельної марки та інших позначень правовласника за договором комерційної концесії;

б) не розголошувати секрети виробництва правовласника, іншу одержану від нього конфіденційну інформацію (ст. 1121 Цивільного кодексу України).

У договорі комерційної концесії можуть бути передбачені особливі умови, зокрема:

1) обов'язок правовласника не надавати іншим особам аналогічні комплекси прав для їхнього використання на закріпленій за користувачем території або утримуватися від власної аналогічної діяльності на цій території;

2) обов'язок користувача не конкурувати з правовласником на території, на

яку поширюється чинність договору щодо підприємницької діяльності, яку здійснює користувач з використанням наданих правовласником прав;

В обов'язок користувача входить не одержувати аналогічні права від конкурентів (потенційних конкурентів) правовласника;

4) обов'язок користувача узгоджувати з правовласником місце розташування приміщень для продажу товарів (виконання робіт, надання послуг), передбачених договором, а також їхнє внутрішнє та зовнішнє оформлення.

Договір комерційної концесії може бути припинений внаслідок закінчення терміну його чинності або внаслідок його розірвання. Користувач, який належним чином виконував свої обов'язки, має право на укладення договору комерційної концесії на новий строк на тих же умовах.

Договір комерційної концесії припиняється також у разі:

1) припинення права правовласника на торговельну марку чи інше позначення, визначене в договорі, без його заміни аналогічним правом;

2) оголошення правоволодільця або користувача неплатоспроможним (банкрутом).

Кожна із сторін у договорі комерційної концесії, строк якого не встановлений, має право у будь-який час відмовитися від договору (тобто розірвати його), повідомивши про це другу сторону не менш як за шість місяців, якщо більш тривалий строк не встановлений договором. Розірвання договору комерційної концесії підлягає державній реєстрації (ст. 1126 Цивільного кодексу України).

Договір комерційної субконцесії. У випадках, передбачених договором комерційної концесії, користувач може укласти договір комерційної субконцесії, за яким він надає іншій особі (субкористувачу) право користування наданим йому правовласником комплексом прав або частиною комплексу прав на умовах, погоджених із правоволодільцем або визначених договором комерційної концесії. До договору комерційної субконцесії застосовуються положення про договір комерційної концесії, встановлені Цивільним кодексом України або іншим законом, якщо інше не впливає з особливостей субконцесії. Користувач та субкористувач відповідають перед правовласником

за завдану йому шкоду солідарно. Визнання недійсним договору комерційної концесії має наслідком недійсність договору комерційної субконцесії. [37].

РОЗДІЛ 11. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Сучасні наука та техніка накопичили величезний масив інформаційного матеріалу, що викликало гостру потребу у прискореному обміні новими знаннями. При цьому, як правило, основна маса інформації являє собою чийось інтелектуальну власність. Невпинне зростання обсягів інформації в усьому світі призводить до різкого зниження ефективності використання накопичених знань у багатьох сферах людської діяльності: науці, техніці, економіці, політиці, праві, внаслідок того, що традиційні засоби та методи обробки даних не в змозі впоратися з таким потоком інформації, не здатні представити повну і точну картину розкриття питань, які актуальні для зацікавлених осіб.

Основні новітні технології сучасності в різних галузях господарства у основному являються інтелектуальною власністю, що загостило проблему правового регулювання у сфері інформаційних відносин для прискорення процесів інформатизації українського суспільства та подолання відставання від інших країн щодо рівня вирішення цього завдання. Особливо це стосується телекомунікаційної комп'ютерної мережі (інформаційної мережі інтернет).

Нові технології викликають до життя нові форми використання об'єктів інтелектуальної власності, які відносяться, у першу чергу до сфер мовлення, мережевої комунікації, цифрового запису та мультимедійних творів.

Очевидно, за такої значимості інтернету виникає гостра необхідність правового врегулювання відносин, які виникають при використанні глобальної мережі, починає формуватися інтернет-право як правова форма регулювання суспільних відносин, що виникають при використанні мережі інтернет, особливо стосовно обороту об'єктів інтелектуальної власності. [56,57].

11. 1. Юридична природа мережі інтернет

При розгляді будь-яких правових питань сучасного суспільства, пов'язаних з мережею Інтернет завжди перш за все виникає питання, як розглядати Інтернет - як суб'єкт права, що вступає у правовідносини зі своїми користувачами, або як об'єкт правовідносин, правового регулювання?

Як відомо, не існує організаційної структури, яка виступає її власником або власником певної комп'ютерної мережі. Інтернет, немає власного відокремленого майна, його ресурси належать по праву власності різним суб'єктам:

канали зв'язку - телекомунікаційним компаніям;

комп'ютерне обладнання - користувачам;

інформація - її власникам;

техніка та програмне забезпечення підтримки магістральних мереж - їх власникам.

Інтернет не може мати якісь самостійні права та нести певні зобов'язання. У процесі роботи в Інтернеті за кожним елементом правовідносин стоїть конкретний правоспроможний суб'єкт:

- при підключенні до мережі - провайдер,

- при купівлі через мережу товару - організація-продавець,

- при оплаті за угодою через мережу – спеціалізована фінансова фірма (віртуальний банк).

Таким чином, Інтернет не є ні зареєстрованою організацією, ні юридичною особою.

Інтернет як комп'ютерна мережа не створює нових об'єктів та товарів, а лише надає можливості для їх створення, розміщення та доступу до них користувачів мережі. Відносини ж, що виникають у зв'язку з функціонуванням Інтернет як мережі комп'ютерів, відносяться більше до сфери технічних стандартів та практично не носять правового характеру. Можна говорити тільки про деякі елементи управління та регулювання Інтернету, оскільки участь в Мережі добровільне та в ній немає

єдиного господаря та централізованого управління. По суті йдеться про сукупність мереж, що підкоряються деяким загальним правилам, які визначаються особливостями використовуваної технології, державного регулювання та економічними факторами.

Тобто, Інтернет - ієрархічна структура, кожна з мереж якої відповідає за трафік (час передачі), за передачу інформації в мережу більш високого рівня, а також за своє фінансування.

На практиці поняття регулювання з урахуванням різних джерел фінансування призвели до оформлення Правил прийняттого використання (Accepted Use Policy - AUP) для мереж, що мають бюджетну підтримку. Основним органом, що здійснює регулювання Інтернету, є Internet Society (ISOC) - громадська організація, її фінансовою основою є внески учасників та пожертвування спонсорів. ISOC проводить щорічні конференції (INET), випускає інформаційні матеріали (Internet Society News), підтримує інформаційні сервера [57].

Крім того, існують технічні комітети, що підтримують системи стандартів, на яких базується вся мережа.

При підключенні користувача (клієнта) до мережі, продажу для цього програмного забезпечення, апаратних засобів, оренду каналів зв'язку застосовуються теоретично опрацьовані поняття - договір купівлі-продажу, право власності на товар, договір оренди, виключне право на надане програмне забезпечення. Мережева купівля-продаж, оплата в мережі з застосуванням умовних електронних грошей, незважаючи на сутність та специфіку розрахункових відносин, має аналогію з безготівковими розрахунками кредитними картками.

Юридична особливість відносин в Інтернеті полягає в специфічному способі реалізації прав та обов'язків користувачів мережі. З появою мережевих послуг виникає новий характер взаємовідносин між людьми та організаціями. Переважна більшість угод в мережі здійснюється між особами, які фізично

знаходяться в різних місцях або різних країнах, і не зрозуміло, яке право підлягає застосуванню [58].

Таким чином, можна говорити про специфічний спосіб виникнення правовідносин між фізичними та юридичними особами за допомогою комп'ютерної мережі.

Глобальний характер Всесвітньої мережі створює проблеми у визначенні того, які органи правозахисту повинні розглядати суперечки щодо правовідносин. Тут слід зазначити, що, Інтернет, не маючи територіальних кордонів, дозволяє отримати доступ до інформації, поширення якої будь-яким іншим способом забороняється.

11.2. Інтелектуальна власність та Інтернет

Розміщення об'єктів, що охороняються авторським правом в мережі Інтернет, не змінює існуючих положень про їх охорону, які декларовані у законах України "Про авторське право та суміжні права", "Про інформацію" та ін.

Але Інтернет надає широкі можливості для безконтрольного розповсюдження таких об'єктів інтелектуальної власності. Закон вимагає, щоб всі користувачі Мережі, розміщуючи в ній інформацію, попередньо отримували згоду офіційних власників на відтворення інформації. Але це відбувається не завжди, та кількість конфліктних ситуацій швидко збільшується, що знаходить своє пояснення у існуючому підході до проблеми правового регулювання в Інтернеті, що пропагує абсолютну свободу. Такий підхід зводиться до мережевої традиції вільного обміну інформацією, коли вважається, що прийнята сьогодні необхідність цитування чужих ідей гальмує знайомство з результатами наукової роботи. [59].

У зв'язку з виникненням подібних правових колізій постало питання забезпечення доказів порушення прав у мережі Інтернет та відпрацювання нових сучасних способів захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. Можна захищати авторські права в Інтернеті за допомогою запису інформації з

Web-сторінок на лазерний диск та подальшому його депонування в сховище - Web-депозитарій. Для цього особа подає заяву про авторство із зазначенням твору, його опису, фіксується дата прийому та оформляється свідоцтво про прийняття об'єкта. Дата депонування буде доказом, що в зазначений час заявник володів копією об'єкта.

У деяких сегментах мережі ефективно використовується спосіб захисту у вигляді "водяних знаків" в електронних копіях фотографій та зображень. За допомогою спеціального програмного забезпечення вбудовується прихований код певного формату у файли. При візуальному розгляді не видно закодованих позначень - імені автора, року видання, знака авторства. Водяні знаки стійкі до будь-яких операцій над зображенням – зміни розміру, формату, кольоровості. При застосуванні певного програмного засобу можна довести, що файли містять додаткову інформацію, яка вказує на особу, що її записала. Аналогічним чином намагаються захищати і текстову інформацію. Такі системи захисту починають поширюватися і в Україну [59].

У мережі Інтернет виникла юридична проблема у сфері авторського права, що не має аналогії в реальному світі. На сайтах в Інтернеті можна, використовуючи механізм гіперпосилань, адресуватися до інших джерел інформації в мережі. Але при постановці посилань на джерело інформації необхідно враховувати законні інтереси правовласника ресурсів, давати про них повну інформацію та коректно адресуватися.

Так, відома суперечка між Ticketmaster та фірмою Microsoft, яка поставила посилання з підписом "продаж квитків" і адресувалася до публікації Ticketmaster, де перебувала форма замовлення на квитки. Таке посилання створювала враження у користувача про приналежність форми замовлення і послуги безпосередньо Microsoft.

Для організації доступу до інформації в Інтернеті використовують систему спеціальних вікон на екрані браузера (фреймів). У цих вікнах можна показувати чужі сторінки. Так вчинили Total News, відкриваючи у себе ресурси Washington

Post, Reuter і т.д., що призвело до необхідності відновлення законних прав власників ресурсів .

Специфіка правовідносин в Інтернеті проявляється в тому, що використання особливого технологічного забезпечення (комп'ютери, засоби телекомунікацій, програмні продукти) має забезпечувати для кожного учасника правовідносин чітке фіксоване волевиявлення і авторизацію.

11.3. Особливості існування об'єктів інтелектуальної власності в Інтернет

Порівнюючи правові відносини, що існують в повсякденному житті та складові традиційного уявлення про право, з тими, що складаються в кіберпросторі, можна помітити риси як подібності, так і відмінності. З одного боку, проблеми, породжені новими інформаційними і комунікаційними технологіями, не більше ніж нове обличчя старих проблем—крадіжка, вандалізм, плагіат, "піратство" щодо інтелектуальної власності, ухиляння від виплати авторської винагороди і т.д.

Що ж стосується правопорушень у сфері авторсько-правових відносин, то в кіберпросторі їх контури в значній мірі розмиваються. По-перше, суб'єкт стає важкопомітним, особливо якщо він працює з пересічного інтернет-кафе або іншого місця загального користування. По-друге, правопорушення у віртуальному світі тривалий час може залишатися непоміченим, оскільки відбувається воно в режимі "on-line", а ніякого моніторингу за правовим порядком у кіберсередовищі поки не ведеться.

По-третє, твір, що не має спеціального захисту, якщо він буде введений у кіберпростір, стає легко доступним для кожного, хто забажає його відтворити, скопіювати, використовувати в компіляції, змінити, нарешті, з метою нашкодити репутації автора. І цей процес стає незворотнім, так як підробка встигла широко поширитися по мережі.

Інтерактивність - результат якісно нового ступеня взаємодії споживача-користувача з твором - також наражає на небезпеку недоторканність авторського права. Запрошуючи користувача до самостійних дій у рамках твору мультимедіа, інтерактивність об'єктивно формує в його свідомості уявлення про допустимість вторгнення у авторський твір.

Отже, кордони між творчістю та інтерпретацією раніше закладених даних стають все більш розмитими. Ясно, що говорити про появу об'єкта авторського права в результаті взаємодії людини з комп'ютером правомірно лише в тому випадку, якщо діяльність користувача була творчою та мала на меті саме створення твору. Але у віртуальному світі, особливо при колективній взаємодії, можлива спонтанна творчість. Тут трапляються часто й так звані випадкові твори, що сформувалися, наприклад, в результаті помилки користувача або роботи будь-якого периферійного пристрою або програмного продукту. Чи може розробник комп'ютерної програми претендувати на співавторство в такому творі або права повинні визнаватися тільки за користувачем? У той же час можна вважати автором користувача, який лише поставив перед комп'ютером завдання створення твору?

Логічною буде позитивна відповідь на останнє запитання, яка обумовлюється наявністю якогось творчого елемента у постановці завдання користувачем. Наприклад, користувач при формулюванні завдання може задати алгоритм її виконання або сформулювати головну ідею майбутнього твору. Творчий характер подібних дій безсумнівний, як безсумнівне й те, що всі існуючі конвенції виводять охорону ідей, процесів, алгоритмів і т.п. за рамки авторського права. Отже, природа творчості в кіберпросторі змушує знову повернутися до далеко не нового питання інтелектуальної власності - про правовий захист ідей. [60].

Активізуючи способи створення, розповсюдження та використання творів, нові інформаційні та комунікаційні технології об'єктивно підштовхують світове співтовариство до все більш глибокої ревізії основ загально-визнаної авторсько-правової доктрини.

Принципове значення має тлумачення електронної інформації про управління правами як відомостей, які ідентифікують твір, автора твору, володаря будь-якого права на твір або містять інформацію про умови його використання .

Але в даному випадку функцію реєстрації бере на себе вже не держава, а асоціації авторів, які, природно, будуть самі вирішувати, що заслуговує на те, щоб бути визнаним як твори, а що ні. Таким чином, не виключена поява нового різновиду цензури. Крім того, легалізація практики, коли електронна інформація про управління правами обов'язково з'являється на екрані комп'ютера у зв'язку з повідомленням твору для загального відома, на ділі означає, що твір, не забезпечений такою інформацією фактично виявляється в суспільному надбанні.

Отже, з одного боку, маємо об'єктивні труднощі адекватно відобразити особливості нових інформаційних та комунікаційних технологій у міжнародному праві та національному законодавстві. З іншого – маємо складність контролю над кіберпростором у зв'язку з його транскордонним та неопосередкованим характером комунікації, особливо в режимі "on-line".

11. 4. Способи захисту інтелектуальної власності в Інтернет

Закони про авторські права поширюються, безумовно, на Інтернет. Немає жодних обмежень чи спеціальних застережень про те, що в Інтернет норми авторського права діють якось інакше. Згідно закону про авторські права немає різниці - опублікована фотографія - авторська робота в журналі або на web-сайті.

Розміщуючи свої роботи в Інтернет, автори зберігають на них всі права. Суб'єкти виставляють в Інтернет свої статті або фотографії для того, щоб інші могли ознайомитися з ними, а не для того, щоб вони могли робити з ними все, що хочуть. Автору належить ексклюзивне право вирішувати, як його робота

буде використана. Якщо автор не вказав, що дозволяє вільно використовувати свою роботу, слід вважати, що такого дозволу немає, і роботу копіювати не можна.

Вважається, що в Інтернеті неможливо забезпечити правовий захист авторських прав через відсутність обмежень на вільне копіювання та складності ведення контролю за копіюванням та використанням творів. [61,62].

Сутність порушень авторського права в Інтернеті така ж, захист його від порушень здійснюється тими ж способами, які передбачені національним законодавством, в тому числі в судовому порядку в рамках цивільного, адміністративного чи кримінального розгляду. Відмінність лише в тому, що простота копіювання та нематеріальна сутність об'єктів авторського права в Інтернеті не дозволяє так само просто вирішити проблему забезпечення доказів порушень авторського права. Проблема не в тому, що в Інтернеті неможливо забезпечити правовий захист авторських прав через відсутність обмежень у копіюванні, а в тому, що "поки ніхто не намагався припинити їх порушення наявними в нашому розпорядженні законодавчими засобами". Обов'язок захисту авторських прав лягає, як правило, на самого автора або на правовласників авторських прав, і вони, перш ніж поміщати твір в Інтернет, повинні пріоритетно робити деякі додаткові дії по захисту своїх авторських прав. Виявлене конкретне порушення авторських прав передбачає конкретні дії автора або правовласника щодо захисту, для чого, в принципі, досить чинного законодавства. Природно, що деякі дії по захисту авторських прав при порушеннях, пов'язаних з використанням Інтернету, набагато складніше. Це пов'язано із забезпеченням доказів порушень авторських прав в Інтернеті, а також неготовністю інфраструктури судів та суддівського корпусу працювати за позовними справами щодо порушення авторських прав, пов'язаних з тим або іншим використанням Інтернету, що є проблемою при захисті авторських прав в Інтернеті.

Хоча пріоритет в авторському праві не настільки важливий, тим не менше, однією з найголовніших проблем захисту авторських прав є відсутність

легальної процедури, визнаної усіма суб'єктами права, яка забезпечує можливість зафіксувати, з прив'язкою до хост-сервера, факт розміщення електронних документів з авторськими матеріалами, час їх розміщення та інші реквізити, а також забезпечує цілісність таких документів та захист від несанкціонованої зміни, що дозволило б проводити автентифікацію та ідентифікацію таких документів і вирішила б проблему забезпечення доказів на захист авторських прав у мережі Інтернет .

Захист інтелектуальної власності в мережі Інтернет може розпадатися на ряд напрямів, що відповідають певним напрямкам, що охороняються авторським правом і правом промислової власності [63]:

- захист прав на текстовий зміст (контент) сайту - як об'єкт авторського права на літературний твір;

- захист прав на графічні елементи (дизайн сайту) - як об'єкт авторського права на графічний твір;

- захист прав на доменне ім'я - як об'єкт права на торговельну марку чи фірмове найменування;

- захист прав на сайт як на програмне забезпечення - як об'єкт авторського права на комп'ютерну програму.

Способи підтвердження авторських прав на текстовий зміст (контент) сайту можуть бути наступними [1]:

- отримання свідоцтва про реєстрацію авторського права через "Укрпатент";

- депонування примірника тексту в спеціальній депозитарій або в незалежній депозитарій з видачею свідоцтва про депонування рукопису. При цьому, якщо проводити цю процедуру до публікації тексту на сайті, виключається можливість його швидкого несанкціонованого копіювання. При депонуванні тексту в незалежному депозитарії, як правило, процедура проводиться швидко (1-2 робочих дні), заявки та тексти на депонування приймаються он-лайн, немає необхідності особистої присутності автора під час депонування та виробництві нотаріального підтвердження, належна доказова

сила забезпечується проведенням нотаріального завірення матеріалів, що депонуються, проведення нотаріусом огляду тексту опублікованого в мережі Інтернет з складанням відповідного протоколу огляду доказів. Дана процедура не займає великої кількості часу, забезпечує достатню доказову силу та дозволяє фіксувати місце розміщення тексту. Але при цьому, таку процедуру можуть здійснювати не всі нотаріуси та вона є досить дорогою. Крім того, текст вже повинен бути розміщений у мережі, а отже, є ймовірність його копіювання до проведення процедури огляду.

Відправлення твору поштою - забезпечує найменшу вартість процедури та її найбільшу простоту: текст поштою відправляють самому собі, цінним листом з повідомленням про вручення і описом вкладення.

Публікація в друкованих ЗМІ - не виключає несанкціоноване копіювання, але в той же час є традиційним і найбільш безвідмовним способом утвердження авторського права.

Досить важливим для власників інтелектуальної власності представленої у вигляді web-сторінок є захист прав на доменне ім'я. Він може здійснюватися за допомогою як юридичних, так технічних способів.

Юридичні способи захисту домену від посягань можуть полягати у реєстрації товарного знака або реєстрації юридичної особи з найменуванням аналогічним доменному імені. Реєстрація товарного знака може передбачати такі процедури [64]:

- реєстрація в "Укрпатент";
- міжнародна реєстрація (за Мадридською угодою);
- європейська реєстрація;
- поширення товарного знака на певні держави.

Даний спосіб є, мабуть, найбільш дієвим, та надає найкращий захист від посягання на доменне ім'я. У той час, як реєстрацію юридичної особи з фірмовим найменуванням, аналогічним домену бажано використовувати в комплексі з реєстрацією товарного знака. При конфлікті прав на фірмове найменування та товарний знак пріоритет належить засобу індивідуалізації,

яке з'явилося раніше, але при цьому слід враховувати, що судова практика більше схилилася до пріоритету товарного знака за заявленими до охорони товарами та послугами, виключаючи з фірмового найменування частини, які збігаються із зареєстрованим товарним знаком.

Технічні способи захисту доменного імені можуть здійснюватися в таких напрямках, як реєстрація доменів одночасно у всіх бажаних доменних зонах, реєстрація, попутно, доменів з типовими помилками в написанні, а також відмова від використання в доменному імені складових частин, що не володіють розпізнавальною здатністю.

Сайт за своєю природою є сукупністю програмного забезпечення та може бути представлений у вигляді програмного коду. При цьому, можна скористатися такими заходами захисту авторського права [65]:

- реєстрація програмного забезпечення в "Укрпатент";
- застереження про передачу прав на програмне забезпечення в договорі на створення сайту;
- укладення ліцензійної угоди з правовласником окремих частин коду сайту.

Авторські права, що передаються за ліцензійним договором повинні бути чітко позначені, тому що при використанні тільки узагальнюючих формулювань в подальшому з'ясовується, що ліцензіат починає використовувати ті повноваження, які ліцензіар йому не передавав.

Особливо уважно слід відноситися до прав на трансформацію програмного забезпечення.

При передачі прав на домен необхідно керуватися перш за все регламентом тієї доменної зони в якій він зареєстрований. По суті, передача прав на домен є передачею права "оренди", при цьому в багатьох доменних зонах існують обмеження на передачу права використання доменного імені. Передача хостингу провадиться за процедурою заміни сторони в зобов'язанні (укладається тристоронній договір між хостером, покупцем і продавцем).

11.5. Відповідальність Інтернет-провайдерів за порушення прав інтелектуальної власності

Актуальним питанням в рамках правового регулювання інтелектуальної власності в мережі Інтернет являється відповідальність Інтернет-сервіс провайдерів за порушення авторських прав.

Питання відповідальності має важливий міжнародний підтекст. Оскільки Інтернет не має кордонів важливо, щоб подібні підходи до регулювання даного питання були прийняті в усьому світі. Необов'язково, щоб ці підходи були ідентичними: вони можуть відрізнятись в залежності від конкретних обставин і правових традицій будь-якої конкретно взятої країни. Але для сталого розвитку глобальних мереж та електронної комерції, вони повинні бути взаємно працездатними.

У Директиві Європейського Союзу по електронній комерції встановлено виняток стосовно відповідальності за дії з технічного копіювання (кешування), зокрема, за умови, що Інтернет-провайдери, роблячи таке копіювання, не змінюють зміст інформації, що передається, або, дізнавшись про незаконність змісту переданої інформації, зробили своєчасні дії для запобігання доступу до такої інформації. Дане положення Директиви ЄС з електронної комерції було реалізовано у Франції, наприклад, за допомогою закону "Про довіру в цифровій економіці" від 21 червня 2004 р., який реформував режим відповідальності Інтернет-провайдерів та ввів таку статтю до кодексу поштових та електронних повідомлень [66]: "Будь-яка особа, яка здійснює автоматичну передачу та тимчасове зберігання інформації, єдиною метою якого є ефективна передача даних замовникам послуг, не несе ні цивільно-правової, ні кримінально-правової відповідальності за зберігання такої інформації, за умови якщо Інтернет-провайдер :

1) незмінює зміст інформації, дотримується правил що до здійснення доступу до інформації та правила щодо оновлення інформації, не перешкоджає нормальному та законному використанню технологій з отримання інформації;

2) вживає своєчасних заходів з видалення інформації, що зберігається або закриття доступу до неї при виявленні незаконності змісту інформації, про що Інтернет-провайдеру стало відомо у зв'язку з тим, що інформація була видалена у джерела передачі даних, або доступ до неї був закритий, або якщо судом було прийнято рішення про закриття доступу до інформації або її видаленні ".

У відповідності до узгодженого заявою стосовно статті Договору ВОІВ по авторському праву "просте надання фізичних засобів, що дозволяють зробити або здійснюють сполучення, саме по собі не є повідомленням в змісті цього Договору або Бернської конвенції". Тому дії Інтернет-провайдерів не можуть розумітися як доведення до загального відома, інакше це покладе на Інтернет-провайдерів обов'язок перевіряти всю інформацію, що проходить через їхню інфраструктуру або зберігається на ній.

Виконання такого обов'язку, по-перше, представляється важко здійсненним. По-друге, наявність такого обов'язку фактично перетворить Інтернет-провайдерів у цензорів мереж, якщо тільки, звичайно, в законі не будуть закріплені однозначні та детально розроблені положення про те, в яких випадках Інтернет-провайдери мають право на видалення файлів, що незаконно містять об'єкти авторського права. При відсутності такої умови обов'язок Інтернет-провайдерів контролювати інформацію на своїх серверах створить загрозу порушення конституційних принципів: заборони цензури та права вільно поширювати інформацію будь-яким, не забороненим законом способом.

Аналогічно оператори рухомого радіотелефонного зв'язку не мають право перевіряти телефонні розмови, так як це буде порушенням таємниці зв'язку.

Хоча, при цьому, відповідальності за поширення подібної інформації не несе особа, яка надає послуги [67]:

1) з передачі інформації, наданої іншою особою, за умови її передачі без змін та виправлень;

2) зі зберігання інформації та забезпечення доступу до неї, за умови, що ця особа не могла знати про незаконність розповсюдження інформації.

Однак норми цього закону, не поширюються на відносини, пов'язані з правовою охороною результатів творчої діяльності та прирівняних до них коштів індивідуалізації.

Усі зарубіжні законодавчі акти різняться в частині того, чи присвячені вони тільки авторському праву, або використовують "горизонтальний підхід", тобто правило, що покладає відповідальність на провайдерів послуг незалежно від підстав, по яких матеріал незаконно передавався.

Горизонтальний підхід охоплює не тільки порушення авторського права, але і інші закони, такі як закони про наклеп або нецензурні висловлювання. [68].

11.6 Проблеми авторського права в Інтернет-просторі України

Коли мова йде про об'єктивність захисту авторських прав на твори, оприлюднені в мережі Інтернет, то необхідно, в першу чергу, з'ясувати низку питань, зокрема, встановити, на якому саме сайті розміщено ресурс. Як відомо, існує два види сайтів, які пропонують свої послуги: платні та безкоштовні [3]. Перші - це сайти, які надають послуги (інформацію) за гроші (особа картою, чеком, за телефонним рахунком здійснює платіж за необхідну послугу); загальне правило: всі платні сайти працюють за передплатою. Другі - це сайти, інформація з яких надається вільно, без будь-яких обмежень.

З платними сайтами все набагато легше (особливо якщо вони є резидентами), оскільки мова йде про підприємницьку діяльність, а для занять нею необхідна реєстрація у відповідних органах влади. З огляду на це, можна прийти до висновку, що справу мають з юридичною особою з чітко певною адресою, банківським рахунком та керівником.

Суб'єктом підприємницької діяльності виступає фізична особа, яка відповідає за зобов'язаннями всім належним майном. Отже, при необхідності можна подати позов до конкретного відповідача.

З безкоштовними сайтами все набагато складніше, тому що при реєстрації сайту потрібні мінімальні дані (прізвище, ім'я, по батькові, адресу електронної пошти; всі інші пункти в анкеті не є обов'язковими, і майже ніким не заповнюються). Щоправда, немає ніякої впевненості й у тому, що надані дані достовірні, оскільки реєстрація відбувається без явки користувача до реєстратора, а копії паспорта або іншого документа, що підтверджує особу, не надаються реєстратору. Друга проблема, яка може виникнути, полягає в тому, що при зверненні до суду позовом, позивач не буде знати прізвища особи - власника сайту (точніше, не буде повної впевненості, що це дійсно та особа, за яку вона себе видає), адреси, де порушник проживає (куди слід направити виклик на суд), не буде документів, які підтверджують, що саме ця особа, викликана в суд та є власником сайту, на якому порушене авторське право. Хоча формально і було порушене авторське право, але особа ніякого доходу з цього не отримувала. Отже, це не підприємницька діяльність і ні один суд, виходячи з положень законів, об'єктивності і всебічного розгляду справи, не зможе зобов'язати особу відшкодувати моральну шкоду або втрачену вигоду [69].

Існують декілька підходів до вирішення проблем, пов'язаних з порушенням авторського права безкоштовними сайтами. Наприклад, попередити власника сайту про порушене ним авторське право і попросити припинити порушення шляхом зняття інформації з сайту (попередньо дізнавшись, з якого джерела він узяв цю інформацію - це може "вивести" на ще одного порушника) [8]. Проінформувати власника сайту про порушене ним авторське право і попросити позначити ім'я справжнього автора, або автора взагалі (якщо твір не підписано). Написати скаргу до суду, в якій оскаржити дії власника сайту і просити суд прийняти рішення про припинення правопорушення шляхом закриття сайту. Перелік осіб, які повинні бути залучені до справи:

- позивач;

- сайт-порушник: його інтернет-адресу та відповідні докази, що сайт є безкоштовним і його реєстрація не потребує пред'явлення документів, що

засвідчують особу (це можуть бути відповідні положення, взяті з сайту реєстратора, роз'яснення уповноважених осіб - представників реєстратора, або відповідні положення договору (угоди) про надання місця та адреси, які містяться на сайті реєстратора і згода щодо яких є обов'язковим елементом, без якого не може пройти подальша реєстрація) [70,71].

Слід зауважити, що можуть виникнути проблеми з визначенням форми та назви вашого документа про захист авторського права. Чинний Цивільний процесуальний кодекс України не передбачає такого виду звернення як заяву про відновлення порушеного авторського права і зобов'язання реєстратора закрити сайт-порушник. Теоретично можна подати позов, але фактично це неможливо з огляду на такі обставини:

- невідома адреса фізичної особи - власника сайту, оскільки у 99,9% випадків така інформація не надається;
- подавати позов до реєстратора неможливо, оскільки він не відповідає за дії (порушення) осіб, що володіють сайтами в його реєстраційному полі [20].

Реєстратора можна лише залучити до розгляду справи як зацікавлену особу. Таким чином, процесуальною формою звернення до суду має бути скарга, наприклад, на неправомірні дії органів влади чи посадових осіб. У даному випадку порушення з боку органів влади немає, а посадові особи не несуть відповідальності за порушення авторського права власником сайту. Однак закриття сайту-порушника може відбуватися тільки за вмотивованим рішенням суду. Отже, для того, щоб суд прийняв позов, слід надати беззаперечні докази того, що ви всіма можливими шляхами намагалися вирішити це питання, не доводячи його до суду. До позову необхідно додати:

- копію претензії, копію відповіді на претензію, всі електронні листи, направлені порушнику, відповіді, отримані на ці електронні листи;
- роздруковку сайту з договором (угодою) на реєстрацію сайту;
- листування між вами та адміністрацією сайту-реєстратора, який надає місце для розміщення сайту-порушника.

У листах до адміністрації слід вказувати: хто ви та кого представляєте; невеликий опис порушення з обов'язковим зазначенням на місце розташування спірного матеріалу, докази того, що твір, на який ви вказуєте, належить іншій особі (ксерокопії газети, книги, адреса сайту, де розташований оригінальний примірник твору тощо). . [72].

РОЗДІЛ 12. ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

12.1. Життєвий цикл об'єкта інтелектуальної власності

Усе у цьому світі має початок і кінець. Об'єкт інтелектуальної власності не є винятком. Можна виділити п'ять етапів життєвого циклу об'єкта інтелектуальної власності (рис. 12.1). Це: створення, набуття прав, використання (комерціалізація, захист та утилізація об'єкта інтелектуальної власності).

Рисунок 12.1. Життєвий цикл об'єкта інтелектуальної власності

Створення об'єкта інтелектуальної власності розпочинається з ідеї. Наприклад, це може бути ідея винаходу або художнього твору. У підприємницькій діяльності ідеї, як правило, направлені на підвищення конкурентоспроможності технологій або виробів. Далі йде розробка цієї ідеї. Наприклад, якщо це винахід, то необхідно зробити патентний пошук, щоб переконатися, що таких винаходів ще не було. Потім перевірити цю ідею експериментально. Закінчується створення об'єкта інтелектуальної власності оформленням його на матеріальному носії (папері, електронному носії тощо) таким чином, щоб він став зрозумілим для інших осіб.

Набуття прав на об'єкт інтелектуальної власності, як правило, завершується отриманням від держави охоронного документа - патенту або свідоцтва на нього. Наявність такого документа у великій мірі унеможливорює порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності з боку недобросовісних конкурентів.

Використання прав на об'єкти інтелектуальної власності є найпродуктивнішим етапом їх життєвого циклу. До цього етапу об'єкти інтелектуальної власності не приносили користі розробнику. Навпаки, витрачалися кошти на їх створення та набуття правової охорони. І тільки на етапі використання (комерціалізації) компенсуються попередні витрати, а також одержується прибуток - власне те, для чого в більшості випадків створюються об'єкти інтелектуальної власності.

Захист прав здійснюється у випадку, коли ці права порушуються недобросовісним конкурентом. Чинне законодавство України надає власнику прав на об'єкт права інтелектуальної власності декілька шляхів захисту своїх прав. Нині розгляд справ, пов'язаних із правами інтелектуальної власності, здійснюється в адміністративному або судовому порядку.

Утилізація є останнім етапом життєвого циклу об'єкта інтелектуальної власності. Оскільки за визначенням об'єкт інтелектуальної власності є нематеріальним, то немає необхідності його знищувати або переробляти у щось

інше. Просто після закінчення юридично визначеного строку дії прав інтелектуальної власності він зникає як об'єкт власності і переходить у суспільне надбання. Тобто будь-хто може його використовувати без дозволу правовласника . [73,74].

12.2 Дії, що визнаються порушенням права інтелектуальної власності

Порушенням прав визнається виготовлення виробу із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), промислового зразка, застосування такого виробу, пропонування для продажу, у тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого виробу в зазначених цілях.

Виріб визнається виготовленим із застосуванням запатентованого промислового зразка, якщо при цьому використані всі суттєві ознаки промислового зразка.

Що стосується **географічного зазначення** походження товару, то порушенням прав визнається нанесення його на товар або на етикетку, застосування у рекламі, запис на бланках, рахунках та інших документах, що супроводжують товар.

Вказані дії, вчинені без дозволу власника свідоцтва на **торговельну марку**, визнаються порушенням його прав:

- нанесення знака на будь-який товар, для якого знак зареєстровано, упаковку, в якій міститься такий товар, вівіску, пов'язану з ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет, зберігання такого товару із зазначеним нанесенням знака з метою пропонування для продажу, продаж, імпорт (ввезення) та експорт (вивезення);

- застосування його під час пропонування та надання будь-якої послуги, для якої знак зареєстровано;

• застосування його в діловій документації чи в рекламі та в мережі Інтернет, у тому числі в доменних іменах.

Знак визнається використаним, якщо його застосовано у формі зареєстрованого знака, а також у формі, що відрізняється від зареєстрованого знака лише окремими елементами, якщо це не змінює в цілому примітність знака.

Неправомірне використання творів є порушенням прав автора. Порушенням **особистих немайнових прав** автора вважається оприлюднення твору без зазначення імені автора, ілюстрування твору, спотворення твору, зміна твору тощо.

Будь-яке відтворення чи використання твору без дозволу автора без виплати йому винагороди, є порушенням **виключних майнових прав**.

Використання виконань творів шляхом публічного повідомлення виконань, фіксації їх на носії та розповсюдження зафіксованих виконань без дозволу виконавця є порушенням його прав. . [75,76].

12.3 Недобросовісна конкуренція в сфері інтелектуальної власності.

Конкретний перелік дій, які можуть характеризуватися, як недобросовісна конкуренція, в законодавстві України не чітко встановлений. Вітчизняні нормативні акти містять також їх уточнюючу класифікацію, що є вимогою практики. Серед дій, пов'язаних із дискредитацією конкурента та досягненням в результаті цього неправомірних переваг у конкуренції, названо наступні: [4]

1. дискредитація конкурента;
2. купівля-продаж товарів, виконання робіт, надання послуг із примусовим асортиментом;
3. порівняльна реклама;
4. схилення до бойкоту господарюючого суб'єкта (підприємця);
5. схилення господарюючого суб'єкта (підприємця) до розірвання договору з конкурентом;

6. схилення постачання до дискримінації покупця (замовника);
7. підкуп працівника постачальника;
8. досягнення неправомірних переваг у конкуренції, що означає різноманітні форми нечесної конкурентної боротьби.

Переважає кількість актів недобросовісної конкуренції пов'язана із порушенням прав об'єктів інтелектуальної власності, таких як: винаходи, корисні моделі, торгові марки, промислові зразки та інше.

Отже, слід зазначити, що конкурентна боротьба в інтелектуальній сфері не завжди йде законними напрямками, а саме: «скупка мізків», промислове шпигунство, "піратська продукція" та інше. Так, існує широке коло проблем, пов'язаних з недобросовісною конкуренцією на ринку інтелектуальних продуктів. . [77].

Протягом декількох останніх років були введені заходи щодо захисту інтелектуальної продукції від недобросовісної конкуренції, які відповідають західним стандартам. Але вони не дали бажаних результатів через високий рівень недобросовісної конкуренції на ринку об'єктів інтелектуальної власності, широке розповсюдження піратської продукції, неліцензійних товарів, відсутністю традицій у вирішенні подібних проблем.

Сьогодні до 95% програмного забезпечення для персональних комп'ютерів в Україні — контрафактні. Для порівняння: такий же рівень неліцензійного використання програмного забезпечення у В'єтнамі складає 99%, у Китаї — 96%, в Омані — 95%, у Росії — 91%. Щодо країн з розвинутою ринковою економікою, де існують тривалі традиції боротьби з піратською продукцією, то найнижчий рівень піратства у США — 28% [5].

Найбільша частка вказаних порушень припадає на поширення інформації, що спрямована на обман споживача (90%). Решту склали неправомірне використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки - 4%; досягнення неправомірних переваг у конкуренції шляхом порушення іншого законодавства - 5%; введення у господарський обіг під своїм позначенням

товару іншого виробника, порівняльна реклама, дискредитація суб'єкта господарювання, схилення до бойкоту суб'єкта господарювання – 1%.

Цікаво, що частка випадків недобросовісної конкуренції, припинених шляхом надання рекомендацій, до загального числа порушень цього виду в 2014 році склала близько 82%. В інших випадках були накладені штрафні санкції. Так, протягом 2014 році на порушників у всіх сферах було накладено штрафів більш ніж на 4,1 млн грн. за порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції. Найбільші з них - за неправомірне використання оформлення етикетки товарів, яке могло призвести до змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання, а також неправомірне використання сукупності позначень в оформленні етикетки товару[76].

Одним із методів захисту від недобросовісної конкуренції є здійснення підприємством антимонопольної діяльності, тобто діяльності окремих суб'єктів господарювання (юридичних та фізичних осіб), яка спрямована на створення та підтримку конкурентного середовища, зокрема, конкурентних відносин.

Чинники впливу на вибір методів захисту підприємства від недобросовісної конкуренції можуть бути наступні: [77,78]

- рівень розробленості законодавства щодо захисту від недобросовісної конкуренції;
- наявність добросовісних конкурентних відносин на ринку;
- проінформованість суб'єктів господарювання про права щодо захисту від проявів недобросовісної конкуренції;
- прагнення учасників ринку до отримання надприбутків;
- надійність захисту прав суб'єктів господарювання;
- характер налагодження стабільних ділових стосунків з партнерами;
- ступінь сформованості конкурентного середовища;
- існуючі недоліки в управлінській системі;
- рівень залежності від постачальників сировини з-за кордону.

12.4 Договірні та позадоговірні порушення прав власника патенту

Договірна відповідальність виникає внаслідок порушення умов договору. Договірні порушення прав власників патенту полягають у порушенні умов укладеного між ними ліцензійного договору (можуть бути пов'язані з обсягом переданих прав, умовами та строками їх здійснення, розміром та порядком оплати) **Позадоговірна** відповідальність виникає з позадоговірних зобов'язань. Позадоговірні зобов'язання виникають внаслідок нанесення шкоди, з оголошення конкурсу та публічного обіцяння винагороди, із збереження чужого майна. До позадоговірних зобов'язань відносяться зобов'язання:

1. у зв'язку з публічною обіцянкою винагороди;
2. у зв'язку з вчиненням дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення;
3. в результаті рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи;
4. у зв'язку зі створенням загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи;
5. у зв'язку з набуттям, збереженням майна без достатніх правових підстав;

Порушенням прав визнається виготовлення виробу із застосуванням запатентованого промислового зразка, винаходу, корисної моделі, застосування такого виробу, пропонування для продажу, у тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого виробу в зазначених цілях.

Що стосується географічного зазначення походження товару, то порушенням прав визнається: - нанесення його на товар або на етикетку; - нанесення його на упаковку товару, застосування у рекламі; - запис на бланках, рахунках та інших документах, що супроводжують товар. . [79].

Крім того, порушенням прав власника свідоцтва на використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару є:

- використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару особою, яка не має свідоцтва про право на його використання;

- використання зареєстрованого зазначення географічного походження товару, якщо цей товар не походить із зареєстрованого для цього зазначення географічного місця, навіть якщо справжнє місце походження товару або географічне зазначення його походження використовується у перекладі або супроводжується словами: "вид", "тип", "стиль", "марка", "імітація" тощо;

- використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару або подібного до нього позначення для відмінних від описаних у Реєстрі однорідних товарів, якщо таке використання вводить в оману споживачів щодо походження товару та його особливих властивостей або інших характеристик, а також для неоднорідних товарів, якщо таке використання завдає шкоди репутації зареєстрованого зазначення або є неправомірним використанням його репутації;

- використання зареєстрованого кваліфікованого зазначення походження товару як видової назви.

Вказані далі дії, вчинені без дозволу власника свідоцтва на торговельну марку, визнаються порушенням його прав:

- нанесення знака на будь-який товар, для якого знак зареєстровано, упаковку, в якій міститься такий товар, вивіску, пов'язану з ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет, зберігання такого товару із зазначеним нанесенням знака з метою пропонування для продажу, пропонування його для продажу, продаж, імпорт (ввезення) та експорт (вивезення);

- застосування його під час пропонування та надання будь-якої послуги, для якої знак зареєстровано;

- застосування його в діловій документації чи в рекламі та в мережі Інтернет, у тому числі в доменних іменах. . [80].

12.5 Категорії спорів. Форми і порядки захисту права інтелектуальної власності

Суперечки щодо інтелектуальної власності поділяються на дві групи. До першої відносяться суперечки про визнання (чи невизнання) результату інтелектуальної діяльності об'єктом інтелектуальної власності. Стосовно об'єктів промислової власності це суперечки:

- пов'язані з відмовою у видачі патенту;
- по запереченнях третіх осіб проти видачі патенту;
- про визнання патенту недійсним.

На відміну від спеціального законодавства, яке передбачає підстави припинення дії патенту та визнання його недійсним, ЦК (Цивільний Кодекс) встановлює випадки та правові наслідки дострокового припинення та відновлення чинності майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок, а також прав інтелектуальної власності недійсними. Оскільки майнові права впливають з патенту, то ці норми підлягають спільному застосуванню.

Підстави припинення дії патенту передбачені ст.32 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» і ст.24 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки»;

1. За заявою власника патенту. Відмова набирає чинності від дати публікації відомостей про це у офіційному бюлетені центрального органу виконавчої влади з питань правової охорони інтелектуальної власності. Не допускається повна або часткова відмова від патенту на винахід без попередження особи, якій надано право на використання винаходу за ліцензійним договором, а також у разі накладення арешту на майно, описане за борги, якщо до його складу входять права, що засвідчуються патентом. . [81].

2. За несвоєчасну сплату встановленого річного збору за підтримання чинності патенту. Дія патенту припиняється з першого дня року, за який збір не сплачено. Збір за підтримку чинності патенту (декларативного патенту) на

секретний винахід чи деклараційного патенту на секретну корисну модель не сплачується.

Підстави визнання патенту повністю чи частково недійсним передбачені ст. 33 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» і ст.25 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки». Патент може бути визнано у судовому порядку недійсним повністю чи частково у разі:

1. невідповідності запатентованого винаходу, корисної моделі чи промислового зразка умовам патентоздатності;
2. наявності у формулі винаходу (корисної моделі) ознак, яких не було у поданій заявці;
3. порушення порядку патентування винаходу чи корисної моделі в іноземних державах;
4. видачі патенту внаслідок подання заявки з порушенням прав інших осіб.

З метою визнання патенту на корисну модель недійсним будь-яка особа за умови сплати збору може подати до Держслужби клопотання про проведення експертизи запатентованої корисної моделі на відповідність умовам патентоздатності. Патент або його частина, визнані недійсними, вважаються такими, що не набрали чинності, від дати публікації відомостей про видачу патенту, про що Держслужба повідомляє у своєму офіційному бюлетені «Промислова власність»).

До другої групи відносяться **суперечки, що стосуються порушення прав.** [82].:

- про заборону дій, що порушують права на патент;
- про відшкодування шкоди, заподіяної порушником патентних прав;
- про визнання дій, що не порушують патент;
- про після користування винаходів, пов'язане з укладанням чи використанням ліцензійних угод;
- про надання примусової ліцензії;
- про виплату винагороди автору роботодавцем;
- про компенсацію за використання винаходу державою тощо.

Існує **дві форми захисту прав** інтелектуальної власності: юрисдикційна і неюрисдикційна (рис. 12.2). **Неюрисдикційна форма** передбачає захист права інтелектуальної власності своїми силами, без звернення за допомогою до державних або інших компетентних органів, тобто самозахист. Наприклад, це може бути відмова здійснити певні дії, передбачені укладеним договором про передачу (уступку) майнових прав інтелектуальної власності або ліцензійним договором, відмова від виконання недійсного договору тощо. Обрані засоби самозахисту не повинні бути забороненими законодавством та не повинні суперечити моральним засадам суспільства.

Юридичні форми захисту застосовують два порядки захисту: загальний (судовий) та спеціальний (адміністративний). Загальний порядок захисту здійснюється в судах.

Рисунок 12.2. Форми і порядки захисту прав інтелектуальної власності

Спеціальний порядок захисту прав здійснюється в органах державного управління або в органах Антимонопольного комітету України, або в органах державної митної служби України. . [82].

12.6 Способи захисту права інтелектуальної власності

Адміністративно-правовий спосіб захисту полягає в розгляді та вирішенні суперечки органом державного управління. Процедура розгляду набагато простіша, ніж у цивільному судочинстві. Правовою основою є Кодекс України про адміністративні правопорушення, а також спеціальні закони України з інтелектуальної власності. Засобом захисту в цьому випадку є **скарга**, яку подають у органи державного управління, відповідно до статей 23 і 24 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Зазначену заяву необхідно подати протягом шести місяців з дати, коли правовласник довідався або повинен був довідатися про порушення його прав.

Захист проявляється у вигляді адміністративних стягнень, які є мірою відповідальності з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами. Такими видами адміністративних стягнень можуть бути:

1. попередження;
2. штраф;
3. оплатне вилучення або конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення чи безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення;
4. конфіскація грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення;
5. виправні роботи або адміністративний арешт.

Норми адміністративного права, що стосуються захисту прав інтелектуальної власності, містяться. [83].:

1. в законах України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» та «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» (перший закон регулює відносини, пов'язані з нанесенням голографічних контрольних марок на примірники, що містять зазначені об'єкти авторського права і суміжних прав, перед їх розповсюдженням, а також здійсненням державного контролю за правомірністю розповсюдження в Україні зазначених примірників; другий - з видачею суб'єктам господарської діяльності ліцензій на виробництво, експорт та імпорт дисків для лазерних систем зчитування, а також здійсненням дієвого державного контролю за цим видом діяльності);

2. в «Кодексі України про адміністративні правопорушення», «Митному кодексі України» та Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції» (регулюють відносини, пов'язані із захистом прав інтелектуальної власності в адміністративному порядку).

Так, ст. 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення зазначає, що незаконне використання об'єкту права інтелектуальної власності (літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, торговельної марки, топографії інтегральної мікросхеми, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин тощо), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав інтелектуальної власності, що охороняється законом, — тягне за собою накладання штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовлених товарів та обладнання і матеріалів, які призначені для їх виготовлення.

Протоколи про зазначені адміністративні правопорушення складають та передають до суду уповноважені на те посадові особи органів Міністерства внутрішніх справ України та Державної податкової адміністрації України, а

також державні інспектори з питань інтелектуальної власності Державної служби України. На підставі зазначених протоколів судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів розглядають справи про такі адміністративні правопорушення.

Також умисне поширення неправдивих або неточних відомостей, які можуть завдати шкоди діловій репутації або майновим інтересам іншого підприємця, — тягне за собою накладення штрафу від п'яти до дев'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. А отримання, використання, розголошення комерційної таємниці з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця, — тягне за собою накладення штрафу від дев'яти до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Треба тільки зазначити, що справи про адміністративні правопорушення, передбачені цією статтею Кодексу України про адміністративні правопорушення розглядають судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів на підставі протоколів, які складають та передають до суду уповноважені на те посадові особи органів Антимонопольного комітету України. . [84].

Відповідно до ст. 164-9 Кодексу України про адміністративні правопорушення розповсюдження примірників аудіовізуальних творів чи фонограм, упаковки яких не марковані контрольними марками або марковані контрольними марками, що мають серію, яка не відповідає носію цього примірника, чи номер, який не відповідає даним Єдиного реєстру одержувачів контрольних марок, - тягне за собою накладення штрафу від десяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією цих примірників аудіовізуальних творів чи фонограм. Та сама дія, вчинена особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з зазначених вище правопорушень, — тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією цих примірників аудіовізуальних творів чи фонограм.

Ст. 164-13 Кодексу України про адміністративні правопорушення зазначає, що порушення законодавства, яке регулює виробництво, експорт, імпорт дисків для лазерних систем зчитування, а також експорт, імпорт обладнання чи сировини для їх виробництва, — тягне за собою накладення штрафу від двадцяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Щодо цих статей Кодексу України про адміністративні правопорушення, то протоколи про зазначені адміністративні правопорушення складають та передають для розгляду суддям районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів уповноважені на те посадові особи органів Міністерства внутрішніх справ України та державні інспектори з питань інтелектуальної власності.

В процесі розгляду справи Антимонопольний комітет України або його територіальні органи мають право застосовувати заходи для забезпечення виконання рішення, якщо незастосування таких заходів може ускладнити або унеможливити його виконання. Для цього виносяться розпорядження про заборону особі, у діях якої передбачаються ознаки порушення, починати певні дії. Крім того, може бути винесене розпорядження про арешт на майно чи грошові суми, що належать відповідачу. Це розпорядження Антимонопольного комітету України може бути оскаржено в суді в 15-денний термін від дати його одержання. . [85].

Крім того, Антимонопольний комітет України або його територіальні органи можуть прийняти обов'язкові для виконання рішення, зокрема про:

1. встановлення факту недобросовісної конкуренції;
2. припинення недобросовісної конкуренції;
3. офіційне спростування за рахунок порушника розповсюджених ним неправдивих, неточних чи неповних відомостей;
4. накладання штрафів;
5. вилучення товарів з неправомірно використаним комерційним позначенням.

Рішення Антимонопольного комітету України або його територіальних органів може бути оскаржено в судовому порядку в місячний термін від дати його одержання.

При цьому необхідно зазначити, що вказані вище органи державного управління розглядають справи про адміністративні правопорушення на основі спеціальної процедури, яка є спрощеною в порівнянні з цивільним судочинством і виключає багато які процесуальні дії. Обсяг процесуальних гарантій тут значно вужчий судових. Так, далеко не завжди передбачена особиста участь зацікавлених осіб або їх представників у розгляді справи. Не є обов'язковим колегіальний розгляд суперечки. Законодавство може не регламентувати використання при розгляді справ в адміністративному порядку різних видів доказів, таких як свідчення свідків тощо. Свідки та експерти, що залучаються до участі в адміністративному процесі, не попереджаються про відповідальність за надання неправдивих свідчень або відмову від них. Головний же недолік полягає в тому, що відомчі органи, які розглядають справу, не користуються тією мірою автономності, яка надана судам. У своїх діях вони керуються не лише чинним законодавством, але й загальними директивами і конкретними вказівками органів управління.

Як вже зазначалося, в Україні діє Закон України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», якій містить норми адміністративного права, згідно з якими розповсюдження зазначених примірників, а також їх прокат дозволяється лише за умови їх маркування контрольними марками (ст. 3 Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних»). Ст. 5 цього закону регулює порядок одержання контрольних марок, які видає Держслужба. Останній також веде Єдиний реєстр одержувачів контрольних марок на підставі порядку, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України.

Також в Україні діє Закон України «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом,

експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування», що містить норми адміністративного права, які регулюють відносини в сфері виробництва, експорту, імпорту дисків для лазерних систем зчитування, а також експорту, імпорту обладнання та сировини для їх виробництва. Згідно з цим законом виробництво дисків для лазерних систем зчитування здійснюється суб'єктами господарювання лише за наявності у них ліцензії на провадження такої діяльності, яка видається відповідно до ст. 3 цього закону на три роки, та за умови дотримання ліцензійних умов, встановлених ст. 4 цього закону. При цьому зазначене ліцензування здійснюється Державною службою України, яка присвоює виробнику спеціальний ідентифікаційний код і зазначає його у ліцензії. Державна служба України приймає рішення про видачу або відмову у видачі ліцензії у порядку та на підставах, визначених ст. 11 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», та з врахуванням особливостей закону, що розглядається.

Експорт і імпорт дисків для лазерних систем зчитування, основних вузлів для спеціалізованого обладнання та оптичного полікарбонату, необхідних для виробництва цих дисків, також здійснюється лише на підставі видачі ліцензії. При цьому зазначені ліцензії видає суб'єктам господарювання Міністерство економіки України за умови виконання вимог, викладених в ст.5 цього закону. Крім того, Держслужба, Міністерство економіки України разом з Міністерством внутрішніх справ України, Державної митної служби України та інших органів державної влади здійснюють контроль за виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування, а також експортом, імпортом обладнання та сировини для їх виробництва. Цей контроль здійснюється шляхом проведення планових та позапланових перевірок суб'єктів господарювання, які здійснюють зазначені вище види діяльності.

12.7 Цивільно-правовий спосіб захисту прав

Суперечки, що пов'язані з порушенням прав інтелектуальної власності, підвідомчі судам загальної юрисдикції і вищому господарському суду. Якщо хоча б однією зі сторін у суперечці є фізична особа, то зазначена суперечка підвідомча суду загальної юрисдикції.

У випадку порушення прав потерпілий подає **позов** - заяву, звернену до суду, про відправлення правосуддя з метою захисту особистих чи майнових прав. У позовній заяві вказується форма захисту, розмір нанесеного збитку, приводяться докази обґрунтованості вимог.

Власник прав на ОІВ має право вимагати від порушника:

- визнання прав власника;
- відновлення положення, що існувало до порушення права;
- припинення дій, що порушують право чи створюють погрозу його порушенню;
- відшкодування збитків, включаючи втрачену вигоду тощо.

Якщо одночасно з порушенням майнових прав порушені **особисті немайнові права** автора, то він може зажадати майнову компенсацію за нанесення йому **морального збитку**, розмір якої визначається судом.

Застосування цивільно-правових санкцій за порушення прав на ОІВ можливо в межах загального терміну позову, тобто протягом **трьох років** з дати, коли власник права довідався чи повинний був довідатися про порушення свого права. . [85].

Кримінальна відповідальність за порушення прав

Поряд з нормами цивільно-правового захисту прав на ОІВ, чинним законодавством передбачена також і кримінальна відповідальність. **Кримінальна відповідальність** настає тільки тоді, коли матеріальна шкода завдана у **значному розмірі (20 і більше)**. За незаконне використання винаходу, корисної моделі чи промислового зразка винний карається **штрафом від 200 до 1000** неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або **виправними роботами на термін до двох років** або **позбавлення волі до**

двох років з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, призначених для їх виготовлення.

Якщо матеріальна шкода завдана у **великому розмірі (200 і більше)**, або її вчинено повторно, то покарання за цей злочин — **штраф від 1000 до 2000** неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або **виправні роботи на термін до двох років**, або **позбавлення волі від 2 до 5 років**, із конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, призначених для їх виготовлення.

Якщо збитки вчинені **службовою особою** з використанням службового становища або організованою групою, або якщо вони завдали матеріальної шкоди в **особливо великому розмірі (1000 і більше)**, - караються штрафом від **2000 до 3000 тисяч** неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або **позбавленням волі на строк від 3 до 6 років**, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого та з конфіскацією відповідної продукції та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувалися для її виготовлення. Так, незаконний випуск під своїм ім'ям чи присвоєння авторства на чужий твір науки, літератури чи мистецтва, а також незаконне відтворення чи поширення такого твору, присвоєння авторства на чужі об'єкти промислової власності чи розголошення без згоди автора змісту винаходу, корисної моделі чи промислового зразка до офіційної публікації про них визнається **карним злочином**.

12.8 Захист прав інтелектуальної власності на митниці

У зв'язку з реформуванням національної системи охорони інтелектуальної власності та появою законодавчих ініціатив стосовно посилення охорони відповідних об'єктів ця тема знову стає актуальною як серед правників, так і серед економістів, державних службовців, представників бізнесу та пересічних українців. Звісно, не залишаються осторонь і представники митних органів,

оскільки велика частка порушень прав інтелектуальної власності відбувається саме під час перетину товарами митного кордону.

Найпоширеніші види порушень

1. Порушення процедури ввезення товарів, що містять об'єкти права інтелектуальної власності (торговельні марки, промислові зразки, корисні моделі, рідше – об'єкти авторського права). Інакше кажучи, оригінальний товар імпортується поза митним контролем (дрібними партіями – на суму, еквівалентну не більш як 500 євро, що дозволено законом), або особою, яка не уповноважена правовласником ввозити той чи інший товар на митну територію України. Це явище у світовій практиці отримало назву "паралельний імпорт. (Митний кодекс України в чинній на сьогодні редакції називає товари, увезені в порядку паралельного імпорту, "контрафактними", що являється дискусійним серед юристів). . [86].

У будь-якому разі спільним і для паралельного імпорту, і для "чистого" контрафакту є те, що обидва явища підпадають під регулювання статті 229 Кримінального кодексу України. Утім, якщо сума імпортованих за раз товарів не перевищуватиме ліміт 500 євро, установлений Митним кодексом і не досягатиме мінімуму, встановленого Кримінальним кодексом для таких правопорушень, можна стверджувати про те, що ці явища, на жаль, усе ж залишатимуться нашими реаліями принаймні на найближчий час.

2. Патентний тролінг по-українськи. За такою назвою криється явище, що вже стало українськими реаліями. Попри велику кількість маніпуляцій із боку тролів, схема сама собою досить зрозуміла й ненова (у США це явище зародилося задовго до того, як про нього заговорили в Україні).

Для прикладу: фізична особа, дізнавшись про бажання великої іноземної корпорації "зайти" на український ринок, реєструє в Україні на своє ім'я однойменну торговельну марку або отримує патент на корисну модель чи промисловий зразок. Потім вносить відповідні дані до митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності (далі – Митний реєстр), що на сьогодні не потребує значних затрат часу й матеріальних ресурсів. Як наслідок – митниця

призупиняє митне оформлення таких товарів, фактично унеможлиблюючи їх подальше ввезення. Або й простіше – така особа реєструє на своє ім'я як промислові зразки речі, що давно ввійшли до нашого з вами побуту, і цим фактично отримує монополію на їх імпорт до України. І за такого стану справ у 90 % випадків у правовласника не залишається іншого вибору, як придбати ліцензію на свій же об'єкт інтелектуальної власності у троля, адже кожен день простою товару на митниці – це відчутні збитки для бізнесу. Для мінімізації застосування порушниками вказаних незаконних дій в Україні працює Митний реєстр. Згідно з положеннями розділу 14 Митного кодексу митні органи сприяють захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України. Так, працівник митниці може призупинити митне оформлення товарів на підставі даних Митного реєстру або ж за власною ініціативою строком до 10 робочих днів. Протягом цього часу правовласник повинен звернутися або до суду з метою забезпечення захисту прав інтелектуальної власності, або до митного органу з письмовим умотивованим клопотанням про продовження строку призупинення митного оформлення ще на 10 робочих днів. Якщо звернення до суду не було, митниця продовжить митне оформлення товарів.

Отже, правовласник, який має підстави вважати, що під час переміщення товарів через митний кордон України порушуються чи можуть бути порушені його права на об'єкт права інтелектуальної власності, має право подати до Державної фіскальної служби заяву про сприяння захисту належних йому майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності шляхом унесення відповідних відомостей до Митного реєстру об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону. Інформація про об'єкти права інтелектуальної власності, зареєстровані в Митному реєстрі, надсилається до усіх митниць України.

Процедура подання й розгляду відповідної заяви регулюється Порядком реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, затвердженим наказом Міністерства

фінансів України від 30.05.2012 № 648. Таку заяву потрібно подавати в паперовому й електронному вигляді. У разі подання заяви в електронному вигляді з електронним цифровим підписом правовласника й електронними копіями документів, завіреними електронним цифровим підписом правовласника, заяву та додані до неї матеріали в паперовому вигляді подавати не потрібно.

Заяву та додані до неї матеріали розглядає спеціалізований підрозділ Державної фіскальної служби України в строк не більше ніж 30 робочих днів із дати подання заяви.

Ураховуючи строк, потрібний для підготовки заяви та додатків, і 30-денний строк розгляду заяви, загальний строк процедури реєстрації займає не більш як два місяці та не потребує сплати зборів, унесення будь-якої застави, гарантійних платежів тощо.

У питанні сірого імпорту країни світу поділилися на 2 табори: ті, хто виступають за, і ті, хто проти паралельного імпорту. Так, у США паралельний імпорт узаконено, і на полицях магазинів можна знайти поряд із легально завезеними товарами й так званий паралельний імпорт. Тобто покупець може обрати одну з двох опцій: або придбати "офіційний" товар, на який поширюється офіційна гарантія від виробника, але за вищою ціною, або відмовитися від подальшого гарантійного обслуговування товару, але придбати його за меншу ціну. Подібна ситуація має місце й у країнах Євросоюзу.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

З ОФОРМЛЕННЯ ПАТЕНТІВ УКРАЇНИ

Складання заяви на винахід, або корисну модель

Терміни та визначення.

Відносини, що виникають у зв'язку з набуттям та здійсненням права власності на винаходи (корисні моделі) в Україні, регулюються Цивільним кодексом України та Законом України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" (далі — Закон) [<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>] від 1993 – 2009 років. Відповідно до цього закону протягом оформлення, розгляду та прийняття рішення по заявці, заявник та представник держави з питань охорони прав інтелектуальної власності дотримуються наступних термінів та визначень.

Винахід (корисна модель) - результат інтелектуальної діяльності людини в будь-якій сфері технології;

Секретний винахід (корисна модель) - винахід що містить інформацію, віднесenu до державної таємниці;

Набуття права інтелектуальної власності на винахід (корисну модель) засвідчується патентом.

Патент на винахід - різновид патенту, що видається за результатами кваліфікаційної експертизи заявки.

Строк дії патенту на винахід становить 20 років від дати подання заявки.

Патент на корисну модель - різновид патенту, що видається за результатами формальної експертизи заявки.

Строк дії патенту на корисну модель становить 10 років від дати подання заявки.

Строк дії патенту на винахід, об'єктом якого є лікарський засіб, засіб захисту тварин, засіб захисту рослин тощо, використання якого потребує дозволу відповідного компетентного органу, може бути продовжено за клопотанням власника цього патенту на строк, що дорівнює періоду між датою подання заявки та датою одержання такого дозволу, але не більше ніж на 5 років.

Для отримання документу (патенту), який охоронятиме з боку держави Україна вашу інтелектуальну власність, потрібно скласти заявку на видачу патенту на винахід або корисну модель. Рішення про надання охоронного документу на підставі розгляду цієї заявки, приймають органи Державної служби інтелектуальної власності України. У питаннях оформлення, видачі охоронних документів та захисту прав власників таких документів ця служба представлена Державним підприємством "Український інститут інтелектуальної власності", який знаходиться за адресою 01601, Київ-42, вул. Глазунова, 1. Саме на цю установу слід подавати відповідні документи.

Правила складання заяви на винахід (корисну модель) встановлені у наказі Міністерства освіти і науки України № 22 від 22.01.2001 за № 173/5364 «Про затвердження Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель» (Із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства освіти і науки № 154 (z0332-04) від 26.02.2004 N 223 (z0460-05) від 14.04.2005).
Додаток А1.

Винаходи можуть бути:

- на конструкцію (конструктивне виконання),
- на спосіб (як здійснюється певний процес),
- на хімічну формулу.

Основою охоронного документа – патенту, є формула винаходу, яка складається з двох частин. Обмежувальної – де описуються ознаки, спільні з прототипом, та суттєвою, де стисло і чітко показує суть винаходу. Суттєва частина визначає межі винаходу, тобто права прав власника винаходу, а також є

засобом визначення відмінності об'єкта винаходу від інших об'єктів або встановлення подібності на підтвердження факту використання винаходу.

Для оформлення патенту не достатньо мати «ідею», або навіть реалізувати її на практиці. З формальної точки зору, заявник повинен провести так званий патентний пошук, який полягає у вивченні рівня техніки у галузі, в якій він планує отримати патент. Простіше кажучи – заявник повинен проаналізувати найближчі до свого винаходу аналоги і визначити з них аналог, який є максимально наближеним до винаходу. При цьому цей аналог повинен вирішувати таке ж саме завдання, яке вирішує ваш винахід. Такий аналог називають прототипом.

Наприклад маємо болт, який затискається гайкою. При дії вібрації на конструкцію, до якої входить гайка, вона може самочинно розкручуватись і, в решті, послабити кріплення болта. В цьому випадку – одна гайка – аналог. Ви знайшли ще одну гайку, яка має шайбу, що покращує механічну міцність гайки з точки зору протидії вібрації. Але і ця гайка з шайбою може розкрутитись і зійти з болта, як що крім вібрації на неї будуть діяти періодичні удари. Ви пропонуєте для усунення дії вібрації та періодичних ударів застосувати ще одну, більш товсту гайку, додатково до першої і шайби, мотивуючи тим, що ці дві гайки будуть коливатись з різними фазами і протидіятимуть вібрації та періодичним ударом. Ваша пропозиція і є винаходом (як що вірно його оформити)! Друга гайка із шайбою може слугувати прототипом. Перша гайка – аналогом.

Власне у формулі винаходу потрібно вказати, які властивості нового технічного рішення залишились від прототипу, і це є обмежувальна частина, а які притаманні саме вашому винаходу, і це є суттєва частина.

Формула винаходу у наведеному випадку може виглядати таким чином.

«Гайка, яка має шість граней, отвір з різьбою та шайбу, відрізняється тим, що додатково містить гайку більших габаритних розмірів». У цій формулі можна уточнити які саме розміри додаткової гайки, яку форму вона матиме і

т.п., але кожне уточнення буде звужувати область охорони ваших прав як заявника та патентовласника.

За звичай потрібно писати формулу винаходу якомога стисліше. Так, щоби усі можливі різновиди вашої формули підпадали під першу формулу.

Наприклад. Розглянемо коробку. Як що ви винайшли коробку і визначили суттєву частину формули як «коробка у вигляді паралелепіпеда, пустого у середні з кришкою», то не має значення які стінки у цій коробці. Коробка з будь якими стінками буде підпадати під суттєву частину вашого патенту. Коробка з будь якою кришкою буде підпадати під ваш патент. Т.т. Ваш формула вашого винаходу уже передбачає усі варіанти стінок і кришок коробки.

З другого боку, як що вам конче необхідно захистити саме вашу конструкцію коробки (з метою уникнути необхідності покупати ліцензію на право використовувати чужу інтелектуальну власність на коробку), слід вигадати іншу її форму. Як що запатентована форма коробки у вигляді паралелепіпеда – запатентуйте форму циліндра!

От же тепер можна розглянути питання мети, з якою створюється формула винаходу, на її основі опис винаходу і, в решті, патент на винахід, або корисну модель.

Основних завдань – три.

Перша – захист вашої ідеї.

Друга – захист вашого товару.

Третя – захист ваших інтелектуальних прав на майбутнє.

В залежності від того, що вам потрібно, слід підходити до реалізації технічної мети винаходу. Розглянемо перше завдання.

Наприклад, вам потрібен винахід для посилення вашої позиції у певному проекті. Потрібно незалежне підтвердження новизни вашого проекту. Саме наявність патенту на певне технічне рішення і є підтвердженням, що ваш проект є принципово новим. Цю новизну незалежно підтверджує держава Україна шляхом видачі вам патенту на ваше технічне рішення.

В цьому випадку слід рухатись від зворотного. Від суті вашого проекту. Як що ви пропонуєте вимірювати скажімо дозу ультрафіолетової радіації за допомогою новітнього приладу вашої конструкції, слід цю конструкцію запатентувати що найменше в Україні. Простіше усього це зробити за допомогою патенту на корисну модель. Тому що такий заявка на такий патент проводиться за формальними ознаками. Вони полягають у тому, що корисна модель відповідає умовам патентоздатності, якщо вона є новою і промислово придатною. На відміну від патенту на винахід, який відповідає умовам патентоздатності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним. Зауважте, що заявка на корисну модель не перевіряється на винахідницький рівень. Це означає, що формула винаходу не буде перевірятись на новизну по провідним країнам світу у науці та техніці. Перевірка буде здійснюватись по-перше - лише по українським винаходам та науково-технічним публікаціям, по-друге – на промислову придатність. Т.т. на здатність вітчизняної промисловості реалізувати винахід.

Висловлюючись простіше, патент на корисну модель захищає права патентовласника лише в Україні. Але такого захисту досить для визнання його новизни.

Патент на корисну модель може бути поданий на експертизу для отримання патенту на винахід. Тоді цей патент на корисну модель буде перевірено окрім новизни та промислової придатності ще й на винахідницький рівень. Цей рівень визначається шляхом патентного пошуку по провідним країнам світу (США, Велика Британія, Німеччина, Японія, Європа, Росія), мета якого – визначити, чи не було серед патентів та науково-технічних публікацій у цих країнах на протязі останніх двадцяти років технічного рішення, аналогічного вашому.

Саме з цієї причини перед подачею заявки на винахід з експертизою по суті заявки, слід зробити власний патентний пошук технічних рішень, які відповідають вашому. Користь такого пошуку безперечна.

По-перше, як що ви знайдете таке саме рішення, ви зможете змінити вашу формулу винаходу таким чином, щоби не підпадати під існуючий винахід.

По-друге, як що знайдеться аналогічне рішення, ви будете знати, що ваша пропозиція не актуальна, що таке рішення уже є, і варто винайти інше, яке повинно бути краще за відоме.

По-третє, виконавши патентний пошук самотужки (хоча би за допомогою Інтернету), ви зекономите кошти, оскільки, в разі подачі заяви на винахід з експертизою по суті потрібно заплатити близько 400 грн. з фізичної особи і у десять разів більше (до 4000 грн) з юридичної особи, як що ця юридична особа не має певних пільг.

Розглянемо друге завдання - захист вашого товару. А саме – його конструкцію. Вам потрібно створити таку формулу винаходу, щоби ваш товар, наприклад та сама коробка, не підпадав під дію інших патентів. В цьому випадку потрібно або знайти ознаки, які є у вашого товару, і не має у раніше запатентованих, або створити такі ознаки шляхом зміни конструкції, зовнішнього вигляду товару, тощо. Головне, щоби ці нові ознаки відповідали визначенню «конструкція». Наприклад, у відомих патентів коробка без ручок. Запропонуйте ручки. Як що ручки у відомому патенті є – запропонуйте ручки іншої форми (але обґрунтуйте їх доцільність у порівнянні з недоліками ручок прототипу – раніше відомого патенту) і т.д. Коли те, що ви винайшли, уже є на ринку інтелектуальної власності – це не погано, це дуже добре! Тому що ви уже маєте готовий прототип для вашого винаходу. Гірше, коли ви не можете знайти ні аналогів ні прототипу вашого винаходу. Тоді слід подавати заяву на винахід без прототипу, або на відкриття. А це дуже складна та тривала у часі процедура. За наявності готового прототипу ви можете удосконалити свій виріб, надати йому нових, патентоспроможних ознак і захистити свій товар на ринку патентом.

Третя мета - захист ваших інтелектуальних прав на майбутнє. Така мета постає перед науковцями, дизайнерами, іншими творчими особистостями. Уявіть собі, що у вас з'явилась ідея певного рішення певної проблеми.

Наприклад – надзвичайного звучання музичних нот. Ви уявляєте собі, як буде звучати музика, але не уявляєте, як цього досягти практично. В цьому разі вам потрібно зуміти скласти формулу винаходу так, щоби на фоні обмежувальної частини (властивості прототипу) відобразити суттєву частину вашої ідеї. Прикладом реалізації такої ідеї може бути наступна формула: «пристрій для створення звуку, який містить корпус, електронну частину та перетворювач електричного сигналу в акустичний, відрізняється тим, що перетворювач сигналу містить частотний модулятор, геометрична форма якого визначається частотою модуляції звукового сигналу». А перший погляд – несинітниця. З другого боку, як би не конструювався модулятор звукового сигналу (а він завжди є у кожному такому пристрої), він повинен якимось чином узгоджуватись із акустичними коливаннями. У вашій фразі «геометрична форма якого визначається частотою модуляції звукового сигналу» за формальними ознаками вказано як це зробити. Але практично це не вказано. Тут ви можете «сховатись» за ноу-хау – секретну частину винаходу, яка не розголошується і не публікується у формулі винаходу. У винахідника – заявника є таке право. У тексті заявки потрібно вказувати приклад реалізації винаходу. Але ж це всього на всього приклад, який не забов'язує вас виконувати заявлену конструкцію насправді. Закон вимагає від заявника суворо виконувати формулу винаходу. Власне її він і захищає. Решта опису винаходу – по-суті пояснення до формули винаходу.

Маленька ілюстрація до третьої мети. Свого часу, на сході Internet-у деякі спритники зареєстрували на себе назви доменів (назви сайтів), які у подальшому стали популярними. Для їх використання, зацікавленим особам, які не мали авторських прав на назви цих доменів, прийшлося викуповувати їх у власників.

У додатку А1 міститься опис формальних правил, за якими слід оформляти заявку на патент та патент України на корисну модель. Нижче розглянемо приклад опису патенту на винахід на прикладі захисту конструкції фотодіоду.

Приклад опису винаходу (корисної моделі)

МПК (2008)

H01L 31/00

P-i-n Фотодіод

Корисна модель відноситься до мікрофотоелектроніки, а саме до напівпровідникових фотодіодів і може бути застосована в якості чутливих елементів різноманітних дозиметричних, спектрометричних та оптоелектронних систем.

Відома конструкція фотодіоду, описана у статті авторів Ащеулова А.А., Годованюка В.Н., Добровольського Ю.Г. Оптимизация надежности кремниевых p-i-n фотодиодов по темновому току // ТКЭА. 1999. -№1-2. -С.18-21. [1], фотодіод, основними елементами якого є кремнієва підкладка одного типу провідності, товщина якої дорівнює половині глибини поглинання робочої довжини хвилі, фоточутливі області іншого типу провідності на лицьовому боці підкладки, області підвищеної концентрації носіїв струму на зворотному боці підкладки та омічні контакти, причому контакт із зворотного боку суцільний. Фотодіод має високі значення струмової монохроматичної чутливості на довжині хвилі біля 1 мкм та низькі значення темпових струмів.

Недоліком такої конструкції є досить велике значення часту зростання його перехідної характеристики (10^{-8} с), яке визначається часом подвійного проходження променя випромінення через кристал фотодіоду.

Близьким до запропонованої корисної моделі є фотодіод, описаний у статті авторів Добровольського Ю.Г., Ащеулова А.А. Кремниевый p-i-n фотодиод с малым темновым током // Технология и конструирование в электронной аппаратуре. -2011. -№ 3. –с.27-31 [2]. У цьому фотодіоді металевий контакт на зворотному боці кристала виконаний у вигляді кільця товщиною 0,5 мкм, внутрішній діаметр якого більше проекції охоронного кільця зі зворотного боку кристала фотодіода. Для зменшення втрат чутливості, яка відбувається у такій конструкції, із зворотного боку кристалу фотодіоду

розміщується металізована золотом сітalloва пластина завтовшки 0,2-0,4 мкм, яка є дзеркальним відбивачем оптичного випромінювання, яке пройшло скрізь кристал.

Недоліки згаданого фотодіода пристрою наступні.

- велике значення часту зростання його перехідної характеристики ($5 \cdot 10^{-9}$ с), яке визначається часом подвійного проходження променя випромінювання через кристал фотодіоду.

Задача – створення конструкції фотодіоду із малим значенням часту зростання перехідної характеристики.

Вирішення поставленої задачі досягається тим, що:

1. Згідно фіг. 1, отвір у омічному контакті з зворотного боку кремнієвої підкладки є проекцією площини фоточутливого елемента, товщина кремнієвої підкладки складає не більше 300 мкм, питомий опір не менше 20 кОм, а напруга зміщення р-п переходу повинна бути на 10 відсотків менша за напругу пробою р-п переходу.

Відповідність критерію "новизна" запропонованому фотодіоду забезпечує та обставина, що заявлена сукупність ознак не міститься ні в одному з об'єктів існуючого рівня техніки.

Промислове використання корисної моделі не вимагає великих витрат, спеціальних матеріалів та технологій, його реалізація можлива на виробництвах України і за її межами. Його реалізація можлива на існуючих підприємствах мікроелектронного напрямку.

Приклад конструкції фотодіоду.

Запропонований фотодіод складається з кремнієвої підкладки (1) р-типу провідності з питомим опором не менше 20 кОм і товщиною не більше 300 мкм. У об'ємі підкладки створена область n^+ -типу провідності (2), яка разом з областю р-типу підкладки створює р-п перехід. Область n^+ -типу провідності (2) обмежена від периферії кристалу (1) шаром двоокису кремнію (3) товщиною $\sim 0,5$ мкм і захищена просвітлюючим покриттям (4) з двоокису кремнію

товщиною $\sim 0,1$ мкм. Область n^+ - типу провідності (2) має омичний контакт із золота (5) товщиною $0,5 - 1$ мкм. Із зворотного боку кристалу фотодіоду створена область p^+ - типу провідності (6) для забезпечення омичного контакту (7) зі зворотного боку кристалу. В контакту (7) створений отвір (8) для забезпечення проходження оптичного випромінення з довжиною хвилі більше 1 мкм скрізь кристал. Такий отвір є проекцією фоточутливого елемента на зворотний бік кристалу фотодіоду.

Перелік графічних матеріалів

Фіг. 1 представлений схематичний розріз фотодіоду з показом зображення шарів запропонованої конструкції.

Робота заявленого пристрою

Запропонований фотодіод працює наступним чином. Фотони випромінення з довжиною хвилі $1,06$ мкм, які попадають на верхню фронтальну грань фотодіоду, генерують електронно-діркові пари. Це далі приводить до виникнення фотоструму у зовнішньому електричному колі.

Згідно результатів досліджень, описаних у статті авторів Dobrovolskiy Yu.G., Danilyuk A.I. Estimation of photodiode frequency characteristics determined by motion of charge carriers in the space charge region. The case of even generation of carriers // Semiconductor Physics, Quantum Electronics & Optoelectronics. - 2009. -V. 12, N 1. -P. 77-82, у випадку рівномірної генерації носіїв заряду і рівномірної густини об'ємного заряду, усередині кристала при прийомі довгохвильового випромінення фотодіодом, на нього подається напруга зміщення такої величини, що забезпечує ширину області просторового заряду (ОПЗ), яка дорівнює товщині кристала. Відповідно, час зростання τ у цьому випадку визначається для матеріалу p -типу провідності як:

$$\tau = 0,821 \frac{x_0^2}{V_0 \mu_p}, \quad (1)$$

де x_0 - ширина області просторового заряду;

V_0 – робоча напруга на p - n переході;

μ_p – рухливість носіїв заряду.

Таким чином, в залежності від способу генерації неосновних носіїв заряду, величина часу зростання перехідної характеристики фотодіода може відрізнятись майже у чотири рази.

Отже, проходячи скрізь кристал фотодіоду оптичне випромінення генерує носії заряду, які електричним полем ОПЗ пришвидшуються і досягають р-п переходу (2), де розділяються. Електрони прямують до контакту (5). Оскільки носії заряду генеруються у вузькій області товщиною 300 мкм, а напруга зміщення р-п переходу лише на 10 відсотків менша за напругу пробою р-п переходу, то збір носіїв заряду на р-п переході пришвидшується.

Величина опору у 20 кОм забезпечує величину напруженості електричного поля в області просторового заряду достатньо великого значення для того, щоби максимально швидко зібрати носії заряду, генеровані оптичним випроміненням, на р-п переході з одного боку, та уникнути при цьому, пробою фотодіоду, з другого боку.

Проходження променя оптичного випромінення скрізь кристал фотодіоду здійснюється один раз. За рахунок отвору у контакті зі зворотного випромінення не відбивається від нього, а виходить на зовні. Оскільки час зростання залежить має пряму залежність від товщини кристалу фотодіоду x_0 у квадраті, то у випадку подвійного відбивання випромінення, ця величина складає $300 + 300$ мкм = 600 мкм. У разі, коли випромінення не відбивається від зворотного контакту, ця величина складає 300 мкм. Відповідно величина часу зростання перехідної характеристики фотодіода зменшується у чотири рази.

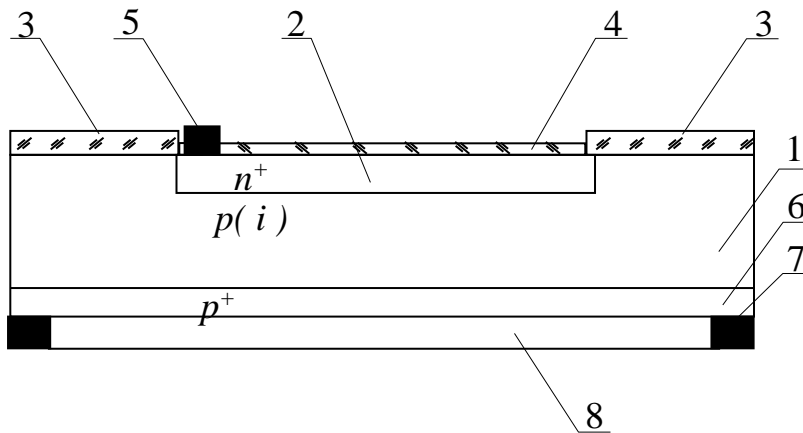
На макетних зразках фотодіодів при зміщенні 300 В отримані значення часу зростання не більше 10 нс, що у п'ять разів краще, ніж у аналога, фотодіода ФД-255.

Автори

Призвища та підписи авторів

Р-і-n фотодіод

$$\lambda = 1,06 \text{ мкм}$$

Фіг. 1.

ФОРМУЛА КОРИСНОЇ МОДЕЛІ

Р-І-N ФОТОДІОД

Р-і-n фотодіод, який містить кремнієву підкладку р- типу провідності, р-n перехід, омичні контакти з лицевого боку та отвір у омичному контакті з зворотного боку кремнієвої підкладки, відрізняється тим, що отвір у омичному контакті з зворотного боку кремнієвої підкладки є проекцією площини фоточутливого елемента, товщина кремнієвої підкладки складає не більше 300 мкм, питомий опір не менше 20 кОм, а напруга зміщення р-n переходу повинна бути на 10 відсотків менша за напругу пробую р-n переходу.

Автори

Прізвища та підписи авторів

РЕФЕРАТ

P-I-N ФОТОДІОД

Корисна модель відноситься до мікрофотоелектроніки, а саме до напівпровідникових фотодіодів і може бути застосована в якості чутливих елементів різноманітних дозиметричних, спектрометричних та оптоелектронних систем.

Завданням корисної моделі є створення конструкції фотодіоду із малим значенням часту зростання перехідної характеристики.

P-i-n фотодіод, який містить кремнієву підкладку р- типу провідності, р-n перехід, омічні контакти з лицевого боку та отвір у омічному контакті з зворотного боку кремнієвої підкладки, відрізняється тим, що отвір у омічному контакті з зворотного боку кремнієвої підкладки є проекцією площини фоточутливого елемента, товщина кремнієвої підкладки складає не більше 300 мкм, питомий опір не менше 20 кОм, а напруга зміщення р-n переходу повинна бути на 10 відсотків менша за напругу пробою р-n переходу.

Порядковий номер заявки, визначений заявником		Дата одержання		
(22) Дата подання заявки	Пріоритет	(51) МПК	ЕВ	(21) Номер заявки
(86) Реєстраційний номер та дата подання міжнародної заявки, установлені відомством-одержувачем	(87) Номер і дата міжнародної публікації міжнародної заявки			
ЗАЯВА про видачу патенту України	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ Державне підприємство "Український інститут інтелектуальної власності" вул. Глазунова, 1, м. Київ-42, 01601			
Подаючи нижчезазначені документи, прошу (просимо) видати: ☐ патент України на винахід ☐ позицію виключено ☒ патент України на корисну модель				
(71) Заявник(и)			Код за ЄДРПОУ (для українських заявників)	
Добровольський Юрій Георгійович (UA) Підкамінь Леонід Йосипович (UA) Прохоров Георгій Валерійович (UA) Андрєєва Ольга Павлівна (UA)				
(зазначається повне ім'я або найменування заявника(ів), його (їх) місце проживання або місцезнаходження та код держави згідно із стандартом ВОІВ ST.3. Дані про місце проживання винахідників-заявників наводяться за кодом (72)				
Прощу (просимо) встановити пріоритет заявки пунктів формули винаходу за заявкою N _____ за датою:				
☐ подання попередньої заявки в державі - учасниці Паризької конвенції (навести дані за кодами (31), (32), (33)) ☐ подання до Установи попередньої заявки, з якої виділено цю заявку (навести дані за кодом (62)) ☐ подання до Установи попередньої заявки (навести дані за кодом (66))				
(31) Номер попередньої заявки	(32) Дата подання попередньої заявки	(33) Код держави подання попередньої заявки згідно із стандартом ВОІВ ST.3	(62) Номер та дата подання до Установи попередньої заявки, з якої виділено цю заявку	(66) Номер та дата подання до Установи попередньої заявки
(54) Назва винаходу (корисної моделі) р-і-п фотодіод				
(98) Адреса для листування 58013, м. Чернівці, вул. Південно-Кільцева, б.9, кв. 152				
Телефон 03722 78721		Телеграф	Факс 0372 575052	
(74) Повне ім'я та реєстраційний номер представника у справах інтелектуальної власності або повне ім'я іншої довіреної особи				

Прощу (просимо) прискорити публікацію заявки

Перелік документів, що додаються	Кількість арк.	Кількість прим.	
☐ опис винаходу	4	3	Підстави щодо виникнення права на подання заявки й одержання патенту (без подання документів), якщо винахідник(и) не є заявником(ами): ☐ є документ про передачу прав винахідником(ами) або роботодавцем(ями) правонаступнику(ам) ☐ є документ про право спадкування
☐ формула винаходу	1	3	
☐ креслення та інші ілюстративні матеріали	1	3	
☐ реферат	1	3	
☐ документ про сплату збору за подання заявки	1	1	
☐ документ, який підтверджує наявність підстав для зменшення збору або звільнення від сплати збору		1	
☐ документ про депонування штаму		1	
☐ копія попередньої заявки, яка підтверджує право на пріоритет		1	
☐ переклад заявки українською мовою		3	
☐ документ, який підтверджує повноваження довіреної особи (довіреність)			
☐ інші документи:			
☐ міжнародний звіт про пошук			
(72) Винахідник(и) Винахідник(и)-заявник(и) (повне ім'я)	Місце проживання та код держави згідно із стандартом VOIB ST. 3 (для іноземних осіб - тільки код держави)		Підпис(и) винахідника(ів)- заявника(ів)
Добровольський Юрій Георгійович Підкамінь Леонід Йосипович (UA) Прохоров Георгій Валерійович (UA) Андрєєва Ольга Павлівна			
Я (ми)	_____ (повне ім'я) _____		
прошу (просимо) не згадувати мене (нас) як винахідника(ів) при публікації відомостей стосовно заявки на видачу патенту Підпис(и) винахідника(ів)			
Підпис(и) заявника(ів) _____ <div style="text-align: right;"> Добровольський Ю.Г. Підкамінь Л.Й. Прохоров Г.В. Андрєєва О.П. </div>			
Дата підпису	Якщо заявником є юридична особа, то підпис особи, що має на це повноваження, із зазначенням посади скріплюється печаткою. Якщо всі винахідники виступають заявниками, то їх підписи наводяться за кодом (72).		
M. П.			

Примітка. Потрібно позначити значком "X".

В Український інститут
інтелектуальної власності
(УКРПАТЕНТ)
МСП 01601, Київ-42,
вул. Глазунова, 1

Надсилаємо Вам матеріали заяви про видачу патенту України на корисну модель «р-і-п фотодіод » авторів Добровольського Ю.Г., Підкаміння Л.Й., Прохорова Г.В., Андрєєвої О.П.

Додаток:

1. Заява до Українського інституту промислової власності - 3 прим. на одному арк. кожен;
2. Опис винаходу - 3 прим. на чотирьох арк. кожний;
3. Формула винаходу - 3 прим. на одному арк. кожний;
4. Реферат - 3 прим. на одному арк. кожний;
5. Документ про сплату збору за подання заявки – 1 прим. на одному арк.

Призвища та підписи заявників

В якості прикладу розглянемо вище наведену заяву на корисну модель та оприс до неї «р-і-п фотодіод».

При складанні заяви та матеріалів, які її супроводжують, при наявності визначеної формули винаходу і усіх деталей опису, слід визначитися, яким чином буде подана заявка, т.т. – хто буде її авторами, і, що найбільш важливо – хто буде власником майбутнього винаходу. Саме права власника патенту і охороняє держава.

Тут існує три варіанти.

Перший – заява складається і подається до інституту патентної власності безпосередньо авторами – фізичними особами. Вони ж є і власниками майбутнього патенту.

Другий – заява складається і подається до інституту патентної власності установою – юридичною особою. В цьому випадку власником патенту стає

установа, а автори патенту не можуть претендувати на власність цього патенту, але патент підтверджує їх авторство та їх першість у технічному рішенні, яке є захищеним у цьому патенті.

Третій – заява складається і подається до інституту патентної власності безпосередньо одним з авторів – фізичною особою. Вона ж є і власником майбутнього патенту. Інші автори є лише співавторами, але не є власниками майбутнього патенту.

В разі, коли патент виданий на групу фізичних осіб, ці особи можуть передати майнові права на патент юридичній особі. При цьому закон вимагає, щоби юридична особа уклала договір, на підставі якого вона має відшкодувати власникам вартість патенту, або сплату частини прибутку від його впровадження. Простіше кажучи, патент, власником якого є фізична особа, або група осіб, може бути цими особами проданий, зданий в оренду, в лізинг тощо іншим фізичним або юридичним особам.

Заява, подана від юридичної особи передбачає, що автори винаходу (не власники, а ті люди, що здійснили винахід) можуть оформити винахід у двох найпоширеніших випадках.

Перший – винахід здійснено у рамках виробничого завдання. Приміром, групі людей, що працюють у певній установі, поставлено завдання розробити певний прилад. При розробці цього приладу люди винайшли, як здешевіти прилад та покращити його характеристики. Внаслідок цього вони вирішили подати заяву на винахід від установи, в якій вони працюють. У такому випадку, авторам винаходу може бути виплачена винагорода за виконання поставленої задачі на винахідницькому рівні, т.т. новизна розробки підтверджена патентом. Цей фактор є суттєвим для підприємств та установ (юридичних осіб), яки займаються науково-технічною діяльністю, оскільки технічні рішення, які не є новітніми, які не захищені патентами, не варто фінансувати.

Другий – винахід здійснено по за межами виробничої діяльності авторів. До прикладу, автори займаються статистичним аналізом економічної

інформації за допомогою інформаційних технологій. Але автори винайшли при цьому методику (спосіб) прискореного обміну даними між комп'ютерами однієї мережі. У рамках виробничого завдання вони цього не повинні були робити. При такій ситуації, установа (юридична особа) може придбати їх патент, але, як і у попередньому випадку, на підставі відповідної угоди.

Слід зауважити, що у першому випадку фінансове питання вирішується у межах установи, де працюють винахідники, у другому ситуація інша. Винахідники та установа вступають у партнерські відносини як дві незалежні сторони.

Питання власника патенту має вирішальне значення, оскільки патент є предметом інтелектуальної власності, і як люба власність може бути проданий, подарований, і т.д. Реальну оцінку комерційної вартості патенту на даний конкретний час здійснюють спеціально ліцензовані для цієї справи організації. Як приватні так і державні.

Заява та додатки до неї, наведені у прикладі, складена таким чином, що подається вона від групи фізичних осіб.

Оформлення опису винаходу починається з встановлення класу винаходу на основі МПК (міжнародної патентна класифікація). Це перший крок в оформленні опису заявки на патент.

На даний час діє класифікація 2008 року. Саме тому у верхньому правому кути прописується її позначення:

МПК (2008)

Нижче, під позначенням проставляються класи, до яких відноситься винахід.

H 01 L 31/00

Як видно у прикладі опису заяки, клас винаходу складається з позначення галузі науки H – електрика, електроніка. Детальніше з класами та підкласами, групами та підгрупами МПК можна ознайомитись на сайті

<http://www.eapatis.com/ipc7/index.htm>, або <http://www.eapatis.com/ipc7/> та у додатку АЗ.

В нашому випадку для опису заявки на корисну модель «р-і-п фотодіод» обраний наступний клас:

H01L 31/00 – «напівпровідникові прилади, чутливі до інфрачервоного випромінювання, світла, електромагнітного, короткохвильового або корпускулярного випромінювання; способи або пристрої, спеціально призначені для виготовлення або обробки таких приладів або їх частин; конструктивні елементи приладів».

Призначення класифікації винаходів полягає в тому, щоб по можливості полегшити пошук інформації, яка міститься в описах винаходів, насамперед під час експертизи заявок на новизну. МПК на сьогодні використовується як обов'язкова система класифікації винаходів у всіх промислово розвинутих країнах світу. Через кожні 5 років у текст МПК вносять нові рубрики, змінюють їх підпорядкованість, редагують текст рубрик та ін. Усі зміни в тексті нової редакції МПК затверджує комітет експертів спеціального союзу МПК. З 2006 р. введено в дію 8-му редакцію МПК.

Літ.: *Патентні дослідження: Методичні рекомендації / За ред. В.Л. Петрова. — К., 1999; Міжнародна патентна класифікація. Т. 1–9. — К., 2006.*

Другим кроком є створення назви винаходу або корисної моделі. Назва повинна відповідати певним критеріям. Зокрема, назва винаходу повинна максимально відображати суть винаходу. Як що винайдена нова конструкція вольтметра, який можна позиціонувати і як просто вимірювальний прилад, то у назва патенту має бути «Вольтметр», а не вимірювальний прилад. Поняття вимірювальний прилад відноситься як до вольтметрів, так і до амперметрів, шумомірів, вимірювачів ваги, тощо. Тобто у поняття «вимірювальний прилад» є більш широке, ніж поняття «вольтметр». Оскільки назва патенту на винахід повинна максимально відображати сутність винаходу, його слід назвати саме «Вольтметр».

З другого боку, назва винаходу повинна співпадати, або наближатись за змістом до назви прототипу. Прототипом є відоме технічне рішення, яке має найбільшу сукупність ознак, що співпадають із запропонованим новим технічним рішенням, викладеним у винаході. Але прототип повинен, у порівнянні із технічним рішенням, запропонованим у винаході, мати суттєві недоліки, які успішно усуває технічне рішення, запропоноване у винаході.

У випадку винаходу, наведеному у якості прикладу описі обрана назва «р-і-п фотодіод». Чому? Тому що з одного боку прилад, описаний у в описі винаходу відноситься до фотодіодів, оскільки «відноситься до мікрофотоелектроніки, а саме до напівпровідникових фотодіодів». З другого боку, прототипом для винаходу обрана стаття **«Кремниевый р-і-п фотодиод с малым темновым током»** авторів Добровольского Ю.Г. та Ащеулова А.А., опублікована у фаховому виданні Технология и конструирование в электронной аппаратуре. -2011. -№ 3. –с.27-31. А, як уже зазначалось вище, назва винаходу повинна бути наближена до назви прототипу.

Третім кроком є визначення галузі науки та техніки, до якої відноситься винахід (корисна модель).

Відомо, що р-і-п фотодіоди застосовується мікро- та оптоелектроніці – науках, які методично та приладово забезпечують вимірювання параметрів оптичного випромінювання. Тому, в нашому випадку в описі до завки ми наводимо таку фразу:

«Корисна модель відноситься до мікрофотоелектроніки, а саме до напівпровідникових фотодіодів і може бути застосована в якості чутливих елементів різноманітних дозиметричних, спектрометричних та оптоелектронних систем.»

Четвертим кроком є опис аналогів винаходу (корисної моделі).

За звичай, за сучасними вимогами, розглядається один, або два аналога, які мають певні недоліки. Слід передбачати, що недоліки аналогів повинні усуватись новим винаходом (корисною моделлю). Це означає, що аналоги слід обирати не лише за призначенням (у нашому випадку – певні р-і-п

фотодіоди), а, у першу чергу, за метою, задачею, яку розв'язує винахід. Не вірно обирати аналог, недоліком якого є надмірне споживання електроенергії, як що завдання вашого винаходу не полягає у тому, щоби це надмірне споживання усунути.

В нашому випадку огляд аналогів описаний наступним чином: **«Відома конструкція фотодіоду, описана у статті авторів Ащеулова А.А., Годованюка В.Н., Добровольського Ю.Г. Оптимизация надежности кремниевых р-і-п фотодиодов по темновому току // ТКЭА. 1999. -№1-2. - С.18-21. [1], основними елементами якого є кремнієва підкладка одного типу провідності, товщина якої дорівнює половині глибини поглинання робочої довжини хвилі, фоточутливі області іншого типу провідності на лицьовому боці підкладки, області підвищеної концентрації носіїв струму на зворотному боці підкладки та омічні контакти, причому контакт із зворотного боку суцільний. Фотодіод має високі значення струмової монохроматичної чутливості на довжині хвилі біля 1 мкм та низькі значення темпових струмів.»**

По-перше – огляд аналогів починається саме з такої фрази: **«Відома конструкція фотодіоду ..., відомис спосіб..., відома формула...».**

Побудова огляду продовжується згадуванням джерела, в якому описаний аналог **«...описана у статті авторів Ащеулова А.А., Годованюка В.Н., Добровольського Ю.Г. Оптимизация надежности кремниевых р-і-п фотодиодов по темновому току // ТКЭА. 1999. -№1-2. -С.18-21. [1].**

Посилання на літературне джерело повинно оформлюватись у відповідності з вимогами стандарту. Літературними джерелами вважаються науково-технічні монографії, довідники, підручники, статті, патенти, офіційні каталоги, інтернет-публікації. Літературні джерела вважаються науково-технічними, як що вони мають індекс УДК (універсальний державний класифікатор). Як приклад наведемо індекс УДК для статті **«Фотодиод на основе фосфида галлия с повышенной чувствительностью на длине волны 254 нм»:** УДК 537.312.5:621.383.52. Позначення 537.312.5

говорить про те, що стаття відноситься до технічних наук, точніше радіотехніки. Позначення 621.383.52 говорить про те, що ця ж стаття відноситься також до фотометричних засобів, зокрема перетворювачів світлової енергії у електричну, зокрема до фотодіодів.

Далі слідує опис основних ознак аналогу: **«основними елементами якого є кремнієва підкладка одного типу провідності, товщина якої дорівнює половині глибини поглинання робочої довжини хвилі, фоточутливі області іншого типу провідності на лицьовому боці підкладки, області підвищеної концентрації носіїв струму на зворотному боці підкладки та омичні контакти, причому контакт із зворотного боку суцільний. Фотодіод має високі значення струмової монохроматичної чутливості на довжині хвилі біля 1 мкм та низькі значення темпових струмів»**.

Наступним кроком є критика аналогу, яка полягає у фразі: **«Недоліком такої конструкції є досить велике значення часту зростання його перехідної характеристики (10^{-8} с), яке визначається часом подвійного проходження променя випромінення через кристал фотодіоду»**. У описі винаходу ми бачимо, що задачею (завданням) винаходу є **«створення конструкції фотодіоду із малим значенням часту зростання перехідної характеристики»**. Із загальних засад, на яких будується конструювання фотодіодів, відомо, що чим менший час зростання перехідної характеристики фотодіоду, тим він кращий. Отже, недолік аналогу у **«велике значення часту зростання його перехідної характеристики (10^{-8} с)»**, а завдання винаходу у створення конструкції фотодіоду із малим значенням часту зростання перехідної характеристики. Висновок – аналог вдалий.

П'ятим кроком складання опису винаходу (корисної моделі) є опис прототипу.

По-перше прототип потрібно, як вказувалось вище, обирати керуючись максимальним наближенням вашого винаходу до прототипу за суттєвими ознаками. У випадку в опису, наведеному у прикладі прототипом обрано

«фотодіод, описаний у статті авторів Добровольського Ю.Г., Ащеулова А.А. Кремниевый p-i-n фотодиод с малым темновым током // Технология и конструирование в электронной аппаратуре. -2011. -№ 3. –с.27-31 [2]», який характеризується наступними ознаками: «У цьому фотодіоді металевий контакт на зворотному боці кристала виконаний у вигляді кільця товщиною 0,5 мкм, внутрішній діаметр якого більше проекції охоронного кільця зі зворотного боку кристала фотодіода. Для зменшення втрат чутливості, яка відбувається у такій конструкції, із зворотного боку кристалу фотодіоду розміщується металізована золотом сітalloва пластина завтовшки 0,2-0,4 мкм, яка є дзеркальним відбивачем оптичного випромінення, яке пройшло скрізь кристал.» Сутність нашого винаходу полягає у формулі винаходу, згідно формули винаходу, наведеної у прикладі, полягає у наступному:

«P-i-n фотодіод, який містить кремнієву підкладку p- типу провідності, p-n перехід, омічні контакти з лицевого боку та отвір у омічному контакті з зворотного боку кремнієвої підкладки, відрізняється тим, що отвір у омічному контакті з зворотного боку кремнієвої підкладки є проекцією площини фоточутливого елемента, товщина кремнієвої підкладки складає не більше 300 мкм, питомий опір не менше 20 кОм, а напруга зміщення p-n переходу повинна бути на 10 відсотків менша за напругу пробую р-n переходу».

Згідно п. 7.3. Закону, формула винаходу (корисної моделі) складається, як правило, з обмежувальної частини, яка включає ознаки винаходу (корисної моделі), які збігаються з ознаками найближчого аналога (прототипу), у тому числі родове поняття, що характеризує призначення об'єкта, та відмітної частини, яка включає ознаки, що відрізняють винахід (корисну модель) від найближчого аналога. Обмежувальна й відмітна частини пункту формули відокремлюються одна від одної виразом "який (яка, яке) відрізняється тим, що...".

В нашому випадку обмежувальна частина формули це: **«P-i-n фотодіод, який містить кремнієву підкладку р- типу провідності, р-n перехід, омічні контакти з лицевого боку та отвір у омічному контакті з зворотного боку кремнієвої підкладки,»**.

Відмінна частина формула слідує за словами **«відрізняється тим, що отвір у омічному контакті з зворотного боку кремнієвої підкладки є проекцією площини фоточутливого елемента, товщина кремнієвої підкладки складає не більше 300 мкм, питомий опір не менше 20 кОм, а напруга зміщення р-n переходу повинна бути на 10 відсотків менша за напругу пробою р-n переходу.»** Отже, обмежувальна частина формули нашого винаходу досить близько збігається з відмінною частиною формули прототипу. Оскільки ці дві позиції є близькими – прототипом для винаходу можна обрати статтю, наведену у прикладі.

Згідно Закону, формула винаходу має бути викладена одним реченням за допомогою загально відомих наукових та технічних термінів. Застосування сленгу та не літературної (говіркової) лексики не допускається.

Шостим кроком є критика прототипу. Слід показати його недоліки. Але це мають бути недоліки, які усуває ваш винахід.

В нашому випадку (р-i-n фотодіод) недоліки прототипу наступні:

«Недоліки згаданого розрядно-оптичного пристрою наступні.

- **велике значення часту зростання його перехідної характеристики ($5 \cdot 10^{-9}$ с), яке визначається часом подвійного проходження променя випромінювання через кристал фотодіоду.**

Як видно з формули винаходу (корисної моделі) та опису недоліків прототипу, вони корелюють, т.т. відмінна частина формули винаходу показує, яким чином усуваються недоліки прототипу. Власне усуненню цих недоліків повинна відповідати задача винаходу.

Сьомим кроком є формулювання задачі винаходу. В нашому випадку вона виглядає наступним чином: **«Задача – створення конструкції**

фотодіоду із малим значенням часту зростання перехідної характеристики.».

Як вказувалося вище, задача винаходу повинна усувати недоліки аналогів та прототипу, яки ми вже розглянули. Слід зауважити, що не варто у наводити багато задач. Для отримання патенту достатньо однієї задачі, яку вирішує винахід (корисна модель).

Восьмим кроком є опис технічного рішення, яке пропонується до захисту патентом. В нашому випадку воно сформульовано наступним чином: **«Вирішення поставленої задачі досягається тим, що:**

1. Згідно фіг. 1, отвір у омічному контакті (7) з зворотного боку кремнієвої підкладки (8) є проекцією площини фоточутливого елемента, товщина кремнієвої підкладки (1) складає не більше 300 мкм, питомий опір не менше 20 кОм, а напруга зміщення р-п переходу повинна бути на 10 відсотків менша за напругу пробою р-п переходу.».

Цифра «1» означає, що формула винаходу містить один пункт, який виноситься на захист. Але опис технічного рішення здійснюється не як у формулі винаходу, а шляхом послідовного опису з посиланням на пункти ілюстрацій. Ілюстрації в описі винаходу (корисної моделі) називають фігурами. Детальніше про фігури поговоримо пізніше, у кроці дванадцятому (розділ **Перелік графічних матеріалів**). Тому запис **«Згідно фіг.1,»** означає, що опис технічного рішення робиться з посиланням на відповідну (відповідні) фігури. Цифрові позначення в описі технічного рішення повинні відповідати цифровим позначенням відповідних елементів фігури.

Дев'ятим кроком є декларування забезпечення новизни запропонованому винаходу (корисній моделі). В нашому випадку це виглядає наступним чином: **«Відповідність критерію "новизна" запропонованому розрядно-оптичному пристрою забезпечує та обставина, що заявлена сукупність ознак не міститься ні в одному з об'єктів існуючого рівня техніки.».**

Це стандартна фраза, яка застосовується без змін в усіх винаходах. По суті винахідник декларує, що заявлена сукупність ознак не міститься ні в одному з об'єктів існуючого рівня техніки. Цією фразою повідомляється, що авторами винаходу проведений патентний пошук на предмет виявлення вже відомих технічних рішень, які повторюють технічне рішення, що пропонується у винаході (корисній моделі). Точніше, ця фраза говорить про те, що запропонований винахід містить сукупність ознак (відмінна частина формули винаходу), яка не повторюється у жодному відомому технічному рішенні, описаному у доступній науково-технічній літературі.

Десятим кроком є декларація факту, що технічне рішення, запропоноване у винаході, може бути реалізоване на існуючому виробництві в Україні та за її межами. Виглядає ця декларація наступним чином: **«Промислове використання корисної моделі не вимагає великих витрат, спеціальних матеріалів та технологій, його реалізація можлива на виробництвах України і за її межами.»**

Це, як і у попередньому випадку, стандартна фраза, яка за звичай пишеться однаково для усіх винаходів, які можна реалізувати засобами існуючої техніки. Важливість цієї фрази полягає у тому, що патент на винахід (корисну модель) може бути виданий лише на теку технічне рішення, яке може бути реалізовано сучасною промисловістю. Як що, до прикладу, запропонована формула хімічної речовини, яка не може бути синтезована сучасною технікою, то на цю формулу не буде виданий патент. Також не буде виданий патент на конструкцію, яку не можна виготовити. Наприклад, запропонована конструкція двигуна, у камері згоряння якого температура повинна сягати 5 мільйонів градусів. Сучасна техніка не може створити матеріали, які витримували би такі температури. Отже на таке технічне рішення, та таку заявку на винахід (корисну модель) не буди виданий патент на підставі того, що промислове використання цього винаходу вимагає великих витрат спеціальних технологій та матеріалів, застосування яких не

дасть змоги реалізувати технічне рішення, запропоноване у заявці на винахід (корисну модель).

Одинадцятим кроком є опис прикладу конструкції (способу, формули), запропонованої у винаході (корисній моделі). Починається цей опис з назви винаходу (корисної моделі).

В нашому випадку він виглядає наступним чином: **«Запропонований фотодіод складається з кремнієвої підкладки (1) р-типу провідності з питомим опором не менше 20 кОм і товщиною не більше 300 мкм. У об'ємі підкладки створена область n^+ -типу провідності (2), яка разом з областю р-типу підкладки створює р-п перехід. Область n^+ -типу провідності (2) обмежена від периферії кристалу (1) шаром двоокису кремнію (3) товщиною $\sim 0,5$ мкм і захищена просвітлюючим покриттям (4) з двоокису кремнію товщиною $\sim 0,1$ мкм. Область n^+ -типу провідності (2) має омичний контакт із золота (5) товщиною 0,5 – 1 мкм. Із зворотного боку кристалу фотодіоду створена область p^+ -типу провідності (6) для забезпечення омичного контакту (7) зі зворотного боку кристалу. В контакті (7) створений отвір (8) для забезпечення проходження оптичного випромінювання з довжиною хвилі більше 1 мкм скрізь кристал. Такий отвір є проекцією фоточутливого елемента на зворотний бік кристалу фотодіоду.»**

Особливість цієї частини опису винаходу (корисної моделі) полягає у тому, що тут слід описувати саме приклад реалізації конструкції. Не самої конструкції, яка вона є насправді, а один з варіантів її реалізації. Що мається на увазі? Наприклад у вище наведеному описі сказано, що **«Запропонований фотодіод складається з кремнієвої підкладки (1) р-типу провідності з питомим опором не менше 20 кОм»**. Але, насправді, з деяких міркувань, ви не хочете розкривати широкому загалу, який насправді опір повинен мати кремній. Наприклад, опір має бути не менше 40 кОм. Але, ніхто вас не забов'язує описувати істинне положення справ. Ви маєте право на «ноу-хау»

- інформацію, яка стосується винаходу, але не розкривається перед широким загалом. Інакше кажучи – це ваш особистий секрет.

Основна вимога до цієї частини опису винаходу (корисної моделі) полягає у тому, щоби детально висвітлити з чого, яких деталей, з яких матеріалів, із застосуванням якого обладнання реалізується конструкція згідно формули винаходу.

Саме тому, в нашому випадку детально описується з яких елементів виконано фотодіод, вимоги до них, тощо.

Дванадцятим кроком є оформлення переліку графічних матеріалів. Він починається із заголовку **«Перелік графічних матеріалів»** і продовжується описом графічних матеріалів: **«Фіг. 1 представляє схематичний розріз фотодіоду з показом зображення шарів запропонованої конструкції.»**

Для ілюстрації опису винаходу (корисної моделі) застосовано одну фігуру. В разі використання двох і більше фігур, вони описуються почергово. Літературно опис будується саме так, як наведено у прикладі – **«Фіг. 1 представляє схематичний розріз ...»**. Описи мають бути лаконічні, але вичерпними для розуміння того, що і для чого наведено на фігурах. Не потрібно ілюструвати те, про що не йдеться у описі. Основна мета надання ілюстрацій – пояснити наочно як збудований пристрій, як працює спосіб, як реалізовується хімічна формула. Як що вдається зробити такі пояснення у одинадцятому кроці, при описі прикладу конструкції винаходу (корисної моделі), без ілюстрацій – то їх не потрібно наводити, і, це розділ опису заявки на винахід (корисну модель) відкидається і за описом прикладу конструкції (способу, формули), запропонованої у винаході (корисній моделі) слідує тринадцятий крок, який називається **«Робота заявленого пристрою»**.

Тринадцятим кроком є опис роботи заявленої конструкції (способі, формулі), запропонованої у винаході (корисній моделі). В нашому випадку це опис роботи заявленого пристрою.

В цьому розділі опису повинно бути проілюстровано, яким чином, конструкція (в нашому випадку розрядно-оптичний пристрій) реалізовує

рішення поставленої задачі у відповідності із ознаками винаходу (корисної моделі). А саме – слід описати як працює конструкція. В нашому випадку опис роботи пристрою починається таким чином:

«Запропонований фотодіод працює наступним чином. Фотони випромінення з довжиною хвилі 1,06 мкм, які попадають на верхню фронтальну грань фотодіоду, генерують електронно-діркові пари. Це далі приводить до виникнення фотоструму у зовнішньому електричному колі.

Згідно результатів досліджень, описаних у статті авторів Dobrovolskiy Yu.G., Danilyuk A.I. Estimation of photodiode frequency characteristics determined by motion of charge carriers in the space charge region. The case of even generation of carriers // Semiconductor Physics, Quantum Electronics & Optoelectronics. - 2009. -V. 12, N 1. -P. 77-82, у випадку рівномірної генерації носіїв заряду і рівномірної густини об'ємного заряду, усередині кристала при прийомі довгохвильового випромінення фотодіодом, на нього подається напруга зміщення такої величини, що забезпечує ширину області просторового заряду (ОПЗ), яка дорівнює товщині кристала. Відповідно, час зростання τ у цьому випадку визначається для матеріалу *p*-типу провідності як:

$$\tau = 0,821 \frac{x_0^2}{V_0 \mu_p}, \quad (1)$$

де x_0 - ширина області просторового заряду;

V_0 – робоча напруга на *p-n* переході;

μ_p – рухливість носіїв заряду.

Таким чином, в залежності від способу генерації неосновних носіїв заряду, величина часу зростання перехідної характеристики фотодіода може відрізнятись майже у чотири рази.

Отже, проходячи скрізь кристал фотодіоду оптичне випромінення генерує носії заряду, які електричним полем ОПЗ пришвидшуються і досягають *p-n* переходу (2), де розділяються. Електрони прямують до

контакту (5). Оскільки носії заряду генеруються у вузькій області товщиною 300 мкм, а напруга зміщення р-п переходу лише на 10 відсотків менша за напругу пробою р-п переходу, то збір носіїв заряду на р-п переході пришвидшується.

Величина опору у 20 кОм забезпечує величину напруженості електричного поля в області просторового заряду достатньо великого значення для того, щоби максимально швидко зібрати носії заряду, генеровані оптичним випроміненням, на р-п переході з одного боку, та уникнути при цьому, пробою фотодіоду, з другого боку.

Пройдення променя оптичного випромінення скрізь кристал фотодіоду здійснюється один раз. За рахунок отвору у контакті зі зворотного випромінення не відбивається від нього, а виходить на зовні. Оскільки час зростання залежить має пряму залежність від товщини кристалу фотодіоду x_0 у квадраті, то у випадку подвійного відбивання випромінення, ця величина складає $300 + 300$ мкм = 600 мкм. У разі, коли випромінення не відбивається від зворотного контакту, ця величина складає 300 мкм. Відповідно величина часу зростання перехідної характеристики фотодіода зменшується у чотири рази.

На макетних зразках фотодіодів при змішенні 300 В отримані значення часу зростання не більше 10 нс, що у п'ять разів краще, ніж у аналога, фотодіода ФД-255.».

Як видно з опису роботи пристрою, потрібно описувати послідовність дій, які відбуваються у пристрої. Для пояснення термінів, які (можливо) не усім відомі допускається посилання на літературні джерела: «...Згідно результатів досліджень, описаних у статті авторів Dobrovolskiy Yu.G., Danilyuk A.I. Estimation of photodiode frequency characteristics determined by motion of charge carriers in the space charge region. The case of even generation of carriers // Semiconductor Physics, Quantum Electronics & Optoelectronics. - 2009. -V. 12, N 1. -P. 77-82,...».

В описі роботи заявленого пристрою потрібно описати роботу кожного

елемента конструкції, які входять у відмінну частину формули винаходу (корисної моделі), т.т. ту частину формули, яка починається словами «, **відрізняється тим, що ...**». В нашому випадку це:

- отвір у омічному контакті з зворотного боку кремнієвої підкладки є проекцією площини фоточутливого елемента;
- товщина кремнієвої підкладки складає не більше 300 мкм;
- питомий опір не менше 20 кОм;
- напруга зміщення р-п переходу повинна бути на 10 відсотків менша за напругу пробою р-п переходу.

Послідовність роботи усіх цих чотирьох ознак потрібно послідовно описати. Причому з опису роботи пристрою в цілому та кожної з окремих ознак зокрема повинні доповнювати один одного і у цілому показувати, як реалізуються усі попередні розділи опису винаходу (корисної моделі).

Завершувати опис роботи пристрою потрібно так само як і розділ одинадцятий – демонстрацією того, що робота (вже робота, а не конструкція пристрою), забезпечує виконання задачі, поставленої у винаході (корисній моделі), на відміну від прототипу. Згадаємо, що саме на підставі критики прототипу, виявлення його недоліків, сформульовано завдання винаходу (корисної моделі), яке вирішує винахід і не вирішує прототип:

«На макетних зразках фотодіодів при змішенні 300 В отримані значення часу зростання не більше 10 нс, що у п'ять разів краще, ніж у аналога, фотодіода ФД-255.»

Тринадцятий крок завершує опис винаходу (корисної моделі). По його закінченню слід оформити підписи авторів та власників майбутнього патенту.

Як що власники, як вказувалось вище, фізичні особи (як у прикладі, наведеному у додатку 2), то слід писати:

Автори п.і.б.

Як що власником винаходу (корисної моделі) є юридична особа – підприємство, чи установа, опис заявки на винахід слід підписувати керівнику цього підприємства чи установи. При цьому слід вказувати існуючу посаду

керівника. Наприклад:

Директор ТОВ «Інмаш» *(особистий підпис)*

М.Б. Прокопець

або

Ректор ТНПКУТ *(особистий підпис)*

З.М. Подячко

Підписи юридичних осіб слід завірювати печаткою підприємства, установи.

Якщо власником винаходу (корисної моделі) є фізична особа – опис заявки на винахід слід підписувати цій особі. При цьому слід вказувати прізвище та ініціали особи без зазначення посади. Наприклад:

(особистий підпис) В.М. Микитов'юк

Наступний документ, який додається до опису заявки на видачу патенту (корисної моделі), це формула винаходу.

Вона будується, як було вказано вище, на основі п. 7.3. Закону і складається з обмежувальної частини, яка включає ознаки винаходу (корисної моделі), які збігаються з ознаками прототипу та відмінної частини, яка включає ознаки, що відрізняють винахід (корисну модель) від прототипу. Обмежувальна й відмінна частини пункту формули відокремлюються одна від одної виразом "який (яка, яке) відрізняється тим, що...".

Слід розуміти, що оформлення опису заявки на винахід насправді починається з формулювання формули винаходу. Для цього потрібно розуміти суть винаходу, яка у подальшому повинна бути закладена до відмінної частини формули, і обрати потрібний прототип, ознаки якого увійдуть до обмежувальної частини формули.

В нашому випадку обмежувальна частина формули це: **«Р-і-п фотодіод, який містить кремнієву підкладку р- типу провідності, р-п перехід, омичні контакти з лицевого боку та отвір у омичному контакті з зворотного боку кремнієвої підкладки»**. Ці ознаки притаманні прототипу, описаному у «статті авторів Добровольського Ю.Г., Ащеулова А.А. Кремниевый р-і-п фотодиод с малым темновым током // Технология и

конструирование в электронной аппаратуре. -2011. -№ 3. –с.27-31 [2]». Він характеризується наступними ознаками: «У цьому фотодіоді металевий контакт на зворотному боці кристала виконаний у вигляді кільця товщиною 0,5 мкм, внутрішній діаметр якого більше проекції охоронного кільця зі зворотного боку кристала фотодіода. Для зменшення втрат чутливості, яка відбувається у такій конструкції, із зворотного боку кристалу фотодіоду розміщується металізована золотом сітalloва пластина завтовшки 0,2-0,4 мкм, яка є дзеркальним відбивачем оптичного випромінення, яке пройшло скрізь кристал».

Сутність нашого винаходу полягає у відмінній частині формули винаходу і полягає у наступному: «що отвір у омічному контакті з зворотного боку кремнієвої підкладки є проекцією площини фоточутливого елемента, товщина кремнієвої підкладки складає не більше 300 мкм, питомий опір не менше 20 кОм, а напруга зміщення р-п переходу повинна бути на 10 відсотків менша за напругу пробою р-п переходу.»

Згідно Закону, формула винаходу має бути викладена одним реченням за допомогою загально відомих наукових та технічних термінів. Застосування сленгу та не літературної (говіркової) лексики не допускається.

Отже формула винаходу (корисної моделі) у нашому випадку звучить наступним чином:

«Р-і-п фотодіод, який містить кремнієву підкладку р- типу провідності, р-п перехід, омічні контакти з лицевого боку та отвір у омічному контакті з зворотного боку кремнієвої підкладки, відрізняється тим, що отвір у омічному контакті з зворотного боку кремнієвої підкладки є проекцією площини фоточутливого елемента, товщина кремнієвої підкладки складає не більше 300 мкм, питомий опір не менше 20 кОм, а напруга зміщення р-п переходу повинна бути на 10 відсотків менша за напругу пробою р-п переходу.»

Формула винаходу, як і опис заявки, підписується авторами винаходу, як що вони є фізичними особами, або керівником організації (установи), як що заявник (власник патенту) є юридичною особою, або майбутнім власником патенту.

Наступний документ – реферат.

Він складається з п'яти частин.

Перша частина – назва документу. РЕФЕРАТ. Пишеться по центру сторінки, великими літерами.

Друга частина – назва винаходу (корисної моделі): **P-I-N ФОТОДІОД**. Пишеться по центру сторінки, великими літерами.

Третя частина - третій крок опису заявки на винахід, в якій іде мова про визначення галузі науки та техніки, до якої відноситься винахід (корисна модель). В нашому випадку це: **«Корисна модель відноситься до мікрофотоелектроніки, а саме до напівпровідникових фотодіодів і може бути застосована в якості чутливих елементів різноманітних дозиметричних, спектрометричних та оптоелектронних систем.»**

Четверта частина – опис завдання винаходу (корисної моделі). В нашому випадку це: **«Завданням корисної моделі є створення конструкції фотодіоду із малим значенням часту зростання перехідної характеристики.»**

П'ята частина – формула винаходу (корисної моделі). В нашому випадку це: **«P-i-n фотодіод, який містить кремнієву підкладку р- типу провідності, р-n перехід, омічні контакти з лицевого боку та отвір у омічному контакті з зворотного боку кремнієвої підкладки, відрізняється тим, що отвір у омічному контакті з зворотного боку кремнієвої підкладки є проекцією площини фоточутливого елемента, товщина кремнієвої підкладки складає не більше 300 мкм, питомий опір не менше 20 кОм, а напруга зміщення р-n переходу повинна бути на 10 відсотків менша за напругу пробую р-n переходу»**.

Отже реферат виглядає наступним чином:

РЕФЕРАТ

р-і-п фотодіод

Корисна модель відноситься до мікрофотоелектроніки, а саме до напівпровідникових фотодіодів і може бути застосована в якості чутливих елементів різноманітних дозиметричних, спектрометричних та оптоелектронних систем.

Завданням корисної моделі є створення конструкції фотодіоду із малим значенням часту зростання перехідної характеристики.

Р-і-п фотодіод, який містить кремнієву підкладку р- типу провідності, р-п перехід, омічні контакти з лицевого боку та отвір у омічному контакті з зворотного боку кремнієвої підкладки, відрізняється тим, що отвір у омічному контакті з зворотного боку кремнієвої підкладки є проекцією площини фоточутливого елемента, товщина кремнієвої підкладки складає не більше 300 мкм, питомий опір не менше 20 кОм, а напруга зміщення р-п переходу повинна бути на 10 відсотків менша за напругу пробою р-п переходу.

Передостаннім етапом оформлення заявки на видачу патенту на винахід (корисну модель) є заповнення бланку заявки, який наведено у додатку А2.

Заявник заповнює не усі графі та вікна заявки, а лише ті, які стосуються його винаходу (корисної моделі). Зокрема усі вікна є пронумерованими і у прикладі заповнення бланку заявки усі потрібні вікна заповнені. Автори винаходу починають заповнювати цей бланк з наступного вікна:

Подаючи нижчезазначені документи, прошу (просимо) видати:

- патент України на винахід
- позицію виключено
- патент України на корисну модель

Як видно з прикладу, з двох варіантів документів обрана корисна модель – вона помічена хрестиком. В разі оформлення заявки на патент на винахід

слід поставити хрестик у прямокутник перед словами «патент України на винахід».

У графі (71) наводяться дані про заявників. Прізвища та ініціали, а також у дужках код країни, громадянином якої є заявник. Як що заявником є юридична особа, слід написати її офіційну назву і вказати ідентифікаційний код.

Наступна графа для заповнення –

(54) Назва винаходу (корисної моделі). В нашому випадку **P-i-n фотодіод**.

Наступна графа для заповнення –

(98) Адреса для листування 58013, м. Чернівці, вул. Південно-Кільцева, б.9, кв. 152.

Телефон 03722 78721 Телеграф Факс 0372 575052

Тут вказуються адреса, на яку будуть приходити листи від інституту патентної власності з результатами розгляду заяви, і телефон та факс, за якими можна зв'язатись із заявниками.

Наступна графа для заповнення –

(74) Повне ім'я та реєстраційний номер представника у справах інтелектуальної власності або повне ім'я іншої довіреної особи

В цій графі вказуються реквізити на прізвище патентного повіреного, як що ви винаймаєте його для ведення вашої справи з оформлення заявки на патент та отримання патенту. Як що усі ці операції заявники виконують самостійно – ця графа не заповнюється.

Далі, на оберненій стороні бланку заяви є наступна позначка:

Прошу (просимо) прискорити публікацію заявки

Як що дійсно вкрай потрібно швидке рішення по вашій заявці, слід у квадратику поставити хрестик. За наявності такої відмітки з вашого боку, ви повинні сплатити додатковий збір за прискорений розгляд заяви.

Далі слідує перелік документів, які додаються до заявки.

Перелік документів, що додаються	Кількість арк.	Кількість прим.
----------------------------------	-------------------	--------------------

В графі «Кількість прим.» у стандартному бланку вже вказано, скільки їх (примірників) має бути. Заявник заповнює колонку «Кількість арк.» у відповідності з кількістю аркушів, на яких міститься той чи інший документ, що додається до заяви.

У графі (72) наводять прізвища, ім'я та по батькові авторів винаходу (корисної моделі) повністю, а також їх поштові адреси та особисті підписи.

Нижче слідують підписи заявників, як що заявка подана від фізичних осіб, або підпис керівника юридичної особи, завірена печаткою, як що заявником і власником майбутнього патенту є юридична особа, або підпис фізичної особи, як що заявником і власником майбутнього патенту є фізична особа

Наступним документом є супровідний лист до заяви та комплекту документів, що додаються до заяви. Його вид наведено нижче.

В Український інститут
інтелектуальної власності
(УКРПАТЕНТ)
МСП 01601, Київ-42,
вул. Глазунова, 1

Надсилаємо Вам матеріали заяви про видачу патенту України на корисну модель “p-i-n фотодіод ” авторів Добровольського Ю.Г., Підкамінія Л.Й., Прохорова Г.В., Андрєєвої О.П.

Додатки:

1. Заява до Українського інституту промислової власності - 3 прим. на одному арк. кожен;
2. Опис винаходу - 3 прим. на чотирьох арк. кожний;
3. Формула винаходу - 3 прим. на одному арк. кожний;
4. Реферат - 3 прим. на одному арк. кожний;
5. Документ про сплату збору за подання заявки – 1 прим. на одному арк.

Від авторів

Прізвища та підписи авторів

Цим листом матеріали заяви, перелічені у бланку заяви, направляються до інституту інтелектуальної власності для експертизи.

Реквізити для оплати заявки про видачу патенту на корисну модель на 23.08.2018. (телефон для довідок 044 494 05 98):

1. Одержувач: ДП «Український інститут промислової власності».

Код 31032378

Банк одержувача: АТ «Укрексімбанк» м. Київ

Код Банку: 322313

р/р 26008020020371

сума до сплати: 40 грн.

Призначення платежу: Збір 10100, за подання заявки р-і-п фотодіод без ПДВ.

Зовнішній вигляд патенту України та корисну модель «р-і-п фотодіод» наведений на рисунку А1.

Рисунок А1. Зовнішній вигляд патенту України та корисну модель
«р-і-п фотодіод».

ДОДАТОК АЗ

Міжнародна патентна класифікація. Українська версія (2016.01)

A ЖИТТЄВІ ПОТРЕБИ ЛЮДИНИ

B ВИКОНУВАННЯ ОПЕРАЦІЙ; ТРАНСПОРТУВАННЯ

C ХІМІЯ; МЕТАЛУРГІЯ

D ТЕКСТИЛЬ; ПАПІР

E БУДІВНИЦТВО

F МАШИНОБУДУВАННЯ; ОСВІТЛЮВАННЯ; ОПАЛЮВАННЯ; ЗБРОЯ;
ПІДРИВНІ РОБОТИ

G ФІЗИКА

H ЕЛЕКТРИКА

Об'єкти промислової власності

Винаходи та корисні моделі

Топографії інтегральних мікросхем

Промислові зразки

Знаки для товарів та послуг

Зазначення походження товару

Форми бланків офіційних документів

G ФІЗИКАG

Примітка(и)

1. У цьому розділі нижченаведений термін вживається у такому значенні:
 - "змінна" (як іменник) означає ознаку або властивість (наприклад розмір, фізичний стан, такий як температура, якість, таку як густина або колір), яка стосовно предмета (наприклад об'єкта, кількості речовини, пучка світла) та певного моменту часу може бути виміряна, змінна може змінюватися таким чином, що її числовий вираз може набувати різних значень у різний час, у різних умовах або в окремих випадках, але може бути постійною стосовно цього предмета в певних умовах або для практичних цілей (наприклад, довжина стрижня може вважатися постійною у багатьох випадках).
2. Слід звернути увагу на визначення термінів або виразів, що використовуються в примітках до декількох класів цього розділу, зокрема, на визначення термінів "вимірювання" в класі **G01** "керування" та "регулювання" в класі **G05**.
3. Класифікування в цьому розділі може представляти більше труднощів, порівняно з іншими розділами, тому, що різниця між різними галузями використання переважно базується на відмінностях у намірах користувача, а не на конструктивних відмінностях або відмінностях у способі використання, а також тому, що об'єкти, які класифікуються за цим розділом, часто є в дійсності системами чи поєднаннями, які мають спільні ознаки або частини, а не "предметами", які легко розпізнаються як ціле. Наприклад, інформація (скажімо, набір фігур) може бути показана з метою навчання або реклами (**G09**), для індикації результатів вимірів (**G01**), для дистанційної передачі або прийому інформації засобами сигналізації (**G08**). Вирази, які вживаються для

описування мети, залежать від ознак, які можуть бути несуттєвими для форми пристроїв, наприклад такі ознаки, як бажаний вплив на особу, що дивиться на дисплей, або наявність дистанційного керування дисплеєм. З іншого боку, пристрій, що реагує на зміну стану, наприклад на зміну тиску рідини, може бути використаний без зміни конструкції самого пристрою для отримання інформації про тиск (**G01L**) або про інші величини, пов'язані з тиском (інші підкласи класу **G01**, наприклад, **G01K** для визначання температури, для запису величини тиску або його наявності (**G07C**), для подавання сигналів тривоги (**G08B**), або для керування іншим устаткуванням (**G05**).

- Схема класифікації призначена для того, щоб об'єкти подібної природи, як вказано вище, можна було класифікувати однаково. Тому для належного класифікування особливо важливим є визначання реальної природи технічних об'єктів.

ПРИЛАДИ **G01** ВИМІРЮВАННЯ; ВИПРОБОВУВАННЯG01

Примітка(и)

1. Цей клас охоплює, на додаток до "власне" вимірювальних приладів, інші показувальні та записувальні пристрої аналогічної конструкції, а також сигнальні або керувальні пристрої, оскільки вони пов'язані з вимірюванням, як визначено нижче в Примітці (2), та не пристосовані спеціально для цілей сигналізації або керування.
2. У цьому класі нижченаведений термін вживається у такому значенні:
 - "вимірювання" вживається в значно ширшому значенні, ніж те, що відповідає першому або основному його значенню. В своєму першому значенні воно означає знаходження числового виразу значення змінної відповідно до одиниці вимірювання або точки відліку, або іншої змінної такої ж природи, наприклад вираження довжини одного об'єкта через довжину іншого об'єкта, як при вимірюванні довжини за допомогою шкали; значення може бути

одержане безпосередньо (як припущено вище) або шляхом вимірювання будь-якої іншої змінної, функціонально пов'язаної з шуканою величиною, як при вимірюванні зміни температури шляхом вимірювання відповідної зміни довжини стовпчика ртуті. Проте, оскільки той самий пристрій або прилад замість безпосередньої індикації може бути використаний для запису або формування сигналу для показу або керування, або може бути використаний у комбінації з іншими пристроями або приладами для одержання загального результату вимірювання двох або більше однорідних або різних змінних величин, термін "вимірювання" охоплює також будь-які операції, що уможливають одержання такого числового виразу шляхом додаткового перетворення величини в числа. Таким чином, цифровий вираз може бути одержаний шляхом цифрового представлення або зчитування з шкали; або індикація результату вимірювання може бути досягнута без використання цифр, наприклад за допомогою помітної ознаки (змінної) об'єкта (наприклад предмета, речовини, світлового пучка), властивістю або станом яких є вимірювана величина або за допомогою аналога такої ознаки (наприклад відповідного розташування елемента без будь-якої шкали, відповідної напруги, що генерується певним чином). Часто вдаються до відносного способу вимірювань, тобто до оцінювання збігу або відхилення вимірюваної величини щодо стандарту або реперу (цифрове значення якої може бути відоме або невідоме); стандартом або базовою величиною може бути значення іншої змінної такої ж природи, але іншого об'єкта (наприклад стандартна міра) або такого ж об'єкта в інший час.

- У найпростішій формі вимірювання може бути як простою індикацією наявності або відсутності певного стану або якості,

наприклад руху (в будь-якому або в певному напрямку), так і індикацією перевищення вимірюваною величиною заданого рівня.

3. Слід звернути увагу на Примітки після заголовків класу **B81** та підкласу **B81B** які стосуються "мікроструктурних пристроїв" та "мікроструктурних систем", і на Примітки після заголовка підкласу **B82B** що відносяться до "наноструктур".
4. Необхідно звернути увагу на Примітки після заголовка розділу G, особливо на визначення терміна "змінна".
5. У багатьох вимірювальних пристроях першу вимірювану змінну перетворюють у другу або наступні змінні. Друга або наступні змінні можуть бути (а) станом, пов'язаним з першою змінною та отриманим в елементі, або (б) пересуванням елемента. Може бути необхідним подальше перетворення.
 - При класифікуванні такого пристрою (і) класифікують стадію перетворення або кожну стадію перетворення, яка становить інтерес, або (ii) якщо інтерес полягає лише в системі в цілому, першу змінну класифікують за додатною рубрикою.
 - Це особливо важливо, коли мають місце два чи більше перетворень, наприклад, коли першу змінну, наприклад тиск, перетворюють у другу змінну, наприклад оптичну властивість чутливого елемента, і цю другу змінну виражають за допомогою третьої змінної, наприклад електричного ефекту. В такому випадку слід звернути увагу на рубрики для: перетворення першої змінної, для сприйняття стану, спричиненого цією змінною, підклас **G01D** для вираження вимірювання і, насамкінець, рубрику для всієї системи, якщо така є.
6. Вимірювання змін значення фізичної властивості класифікують у тому самому підкласі, до якого віднесене вимірювання даної фізичної властивості, наприклад вимірювання збільшення довжини

класифікують у підкласі **G01B**.

G02 ОПТИКАG02

Примітка(и)

У цьому класі нижченаведений термін вживається у такому значенні:

- "оптичний" використовується не тільки стосовно видимого світла, але також ультрафіолетового або інфрачервоного випромінювання.

G02 ОПТИКАG02

Примітка(и)

У цьому класі нижченаведений термін вживається у такому значенні:

- "оптичний" використовується не тільки стосовно видимого світла, але також ультрафіолетового або інфрачервоного випромінювання.

G02B ОПТИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ, СИСТЕМИ АБО

УСТАТКОВАННЯ (G02F має перевагу; оптичні елементи, спеціально пристосовані для використання в освітлювальних приладах або системах F21V 1/00-F21V 13/00; вимірювальні прилади, див. підкласи класу **G01, наприклад оптичні далекоміри **G01C**; випробовування оптичних елементів, систем або устаткування **G01M 11/00**; окуляри **G02C**; устаткування або засоби для одержування фотографій або для їх проектування, або для перегляду **G03B**; акустичні лінзи **G10K 11/30**; електронна та іонна "оптика" **H01J**; рентгенівська "оптика" **H01J**, **H05G 1/00**; оптичні елементи, конструктивно пов'язані з електричними розрядними трубками **H01J 5/16**, **H01J 29/89**, **H01J 37/22**; мікрохвильова "оптика"**H01Q**; комбінація оптичних елементів з телевізійними приймачами **H04N 5/72**; оптичні системи або устаткування у системах кольорового**

телебачення **H04N 9/00**; нагрівальні засоби, спеціально пристосовані для прозорих або відбивних поверхонь **H05B 3/84**G02B

Примітка(и)

1. У цьому підкласі нижченаведені терміни або вирази вживаються у такому значенні:
 - "проста лінза або призма" - це одиночна лінза або призма;
 - "складна лінза або призма" - це оптичний елемент, складові частини якого або замкнуті разом без зазору (без доступу повітря), або (за винятком групи **G02B 11/00**) знаходяться "у переривчастому контакті", тобто з доступом повітря між складовими частинами, яке суттєво не впливає на їх оптичну силу;
 - "об'єктив" - це лінза чи оптична система для одержування реального зображення реального об'єкта;
 - "окуляр" - це лінза чи оптична система для одержування уявного зображення, видимого оком або іншою оптичною системою;
 - "передній" або "задній" визначається поглядом з боку більш віддаленого із з'єднаних між собою об'єктів.
2. Слід звернути увагу на Примітки після заголовків класу **B81** та підкласу **B81B** стосовно "мікроструктурних приладів" та "мікроструктурних систем".

G02B

Показчик

ОПТИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ

Які характеризуються їхньою **G02B 3/00; G02B 6/00; G02B 5/00**
структурою: лінзи; світловоди; інші

елементи	
Які характеризуються матеріалом	<u>G02B 1/00</u>
ОПТИЧНІ СИСТЕМИ	
Загальна структура: кількість та розташовування оптичних компонентів	<u>G02B 9/00, G02B 11/00</u>
Спеціальні структури: відповідно до мети; із змінним збільшенням; з відбивними поверхнями	<u>G02B 13/00; G02B 15/00; G02B 17/00</u>
Інші системи	<u>G02B 27/00</u>
КОНСТРУКТИВНІ ЕЛЕМЕНТИ ПРИБАДІВ, ЩО МІСТЯТЬ СВІТЛОВОДИ ТА ІНШІ ОПТИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ	
ОПТИЧНЕ УСТАТКОВАННЯ	
Конденсори	<u>G02B 19/00</u>
Мікроскопи	<u>G02B 21/00</u>
Телескопи, перископи, інструменти для огляду внутрішньої поверхні порожнистих тіл, видошукачі, прилади для наведення або прицілювання	<u>G02B 23/00</u>
Окуляри, збільшувальні стекла	<u>G02B 25/00</u>
Інше устаткування	<u>G02B 27/00</u>
КЕРУВАННЯ СВІТЛОМ	
ОПРАВИ, ЗАСОБИ РЕГУЛЮВАННЯ, СВІТЛОНЕПРОНИКНІ З'ЄДНАННЯ	<u>G02B 26/00</u>
<u>G02C</u> ОКУЛЯРИ; СОНЦЕЗАХИСНІ АБО ЗАХИСНІ ОКУЛЯРИ, ЯКІ МАЮТЬ ТІ Ж САМІ ОСОБЛИВОСТІ, ЩО І ОКУЛЯРИ	<u>G02B 7/00</u>

ВЗАГАЛІ; КОНТАКТНІ ЛІНЗИ G02C

Примітка(и)

Цей підклас також охоплює моноклі, пенсне або лорнети.

G02C

Показчик

ОПТИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ

G02C 7/00

НЕОПТИЧНІ ЕЛЕМЕНТИ

Засоби для підтримування, допоміжні

G02C 3/00, G02C 5/00; G02C 11/00

ПРИКРІПЛЯННЯ ОПТИЧНИХ

ЕЛЕМЕНТІВ ДО НЕОПТИЧНИХ

ЕЛЕМЕНТІВ

Основні; допоміжні

G02C 1/00; G02C 9/00

СКЛАДАННЯ, РЕМОНТ, ОЧИЩАННЯ

G02C 13/00

G02F ПРИБРОЇ АБО УСТАТКОВАННЯ, ОПТИЧНІ ПРОЦЕСИ ЯКИХ ЗМІНЮЮТЬСЯ ЗІ ЗМІНОЮ ОПТИЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ СЕРЕДОВИЩА В ЦИХ ПРИБРОЯХ АБО УСТАТКОВАННІ ДЛЯ КОНТРОЛЮВАННЯ ІНТЕНСИВНОСТІ, КОЛЬОРУ, ФАЗИ, ПОЛЯРИЗАЦІЇ АБО НАПРЯМКУ СВІТЛА, наприклад ДЛЯ ПЕРЕМІКАННЯ, СТРОБУВАННЯ, МОДУЛЯЦІЇ АБО ДЕМОДУЛЯЦІЇ; ОБЛАДНАННЯ АБО ТЕХНОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ ДЛЯ ЦИХ ДІЙ; ПЕРЕТВОРЮВАННЯ ЧАСТОТИ; НЕЛІНІЙНА ОПТИКА; ОПТИЧНІ ЛОГІЧНІ ЕЛЕМЕНТИ; ОПТИЧНІ АНАЛОГО-ЦИФРОВІ ПЕРЕТВОРЮВАЧІ

G03 ФОТОГРАФІЯ; КІНЕМАТОГРАФІЯ; АНАЛОГІЧНЕ ОБЛАДНАННЯ ТА СПОСОБИ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬ ХВИЛІ, ВІДМІННІ ВІД ОПТИЧНИХ; ЕЛЕКТРОГРАФІЯ; ГОЛОГРАФІЯ [4] G03

Примітка(и)

1. Цей клас не охоплює відтворювання зображень шляхом сканування і перетворення в електричні сигнали, яке охоплене групою **H04N**.
2. У цьому класі нижченаведені терміни вживаються у такому значенні:
 - "записи" означає фотографії або інші приховані, безпосередньо видимі або постійно збережені на носії зображення, які створюються розподілянням відповідно до зображення певних фізичних величин, наприклад малюнок розподіляння електричних зарядів, записаний на носії;
 - "оптичний" вживається не лише для видимого світла, але також для ультрафіолетового або інфрачервоного випромінювання.

G04ВИМІРЮВАННЯ ЧАСУ**G05**КЕРУВАННЯ; РЕГУЛЮВАННЯ**G05**

Примітка(и)

1. Цей клас охоплює способи, системи та пристрої, призначені для керування, в цілому.
2. У цьому класі нижченаведені терміни та вирази вживаються у такому значенні:
 - "керування" означає процес впливу на змінну в будь-який спосіб, наприклад зміну її напрямку або значення (включаючи її зміну до або від нуля) підтримання цієї величини постійною, обмеження області її зміни;
 - "регулювання" означає автоматичне підтримування бажаного значення змінної або підтримування цієї змінної в бажаному інтервалі її значень. Бажане значення або інтервал можуть бути фіксованими, змінюватися вручну або можуть змінюватися з часом відповідно до заздалегідь визначеної "програми" або відповідно до варіацій іншої змінної. Регулювання є формою керування;

- "автоматичне керування" часто використовується як синонім терміна "регулювання".
3. Необхідно звернути увагу на Примітки після заголовка розділу G, особливо на визначення терміна "змінна".

G06 ОБЧИСЛЮВАННЯ; РОЗРАХУНОК; РАХУВАННЯG06

Примітка(и)

1. Цей підклас охоплює :
 - моделювальні пристрої, призначені для математичного оброблення існуючих або очікуваних умов або станів у реальних пристроях або системах;
 - моделювальні пристрої, які демонструють за допомогою використання обчислювальних засобів функції апаратів або систем, якщо для них не передбачені спеціальні рубрики в інших класах;
 - оброблення або генерацію графічних даних.
2. Цей клас не охоплює :
 - поєднання письмового приладдя з обчислювальними пристроями, які охоплені групою **V43K 29/08**;
 - функції керування, що одержані за допомогою засобів моделювання взагалі, які охоплені класом **G05**, однак такі функції можуть бути охоплені підкласом цього класу, що стосуються керованого пристрою;
 - вимірювання або аналіз окремої змінної для подачі її як вхідного сигналу до моделювального пристрою, який охоплений класом **G01**;
 - моделювальні пристрої як пристрої для навчання або тренування у випадку, якщо вони викликають відчуття, ідентичні відчуттям, які в учня можуть виникнути у реальності у відповідь на викликані ним дії. Такі моделювальні пристрої охоплені

класом **G09**;

- компоненти моделювальних пристроїв, якщо вони ідентичні з реальними пристроями або машинами, які охоплені відповідними підкласами для цих пристроїв або машин, а не класом **G09**).

3. У цьому класі нижченаведені терміни та вирази вживаються у такому значенні:

- "дані" використовується як синонім до терміна "інформація". Тому термін "інформація" не використовується у підкласах **G06C**, **G06F** або **G06Q**;
- "розрахунок або обчислювання" включає, серед іншого, операції над числовими величинами та над даними, представленими у числовій формі. У цьому значенні термін "обчислювання" використовується по всьому класу;
- "обчислювання" походить від цього тлумачення терміна "обчислювання". У французькій мові термін "calcul" слугуватиме для кожного з них;
- "моделювальний пристрій" означає пристрій, який може використовувати той самий масштаб часу, що і робочий пристрій, або працювати в розширеному або стисненому часовому масштабі. Моделі робочих пристроїв із розширюванням або стисканням масштабів часу не розглядаються як моделювальні пристрої;
- "носій запису" означає тіло, таке як циліндр, диск, карта, стрічка або дріт, здатне тривалий час зберігати інформацію, яка може бути зчитана за допомогою чутливого елемента, рухомого відносно записаної інформації.

4. Необхідно звернути увагу на примітки після заголовка розділу G, особливо стосовно визначення терміна "змінна".

G07КОНТРОЛЬНІ

ПРИСТРОЇ**G08**СИГНАЛІЗАЦІЯ**G09**НАВЧАННЯ; КРИПТОГРАФІЯ; ВІДОБ
РАЖАННЯ; РЕКЛАМА; ПЕЧАТКИ**G10**МУЗИЧНІ
ІНСТРУМЕНТИ; АКУСТИКА**G10**

Примітка(и)

1. Цей клас охоплює всі пристрої, що видають звуки взагалі, незалежно від того, чи можуть вони вважатися музичними
2. У цьому класі нижченаведений вираз вживається у такому значенні:
 - "музичний інструмент" не виключає пристрої, що дають єдиний звуковий сигнал.
3. Наступний Показчик класу наводиться замість Показчиків окремих підкласів, щоб показати групування рубрик, що належать до різних підкласів, за трьома основними типами:
 - духові інструменти;
 - струнні інструменти;
 - ударні інструменти,що явно стосуються більшості інструментів.
4. Зрозуміло, що є деякі інструменти, для яких принцип функціонування не можна віднести однозначно до одного з трьох типів, зазначених у пункті **G10D 17/00** або **G10K 7/00**, **G10K 9/00** або **G10K 15/04**, всі інші групи знаходяться на відповідних місцях.

G10

Показчик

АКУСТИКА; ОПЕРАЦІЇ НАД
ЗВУКОВИМИ ХВИЛЯМИ

Аналіз або синтез мовлення;
розпізнавання мовлення; аналіз або
оброблення аудіозаписів

G10L

Способи або пристрої для передавання
звуку або захисту від звуку, не охоплені

G10K 11/00, **G10K 13/00**

іншими рубриками

Акустичні системи, не охоплені іншими **G10K 15/00**

рубриками

ДУХОВІ ІНСТРУМЕНТИ

Загальна будова; деталі або приладдя **G10D 7/00; G10D 9/00**

Органи, фісгармонії або подібні **G10B 1/00, G10B 3/00**
інструменти

Акордеони, концертино або подібні **G10D 11/00; G10D 7/00**
інструменти; інші види інструментів

Свистки; ріжки **G10K 5/00; G10K 9/00**

СТРУННІ ІНСТРУМЕНТИ

Загальна будова; деталі або приладдя **G10D 1/00; G10D 3/00**

Фортепіано, клавесини, спінери або **G10C 1/00, G10C 3/00; G10C 9/00**
подібні струнні музичні інструменти з
однією або декількома клавіатурами;
пристрої і способи їх створення або
обслуговування

Інші інструменти **G10D 1/00**

УДАРНІ ІНСТРУМЕНТИ

Дзвіночки, тріскачки або подібні **G10K 1/00, G10K 3/00**
інструменти

Інші інструменти **G10D 13/00**

ІНШІ ОСОБЛИВІ ПРИСТРОЇ; ПРИСТРОЇ, В ЯКИХ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ НЕВИЗНАЧЕНІ ПРИНЦИПИ; КОМБІНАЦІЇ ІНСТРУМЕНТІВ; МУЗИЧНЕ ПРИЛАДДЯ

Електрофонічні музичні інструменти **G10H**

Автоматичні музичні інструменти **G10F**

Сирени; пристрої з вібраторами **G10K 7/00; G10K 9/00**

Комбінації: фортепіано з іншими інструментами; інших інструментів	<u>G10C 5/00; G10D 15/00</u>
Музичне приладдя	<u>G10G</u>
ІНСТРУМЕНТИ, НЕ ОХОПЛЕНІ ІНШИМИ РУБРИКАМИ	<u>G10D 17/00</u>
<u>G11</u> ЗБЕРІГАННЯ ІНФОРМАЦІЇ	
<u>G12</u> ЕЛЕМЕНТИ КОНСТРУКЦІЇ ПРИЛАДІВ ЯДЕРНА ТЕХНІКА	
<u>G21</u> ЯДЕРНА ФІЗИКА; ЯДЕРНА ТЕХНІКА	
<u>G99</u> ОБ'ЄКТИ, НЕ ОХОПЛЕНІ ІНШИМИ КЛАСАМИ ЦЬОГО РОЗДІ	

ДОДАТОК Б

ПРИКЛАДИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

1. Вимогами патентоздатності для винаходів є:

- а) новизна, винахідницький рівень, промислова придатність;
- б) наявність аналога;
- в) явний економічний ефект;
- г) діючий макет винаходу.

2. Об'єктами винаходу можуть бути:

- а) продукт, спосіб, застосування раніше відомого продукту чи способу за новим призначенням, технологія;
- б) наукове відкриття;
- в) ідея;
- г) алгоритм;

3. Об'єктом корисної моделі може бути:

- а) конструктивне виконання пристрою, що має характеризуватися явно вираженими просторовими формами;
- б) принцип дії пристрою, що має характеризуватися явно вираженими просторовими формами;
- в) нові властивості речовини;
- г) будь-який пристрій з корисною дією.

4. Промисловий зразок – це:

- а) нове конструктивне вирішення виробу;
- б) діючий макет пристрою;
- в) нове покриття пристрою;
- г) зовнішня форма виробу.

5. Об'єктом комерційного (фірмового) найменування є:

- а) назва або ім'я, під якими підприємець виступає в цивільному обороті;
- б) будь-яке позначення юридичної особи;
- в) оригінальна назва, яка не має аналогів серед підприємців;
- г) назва, під якою зареєстрований підприємець.

6. Фізична чи юридична особа, якій належить патент на об'єкт інтелектуальної власності називається:

- а) патентний повірений;
- б) патентознавець;
- в) патентовласник;
- г) раціоналізатор.

7. Перелік документів, що надається ДСІВ для отримання патенту на винахід (корисну модель) включає:

- а) заяву, опис винаходу (корисної моделі) і креслення;

б) заяву, опис винаходу (корисної моделі), формулу винаходу (корисної моделі), креслення, реферат;

в) заяву, опис, формулу винаходу (корисної моделі), реферат;

г) заяву і формулу винаходу (корисної моделі);

8. Інтелектуальна власність у частині відносин з приводу інтелектуальних продуктів, створених у виробничій та науково-технічній сферах (винаходів, корисних моделей, промислових зразків, знаків для товарів і послуг, фірмових найменувань, ноу-хау тощо) – називається:

а) інноваційна власність;

б) промислова власність;

в) науково-технічна власність;

г) професійна власність.

9. Оригінальне технічне рішення, якому надається правова охорона шляхом патентування за умов його новизни, неочевидності та промислової придатності – називається:

а) раціоналізаторська пропозиція;

б) відкриття;

в) ноу-хау;

г) винахід.

10. Відповідність об'єктів промислової власності умовами надання передбаченого законодавством охоронного документа: новизна, неочевидність, винахідницький рівень, промислова придатність, відповідність соціальним інтересам і нормам моралі – називається:

а) конкурентоспроможність об'єктів промислової власності;

б) патентоспроможність об'єктів промислової власності;

в) ефективність об'єктів промислової власності;

г) корисність об'єктів промислової власності.

11. Комплекс заходів щодо отримання патенту з метою забезпечення правової охорони об'єктів промислової власності – називається:

- а) ліцензування;
- б) акредитація;
- в) патентування;
- г) найменування.

12. Об'єкт промислової власності, нове, промислово придатне конструктивне виконання пристрою, що є результатом інтелектуальної творчої діяльності людини в галузі механіки стосовно тих об'єктів, які мають просторову форму — називається:

- а) торговельна марка;
- б) промисловий зразок;
- в) товарний знак;
- г) корисна модель.

13. Результат творчої діяльності людини у сфері художнього конструювання; художнє або художньо-конструкторське рішення, що визначає зовнішній вигляд виробу і має правову охорону як об'єкт промислової власності – називається:

- а) корисна модель;
- б) торгівельна марка;
- в) промисловий зразок;
- г) товарний знак.

14. Словесний знак для товарів та послуг в особливому графічному виконанні (наприклад, з використанням різних шрифтів) — називається:

- а) товарний знак;

- б) бренд;
- в) слоган;
- г) логотип.

15. Об'єкт промислової власності, найменування юридичної особи, суб'єкта господарювання, яке дає можливість ідентифікувати конкретне підприємство:

- а) фірмове найменування;
- б) логотип;
- в) товарний знак;
- г) бренд.

16. Широковідомий товарний знак; товар (послуга), компанія або концепція, виділені суспільною свідомістю з маси подібних; набір символів та асоціацій, що формують у суб'єктів ринку позитивний образ продукції фірми:

- а) слоган;
- б) бренд;
- в) логотип;
- г) товарний знак.

17. Рекламний лозунг, девіз, спрямований на створення іміджу фірми та рекламу її продукції – називається:

- а) бренд;
- б) слоган;
- в) логотип;
- г) торгівельна марка.

18. Об'єкт промислової власності, що підлягає спеціальній реєстрації, умовні символічні позначення, призначені для індивідуалізації послуг та ідентифікації їх джерел - називається:

- а) товарний знак;
- б) торгівельна марка;
- в) слоган;
- г) знак обслуговування.

19. Знак для товарів і послуг, який слугує для позначення продукції, що має спільні якісні характеристики і виробляється підприємствами, пов'язаними господарсько-правовими чи організаційно-правовими відносинами – називається:

- а) знак обслуговування;
- б) фірмовий знак;
- в) товарний знак;
- г) колективний знак.

20. Позначення, що включають сучасне або історичне найменування певного географічного об'єкта (країни, місцевості, населеного пункту тощо), або похідне від нього найменування стосовно товарів, специфічні якості яких зумовлені людським і (або) природними факторами, характерними для цього географічного об'єкта – називаються:

- а) фірмове найменування;
- б) комерційне найменування;
- в) найменування місць походження товарів;
- г) країна походження товарів.

1. Майнові права на який об'єкт інтелектуальної власності можуть діяти необмежено у часі:

- а) винахід;

- б) торговельна марка;
- в) корисна модель;
- г) раціоналізаторська пропозиція.

2. Права на використання комерційної таємниці охороняються законом України:

- а) «Про авторське право і суміжні права»;
- б) «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»;
- в) «Про захист від недобросовісної конкуренції»;
- г) «Про інтелектуальну власність».

3. Хто є суб'єктом права інтелектуальної власності на компонування інтегрованої мікросхеми:

- а) юридична особа, якій подана заявка;
- б) виключно автор компонування ІМС за договором чи законом;
- в) виключно особи, які набули прав на компонування ІМС за договором чи законом;
- г) автор і особи, які набули прав на компонування ІМС за договором чи законом;
- д) виключно державні органи влади.

4. Знак охорони авторського права містить:

- а) латинську букву "сі" у колі: ©;
- б) латинську букву "пі" у колі: ®;
- в) ім'я особи, яка володіє авторським правом;
- г) рік першої публікації твору.

5. Обирання та впорядкування матеріалів або даних, що вже існували раніше, їх оригінальне розміщення, в результаті якого створюється авторський твір – називається:

- а) контрафакт;
- б) плагіат;
- в) копірайт;
- г) компіляція.

6. Авторське право на твір виникає:

- а) з моменту опублікування твору;
- б) реєстрації твору у відповідному державному органі;
- в) з факту створення твору;
- г) з моменту проставлення на примірнику твору знака ©.

7. Вищим органом ВОІВ є:

- а) Генеральна асамблея;
- б) Комітет;
- в) Рада директорів;
- г) Патентне бюро.

8. Патентно чистими вважаються такі об'єкти:

- а) що не порушують чужих патентних прав;
- б) що належать тільки одному творцю;
- в) що не містять в собі як складові чужі патенти;
- г) що пройшли експертизу на чистоту.

9. Строк протягом якого СІВ не надіслала повідомлення про заборону закордонного патентування, після чого заявник має право подати заявку до патентного органу іноземної держави, складає

- а) 3 місяці;
- б) 1 місяць;
- в) 2 місяці;

г) 6 місяців.

10. Договір про патентну кооперацію (РСТ) стосується:

- а) лише процедури розгляду заявок на винаходи;
- б) лише процедури видачі міжнародних патентів;
- в) лише процедурі проведення міжнародної кваліфікаційної експертизи;
- г) лише міжнародної реєстрації винаходів.

11. Захист права інтелектуальної власності може бути:

- а) усі нижчеперелічені види захисту;
- б) цивільно-правовий;
- в) кримінально-правовий;
- г) адміністративно-правовий.

12. В Україні усі спори у галузі інтелектуальної власності розглядаються у:

- а) судовому порядку;
- б) державному департаменті інтелектуальної власності;
- в) Апеляційній палаті;
- г) у будь-якому порядку.

13. Якими судами розглядаються спори про визнання авторства:

- а) судами загальної юрисдикції;
- б) судами загальної юрисдикції та арбітражними судами;
- в) арбітражними судами;
- г) апеляційними судами.

14. Терміни «охорона» та «захист»:

- а) не є синонімами;

- б) є синонімами;
- в) є синонімами при певних обставинах;
- г) протилежні поняття.

15. Чинне законодавство України за порушення патентних права передбачає:

- а) адміністративну і кримінальну відповідальність;
- б) тільки адміністративну відповідальність;
- в) тільки кримінальну відповідальність;
- г) адміністративну і господарчу відповідальність.

16. Недобросовісною конкуренцією визнається:

- а) будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності;
- б) будь-яка дія, яка надає перевагу тільки одному виробнику;
- в) будь-який акт конкуренції, що призводить до лідерства тільки однієї фірми;
- г) виникнення монополії.

17. Немайнові права на результати інтелектуальної діяльності охороняються в Україні:

- а) протягом усього життя автора;
- б) протягом усього життя автора і 70 років після його смерті;
- в) безстроково;
- г) залежно від об'єкту інтелектуальної власності.

18. Який документ заявки на знак для товарів і послуг визначає обсяг правової охорони:

- а) заява про реєстрацію знака;
- б) зображення знака;

- в) перелік товарів і послуг;
- г) опис знака.

19. До порушення права інтелектуальної власності відносяться:

- а) плагіат;
- б) недобросовісна конкуренція;
- в) підроблення та зміна інформації;
- г) всі наведені вище порушення.

20. В якій формі може виражатися воля власника відносно своїх матеріальних і нематеріальних благ:

- а) у формі володіння;
- б) у формі розпорядження;
- в) у формі використання;
- г) у формах володіння, розпорядження, використання, захисті своїх прав у судовому засіданні.

1 Майнові права інтелектуальної власності на твір образотворчого мистецтва, створеного за договором про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності, залишаються за:

- а) автором, якщо інше не встановлено договором;
- б) замовником, якщо інше не встановлено договором;
- в) підрядником, якщо інше не встановлено інше;
- г) ліцензіатом, якщо інше не встановлено договором.

2. Чи впливає укладення договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності на ліцензійні договори, які були укладені раніше:

- а) має наслідком їх припинення;

- б) не впливає;
- в) впливає у випадках, передбачених законом;
- г) має наслідком їх недійсність.

3. Адміністративний порядок захисту прав інтелектуальної власності полягає у розв'язанні спору:

- а) органом державного управління;
- б) судом загальної юрисдикції;
- в) господарським судом;
- г) адміністративним судом.

5. Один із різновидів комп'ютерного піратства є:

- а) незаконне виготовлення та збут алкогольних товарів;
- б) розповсюдження контрафактних примірників комп'ютерних програм з використанням мережі Інтернет;
- в) виготовлення та збут підроблених державних акцизних марок;
- г) копіювання зображень та інформації з мережі Інтернет.

6. Суспільні відносини в сфері інтелектуальної власності регулюються основними галузями права:

- а) патентне право;
- б) земельне право;
- в) трудове право;
- г) підприємницьке право.

7. Продукція, яка виготовлена і розповсюджена з порушенням авторського ч суміжного права - називається:

- а) піратська продукція;
- б) контрафактна продукція;
- в) підробна продукція;

г) компілятивна продукція.

8. Порушення прав інтелектуальної власності на основі самовільного та протизаконного виготовлення та поширення екземплярів твору без згоди право власника – називається:

а) контрафакт;

б) контрафакція;

в) копірайт;

г) підробка.

9. Знак охорони авторського права, який розміщується на кожному екземплярі твору і складається з трьох елементів: латинської букви «С» в колі ©, імені автора та року першого опублікування твору – називається:

а) гарантія;

б) контрофакт;

в) копірайт;

г) патент.

10. Знаки для товарів і послуг, фірмові найменування, зазначення походження товарів, які виконують інформаційну, розрізняльну, гарантійну, рекламну та захисну функції – називається:

а) засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу товарів, послуг;

б) товарні знаки;

в) бренди;

г) сайти.

11. Сукупність заходів, спрямованих на визначення та відновлення прав інтелектуальної власності у випадку їх порушення – називається:

а) захист прав інноваційної власності;

- б) захист авторських прав;
- в) захист прав інтелектуальної власності;
- г) захист прав інформаційної власності.

12. Який вид платежів ліцензіата ліцензіару передбачає роялті:

- а) одноразовий платіж, зафіксований у договорі, до початку масового випуску ліцензійної продукції;
- б) платіж протягом усього терміну дії ліцензійного договору у вигляді відсотків від суми прибутку чи суми обороту від випуску продукції або диференційованої ставки з одиниці ліцензійної продукції;
- в) єдиний платіж згідно з ліцензійним договором, що сплачує ліцензіат ліцензіару по завершенню випуску ліцензійної продукції;
- г) такий платіж не передбачено для ліцензійних договорів.

13. Що означає термін «паушальний платіж»:

- а) встановлений ліцензійним договором регулярний платіж ліцензіата ліцензіару у залежності від суми прибутку;
- б) виплата ліцензіарові визначеної зафіксованої в договорі суми ще до початку масового випуску ліцензійної продукції;
- в) платіж ліцензіару у вигляді відсотків від суми обороту від випуску продукції;
- г) виплата ліцензіару ліцензіатом диференційованої ставки з одиниці ліцензійної продукції.

14. Чи може бути внесена інтелектуальна власність до статутного капіталу підприємства, і в якому вигляді:

- а) можливо при проведенні оцінки ОІВ згідно з діючим законодавством у вигляді нематеріальних активів при згоді усіх засновників;
- б) неможливо через складнощі розрахунків вартості ОІВ;

в) можливо при проведенні оцінки ОІВ згідно з діючим законодавством у вигляді матеріальних активів тільки до статутного капіталу діючих підприємств;

г) можливо лише у виняткових випадках для акціонерних товариств за рішенням загальних зборів.

15. Які способи комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності (ОІВ) існують:

а) проведенням незалежної експертної оцінки провідними фахівцями у даній галузі;

б) використанням у власному виробництві, передачею прав або внесенням прав на ОІВ до статутного капіталу підприємства;

в) виключно власником на ОІВ до статутного капіталу підприємства;

г) комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності не проводиться.

16. Договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності укладається у такій формі:

а) усній;

б) письмовій, а у випадках, встановлених законом, може укладатися усно;

в) письмовій;

г) письмовій і підлягає нотаріальному посвідченню.

17. За ліцензійним договором одна сторона (ліцензіар) надає другій стороні (ліцензіату):

а) особисті немайнові права на використання об'єкта права інтелектуальної власності;

б) право на одержання винагороди за використання об'єкта права інтелектуальної власності;

в) виключне право на результат творчої діяльності;

г) дозвіл на використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензію)

18. Якщо ліцензійним договором не передбачено вид ліцензії, то вважається, що за цим договором надається:

- а) виключна ліцензія ;
- б) невиключна ліцензія;
- в) одинична ліцензія;
- г) субліцензія.

19. У разі відсутності в ліцензійному договорі умови про територію, на яку поширюються надані права на використання об'єкта права інтелектуальної власності, дія ліцензії поширюється на:

- а) територію усіх держав, які є учасницями Договору про заснування ВОІВ;
- б) територію держав - членів Європейського Союзу;
- в) територію області України, в якій був підписаний ліцензійний договір;
- г) територію України.

20. У разі відсутності у ліцензійному договорі умови про строк договору він вважається:

- а) укладеним на невизначений строк;
- б) укладеним на строк, що залишився до спливу строку чинності виключного майнового права на визначений у договорі об'єкт права інтелектуальної власності, але не більше ніж на 5 років;
- в) неукладеним;
- г) укладеним на 10 років.

ПЕРЕЛІК НАЙБІЛЬШ ВЖИВАНИХ ТЕРМІНІВ [36]

А

Автор - фізична особа, творчою працею якої створено об'єкт, що охороняється авторським чи суміжним правом або підпадає під охорону як об'єкт промислової власності.

Авторське право - це правова охорона, надана правовласнику на оригінальний твір, який він створив. Воно об'єднує дві основні групи прав: майнові й особисті немайнові права автора.

Авторське свідоцтво - документ, що видавався Державним комітетом колишнього Союзу в справах винаходів та відкриттів на ім'я автора або кожного з співавторів, що засвідчував визнання пропозиції винаходом і його пріоритет при виключному праві держави на цей винахід.

Алгоритм - процедура по рішення математичної задачі певного типу.

Аналіз - логічний прийом, яким послуговуються в патентних дослідженнях і зміст якого в тому, що об'єкт, який вивчається, умовно поділяється на складові елементи, кожен з яких потім досліджується окремо.

Акцептована заявка - заявка на винахід або КМ, що подана в патентне відомство, по якій проведено науково-технічну експертизу після її попереднього опублікування за піклуванням заявника, знову виставлена для загального ознайомлення з метою одержання заперечення про видачу по ній патенту.

Аналог - об'єкт винаходу або КМ того ж призначення, що і той, який заявляється, і споріднений з ним за технічною суттю та результатом.

Апеляційна палата - колегіальний орган Установи для розгляду заперечень проти його рішень щодо набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Аудіовізуальний твір - твір, що фіксується на певному матеріальному носії (кіноплівці, магнітній плівці чи магнітному диску, компакт-диску тощо) у вигляді серії послідовних кадрів (зображень) чи аналогових або дискретних

сигналів, які відображають (закодовують) рухомі зображення (як із звуковим супроводом, так і без нього), і сприйняття якого є можливим виключно за допомогою того чи іншого виду екрана (кіноекрана, телевізійного тощо), на якому рухомі зображення візуально відображаються за допомогою певних технічних засобів. Видами аудіовізуального твору є кінофільми, телефільми, відеофільми, діафільми, слайдфільми тощо, які можуть бути ігровими, анімаційними (мультиплікаційними), неігровими чи іншими.

Б

База даних (компіляція даних) - сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів.

Бернська конвенція - Конвенція з охорони літературних та художніх творів, підписана в Берні (Швейцарія) 8 вересня 1886 р.

Бібліографія - перелік науково-технічної та патентної інформації з вказівкою вихідних даних (місце, рік видання, видавництво, номер охоронного документа, вид тощо).

Бюлетень - періодичне видання інформаційного характеру.

Бюлетень "Промислова власність" - офіційне видання Державного департаменту інтелектуальної власності України, у якому публікується інформація про заявки, надіслані до національної патентної Установи та патенти, занесені до державного реєстру.

Бюлетень "Открытия, изобретения" (до 1 січня 1983 р. "Открытия, промышленные образцы, товарные знаки") - з 1992 р. офіційне видання Держкомвинаходів Російської Федерації.

В

Види патентного пошуку - до основних видів патентного пошуку відносяться: тематичний, фірменний або іменний, нумераційний, пошук патентів-аналогів, а також на новизну (патентоспроможність), на патентну чистоту (мета - визначити, чи не підпадає об'єкт, що заявляється під дію інших охоронних документів) та на визначення рівня техніки (мета - визначення напряму науково-дослідної роботи).

Вказівка про місце походження товару - це найменування, висловлювання або знак, які вказують, що виріб або послуга має своє конкретне походження: країну, регіон або конкретну місцевість, наприклад, "Шампанське".

Виключна ліцензія - ліцензія, за якою ліцензіар може передати виключні майнові права на користування об'єктом інтелектуальної власності, якій йому належить, іншим особам, залишаючи за собою власності, якій йому належить, іншим особам, залишаючи за собою права у обсязі, що не передавались (кожен з об'єктів інтелектуальної власності має свої особливості застосування правових норм).

Виключне право - майнове право особи, яке вона має щодо об'єктів інтелектуальної власності і яке забезпечує умови, за яких жодна інша особа, окрім тієї, якій належить це право, не може його використовувати, не маючи на те відповідного дозволу від першої, за винятком випадків, установлених чинним законодавством.

Виконавець - актор (театру, кіно тощо), співак, музикант, танцюрист або інша особа, яка виконує роль, співає, читає, декламує, грає на музичному інструменті, танцює чи будь-яким іншим способом виконує твори літератури, мистецтва чи твори народної творчості, циркові, естрадні, лялькові номери, пантоміми тощо, а також диригент музичних і музично-драматичних творів.

Винахід - результат творчої діяльності людини у будь-якій галузі техніки та технології і відповідає умовам патентоздатності (новизні, винахідницькому рівню та промисловій придатності).

Винахідник - людина, творчою працею якої створено винахід або корисна модель.

Виробник відеограми - фізична або юридична особа, яка взяла на себе ініціативу і несе відповідальність за перший відеозапис виконання або будь-яких рухомих зображень (як із звуковим супроводом, так і без нього).

Виробник фонограми - фізична або юридична особа, яка взяла на себе ініціативу і несе відповідальність за перший звукозапис виконання або будь-яких звуків.

Виставочний пріоритет - пільгове правило, що дозволяє країні-учасниці Паризької конвенції, експонувати свої вироби на міжнародних виставках, які проводяться на території інших країн-учасниць цієї конвенції без правової охорони, при цьому дата показу на виставці в разі подачі заявки в цій країні вважається датою пріоритету.

Відеограма - відеозапис на відповідному матеріальному носії (магнітній стрічці, магнітному диску, компакт-диску тощо), виконання або будь-яких рухомих зображень (із звуковим супроводом чи без нього), крім зображень у вигляді запису, що входить до аудіовізуального твору. Відеограма є вихідним матеріалом для виготовлення її копій.

Відтворення - виготовлення одного або більше примірників твору, відеограми, фонограми в будь-якій матеріальній формі, а також їх запис для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (у тому числі цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер.

Відтворення фонограми - виготовлення одного чи більше примірників фонограми чи її частини на будь-якому матеріальному носії.

Власник - особа, що наділена правом на володіння, користування та розпорядження будь-яким матеріальним або нематеріальним благом.

Власність - поняття, що охоплює право володіння, користування та розпорядження різними видами матеріальних та нематеріальних об'єктів, наприклад: нерухомість суспільна, приватна чи акціонерна, інтелектуальна

власність особиста або колективна тощо, тобто до цього поняття можна віднести все, що складає- багатство або майно власника.

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) - міжурядова організація, що є однією з установ у системі Організації Об'єднаних Націй.

Основні задачі:

- сприяти охороні інтелектуальної власності у всьому світі шляхом співробітництва між державами;
- забезпечувати адміністративні функції по відношенню до багатосторонніх угод, що регулюють правові та адміністративні аспекти інтелектуальної власності.

Штаб-квартира ВОІВ розташована у м. Женеві в Швейцарії.

Г

Гільдія (цех) - в епоху середньовіччя об'єднання ремісників, які контролювали певний сектор ринку. Сьогодні - це добровільна асоціація осіб, що зайняті в одній галузі діяльності, професії або бізнесі, наприклад, актори, ювеліри тощо. Ці особи об'єднуються у рамках чітко вираженої організації, яка регулює їх діяльність та відстоює в суспільстві їх інтереси.

Герб - геральдичне позначення, що запозичене англійським королем Ричардом I в Палестині, і спочатку малювалось на щитах лицарів, які брали участь у хрестових походах.

Глибина патентного пошуку (ретроспектива) - залежить від його мети. На стадії планування розробки – 7-10 років; при патентних дослідженнях - 10-15 років; при перевірці на патентну чистоту - визначається індивідуально для кожної країни окремо виходячи з того, як давно розвивається галузь техніки, до якої належить об'єкт; загальний рівень патентного впливу та розвитку тощо.

Границя дії патенту - визначається територією держави, що видала патент, особливостями її законодавства, а також формулою конкретного винаходу.

Графічні матеріали до заявки - графічні зображення, що прикладаються до тексту заявки у повній відповідності з ним, і є документом.

Гудвіл - прихильність, яку дістають фірми за свої товари або послуги від споживачів, що надає їм можливість отримувати додаткові прибутки. Іншими словами, гудвіл - це, як приз глядацьких симпатій, що негласно видається фірмі суспільством за її чесну і довготривалу ділову діяльність, високу партнерську надійність, високу якість товарів або послуг. Тобто, це не є якоюсь матеріальною ознакою, а скоріш пов'язано з іміджем, що її заслужено завоювала фірма у людській свідомості і у більшості випадків пов'язується з фірмовою назвою або товарним знаком, як, наприклад, всесвітньо відомі автомобільні компанії "Mercedes", "Ford" або напої "Coca-Cola" тощо.

Д

Дата першого використання топографії ІМС - дата, коли використання топографії ІМС стало відомим у галузі мікроелектроніки.

Дата пріоритету (дата подання заявки) - дата подання заявки до Відомства чи до відповідного органу держави - учасниці Паризької конвенції про охорону промислової власності, за якою заявлено пріоритет.

Деклараційний патент на винахід - різновид патенту, що видається за результатами формальної експертизи та експертизи на локальну новизну заявки на винахід.

Деклараційний патент на корисну модель - різновид патенту, що видається за результатами формальної експертизи заявки на корисну модель.

Деклараційний патент на секретну корисну модель - різновид патенту, що видається на КМ, віднесена до державної таємниці.

Державна система правової охорони інтелектуальної власності - Установа і сукупність експертних, наукових, освітніх, інформаційних та інших державних закладів відповідної спеціалізації, що входять до сфери управління Установи.

Державна таємниця - урядова таємниця, що стосується національних інтересів або національної оборони, а також міжнародних відносин.

Дизайнер - особа, творчою працею якої створюється промисловий зразок.

Додатковий пункт формули - другий та решта пунктів формули винаходу (корисної моделі), підпорядковані першому основному пункту і які не мають самостійного правового значення.

Доручення роботодавця - видане працівникові у письмовій формі завдання, яке має безпосереднє відношення до специфіки діяльності підприємства або діяльності роботодавця і може привести до створення об'єкта інтелектуальної власності.

Е

Експертиза на локальну новизну - складова частина кваліфікаційної експертизи, що встановлює локальну новизну винаходу.

Є

Єдиність винаходу - вимога подачі заявки на один винахід, тобто заявка має містити опис лише одного об'єкта - пристрою, способу або речовини. Дозволяється об'єднання в одній заявці двох або більше винаходів, що відносяться до різних об'єктів (пристрій, спосіб, речовина), якщо вони призначені для задоволення однієї мети і можуть використовуватись лише спільно.

З

Заклад експертизи - уповноважений установою державний заклад (підприємство, організація) для розгляду і проведення експертизи заявок.

Закон - акт, що видається вищим законодавчим органом державної влади, якій встановлює найважливіші та принципові норми права.

Залежний пункт формули - пункт багатоланкової формули винаходу (корисної моделі), що не має самостійного правового значення, а лише

розвиває та доповнює ознаки об'єкта, викладені в основних пунктах формули.

Запатентований винахід (корисна модель) - винахід (корисна модель), на який видано патент.

Запатентований промисловий зразок - промисловий зразок, на який видано патент.

Запис (звукзапис, відеозапис) - фіксація за допомогою спеціальних технічних засобів (у тому числі й за допомогою числового представлення) на відповідному матеріальному носії звуків і (або) рухомих зображень, яка дозволяє здійснювати їх сприйняття, відтворення або сповіщення за допомогою відповідного пристрою.

Зареєстрований знак - знак, на який видано свідоцтво.

Зареєстрована топографія ІМС - топографія ІМС, відомості про яку занесено до Реєстру і на яку видано свідоцтво.

Заявник - фізична або юридична особа, яка подає заявку на об'єкт правової охорони до патентної Установи певної країни або міждержавного об'єднання.

Заявка на видачу патенту (свідоцтва) - комплекс обов'язкових документів, обумовлених в Законі певної країни, що подаються до патентної установи з метою одержання охоронного документа.

Збитки - будь-яка несправедливість, що завдана іншій особі, її особистості, правам, власності або репутації.

Збір - певна грошова сума, розміри якої встановлюються постановою Кабінету Міністрів України, що сплачується громадянами і юридичними особами за дії, пов'язані з охороною об'єктів промислової власності в Україні.

Здавання у майновий найм (прокат) - передача права користування і (або) володіння оригіналом чи примірником твору, фонограми, відеограми на певний строк з метою одержання прямої чи опосередкованої комерційної вигоди.

Знак для товарів і послуг — позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від однорідних товарів і послуг інших осіб.

Знак охорони авторських прав - вміщується на кожному примірнику твору і складається з латинської літери С у колі - ©, імені (найменування) особи, яка володіє авторським правом, і року першої публікації твору.

Знак охорони суміжних прав - вміщується на кожному примірнику фонограми або її футлярі і складається з латинської літери Р - ® у колі, імені (найменування) особи, що має суміжні права, і зазначення року першої публікації фонограми.

Знак охорони товарного знаку - вміщується на кожному примірнику товару, де проставляється товарний знак і позначається для зареєстрованого товарного знаку символом - ®, а для знаку, що знаходиться на реєстрації символом - ТМ.

I

Іменний (фірмовий) пошук - при цьому виді пошуку відбір інформації виконується не за індексами МПК або НІЖ, а ведеться за прізвищем авторів винаходу або КМ чи назвою відповідної фірми. При цьому спочатку встановлюються прізвища винахідників та назви фірм, які працюють в певній галузі техніки.

Ім'я автора - сукупність слів чи знаків, що ідентифікують автора: прізвище та ім'я автора; прізвище, ім'я та по батькові автора; ініціали автора; псевдонім автора; прийнятий автором знак (сукупність знаків) тощо.

Інтегральна мікросхема (ІМС) - мікроелектронний виріб кінцевої або проміжної форми, призначений для виконання функцій електронної схеми, елементи і з'єднання якого неподільно сформовані в об'ємі і (або) на поверхні матеріалу, що становить основу такого виробу, незалежно від способу його виготовлення.

Інтелектуальна власність - юридичне поняття, що охоплює право власності на об'єкти промислової власності, авторського та суміжного права

запобігання недобросовісної конкуренції та всіх інших прав, що є результатом інтелектуальної діяльності в промисловій, науковій, літературній або мистецькій галузях.

Інформація - зміст будь-якого повідомлення.

Інформація про управління правами - інформація, в тому числі, в електронній (цифровій) формі, що ідентифікує об'єкт авторського права і (або) суміжних прав і автора чи іншу особу, яка має на цей об'єкт авторське право і (або) суміжні права, або інформація про умови використання об'єкта авторського права і (або) суміжних прав або будь-які цифри чи коди, у яких представлена така інформація, коли будь-який із цих елементів інформації прикладений до примірника об'єкта авторського права і (або) суміжних прав або вміщений у нього чи з'являється у зв'язку з його повідомленням до загального відома.

К

Кабельне мовлення - передачі телепрограм на комунальні антенні телевізійні системи за допомогою високої антени або мікрохвильового передавача, підсилення і розповсюдження серед передплатників за допомогою коаксіального кабелю.

Кваліфікаційна експертиза (експертиза по суті) - експертиза, що встановлює відповідність винаходу умовам патентоздатності (новизні, винахідницькому рівню та промисловій придатності).

Клас - елемент класифікаційної системи, що приймається за основний та являє собою сукупність предметів, понять тощо, об'єднаних за одним або декількома ознаками.

Класифікація - впорядкована розстановка об'єктів у відповідності з певними правилами, у тому числі прийнятими на міжнародному рівні. Наприклад, стосовно об'єктів промислової власності:

- Страсбурзька угода про Міжнародну патентну класифікацію (1971 р.);
- Ніщцька угода про Міжнародну класифікацію товарів та послуг для

реєстрації знаків (1957 р.);

- Локарнська угода про встановлення Міжнародної класифікації промислових зразків (1908 р.)
- Віденська угода про встановлення Міжнародної класифікації зображувальних елементів знаків (1973 р.)

Комерційна діяльність - діяльність, направлена на одержання прибутку.

Компіляція - несамоцїйна лїтературна чи наукова праця, побудована на використаннї чужих творїв.

Комп'ютерна програма - набїр їнструкцїй у виглядї слїв, цифр, кодїв, схем, символїв чи в будь-якому їншому виглядї, виражених у формї, яку читає машина, ї якї приводять її у дїю для досягнення певної мети або результату. Це поняття охоплює як операцїйну систему, так ї прикладну програму, вираженї у вихїдному або об'єктному кодї, включаючи пїдготовчї матеріали та аудїовїзуальнї вїдображення, одержанї внаслїдок розробки комп'ютерної програми. Поняття "комп'ютерна програма" не поширюється на поняття "база даних".

Контрафактний примїрник твору, фонограми, вїдеограми - примїрник твору, фонограми чи вїдеограми, вїдтворений, опублїкований ї (або) розповсюджуваний з порушенням авторського права ї (або) сумїжних прав, у тому числї примїрники захищених в Українї творїв, фонограм ї вїдеограм, що ввозяться на митну територїю України без згоди автора чи їншого суб'єкта авторського права ї (або) сумїжних прав, зокрема з країн, в яких цї твори, фонограми ї вїдеограми нїколи не охоронялися або перестали охоронятися.

Конвекцїйна заявка - заявка на винахїд (корисну модель), що подається в одну з країн-учасниць Паризької конвенцїї (спочатку заявка обов'язково подається в країнї, де вона створена), на яку проситься та дїє рїчний прїоритет за датою заявки в першїй країнї; така заявка має перевагу за прїоритетом при

зарубіжному патентуванні в цій країні перед всіма заявками, що подані до неї (але не раніше дати подачі заявки в першій країні).

Конкуренція - боротьба між собою одних і тих самих суб'єктів господарювання в один і той самий час.

Контрабанда - будь-яке майно, яким у відповідності з законом не можна володіти або виробляти, експортувати чи імпортувати.

Контракт - угода між двома або більшою кількістю осіб, яка породжує певні узгоджені між ними обов'язки по відношенню до виконання або невиконання конкретних дій.

Контрафактна продукція - примірники творів, фонограм, виготовлених і розповсюджених із порушенням авторського і суміжного права.

Копірайт - з англійської, буквально - право на виготовлення копій. Це поняття відноситься до сфери авторського права і позначає майновий інтерес авторів творів.

Корисна модель - нове і промислово придатне конструктивне виконання засобів виробництва і предметів споживання у вигляді пристрою, а також їх складових частин. (корисна модель - явище, яке знаходиться десь посередині між винаходом і раціоналізаторською пропозицією).

Критика прототипу - обов'язкова частина опису винаходу (корисна модель), в якій вказуються недоліки відомих технічних рішень, що усуваються винаходом (корисна модель), що заявляється.

Л

Локальна новизна - новизна, що встановлюється за виданими в Україні патентами на винаходи і поданими до Установи заявками на видачу патентів.

Ліцензіар - особа, котра передає свої виключні економічні (майнові) права повністю або частково іншій особі на умовах ліцензійної угоди.

Ліцензіат - особа, котра отримала виключні економічні права від ліцензіара в обсягах, обумовлених у ліцензійній угоді.

Ліцензія - письмовий дозвіл власника охоронного документа (ліцензіара), який видається іншій особі (ліцензіату), на використання об'єкта інтелектуальної власності, на який він виданий на певних узгоджених між ними умовах протягом певного часу і на певній території.

Ліцензування - продаж ліцензії, яка дозволяє використовувати іншій особі з комерційною метою об'єкти авторського, суміжного права або промислової власності.

М

Майнові права - це права власника на будь-яке відтворення об'єкта інтелектуальної власності, що йому належить, а також на отримання прибутку від виконання цих дій.

Мито - певна сума грошей, розміри якої законодавчо встановлені, що сплачується до державного бюджету за послуги Установи, а також за підтримання чинності виданого охоронного документа.

Міжнародна заявка - заявка, подана згідно процедури Вашингтонського договору про патентну кооперацію (РСТ), підписану 19 червня 1970 р.

Міжнародна патентна класифікація (МІЖ) - класифікація винаходів, що прийнята на підставі угоди між державами - учасницями європейської Ради з патентних справ в 1954 р.

Міжнародна класифікація промислових зразків (МКПЗ) – класифікація промислових зразків, що запроваджена Локарнською Угодою, яка підписана під час Локарнської дипломатичної конференції 8 жовтня 1968 р.

Міжнародна класифікація товарних знаків та послуг (МКТП) - класифікація товарів та послуг вперше була розроблена у 1935 р. Сьогоднішня МКТП діє на підставі Ніщцької угоди про міжнародну класифікацію товарів та послуг для реєстрації знаків, що була укладена 15 червня 1957 р.

Н

Назва винаходу (КМ) - назва об'єкта, по якому порушується клопотання про видачу охоронного документа.

Наступна передача в ефір - наступна передача в ефір раніше переданих в ефір творів, фонограм, виконань, постановок, передач організацій ефірного або кабельного радіомовлення чи телебачення.

Неакцептовані заявки - заявки, що подані до патентного Відомства але рішення по яким ще не прийнято. Між іншим, по деяким з цих заявок охоронні документи можуть бути і не видані.

Невиключна ліцензія - ліцензія, за якою ліцензіар, передаючи виключні майнові права на користування об'єктом інтелектуальної власності іншій особі, має право на власне використання цього об'єкта, а також може надавати невиключні ліцензії іншим особам (кожен з об'єктів інтелектуальної власності має свої особливості застосування правових норм).

Несумлінна конкуренція - вважається всякий акт конкуренції, що суперечить чесним звичаям у промислових і торгових справах.

Новизна винаходу (корисна модель) - одна з обов'язкових ознак винаходу (корисна модель), що визнається справедливою, якщо до дати пріоритету суть цього або аналогічного технічного рішення не була розкрита в країні, де заявляється об'єкт, або за кордоном для невизначеного кола осіб настільки, щоб стало можливим його здійснення.

"Ноу-хау" (від англ. "знати як") - незапатентована корисна інформація, що не є загальновідомою і легко доступною, і являє собою досвід або одержана в результаті спеціальних досліджень або випробовувань.

Нумераційний пошук - різновид патентного пошуку, при якому пошук об'єктів ведеться за номером охоронного документа.

О

Опис винаходу (корисна модель) - основна частина заявки на винахід (корисна модель). Завдання опису:

- по-перше, викласти зміст винаходу (корисна модель);

- по-друге, надати можливість спеціалісту відтворити об'єкт, що заявляється;
- по-третє, показати його переваги порівняно з відомими технічними рішеннями.

Об'єкти **винаходу** - ними вважаються: *пристрій*, - конструкційний елемент чи комплекс таких елементів, які знаходяться між собою в функціональних або інших зв'язках (машини, апарати, пристрої тощо); *спосіб* - процес обробки сировини, матеріалів, виготовлення хімічних та інших речовин, вирощування різних культур, лікування хвороб тощо, спосіб полягає у встановленні нового порядку, черговості застосування певних дій; *речовина* - штучно створене матеріальне утворення, що є сукупністю інгредієнтів, які взаємно пов'язані: розчини, сплави, емульсії, хімічні з'єднання; *штам* - наслідково однорідні культури профілактичних бактерій, вірусів тощо; *застосування відомих раніше пристроїв, способів, речовин штампів за новим призначенням* — відомий об'єкт використовується для вирішення завдання, яке не передбачалось, коли вперше став застосовуватись такий об'єкт.

Оприлюднення (розкриття публіці) твору - здійснена за згодою автора чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав дія, що вперше робить твір доступним для публіки шляхом опублікування, публічного виконання, публічного показу, публічної демонстрації, публічного сповіщення тощо.

Опублікування твору, фонограми, відеограми - випуск в обіг за згодою автора чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав виготовлених поліграфічними, електронними чи іншими способами примірників твору, фонограми, відеограми у кількості, здатній задовольнити, з урахуванням характеру твору, фонограми чи відеограми, розумні потреби публіки, шляхом їх продажу, здавання в майновий найм, побутового чи комерційного прокату, надання доступу до них через електронні системи інформації таким чином, що будь-яка особа може його отримати з будь-якого місця і у будь-який час за власним вибором або передачі права власності на

них чи володіння ними іншими способами. Опублікуванням твору, фонограми, відеограми вважається також депонування рукопису твору, фонограми, відеограми у сховищі (депозитарії) з відкритим доступом та можливістю одержання в ньому примірника (копії) твору, фонограми, відеограми.

Організація ефірного мовлення - телерадіоорганізація, що здійснює публічне сповіщення радіо- чи телевізійних передач і програм мовлення (як власного виробництва, так і виробництва інших організацій) шляхом передачі в ефір за допомогою радіохвиль (а також лазерних променів, гама-променів тощо) у будь-якому частотному діапазоні (у тому числі й з використанням супутників).

Організація кабельного мовлення - телерадіоорганізація, що здійснює публічне сповіщення радіо- чи телевізійних передач і програм мовлення (як власного виробництва, так і виробництва інших організацій) шляхом передачі на віддаль сигналу за допомогою того чи іншого виду наземного, підземного чи підводного кабелю (провідникового, оптоволоконного чи іншого виду).

Організація колективного управління (організація колективного управління майновими правами) - організація, що керує на колективній основі майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав і не має на меті одержання прибутку.

Оригінал - документ, з якого робляться копії.

Основний пункт формули винаходу (корисної моделі) - пункт багатоланкової формули винаходу (корисна модель), в якому всі суттєві ознаки об'єкта необхідні та достатні для досягнення мети винаходу (корисної моделі), що викладаються допустимо узагальненими поняттями та термінами і який має самостійне правове значення.

Особа - фізична або юридична особа.

Особисті немайнові права - право автора будь-якого об'єкта інтелектуальної власності, що охороняються вічно незалежно від терміну дії

охорони майнових прав на цей об'єкт, і не можуть відчужуватись ні в який спосіб.

II

Паризька конвенція по охороні промислової власності - багатостороння угода, укладена 29 березня 1883 р. в Парижі, що вступила в силу 7 липня 1884 р. і неодноразово переглядалась. Україна також учасниця цієї конвенції.

Патент - охоронний документ, що видається патентним Відомством і засвідчує виключні права заявника на об'єкт інтелектуальної власності (винахід, корисну модель, промисловий зразок тощо), який охороняється цим документом.

Патент (деклараційний патент) на секретний винахід - різновид патенту, що видається на винахід, віднесений до державної таємниці.

Патентний повірений - фізична або юридична особа, яка на комерційних засадах представляє інтереси заявника в патентному Відомстві та суді, здає кваліфікаційні іспити і зареєстрована у Відомстві. У США та Великобританії зустрічається ще одна професія - "патентний агент". На відміну від патентного повіреного, що має технічну та юридичну освіту, патентний агент має тільки технічну освіту. Патентний агент також представляє інтереси клієнтів, однак не має права цього робити в суді і складати ліцензійні угоди.

Патентний пул - явище, коли ряд власників патентів дають згоду на ліцензування власних патентів між учасниками пула або (і) передають їх холдинговим компаніям для надання ліцензій третім сторонам. Патентні пули бувають відкриті та закриті. Відкриті - це такі, коли кожен з учасників може надавати ліцензію без згоди інших учасників пула. Закриті - коли для видачі ліцензії потрібна згода усіх учасників пула.

Паушальний платіж - авторська винагорода, що здійснюється у вигляді одноразового платежу

Передача в ефір - повідомлення творів, фонограм, виконань, постановок, передач організацій ефірного чи кабельного віщання для загалу (включаючи показ або виконання) за допомогою їхньої передачі по радіо чи телебаченню (за винятком кабельного телебачення). При передачі цих об'єктів через супутник під передачею в ефір розуміється прийом сигналів з наземної станції на супутник і передача сигналів з супутника, за допомогою яких твори, фонограми, виконання, постановки, передачі організацій ефірного чи кабельного радіомовлення та телебачення можуть бути доведені до широкого загалу незалежно від фактичного сприйняття їх публікою.

Піратство - незаконне розповсюдження та виготовлення об'єктів, що охороняються законодавством про авторські і суміжні права, а також про промислову власність.

Плагіат - використання чужого твору або його частини без посилання на першоджерело.

Повідомляти - показувати, виконувати, передавати в ефір чи робити інші дії (за винятком поширення примірників твору чи фонограми), за допомогою яких твір, фонограма, виконання, постановка, передачі організацій ефірного чи кабельного радіомовлення та телебачення стають доступними для слухового і (чи) зорового сприймання, незалежно від їхнього фактичного сприйняття публікою.

Повідомлення для широкого загалу - відтворення твору, фонограми, відеограми, виконання, постановки, передачі організацій ефірного чи кабельного радіомовлення та телебачення для загальної уваги за допомогою кабельних, провідних, оптичних або інших аналогічних засобів зв'язку.

Позивач - особа, що подає позов до судових органів.

Похідний твір - твір, що є творчою переробкою іншого існуючого твору без завдання шкоди його охороні (анотація, адаптація, аранжування, обробка фольклору, інша переробка твору) чи його творчим перекладом на іншу мову (до похідних творів не належать аудіовізуальні твори, одержані

шляхом дублювання, озвучення, субтитрування українською чи іншими мовами інших аудіовізуальних творів).

Правовласник об'єкту інтелектуальної власності - особа, яка дістала права на певний об'єкт інтелектуальної власності у результаті передачі (відчуження) виключних економічних прав від попереднього власника цього об'єкта, наприклад, автора.

Примірник відеограми - копія відеограми на відповідному матеріальному носії, яка виконана безпосередньо чи опосередковано із цієї відеограми і містить усі зафіксовані на ній рухомі зображення чи їх частину (як із звуковим супроводом, так і без нього).

Примірник твору - копія твору, виконана у будь-якій матеріальній формі.

Примірник фонограми - копія фонограми на відповідному матеріальному носії, яка виконана безпосередньо чи опосередковано із цієї фонограми і містить усі зафіксовані на ній звуки чи їх частину.

Пристрій - машина, механізм, прилад, деталь, вузол або сукупність взаємопов'язаних деталей та вузлів.

Пріоритет заявки (пріоритет) - першість у поданні заявки на певний вид охоронного документа.

Програма для ЕОМ - об'єктивна форма представлення сукупності даних і команд, призначених для функціонування ЕОМ та інших комп'ютерних пристроїв з метою одержання визначеного результату, включаючи підготовчі матеріали, отримані у ході розробки програми для ЕОМ, і породжувані нею аудіовізуальні відображення.

Продюсер аудіовізуального твору - особа, яка організує або організує та фінансує створення аудіовізуального твору.

Промислова власність - поняття, ідо об'єднує ряд об'єктів: винахід, товарний знак, торгову назву, промисловий зразок, а також боротьбу проти недобросовісної конкуренції.

Промисловий зразок - результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання.

Передача організації ефірного чи кабельного вішання - передача, створена самою організацією ефірного чи кабельного радіомовлення та телебачення, а також на її замовлення за рахунок її засобів іншою організацією.

Промислове шпигунство - шпіонаж по відношенню до конкурента з метою заволодіння його секретами нечесними засобами.

Прототип - найбільш близький за технічною суттю та результатом, який досягається, до об'єкта, що заявляється.

Псевдонім - вигадане ім'я, вибране автором чи виконавцем для позначення свого авторства.

Публічне виконання - подання за згодою суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав творів, виконань, фонограм, передач організацій мовлення шляхом декламації, гри, співу, танцю та іншим способом як безпосередньо (у живому виконанні), так і за допомогою будь-яких пристроїв і процесів (за винятком передачі в ефір чи кабелями) у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які не належать до звичайного кола сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той самий час або в різних місцях і в різний час.

Публічна демонстрація аудіовізуального твору, відеограми - публічне одноразове чи багаторазове представлення публіці за згодою суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав у приміщенні, в якому можуть бути присутніми особи, які не належать до звичайного кола однієї сім'ї або близьких знайомих цієї сім'ї, аудіовізуального твору чи зафіксованого у відеограмі виконання або будь-яких рухомих зображень.

Публічний показ - будь-яка демонстрація оригіналу або примірника твору, виконання, фонограми, відеограми, передачі організації мовлення за згодою суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав безпосередньо або на екрані за допомогою плівки, слайда, телевізійного кадру тощо (за

винятком передачі в ефір чи кабелями) або за допомогою інших пристроїв чи процесів у місцях, де присутні чи можуть бути присутніми особи, які не належать до звичайного кола однієї сім'ї чи близьких знайомих цієї сім'ї особи, яка здійснює показ, незалежно від того, чи присутні вони в одному місці і в один і той самий час або в різних місцях і в різний час (публічний показ аудіовізуального твору чи відеограми означає також демонстрацію окремих кадрів аудіовізуального твору чи відеограми без дотримання їх послідовності).

Публічне сповіщення (доведення до загального відома) - передача за згодою суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав в ефір за допомогою радіохвиль (а також лазерних променів, гама-променів тощо), у тому числі з використанням супутників чи передача на віддаль за допомогою проводів або будь-якого виду наземного чи підземного (підводного) кабелю (провідникового, оптоволоконного та інших видів) творів, виконань, будь-яких звуків і (або) зображень, їх записів у фонограмах і відеограмах, програм організацій мовлення тощо, коли зазначена передача може бути сприйнята необмеженою кількістю осіб у різних місцях, віддаленість яких від місця передачі є такою, що без зазначеної передачі зображення чи звуки не можуть бути сприйняті.

Р

Реєстр - Державний реєстр певних охоронних документів України або іншої країни.

Режисер (постановник спектаклю) - особа, яка здійснює постановку театрального циркового, лялькового, естрадного або іншого спектаклю.

Репрографічне відтворення (репродукування) - факсимільне відтворення у будь-якому розмірі (у тому числі збільшеному чи зменшеному) оригіналу письмового чи іншого графічного твору або його примірника шляхом фотокопіювання або іншими подібними способами, крім запису в

електронній (у тому числі цифровій), оптичній чи іншій формі, яку зчитує комп'ютер.

Речовина — штучно створена сукупність взаємозв'язаних інгредієнтів, індивідуальні хімічні сполуки, об'єкти генетичної інженерії, композиції та продукти ядерного перетворення.

Рівень техніки - включає всю інформацію, яка стала загальнодоступною у світі до дати подання заявки до Відомства. Крім того, рівень техніки включає зміст будь-якої заявки на видачу патенту України та міжнародної заявки в якій зазначена Україна, в тій редакції, в якій її було подано і згодом опубліковано.

Роботодавець - особа, яка найняла працівника за трудовою угодою або контрактом.

Розповсюдження об'єктів авторського права і (або) суміжних прав - будь-яка дія, за допомогою якої об'єкти авторського права і (або) суміжних прав безпосередньо чи опосередковано пропонуються публіці, в тому числі доведення цих об'єктів до відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до цих об'єктів з будь-якого місця і в будь-який час за власним вибором.

Розголошення суті винаходу (КМ) - інформація, що створює можливість для спеціаліста безперешкодно відтворити об'єкт. Джерела, що порочать новизну можуть бути як недруковані, так і друковані. До недрукованих відносяться наприклад, роботи прийняті на конкурс, в яких міститься інформація про об'єкти або їх використання.

Роялті - вид платежу, що направляється власнику об'єкта інтелектуальної власності за легальне використання майнових прав на об'єкт, що передані іншій особі за угодою або по ліцензії. Величина роялті визначається у відсотках до кожного проданого примірника твору, запатентованого виробу тощо.

С

Свідоцтво - свідоцтво України на знак для товарів і послуг.

Секретний винахід (секретна корисна модель) - винахід (КМ), що містить інформацію, віднесена до державної таємниці.

Службовий винахід (корисна модель) - винахід (корисна модель), створений працівником:

- у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи дорученням роботодавця за умови, що трудовим договором (контрактом) не передбачене інше;
- з використанням досвіду, виробничих знань, секретів виробництва і обладнання роботодавця.

Службові обов'язки - зафіксовані в трудових договорах (контрактах), посадових інструкціях функціональні обов'язки працівника, що передбачають виконання робіт, які можуть привести до створення об'єкта інтелектуальної власності.

Службовий твір - твір, створений автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем.

Співавтор - особа, що приймала творчу участь в розробці винаходу (КМ). Особи, що надали автору технічну допомогу в оформленні заявки, виготовленні дослідного зразка тощо не вважаються співавторами.

Спосіб - метод виготовлення продукту або параметри цього процесу.

Статут Анни - державний акт стосовно авторських прав, що був прийнятий парламентом Великобританії у 1709 р. і надавав автору літературного твору право на його друкування протягом 14 років від дати першої публікації цього твору.

Статут про монополії - державний акт, що був прийнятий парламентом Великобританії у 1623 р. з метою запобігання королівських зловживань при наданні монопольного права, що погіршували умови вільної торгівлі та ускладнювали конкуренцію в сфері основних комерційних товарів та предметів щоденного попиту. "Статут" зупинив необмежену роздачу королівських монополій. Однак він не стосувався патентів, що могли видаватися терміном до 14 років, і надавав першому діючому винахіднику і означав надання йому виключних прав на виготовлення та використання

виробу на території королівства. Це був Закон, що вважається відправною точкою для подальшого розвитку патентного законодавства.

Строк дії майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності - авторські права діють протягом усього життя автора і 70 років по його смерті. Дія суміжних прав обмежується 50 роками з моменту першого оприлюднення твору. Для патентів цикл відраховується від дати подачі заявки і становить: на винахід - 20 років, на корисну модель - 10 років, для деклараційного патенту на винахід - 6 років, для промислового зразка - 10 років і може бути продовжена, але не більше ніж на 5 років. Для свідоцтва на товарний знак - 10 років від дати подачі заявки і також може продовжуватись. Таке продовження щоразу відбувається на 10 років.

Суміжні права - це права, що належать виконавцям, виробникам фонограм і організаціям ефірного віщання відповідно до їхніх виконань, фонограм і теле- та радіопередач.

Суспільне надбання - твори і об'єкти суміжних прав, строк дії авторського права і (або) суміжних прав на які закінчився.

Суттєві ознаки винаходу - ознаки, кожна з яких взята окремо необхідна, а всі разом достатні для ідентифікації об'єкта.

Суть винаходу - сукупність суттєвих ознак, достатніх для досягнення технічного результату, який забезпечує винахід або КМ.

Т

Твір архітектури - твір у галузі мистецтва спорудження будівель і ландшафтних утворень (креслення, ескізи, моделі, збудовані будівлі та споруди, парки, плани населених пунктів тощо).

Твір образотворчого мистецтва - скульптура, картина, малюнок, гравюра, літографія, твір художнього (у тому числі сценічного) дизайну тощо.

Твір ужиткового мистецтва - твір мистецтва, в тому числі твір художнього промислу, створений ручним або промисловим способом для користування у побуті або перенесений на предмети такого користування.

Тематичний пошук - вид пошуку патентної інформації, що виконується за індексами МІЖ та НПК для тих країн, по фондах яких мають

проводитись дослідження. Як правило, прийнято виконувати пошук по фондах промислово розвинених країн: Великій Британії, США, ФРН, Франції, Японії, Швейцарії, Росії, України а також по колишньому союзу.

Технічна задача, що вирішується винахідником - конкретизація мети винаходу (КМ), яка розкривається в його описі і містить вказівку, в чому конкретно полягає задача, що вирішується.

Технічні засоби захисту - технічні пристрої і (або) технологічні розробки, призначені для створення технологічної перешкоди порушенню авторського права і (або) суміжних прав при сприйнятті і (або) копіюванні захищених (закодованих) записів у фонограмах (відеограмах) і передачах організацій мовлення чи для контролю доступу до використання об'єктів авторського права і суміжних прав.

Тимчасовий патент - патент, що видається патентним відомством країни на підставі формальної експертизи.

Товарний знак - дивись (Знак для товарів і послуг).

Топографія ІС - зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів інтегральної мікросхеми та з'єднань між ними.

У

Установа - центральний орган виконавчої влади з питань правової охорони інтелектуальної власності, на сьогодні - це Державний департамент інтелектуальної власності.

Уступка прав власності - акт передачі іншій особі прав власності (майнових прав) у повному обсязі або частково.

Ф

Фірмова назва - назва, під якою фірма проводиться власну діяльність.

Формальна експертиза (експертиза за формальними ознаками) - експертиза, у ході якої встановлюється належність зазначеного у заявці об'єкта до переліку об'єктів, які можуть бути визнані винаходами (корисними моделями), і відповідність заявки та її оформлення встановленим вимогам.

Формула винаходу (корисної моделі) - коротка словесна характеристика винаходу (корисної моделі), яка відбиває його суть і служить для визначення правової охорони, що надана патентом.

Фонограма - звукозапис на відповідному носії (магнітній стрічці чи магнітному диску, грамофонній платівці, компакт-диску тощо) виконання або будь-яких звуків, крім звуків у формі запису, що входить до аудіовізуального твору. Фонограма є вихідним матеріалом для виготовлення її примірників (копій).

Франчи́за - детально пророблена угода, за якою одержувач франчизи (франчайзі) приймає на себе обов'язки по відношенню до проведення комерційної діяльності або продажу продукту у відповідності до методів та процедур, запропонованих особою, що надає фран-чизу (франчайзером). У пересічних громадян найбільш поширеним є дещо спрощене поняття франчизи, коли під нею розуміється ліцензія, яка надається власником товарного знака або фірмової назви, на продаж продукту або надання послуги під цим товарним знаком або фірмовою назвою (пригадайте хоча б ресторани MaCdonal's, що розкидані по усьому світу).

Ш

Штами мікроорганізмів - спадково однорідні культури бактерій, вірусів, грибів та інших мікроорганізмів, що продукують корисні речовини або володіють іншими корисними властивостями.

Ю

Юридична особа - установа або підприємства різних форм власності, що вступають у правові стосунки як правонаступник винахідника, власника патенту на винахід (корисну модель) або промисловий зразок чи свідоцтва на товарний знак, заявника винаходу або корисної моделі тощо, а також в інших випадках, які передбачені законодавством про інтелектуальну власність.

Ц

Цитата - порівняно короткий уривок з літературного, наукового чи будь-якого іншого опублікованого твору, який використовується, з обов'язковим посиланням на його автора і джерела цитування, іншою особою у своєму творі з метою зробити зрозумілішими свої твердження або для посилання на погляди іншого автора в автентичному формулюванні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Інтелектуальне право України / за заг. ред. проф. О.С.Яворської. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2016 р. – 608 с.
2. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч.закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.; За ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. — 696 с.
3. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність: Підручник. / В.Д.Базилевич. – К.: Знання, 2006.- 431 с.
4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Стат. зб. — К.: Держкомстат України, 2005. — 395 с.
5. .Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації / упоряд. Г.О. Андрощук, М.М. Шевченко. - К. : Парлам. вид-во, 2011. -304 с. 21.
- .6. Біла книга. Інтелектуальна власність в інноваційній економіці України / упоряд. Г.О. Андрощук, О.В. Демяненко, І.Б.Жиляєв та ін. - К. : Парлам. вид-во, 2012. - 448 с
7. Юскаєв В. Б. Інтелектуальна власність: навчальний посібник у двох частинах / В. Б. Юскаєв. – Суми : Видавництво СумДУ, 2010. – Ч. 2. – 148 с.
8. Інтелектуальна власність: навч.посіб. /Г.О. Остапович, О.М. Стороженко, Г.В.Уманців, О.В. Фоміна.-К.: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2012.-456с.
9. Бошицький Ю. Л. Удосконалення національного законодавства в сфері інтелектуальної власності: проблеми та перспективи // Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку: Зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф. / НАН України, Київський ун-т права; редкол: Шемшученко Ю. ., Бошицький Ю. Л., Чернецька О. В. та ін. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2011. – С. 7–11
- 10 Аврамова О.Є., Васильєва Н.Г., Перевалова Л.В. Правові засади інтелектуальної власності в Україні: навчальний посібник / О.Є. Аврамова, Н.Г. Васильєва, Л.В. Перевалова.-Х: НТУ «ХП», 2012.-76с.
11. .Бошицький Ю. Л. Теоретико-прикладні аспекти оптимізації вітчизняного право творення у сфері інтелектуальної влас- ності // Актуальні проблеми

- правотворення в сучасній Україні: Зб. матеріалів III Всеукр. наук.-практ. конф. (26 квітня 2012 р.). – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2012. – С. 6–11.
12. Цивільно-правове регулювання інтелектуальної власності в Україні: пріоритети та шляхи оптимізації // Сучасні проблеми приватного права: Зб. наук. праць, присвячених 80-ій річниці з дня народження Шевченко Я. М. / Ред. Н. С. Кузнецова, Р. О. Стефанчук. – К.: ВГО «Асоціація цивілістів України», – Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня Рута». – 2012. – 464 с.
13. Бошицький Ю. Л. Шляхи оптимізації правової охорони інтелектуальної власності в контексті удосконалення правової системи України // Сучасні проблеми правової системи України: Зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. – К.: Видавництво «Ліра-К», 2012. – С. 8–13.
14. Кірін Р.С. Інтелектуальна власність: підручник /Р.С. Кірін, В.Л. Хоменко, І.М. Коросташова.-Д. : Національний гірничий університет, 2012.-32с
15. Правила розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель (Наказ МОНУ 15.03.2002 N 197. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 15 квітня 2002 р. за N 364/6652). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0364%2D02&p=1111410261307734>.
16. Романюк О.І. Інтелектуальна власність: навч. посіб. /О.І. Романюк - Донецьк: ДонНУЕТ, 2012.-270с.
17. Петренко І. Правова характеристика літературного твору як об'єкта авторського права / Ірина Петренко. // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2014. – №6. – С. 40–47.
18. Семків В. О., Шандра Р. С. Інтелектуальна власність : підручник для студентів неюридич-них факультетів / В. О. Семків, Р. С. Шандра. – Львів: Галицький друкар, 2015. – 280 с.
19. Кузнєцов Ю. М. Самойленко О.В. "Практикум з дисципліни "Патентознавство та авторське право" - К.: ТОВ "ЗМОК" - ПП "Гнозіс", 2010. – 232 с.
20. Кузнєцов Ю.М., Ромашко А.С., Гуменюк О.А. Винаходи: створення, набуття, реалізація та захист прав. Навчальний посібник / За ред. Ю.М.Кузнєцова. -К.: ТОВ "ЗМОК" - ПП "Гнозіс", 2006.–253 с.
21. Дмитришин В. С. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності в Україні / В. С. Дмитришин. – К. : Інст. інтел. власн. і права, 2008. –С. 42, 44.
- 22. Андрусів У.Б. Проблемні питання охорони майнових прав організацій мовлення у цифрову епоху. – Часопис КУП. – 2013. – № 2. – С. 232-238.
23. Інтелектуальна власність та захист економічної конкуренції: міжнародні аспекти/ Уклад. І.А. Шуміло -Х.:2010.-172с.
24. ІДС Міжнародна класифікація промислових зразків (Локарнська класифікація). Десята редакція. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:<http://base.uipv.org/locarno10/viewclasses.php?vid=6&class=14#1404>.
25. Інтелектуальна власність. Рекомендації для бізнесу.-К.: Асоціаці «Бізнес

проти контрафакції і піратства», 2011.-17с.

26.Мешко, Н. П. Комерціалізація результатів науково–дослідної діяльності у сфері міжнародного науково– технічного обміну [Текст] / Н. П. Мешко, П. В. Робота // Економічний простір. – 2008. – № 12/1. – С. 40–46.

27.Кам'янська, О. В. Визначення комерційного потенціалу об'єктів інтелектуальної власності [Електронний ресурс] / О. В. Кам'янська, О. Чікіна // Проблеми системного підходу в економіці – 2009. – № 12, Т. 4. – Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/EPsAE/article/view/4518>.

28.Ступнікер, Г. Л. Комерціалізація інтелектуальної власності як інструменту управління інтелектуальним капіталом [Текст] / Г. Л. Ступнікер // Економічний простір. – 2008. – № 15. – С. 163–170.

29.Андрощук Г. Економічна значимість авторського права / Г. Андрощук // Теорія і практика інтелект. власності. - 2012. - № 1. - С. 8-31.

30..Андрощук Г. Економіка інтелектуальної власності як наука / Г. Андрощук // Матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. «Проблеми підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців з інтелектуальної власності в Україні».- К. , 21-24 трав. 2012 р. - С. 19-27.

31. Аксютіна А.В., Нестерцова-Собакарь О.В., Тропін В.В. та ін. А 41 Інтелектуальна власність: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / За заг ред канд. юрид. наук, доц. Нестерцової- Собакарь О.В. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 140 с.

32.Бут, С. Ю. Сучасний стан і проблеми формування та розвитку організаційно–економічного механізму комерціалізації інноваційної діяльності в Україні [Текст] / С. Ю. Бут, І. О. Совершенна // Інноваційна

33. Франчайзинг: Навчальний посібник / За ред. О. Є. Кузьміна. – К. : Знання, 2011. – 267 с.

34. Дегтяр, А. О. Зарубіжний досвід державного регулювання процесу комерціалізації інтелектуальної власності [Електронний ресурс] / А. О. Дегтяр, М. В. Гончаренко // Державне будівництво. – 2013. – № 2. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2013-2/doc/4/01.pdf>.

35. Жилінкова О. Реалізація прав інтелектуальної власності в Інтернеті за допомогою ліцензій Creative commons // Юридичний журнал. – 2011. – № 2. – режим доступу: <http://www.justinian.com.ua>

36 Жураковська, І. В. Облік ліцензійної діяльності на право користування сортом рослин: міжнародний та національний досвід [Текст] / І. В. Жураковська // Економіка АПК. – 2009. – № 2. – С. 102–106.

37. Дмитришин В. С. Договір комерційної концесії та договір франчайзингу: співвідношення понять та правова природа / В. С. Дмитришин // Часо-пис Київського університету права. – 2010. – № 3.– С. 199-202.

38. Чухно А. А. Інституціонально-інформаційна економіка : [підручник] / А. А. Чухно, П. І. Юхименко, П. М. Леоненко . –К. : Знання, 2010. – 687 с.

39. Управління інтелектуальною власністю [Текст] / П. М. Цибульов, В. П. Чеботарьов, В. Г. Зінов, Ю. Суїні ; за ред. П. М. Цибульова. – К. : «К.І.С.», 2005. – 448 с.

40. Інтелектуальна власність. Рекомендації для бізнесу.-К.: Асоціація «Бізнес проти контрафакції і піратства», 2011.-17с.

41. Лазебний В. С., Розорінов Г. М., Толюпа С. В. Основи інтелектуальної власності та її захисту / В. С. Лазебний, Г. М. Розорінов, С. В. Толюпа. – К.: Видавництво «Ліра-К», 2011. – 160 с.

42. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 20.11.2012 N 5492-VI (5492-17). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>

43. Столярчук Н.М. Основні методичні підходи до оцінки ОПІВ інноваційного спрямування / Н.М. Столярчук // Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. - 2012. - Вип. 9(3).-С. 341-355.

44. Лук'яненко Л.І. Методичні підходи до оцінки об'єктів права інтелектуальної власності / Л.І. Лук'яненко, Н.О. Любенюк // Економічний форум. – 2012. - №4. – С. 290-291.

45. Хворост О.О. Особливості оцінки об'єктів інтелектуальної власності в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=312>

46. Махнуша, С. М. Проблеми вартості оцінки та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності у контексті маркетингу інновацій [Текст] / С. М. Махнуша // Механізм регулювання економіки. – 2009. – № 3, Т. 2. – С. 49–55.

47. Геєць В.М.. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів: монографія. Частина 1. 2008

48. **6. Економічні аспекти комерціалізації інтелектуальної власності / [М.М. Солощук, М.М. Капінос, Е.Т. Лерантович] // Інтелектуальна власність. – 2008. – № 12. – С. 50–60. 7. Інтелектуальна власність : [навчальний посібник] / [П.Т. Бубенко, В.В. Величко, С.М. Глухарев]. – Х. : ХНАМГ,**

49.Наказ Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2004 р. «Про затвердження зразків документів»

50.Жилінкова О. В. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та закордоном: монографія / О. В. Жилінкова. – К.: Юрінком Інтер,2015. – 280 с.

51. Андрошук Г. О. Правова охорона програмного забезпечення (комп'ютерних програм і баз даних) / Г. О. Андрошук, С. А. Петренко. – К.: НДІ ІВ НАПрНУ, 2013. – 300 с.

52.Тарасенко Л.Л. КОМП'ЮТЕРНА ПРОГРАМА ЯК ОБ'ЄКТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПРАВА. // ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні: збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Львів: НУ «Львівська політехніка», 2016. С. 251.
http://www.lp.edu.ua/sites/default/files/news/2016/3900/attachments/maket_it_konfer.pdf

53.Андрошук Г.О. Правова охорона програмного забезпечення (комп'ютерних програм і баз даних) : монографія / Г. О. Андрошук, С. А. Петренко. — К. : НДІ ІВ НАПрНУ. — 2013. — 300 с.

54. Біленчук П.Д., Романюк Б.В., Цимбалюк ВС та ін. Комп'ютерна злочинність. - К.: Атіка. - 2002.

55.. Штефан О. Авторське право та Сучасні комп'ютерні Технології / Право України. - 2005. - № 2.

56.Галіцін Д. Актуальні проблеми Захисту авторських прав в Мережі Інтернет // Юстініан. - 2005. - № 5

57.ІТ ПРАВО / Яворська Л.С., Тарасенко Л.Л., Мартин В.М., Самагальська Ю.Я. та ін. / За заг. ред. Яворської О.С. – Львів: Видавництво «Левада», 2017. – 470 с.

58.Основи ІТ-права: навч. посіб. / Т. В. Бачинський, Р. І. Радейко О. І. Харитоновна. – К.: Юрінком Інтер. – 2017. – 208 с.

59Атаманова Ю.Є. Захист прав інтелектуальної власності у мережі Інтернет: світовий досвід та вітчизняні перспективи. //Атаманова Ю.Є. Право та інновації. 2014. № 3. С.7.

60.Відомості Верховної Ради України. 2004. № 12. Ст. 155. 61.Демченко К. Медійна реклама в Інтернеті: закон один для всіх.

Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 45. Ст.410

62.Правила надання та отримання телекомунікаційних послуг: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 11.04.2012. URL-адреса. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/295-2012-p>

63.Галабала М. Фіксація доказів, що підтверджують порушення прав інтелектуальної власності в мережі Internet. Ноу-хау. М. Галабала. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2009. № 5. С. 39-43.

64. Гура В. С. Цивільно-правова охорона Інтернет-сайту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / В. С. Гура. К., 2006. 20 с.
65. Еннан Р. Є. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У МЕРЕЖІ Інтернет. // ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні: збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Львів: НУ «Львівська політехніка», 2016. С. 172. http://www.lp.edu.ua/sites/default/files/news/2016/3900/attachments/maket_it_konfer.pdf
66. Савич С.С. Авторське право у цифровому середовищі: проблема монополії правовласника та забезпечення умов вільного використання творів / С.С. Савич. Бюлетень Міністерства Юстиції України. 2015. № 1. С. 87.
67. Тарасенко Л.Л. Інтернет – сайт як об'єкт права інтелектуальної власності // <http://yurholding.com/news/118-internet-sayt-yak-obyekt-prava-ntelektualnoyi-vlasnost.html>
68. Харитонов Є.О. СУТНІСТЬ ІТ-ПРАВА (ІТ- ПРАВО ЯК КОНЦЕПТ). // ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні: збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Львів: НУ «Львівська політехніка», 2016. С.274 http://www.lp.edu.ua/sites/default/files/news/2016/3900/attachments/maket_it_konfer.pdf
69. Авторсько-правові аспекти захисту прав на інтелектуальну власність в глобальній Мережі // Фонд [Інформаційне суспільство](http://www.informationsociety.org) України. - 21 грудня 2005.
70. Андреев Б.В., Вагонова Є.А. [Право](#) та Інтернет: Навчальний посібник. - М.: ІМПЕ ім. А.С. Грибоєдова, 2001. - 26 с.
71. Право інтелектуальної власності в Інтернеті : [наук.-практ. посібник] / С.А. Петренко, В.М. Троцька. – К.: НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ, «НВП «Інтерсервіс», 2013. – 288 с.
72. Модельний закон про інформатизацію, інформації та захисту інформації Постанова № 26-7 Міжпарламентської Асамблеї держав-учасників СНД від 18 листопада 2005
73. Постанова Пленуму ВГС України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 17.10.2012 р. № 12. URL-адреса. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>
74. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.; За ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. — 696 с.
75. Вахонєва Т.М., Гаркава А.С. Особливості правової охорони та захисту авторських та суміжних прав в Україні // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3-2. – С.112-117.
76. Горкуша М. Захист авторських та суміжних прав, порушених в мережі Інтернет // Інтелектуальна власність. – 2014. – № 6.

- 77.Захист від проявів недобросовісної конкуренції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/litvinyuk-ov-zahist-vid-proyaviv-nedobrosovisnoyi-konkurencsiyi/>
- 78.Щокін Р.Г. Сутність недобросовісної конкуренції за господарським законодавством України / Р.Г. Щокін // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція. – 2014. - №11. – Т. 2 – С. 18-21.
- 79.Регулювання правовідносин в Інтернеті : аспекти інтелектуальної власності [Текст] : брошура / С. А. Петренко, О. О. Мацкевич, С. О. Бутнік-Сіверський. – К. : НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ, «НВП «Інтерсервіс», 2014. – 120 с.
- 80.Рудник Т.В. Відповідальність за порушення авторського права // Часопис Київського університету права. – Київ. – 2012. – № 2. – С.248-251.
- 81.Тарасенко Л.Л. Захист авторських прав: процесуальні аспекти /Л.Л.Тарасенко // Часопис Київського університету права: Український науково-теоретичний часопис. – К.: Київ. Ун-т права НАН України, Ін-т держ. і права ім. В.М.Корецького НАН України. – 2015. – № 2. – С.246-250
Режим доступу: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2015_2/CHAS15_2.pdf
- 82.Тарасенко Л.Л. Суб'єктний склад розгляду справ щодо захисту авторських прав /Л.Л.Тарасенко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – Ужгород: Ужгородський нац. ун-т, 2015. – Вип. 34. – Т. 1.– С.105-109. Режим доступу: <http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/index.php/archiv?id=95>
- 83.Штефан О.О. Позовне провадження у справах з авторських і суміжних правовідносин у цивільному судочинстві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юридичних наук : спец. 12.00.03 «цивільне право, цивільний процес, сімейне право, міжнародне приватне право» / О.О.Штефан. – Київ. – 2000. – 20с.
- 84.Штефан О. Позов у справах, що виникають з авторських правовідносин // Журнал “Теорія і практика інтелектуальної власності” . – 2014. – № 3. – С.12-25. – режим доступу:<http://www.ndiiv.org.ua/Files2/0314.comp.pdf>
- 85.Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування / упоряд. Г.О. Андрощук. - К. : Парлам. вид-во, 2011. - 320 с.
86. Швець Г.О. Захист прав інтелектуальної власності на митному кордоні: навч. посіб. /Г.О. Швець, П.В. Солошенко, С.А. Петренко –Маріуполь: Вид-во «ПДТУ», 2012.-215с.

Навчальне видання
Основи інтелектуальної власності
об'єктів науково-технічної творчості

Підкамінь Леонід Йосипович
Ангельська Алла Олегівна
Добровольський Юрій Георгійович

Навчальний посібник
2-е видання, перероблене і доповнене

Відповідальний за випуск	<i>Ушенко О. Г.</i>
Літературний редактор	<i>Макарова О.П.</i>
Комп'ютерний набір	<i>Андреева О.П.</i>

Підписано до друку 23.04.2019 Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум.-друк.арк. 14,8.
Обл.-вид.арк. 16,0. Зам. Н – 021. Тираж 50.
Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету
58012, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №891 від 08.04.2002р.